

SÜLEYMAN FÂİK MECMUASI
(Transkripsiyonlu Metin İnceleme, 1b-55a)

Emre KARANFİL

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mesut Bayram DÜZENLİ

2020

Her Hakkı Saklıdır

SIIRT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Emre KARANFİL

SÜLEYMAN FÂİK MECMUASI
(Transkripsiyonlu Metin İnceleme, 1b-55a)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mesut Bayram DÜZENLİ

SIIRT – 2020

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Siirt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Süleyman Fâik Mecmuası (Transkripsiyonlu Metin İnceleme, 1b-55a)” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

14.01.2020

Emre KARANFİL

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

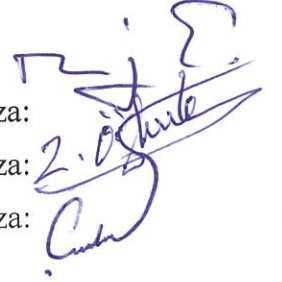
Mesut Bayram DÜZENLİ danışmanlığında, Emre KARANFİL tarafından hazırlanan bu çalışma 14.01.2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan (Tez Danışmanı) :Doç. Dr. Mesut Bayram DÜZENLİ
Jüri.Üyesi : Dr. Öğretim Üyesi Zehra ÖZTÜRK
Jüri.Üyesi : Dr. Öğretim Üyesi Talip ÇUKURLU

İmza:

İmza:

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

14 / 01 / 2020

İmza
Doç. Dr. Veysel OKÇU
Adı ve Soyadı
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	VI
ÖN SÖZ	VII
1. GİRİŞ	1
1.1. MECMUA.....	1
1.2. MECMUALARIN ÖNEMİ.....	2
1.3. MECMUALARIN TASNİFİ.....	3
1.4. KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA MECMUALAR	3
1.4.1. Nazire Mecmuaları	3
1.4.2. Şiir Mecmuaları.....	4
2. MECMUA MÜELLİFİ SÜLEYMAN FÂİK.....	4
3. SÜLEYMAN FÂİK MECMUASI'NIN İNCELENMESİ	5
3.1. MECMUANIN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ	5
3.2. MECMUANIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	6
3.2.1. Manzum Bölümler	6
3.2.1.1. Mecmuada Yer Alan Manzumelerin Dağılımı	7
3.2.1.2. Mecmuada Yer Alan Manzumelerde Kullanılan Vezinler.....	12
3.2.2. Mensur Bölümler	13
[2b] (Son Paragraf) Habeşîzâde Abdürrahim Bey.....	13
[3a] (İkinci Paragraf) Ali Râif Efendi	13
[3a] (Son Paragraf) Nâşid İbrahim Bey	14
[3b] (İkinci Paragraf) Vakanüvis Esad Efendi.....	14
[3b] (Üçüncü Paragraf) Nâşid İbrahim Bey'e "An yâ Mûsâ" Lakabının Verilmesi.....	14
[3b] (Son Paragraf) İsmâil Paşa.....	14
[4a] (İkinci Paragraf) Üsküdârî Hasîb Efendi.....	14
[4a] (Üçüncü Paragraf) Mahya ve Kandilin Ortaya Çıkışı.....	14
[4a] (Son Paragraf) Şeyh Hâlid.....	15
[4b] (İkinci Paragraf) Şeyh Seyyid Nûreddin Cerrahî	15

[5b] (İlk Paragraf) Müstakimzâde Süleyman Efendi	16
[5b] (Son Paragraf) Şair Bâkî	16
[6a] (İkinci Paragraf) Şair Nâbî.....	16
[6a] (Üçüncü Paragraf) Havassın Çeşitleri.....	16
[7b] (İlk Paragraf) Râgıp Mehmet Paşa.....	18
[7b] (İkinci Paragraf) Abdullah Efendi.....	18
[7b] (Son Paragraf) Keçecizâde İzzet Molla	18
[8a] (İlk Paragraf) İzzet Molla ve Hulusi Ahmet Paşa	18
[8a] (İkinci Paragraf) Başhekim Behçet Efendi	19
[8b] (İlk Paragraf) Tarik-i Uşşâk ve Tarik-i Şuttâr.....	19
[9a] (İkinci Paragraf) Kâtip Çelebi “Düstûru'l-Amel li Islâhi'l-Halel”	19
[12a] (İkinci Paragraf) Tokâdi Emîn Efendi “İrşâdü's-Sâlikîn”	20
[19b] (İlk Paragraf) İstanbul Zakirleri	21
[20b] (İkinci Paragraf) Ak Molla.....	22
[21a] (İlk Paragraf) Dönemin Sazendegân - Hanendegân - Meddahan - Kol Takımı - Hayalileri - Hamzanâme ve Antarnâme	22
[22b] (İkinci Paragraf) Özili Hâfız	23
[22b] (Son Paragraf) Dönemin Çok Yalan Konuşanları	23
[23a] (İkinci Paragraf) Enfiyenin Ortaya Çıkışı - Kâtip Çelebi ve Üsküdârî Hasîb Efendi'nin Görüşleri	23
[25a] (İlk Paragraf) Osmanzâde Tâib	23
[25a] (Son Paragraf) Râgıp Mehmet Paşa	24
[25b] (İlk Paragraf) Latife Türünde Bir Hikaye.....	24
[25b] (İkinci Paragraf) Deli Birâder'in Hikâyesi	24
[25b] (Son Paragraf) Râgıp Mehmet Paşa	24
[26a] (İlk Paragraf) Seydâ Efendi.....	24
[26a] (İkinci Paragraf) Seretibba Behçet Efendi.....	24
[26b] (Üçüncü Paragraf) Âmâ Tellak Hikayesi.....	24
[26b] (İlk Paragraf) Hasîb Efendi.....	25
[26b] (İkinci Paragraf) Yesârizâde.....	25
[26b] (Üçüncü Paragraf) Şikârîzâde	25
[26b] (Dördüncü Paragraf) Şikârîzâde	25
[26b] (Beşinci Paragraf) Şikârîzâde	25
[27a] (İlk Paragraf) Şeyhülislam Zeynî Efendi	26
[27a] (İkinci Paragraf) Zeynî Efendi.....	26

[27a] (Üçüncü Paragraf) Zeynî Efendi.....	26
[27a] (Dördüncü Paragraf) Zeynî Efendi.....	26
[27a] (Son Paragraf) Tüccar ve Kadı Hikâyesi	26
[45b] (İlk Paragraf) Merâtib-i Mâneviye ve Merâtib-i Zâhiriye	27
[46b] (İlk Paragraf) Eşyanın Yedi Kısmı	27
[46b] (İkinci Paragraf) Allâme-i Şemseddin Mehmed bin Hamzatül-Fenârî.....	27
[47a] (İkinci Paragraf) Hâher-i Fil-Asl	27
[47a] (Son Paragraf) Merkez Efendi'nin Kabrini Ziyaret	27
[47b] (İlk Paragraf) Yanlış Bilinen İki Önemli Meselenin Doğrusu	27
[49a] (Son Paragraf) Sevgiliyle İlgili Mazmunlar	28
[49b] (İlk Paragraf) Tüccar ve Hekimzâde Ali Paşa.....	29
[50b] (Son Paragraf) Sünbülzâde Vehbî Efendi.....	29
[51a] (Son Paragraf) Gaybın Çeşitleri.....	30
[51b] (Son Paragraf) Dönemin Kutupları.....	30
[52a] (Son Paragraf) Önemli Olaylar Üzerine Düşülen Tarihler	30
[52b] (İkinci Paragraf) Şeyh Gâlip Efendi ile Hanzâde Yunus Bey	30
[53b] (Son Paragraf) Âşıklık	31
[54a] (İkinci Paragraf) Şârih Ankaravî Rusûhî İsmâil Dede Efendi.....	31
[54b] (İkinci Paragraf) Filozoflar	31
[55a] (Son Paragraf) İmam Cafer-i Hâlidî.....	31
4.METİN	32
4.1. METNİN KURULMASINDA GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULAN HUSUSLAR .	32
4.2. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	33
4.3. ÇEVİRİ YAZILI METİN	34
SONUÇ	220
KAYNAKÇA	222
DİZİN	225
ÖZGEÇMİŞ	229

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****SÜLEYMAN FÂİK MECMUASI (Transkripsiyonlu Metin İnceleme, 1b-55a)****Emre KARANFİL****Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mesut Bayram DÜZENLİ****2020, 229 sayfa****Başkan : Doç. Dr. Mesut Bayram DÜZENLİ****Jüri Üyesi : Dr. Öğretim Üyesi Zehra ÖZTÜRK****Jüri Üyesi : Dr. Öğretim Üyesi Talip ÇUKURLU**

Arapça “toplama, bir araya getirme” anlamında kullanılan ve “cem” kökünden türemiş “mecmua” kelimesi, “toplanmış, bir araya getirilmiş” anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı olarak ise farklı şairlere ait çeşitli şiirlerin bir araya getirilmesiyle oluşan eserlerin genel adıdır. Mecmualar Eski Türk Edebiyatı’mıza önemli katkılar sağlamaktadır.

Bu çalışma, Süleyman Fâik tarafından kaleme alınan İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nde NECTY09577 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan Mecmua-i Süleyman Fâik adlı eserin [1b-55a] numaralı varakları üzerine yapılmıştır.

Manzum ve mensur bölümlerden oluşan eser, karışık mecmualar grubunda değerlendirilmektedir. Mecmuada edebiyat, tarih, musiki, tasavvuf ve dönemin sosyal hayatı ile ilgili çeşitli bilgiler yer almaktadır. Çalışmamızda, mecmua tanıtıldıktan sonra eserin manzum ve mensur bölümleri incelenmiştir. Ardından mecmuanın çeviri yazılı metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, Süleyman Fâik, çeviri yazı

ABSTRACT**Ph. D. DISSERTATION****THE MECMUA OF SÜLEYMAN FÂİK (Transcribed Text Analysis, 1b-55a)****Emre KARANFİL****Thesis Advisor: Associate Professor Mesut Bayram DÜZENLİ****2020, 229 pages****President: Associate Professor Mesut Bayram DÜZENLİ****Jury Member: Asistant Professor Zehra ÖZTÜRK****Jury Member: Asistant Professor Talip ÇUKURLU**

The word “mecmua” that means “accumulated, collected” has been originated from an Arabic word root “cem” which means “to bring together” or “to collect”. As term it is a general name of a work of art which is made by collecting different poems belong to various poets. Mecmuas makes an important contribution to old Turkish literature.

This study was carried out on pages [1b-55a] of mecmua of Süleyman Fâik, which is registered at the İstanbul University Rare Works Library inventory number of NECTY09577, written by Süleyman Fâik.

The work consists of the verse and prose sections that can be evaluated in a mixed group of mecmuas. In the mecmua various information about literature, history, music, mysticism and social life of the period. Our study , after introducing mecmua, verse and prose parts of the work are examined. Then the translation text of the mecmua was given.

Keywords: Mecmua, Süleyman Fâik, translation font

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

bk.	: Bakınız
C	: Cilt
haz.	: Hazırlayan
N	: Nüsha
No.	: Numara
S	: Sayı
s.	: Sayfa
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu

ÖN SÖZ

Adı eski olsa da nazarımızda hiçbir zaman eskimeyen, bulunduğumuz çağda etkisini hâlâ devam ettiren ve Türk Edebiyat tarihine damga vurmuş olan Eski Türk Edebiyatı'nın çok önemli kaynaklarından bir tanesi de mecmualardır. Mecmualar, içerisinde bulundurduğu nazım ve nesir tarzında eserlerle döneminin edebi özelliklerini yansıtmakla kalmayıp o dönemin kültürel özelliklerini de çok iyi bir biçimde günümüze aktarmıştır.

Mecmuaların edebiyatımız açısından çok önemli bir yerde olmasından dolayı bizler de geçmişimize ışık tutma adına bir mecmua incelemeyi tercih ettik. İncelediğimiz mecmua Süleyman Fâik Mecmuası'dır. Bu mecmua, şura ya da nazire mecmualarından farklı olarak nazmı değil nesri ön planda tutmuştur. Birçok önemli şairin şiiri yanında dönemin kültürünü, sanatını, düşünce dünyasını kısacası toplumla ilgili olan birçok şeyi mensur olarak aktarması bakımından diğer mecmualardan ayrılıp önemli bir yere sahip olmuştur.

Üzerinde çalışmış olduğumuz mecmua, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde "Mecmua-i Süleyman Fâik" adı, NECTY09577 demirbaş numarası ve XX(1900260.1) yer numarasıyla kayıtlıdır. Eser "rika" hattıyla yazılmış olup toplam 115 varaktan oluşmaktadır [1b-115b]. Biz bu mecmuanın [1b-55a] varaklarını inceledik.

İncelememizin giriş bölümünde mecmualar hakkında genel bilgiler verip mecmuaların tasnifi ve Eski Türk Edebiyatı açısından önemi üzerinde durduk. Devamında eserimizin fiziki özelliklerinden bahsedip muhteva özelliklerini aktardık. Muhteva açısından öncelikle manzum eserleri ele alıp mecmuada adı geçen şairlerle birlikte şiirlerin matla beyitlerini tablo halinde aktardık. Nesir kısmının incelemesini ise anlatılanların özetlerini üzerinde varak numarası ve kiminle ilgiliyse onun adını vererek yaptık.

Keyif ile zorluğu bir arada yaşadığım bu tez çalışması sürecinde desteğini benden esirgemeyen değerli eşime, zaman mefhumu gözetmeksizin ulaşmak istediğim her anda yanımda olan değerli hocam Doç. Dr. Mesut Bayram DÜZENLİ'ye sonsuz teşekkür ederim.

1. GİRİŞ

1.1. MECMUA

“Mecmua, Arapça cem’ kökünden gelen bir kelimedir.” (Devellioğlu, 2009: 596) “Cem’ sözcüğü ‘toplama, yığma’ anlamlarında kullanılır. Mef’ûl bâbında müennes bir kelime olan mecmua ise ‘toplanıp biriktirilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilmiş yazma kitap’ demektir.” (Kut, 1986: 170-172) “Günümüz Türkçesinde daha çok dergi anlamında kullanılan mecmua, seçme şiirlerin ya da muhtelif konularda kaleme alınmış yazıların bir araya getirildiği eserlerin genel adıdır. Bu eserler için ‘mecmua’nın yanı sıra ‘mecâmî’, ‘mecma’, ‘câmi’ gibi aynı kökten türemiş kelimelerle - yalnız Osmanlı Türkçesinde – ‘cüzdan’, ‘defter’ ve ‘cerîde’ isimleri de aynı manada kullanılmıştır.” (Uzun, 2003: 265) Ayrıca, “Farsçada ‘dilenci, dilenci çantası, dağarcık, torba’ gibi anlamlara gelen ‘keşkûl’ kelimesi Arapçada ‘mecmua, antoloji’ manasına gelmektedir.” (Elmalı, 2002: 324). “Sefine, Arapçada ‘gemi’ demektir. Farsçası ‘keştî’, Türkçesi ‘cönk’tür. Edebiyatımızda ‘sefine – cönk’ sözleri ‘şiir mecmuası, not defteri’; ‘keştî’de kadeh manasına mecaz olarak kullanılmıştır.” (Onay, 2000: 396)

“Mecmua başlangıçta, birçok bakımdan benzediği cönk gibi âyetler, hadisler, fetvalar, dualar, hutbeler, şiirler, ilâhiler, şarkılar, mektuplar, latifeler, lugaz ve muammalarla ilaç tariflerinin ve faydalı bilgilerin (fevâid), notların, tarihî belge ve kayıtların (tevârih) derlendiği bir not defteri halinde ortaya çıkmış, zamanla gelişip düzenli bir tertip ve şekle kavuşarak türlerine göre bazı farklılıklar gösteren bir kitap veya telif çeşidi özelliği kazanmıştır. Bir telif türü olarak gelişimini tamamladıktan sonra genellikle kitap hüviyetindeki teliflerden farklı bir tarafı kalmamıştır.” (Uzun, 2003: 265)

“Mecmuaların konuları daha çok edebiyatla ilgilidir. Gazel, kaside, musammat, tarih, mektup vs. şekiller ile tevhid, nât, mersiye vs. türler üzerine oluşturulmuş mecmualar bunlardandır.” (Pala, 2004: 300)

1.2. MECMUALARIN ÖNEMİ

“Mecmualar, derlendikleri dönemin edebî zevkini ve eğilimini yansıtılmalarının yanında edebiyat geleneğimizin aydınlatılmamış bazı karanlık noktalarına ışık tutan, edebî geleneğe katkı sağlayan malzeme niteliği de taşımaktadır.” (Morkoç, 2013: 268) “Bu bağlamda mecmualar kaleme alındığı çağın ekonomik, sosyal, kültürel, dini yaşantısı ve dünya görüşü hakkında önemli malumat verir. Bir edebiyat tutkunu tarafından yazılan mecmuaların düzenleniş biçimi, derleyicisinin zevki, ilgisi ve tercihi doğrultusunda şekillenmektedir. Bir mecmua, yalnız bir konu hakkında olabildiği gibi değişik konuları da içinde bulundurabilir. Bir dilde olduğu gibi değişik dillerde de yazıya aktarılabilir.” (Kut, 1986: 170)

Mecmuaların edebiyatımız için öneminden ilk bahsedenlerden biri Ali Cânib'dir. Ali Cânib, mecmuaların araştırmacıları acele, şahsî hükümler vermekten menettiğini, mecmualarda bir eserin en eski metnine ulaşılabilirdiği için bu eserlerin önemli olduğunu belirtir. Ayrıca, tezkirelerde yer alan bir şair hakkındaki abartılı övgülerin bizi yanıltacağını, o şair hakkında doğru fikir edinebilmek için onun devrinde kaleme alınmış mecmuaların incelenmesi gerektiğini söyler. (Ali Cânib, 1927: 363–364)

“Türk şiir tarihi açısından değerli kaynaklar olan şiir mecmuaları sayesinde, edebiyat tarihlerindeki bir kısım bilgiyi netleştirmek ve zaman zaman da düzeltmek, yeni yeni bilgiler eklemek mümkün olabilir. Derleyeni ve yılı tam olarak bilinmese de bir mecmuanın derleniş tarihi, içindeki metinlerden yaklaşık olarak tespit edilebildiği için, döneminin şiir zevkini, beğenilen şairlerini ve hatta toplanan şiirlere göre de yazıldığı dönemin en beğenilen şiirlerini belirleme imkânı verir. Yine mecmualarda divan sahibi olmayan, hatta divanı bulunduğu halde şiiri divanında bulunmayan şahsiyetlere, bilinmeyen eserlere rastlanabilir. Kısaca, Türk şiirinin gelişimini, değişimini ve geçirdiği merhaleleri tespit için mecmualar, özellikle seçme şiir mecmuaları ve nazire mecmualarının önemi küçümsenemez.” (Tunç, 2000: 105– 106)

“Şiir mecmualarıyla ilgili çalışmaların son yıllarda artış göstermesini, özellikle mecmualardan yararlanarak divanların hazırlanmasını, kaynaklarda geçmeyen şairlerin şiirleri ve kişiliklerinin ortaya çıkarılmasını, mecmuaların edebiyat tarihi açısından önemini anlaşılmasına bağlamak yerinde olur.” (Gıynaş, 2011: 247)

1.3. MECMUALARIN TASNİFİ

“Ekseriyeti bir tür el kitabı mahiyetinde olduğundan çok rağbet gören ve iddialı bir isim taşımadığı için kitap yazmaktan kaçınan derleyiciler tarafından tercih edilen mecmua, bu sebeple Osmanlı dünyasında çok yaygınlaşmış ve bazı türlere ayrılmıştır. Tefsir, hadis, fıkıh, hukuk, fetva, feraiz, tasavvuf; şiir, divan nazire, kasîde, gazel; tarih, münşeât - inşâ, vefeyât vs.” (Uzun, 2003: 268)

“Mecmuaları birkaç örnekle birlikte şöyle tasnif edebiliriz:

a. Nazire Mecmuaları: *Mecmuatü'n-Nezâir, Câmiü'n-Nezâir, Mecmaü'n-Nezâir, Pervane Bey Mecmuası, Metâliü'n-Nezâir.*

b. Seçme Şiir Mecmuaları: *Mecmû'a-i Eş'âr (Mecmû'atü'l-Eş'âr), Mecmû'a-i Devâvîn (Mecmû'atü'd-Devâvîn).*

c. Aynı Konu ile İlgili Eserlerin Bir Araya Gelmesi ile Oluşan Mecmualar: *Eş'âr-nâme-i Müstezad, Mecmû'a-i Tevârih, Menâhicü'l-İnşâ, Mecmua-ı Münşe'âtü's-Selâtin.*

d. Karışık Mecmualar: *Câmi'ü'l-Me'âni.*

e. Tanınmış Kişilerce veya Derleyeni Belli Kişilerce Hazırlanmış Mecmualar: *Müstakimzâde Mecmuası, Ayvansarâyî Mecmuası, Süleyman Fâik Mecmuası, Fasîh Ahmed Dede Mecmuası, Hattat Hüseyin ve Sâlih Nâmık Mecmuası.”* (Kut, 1986: 170-173)

1.4. KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA MECMUALAR

1.4.1. Nazire Mecmuaları

“Mecmualar içeriklerine göre adlandırılırlar. İçinde nazirelerin bulunduğu derlemelere nazire mecmuası denir.” (Pala, 2004: 300) Günay Kut’a göre: “Genel itibarıyla bir şairin kaside veya gazeline aynı vezin ve kafiyede nazire yazan şairlerin şiirlerini toplayan şiir mecmualarıdır.” (Kut, 1986: 170) Türk Edebiyatı’nın ilk nazire mecmuası, Ömer bin Mezid tarafından yazılan “Mecmuatü'n-Nezâir” adlı eserdir.

1.4.2. Şiir Mecmuaları

“Seçme şiirleri içeren mecmualar ‘mecmua-i eş’âr’ genel adıyla anılır. Bu tür mecmuaların kim tarafından derlendiği çok zaman belli değildir. İçinde birkaç şairin divanları bulunan mecmualar ise ‘mecmua-i devâvîn’ adıyla anılırlar. Ayrıca konuları karışık olup özel bir adla veya derleyicisinin adıyla anılan oldukça önemli mecmualar da vardır.” (Pala, 2004: 300) “Şiir mecmualarında sadece gazel veya kaside türü şiirlere değil aynı zamanda mesnevi tarzında kaleme alınmış şiirlere de rastlamak mümkündür.” (Kut, 1986: 172)

2. MECMUA MÜELLİFİ SÜLEYMAN FÂİK

1198 Saferinin ortalarında (Ocak 1784) Sakız’da doğdu. Babası Sakız muhassılı ve daha sonra Kıbrıs muhassıllığından mâzul, Tunuslu Abdullah’ın oğlu Hacı Hâfiz Ali Ağa’dır. Hayatı hakkında geniş bilgi, başta kaleme aldığı *Mecmua*’sında otobiyografik bilgiler verdiği “*Rûznâmçe-i Hâl ve Tarîkimiz*” başlıklı kısım olmak üzere bu esere dayanan Sadettin Nüzhet Ergun’un *Türk Şairleri* ile (Ergun, 1945: 1409-1414) İbnülemin Mahmud Kemal’in *Son Asır Türk Şairleri*’nde (İnal, 1999: 533-539) mevcuttur. Fatîn Efendi Tezkiresi’nde ve Sicill-i Osmânî’de de hayatıyla ilgili bilgiler özetlenmektedir. Annesinin gördüğü bir rüya üzerine Süleyman adı verilen şair iki yaşından sonra babasıyla birlikte İstanbul’a gitti. Reîsülkurrâ Sâlih Efendi’den Kuran-ı Kerîm öğrendi. Bosnalı Abdürrahîm Efendi’den sülûs ve nesih hatlarını meşketti. Gürcü Osman Efendi’den Farsça, İslâm Efendi’den Arapça okudu. Cemâziyelevvel 1211’de (Kasım 1796) Sadâret Mektûbî Kalemi’ne girdi. Osmanlı Devleti’nin muhtelif şehirlerinde çeşitli memuriyetlerde bulundu. Maliye tezkireciliği, esham mukâtaacılığı, sadâret mektupçuluğu, Harmeyn muhasebeciliği ve rûznâmecilik yaptı. Cerîde nâzırı ve aynı zamanda cizye muhasebecisi iken 9 Muharrem 1254’te (4 Nisan 1838) vefat etti. Ölüm yılının Fatîn Tezkiresi’nde 1253 (1837) olarak kaydedilmesi doğru değildir. Kabri Rumelihisarı Mezarlığı’ndadır. *Mecmua*’sından Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Seyyid Abdülbâki Nâsır Dede’den sikke giydiği öğrenilmektedir.

Edebiyat araştırmacıları, Süleyman Fâik’in şairliği konusunda farklı düşüncelere sahiptir. Mehmed Süreyyâ doğruluğu seven, mahir bir şair olduğunu belirtir. (Süreyyâ, 2003, III: 98) İbnülemin Mahmud Kemal de Fatîn Tezkiresi’nde yer alan “ta‘nedelim”

redifli gazelinin herkese, her şeye ta'netmek itiyadında olduğuna delil teşkil ettiğine dikkat çeker. (İnal, 1988, I: 536) Sadettin Nüzhet Ergun ise şairin daha çok eleştiriye meyilli karakterini öne çıkaran İbnülemin Mahmud Kemal'in bu değerli şahsiyetin asıl önemli tarafını gösteremediğini söyler. Ayrıca Süleyman Fâik'in kudretli bir şair ve kudretli bir nâzım olmadığını, şiiri bir sanat değil eğlence olarak telakki ettiğini, gelişigüzel manzumeler kaleme aldığını, eserlerinde rastlanan fahriyelerin bütün divan şairlerinde görüldüğünü, belli bir kimseyi kastetmeyerek yazdığı hicviyelerin de ona has olmadığını kaydettikten sonra en meşhur eserinin "Mecmua"sı olduğunu belirtir. (Ergun, 1945, III: 1410-1411)

3. SÜLEYMAN FÂİK MECMUASI'NİN İNCELENMESİ

3.1. MECMUANIN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

İncelediğimiz mecmua, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde "Mecmua-i Süleyman Fâik" adı, NECTY09577 demirbaş numarası ve XX(1900260.1) yer numarasıyla kayıtlıdır. Süleyman Fâik ait olan mecmuanın istinsah tarihi belli değildir. Eserin sırtındaki meşin kopmak üzeredir. Eserin yazımında aharlı kâğıt kullanılmıştır. Cilt özellikleri, kahverengi yarım meşin ve ebruli kâğıttır. Eser 115 varaktan oluşmaktadır [1b-115b]. Varakların "a" kısmının sol üst köşesinde Arap alfabesiyle varak numarası verilmiştir. Mecmuada yer alan manzum ve mensur bölümler siyah mürekkep kullanılarak "rika" hattıyla yazılmıştır. Mecmuada yalnız 115b numaralı sayfada kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Mecmuanın 83b ve 84a numaralı sayfalarında boşluk bulunmaktadır.

Süleyman Fâik Mecmuası'nın, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde "Mecmua-i Süleyman Fâik" adı, NEKTY03472 demirbaş numarasıyla kayıtlı bir nüshası daha vardır. Bu nüsha da "rika" hattıyla yazılmıştır. Ancak bu nüsha, düzensiz bir şekilde yazıldığı için faydalanılamayacak durumdadır.

3.2. MECMUANIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

Mecmuanın incelemiş olduğumuz [1b-55a] bölümünde toplam 108 sayfa bulunmaktadır. Eser manzum-mensur karışık olarak yazılmıştır. Eserin 38 sayfası manzum, 70 sayfası ise mensurdur. Manzum bölümde 1275 beyit, mensur bölümde ise 1381 satır bulunmaktadır. Karışıklık olmaması için muhteva özelliklerini manzum ve mensur olmak üzere iki bölüm halinde inceleyeceğiz.

3.2.1. Manzum Bölümler

Mecmuanın incelemiş olduğumuz bölümünde toplam 1275 beyit bulunmakta olup 38 sayfaya tekabül etmektedir. Mecmuada bulunan manzumları incelediğimizde Türkçe, Arapça ve Farsça beyitlerle karşılaşmaktayız. Süleyman Fâik başta Arapça ve Farsça olmak üzere birçok şairin şairini eklememiştir. Şairinin adı verilmeyen şairlerin çoğunluğunu herhangi bir konu üzerine söylenmiş şiir parçaları oluşturmaktadır.

Mecmuada 6 adet Arapça şiir parçası bulunmaktadır. Bunların 2 adedi “müfret” olup hiçbirinde şair adı geçmemektedir. Farsça manzum sayısı Arapça manzum sayısına göre daha fazladır. Mecmuada toplam 29 adet Farsça şiir parçası bulunmaktadır. Bunların 24 adedi “müfret”tir. Bu müfretlerin 8 adedinin şairi bellidir. Bu isimler: Fuzûlî, II. Bâyezid, Necâtî Bey, Adlî, Süleymân, Rehâ-ı Vâsif, Hacı Hasanzâde ve İbn-i Kemâl’dir. Geriye kalan Farsça şiirlerden sadece 2 adedinin şairi bellidir. Bunlardan biri Nâbî’ye ait olan gazel ve diğeri Örfî-i Şirâzî’ye ait olan kıtadır. Bunların yanında bir de Refî-i Kâlâyî’ye ait olan Türkçe-Ermenice manzum bir lügat bulunmaktadır.

Mecmuada 64 şairin adı geçmektedir. Bunlardan Hâfız-ı Şirâzî, Süleymân, Esadzâde Mehmed Şeref Efendi, Mehmed Şefik, Lebib, Şehrî, Azmî, II. Bâyezid, Necâtî Bey, Adlî, Rehâ-ı Vâsif, Hacı Hasanzâde, İbn-i Kemâl, Şeref, Nesîmî, Nâimâ, Azmizâde Hâleti, Şeyhülislam Yahyâ, Nefî, Seyyâhî, Tîğî Bey, Ahmed Paşa, Koca Râgıp Paşa, Abdülbâki Ârif, Sâdî, Hayâlî, Râzî’nin sadece müfretleri bulunmaktadır. Fuzûlî, Nâbî, Bosnalı Sâbit, Fasîh’in ise müfretlerinin yanında bütün halinde olan eserleri de bulunmaktadır. Eserleri bütün olarak verilen şairler, eser sayıları ve nazım biçimleri şu şekildedir: Nâbî (9 gazel), Münîf (8 gazel), Arpaeminizâde Mustafa Sâimî (5 gazel), Sâbit (4 gazel ve 1 mesnevi), Nâilî (4 gazel), Nesîb (3 gazel), Neşâtî (2 gazel), Nazîm (2 gazel),

Nisârî (2 kıta), Fuzûlî (1 müseddes), Bağdatlı Rûhî (1 gazel), Sabûhî (1 gazel), Fasîhî (1 gazel), Sâbir (1 gazel), Fehim (1 gazel), Sabrî (1 gazel), Vecdî (1 gazel), İsmetî (1 gazel), Nazmî (1 gazel), Rahmî (1 gazel), Necîb (1 gazel), Âgah (1 gazel), Rüşdî (1 gazel), Fâik (1 gazel), Fasîh (1 gazel), Lemî (1 gazel), Râgıp Paşa (1 gazel), Münîb (1 gazel), Azîm (1 gazel), Osmanzâde Tâib (1 kıta), Örfî-i Şîrâzî (1 kıta), Fıtnat Hanım (1 kıta), Nevres-i Kadîm (1 kıta), Erzurumlu İbrahim Hakkı (1 mesnevi), Refî-i Kâlâyî (1 manzum sözlük), Hakkı (1 nazm), Râmî (1 nazm).

3.2.1.1. Mecmuada Yer Alan Manzumelerin Dağılımı

VARAK NO	İLK BEYİT / BEND	NAZIM ŞEKLİ	BEYİT / BEND SAYISI	ŞAİR
1b	Naql eder Çorluda kâşif-i râz Bir civân-pâre-i dil-dâde nevâz	Mesnevi	111	Bosnalı Sâbit
23b	-----	Manzum Sözlük	78	Refî-i Kâlâyî
25a	Seniñ ahvâlini Şakîb gelenlerden su'âl etdim Dediler suhre-i bezm-i kırâl-ı mülk-i İsveçdir	Kıta	14	Osmanzâde Tâib
28b	Ser-geşteğî zi-ser-i tereddüd ehl-i 'âşık-râ Ger ba' de-i merg seng şevem âsiyâ şevem	Gazel	7	Nâbî
31b	Halka kîn eyleme var ise belâgat sende Seni zemm edeni señ medhile kıl şermende	Gazel	5	Bağdatlı Rûhî
32b	Ez-bes şeref-i gevher-i tû münşî-i taqđır Ân rûz ki beg'zeştî-i iqlîm kadem-râ	Kıta	2	Örfî-i Şîrâzî
32b	Siriştinde anî kim nûr var kâlbinde kîn olmaz Muşaffâ cebinânîñ taraf-ı ebrüsında çin olmaz	Gazel	9	Nâbî
33a	Dil-i şâfî kuyüd-ı dehr ile endühgîn olmaz Midâdında tağyîr-i efgem-i tab'-ı niğîn olmaz	Gazel	6	Nesîb
33a	Sirişk olmazsa levh-i dilde dâğ-ı âteşin olmaz Muqaddem şafha nemnâk olmasa naqş-ı niğîn olmaz	Gazel	7	Arpaeminizâde Mustafa Sâmi
33b	Gönül-câh-ı zenehdânında cânândan emîn olmaz Heveskâr olmayan târâc-ı câna der-kemîn olmaz	Gazel	6	Sabûhî

33b	Ümmîd-i derdimden baña yâ Rab ferâğ ver Cân u cihânı terk edecek bir dimâğ ver	Gazel	5	Nâilî
33b	Yâ Rab ne gül ne lâle ne sünbül ne bâğ ver Baña bu çâr-ı ‘ anâşır-ı ğamdan ferâğ ver	Gazel	5	Fasîhî
33b	Yâ Rab baña kayd-ı cihândan ferâğ ver Ya miñnet-i zamânı duyar bir dimâğ ver	Gazel	6	Nâilî
33b	Hevâ-yı ‘ aşka uyup kûy-ı yâre dek gideriz Nesîm-i şubha refîkiz bahâra dek gideriz	Gazel	5	Nâilî
33b	Ne seyr-i gülşen ne cûy-bâre dek gideriz Sirişk-i çeşmle biz kûy-ı yâre dek gideriz	Gazel	5	Neşâtî
34a	Refîk olursa gönül kûy-ı yâre dek gideriz Karârgâh-ı dil-i bî-çarâra dek gideriz	Gazel	5	Sâbir
34a	Ol seng-dile sûz-ı dilimden haber eyle Ey âh u hazînim eşer ile eşer eyle	Gazel	8	Sabrî
34a	Ey bād-ı şabâ zülfüne yârîñ güzâr eyle Gâhî dil-i ‘ uşşâka belâdan haber eyle	Gazel	9	Fehim
34a	Şarâb-ı köhne sâķî-i ħande-rû tâze Olur ise n’ola eski deme ârzû tâze	Gazel	5	Vecdî
34b	‘ Aceb mi dîde-i terden aķar ise çü tâze Cefâya başladı ol şüh-ı fitne-cû tâze	Gazel	5	Neşâtî
34b	Olursa dilde n’ola dâğ-ı ârzû tâze Henûz açıldı o gül daĥi reng ü bû tâze	Gazel	5	İsmetî
34b	O şûhu bağda gördüm şüküfte-rû tâze Elinde bir gül açılmış o tâze bu tâze	Gazel	6	Nâilî
34b	Çü ħâme-i kader etmekde güft-gû tâze Olur bu levĥ-i dile naķş-ı ârzû tâze	Gazel	5	Nazmî

35a	Şoyup biri sîm-endâm-ı her dem tâzededen tâze Dil-i mecrûha şarsam hem-çü merhem tâzededen tâze	Gazel	5	Rahmî
35a	Ṭalebkâr-ı gül-i maḳşûd-ı ‘âlem tâzededen tâze Bu bâğîñ açılır ezhârî her dem tâzededen tâze	Gazel	6	Necîb
36a	Mürşid-i râh-ı Hudâ Âdem Efendi kim anîñ Kim vücûduñ maḳz-ı raḫmet etmiş idi ‘âleme	Kıta	7	Nisârî
36b	Uşûl-i devri kim Âdem Efendiniñ tamâm oldu Dedim eyâ bu kâr-ı dil-nüvâza kim muḳayyedir	Kıta	3	Nisârî
36b	Ser-müfteḫir-i ‘âlem Şerîf Efendi kim Müşerref oldu ḳudümüyle mesned-i fetvâ	Kıta	5	Fıtnat Hanım
36b	Şûret-i ḫüsn-i ḫitâmîñ görüp erbâb-ı sūḫan Oldu târiḫi için arada çok güft ü şünüd	Kıta	7	Nevres-i Kadîm
36b	Dîde-i ‘âşîḳ-ı müflis ki ḫaṭṭ u ḫâldedir Çeşm-i nekbet-zedeveş şafḫa-ı remmâldedir	Gazel	7	Nâbî
37a	Şanma kim râḫat-ı dil devlet ü iḳbâldedir Bâr-ı miḫnet gösterir gerden-i ḫammâldedi	Gazel	6	Sâbit
37a	‘Uḳde-i merdümek-i çeşm o ruḫ-ı aldadır Nâḫun-ı dest-i nezâre girih-i ḫâldedir	Gazel	5	Arpaeminizâde Mustafa Sâmî
37a	Râh-ı ‘adûyî leşker-i eşk ile urmuşuz Dest-i sipîhr-i pençe-i ehl ile burmuşuz	Gazel	7	Nâbî
37a	O dil-i ârzünuñ etme heves cüst-cûsuna Kim ḫâsidiñ mü ’eddî ola güft-gûsuna	Gazel	7	Nâbî
37b	Bir vâşıl olmuşu bulunmaz ârzûsuna Münkirleriñ vesîle budur güft-gûsuna	Gazel	7	Sâbit
37b	Baḳma sebû-yı bezm-i meyiñ güft-gûsuna Şarf etmese neşâṭ ile canlar ‘adûsuna	Gazel	5	Azîm

37b	Etdikse her ne maḥlab için niyyet-i ḥuṣûl Râh-ı ḳabûle olmadı fâ'ide nüzûrumuz	Gazel	3	Nâbî
37b	Şevḳ-i ḥüsnünle dil-i maḥzûnu nûr eylemişiz Dilimiz revzene-i pertev-i Tûr eylemişiz	Gazel	7	Nâbî
38a	Biz ki ğıybetde temâşâ-yı ḥuzûr eylemişiz Dil-i ğam-dîdeyi hicr ile şabûr eylemişiz	Gazel	5	Âġâh
38a	Perde-i ketm-i 'ademden ki şudûr eylemişiz Hep seniñ şevḳ-i cemâliñ ile zuhûr eylemişiz	Gazel	7	Rüşdî
38a	Şuġl-ı dünyâ ile biz terk-i ḥuzûr eylemişiz Dilimiz cür' a-keş-i bezm-i umûr eylemişiz	Nazm	2	Hakkı
38a	Gece meclisde ğam-ı dehre olup âzürde Bezmimizden o sitem-pîşeyi dür eylemişiz	Nazm	2	Râmî
38a	Fikr-i rûy ile dili ġarḳ-ı nûr eylemişiz Çeşm-i ḥunumuzı maṭla' -ı hûr eylemişiz	Gazel	5	Nesîb
38a	Dilimiz meş' al-i fânus-ı sürûr eylemişiz Rûzgâr-ı ğamı şad merḥale dür eylemişiz	Gazel	8	Arpaeminizâde Mustafa Sâmi
38a	Ten ü dilden emel-i râḥatı dür eylemişiz Çekilip küşe-i ğamġaha ḥuzûr eylemişiz	Gazel	5	Fâik
38b	Ne kefiñ fikri ne endîşe-i gür eylemişiz Dili ġafletle siyâh dîdeyi kûr eylemişiz	Gazel	5	Fasîh
38b	Ḥançer kemer-i yâre münâsib o bel ince Ḥançer kemerini kemeri ince belince	Gazel	5	Nazîm
38b	Şemşîrini ṭaḳınca ḥoşdur o bel ince Şemşîri niṭâḳınca niṭâḳ ince belince	Gazel	6	Nazîm
38b	Pey-rev ol cümle peyġamberlere Cibrîl gibi İḥtişâş etme faḳaṭ birine İncîl gibi	Gazel	5	Sâbit

38b	Cām-ı ƙalıbıñ yoƙ ise rûġan-ı isti‘ dād Seni nārında ƙor ŗuretā ƙandıl gibi	Gazel	5	Nâbî
38b	‘Āŗıƙı arƙasına almıŗ o ŗuĥ-ı ŗannāz Ƙulblar taƙdı bulup kendüye zenbıl gibi	Kıta	6	Sâbit
39a	Etme dāmânını âlûde ‘ azâzil gibi Ŧâhirü’z-zeyl olagör Ĥazret-i Cibrıl gibi	Gazel	6	Nesîb
39a	Fürüg-ı mihr mir’at-ı dile jengârdır sensiz Ĥarîr-i pertev-i mâh rüyuñ cāna bârdır sensiz	Gazel	7	Münîf
39a	Müjem pây-ı nigâh-ı intizāra ĥârdır sensiz Râh-ı âmed-ŗüd-i nezzāre neŗter-zârdır sensiz	Gazel	7	Arpaeminizâde Mustafa Sāmî
39a	Ŧabîbim pister-i hicriñde dil bîmârdır sensiz Tenimde her ser-i mü neŗter-i âzârdır sensiz	Gazel	6	Lemî
39a	Nesîm-i nev-bahāra nigâhıñ gül-bârdır sensiz Temâŗâ-yı güle müjġân bülbül-i ĥârdır sensiz	Gazel	6	Nâbî
39b	Dü-çeŗm-i ebruvânım ĥançer-i âzârdır sensiz İki ŗaf müjem çün ŗuret-i minŗârdır sensiz	Gazel	6	Arpaeminizâde Mustafa Sāmî
39b	Nigâhım gül-be-çeŗm-i ĥasret-i dîdârdır sensiz ŗâf-ı müjġânlarım ĥâr-ı ser-i dîvârdır sensiz	Gazel	7	Râġıp Paŗa
41a	Verd-i bahâr ile edecek merĥabâ ŗabâ Bî-berg ü bî-nevâlara ..... ƙaba ŗabâ	Gazel	7	Münîb
41a	Der-i dilde ‘abeŗ âmed ŗüd-i ĥam-yāze-i devlet Olur ise rû-yı taĥta bâz-ı dervāze-i devlet	Gazel	8	Münîf
41a	Ne dest-i nâleden ne âh-ı âteŗ-yâbdan feryād Velî tıfl-ı serkeŗ-ı dîde bî-ĥâbdan feryād	Gazel	7	Münîf
41a	Dilde var olsun ġamıñ cāy-ı ġam-ı dîġer ƙomaz ġam yemem ol cādü-yı ĥün-ĥâra ġamzeñ yer ƙomaz	Gazel	5	Münîf
41b	ŗeh-dâb-ı bî-ĥunuñ bir ĥâl ile zih-ġir eder mehtâb Ƙazâ-yı ŗâmda idmân-ı remiyy-i tîr eder mehtâb	Gazel	5	Münîf
41b	Yâ Rab sen baĥt-ı temennâımı küŗâd et Gül-ġonce-i kām-ı dili müstaġnî-yi âbâd et	Gazel	7	Münîf

41b	Bî-feyz alır mı dil-i erbâb-ı tevekkül Gerdişde iken mâhûr-ı dülâb-ı tevekkül	Gazel	7	Münîf
41b	Kâr-ı bî-sûd-ı emelden ki ğinâ geldi baña Çarha bî-hûde tekâpûden ibâ geldi baña	Gazel	5	Münîf
42a	Dün sâye şaldı başımı bir serv-i ser-bülend Kim kıadd-i dil-rübâ idi reftârı dil-pesend Güftâre geldi nâ-geh açıp la' l-i nûş-ħand Bir piste gördüm anda doker rîze rîze kıand Şordum bu düre-i deheniñ nedir dedim dedi Yoğ yoğ ise devâ-yı derd-i nihânım durur seniñ	Müseddes	7	Fuzûlî
42b	Çün buħâr-ı ğidâ dimâga gelir Ol havâs-ı birûna mâ' il olur	Mesnevi	24	Erzurumlu İbrahim Hakkı
Muhtelif	-----	Müfret	31	Muhtelif

3.2.2.2. Mecmuada Yer Alan Manzumelerde Kullanılan Vezinler

<i>Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün</i>	Bahr-i Hecez (Hecez Bahri)
<i>Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün</i>	Bahr-i Remel (Remel Bahri)
<i>Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün</i>	Bahr-i Remel (Remel Bahri)
<i>Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün</i>	Bahr-i Müctes (Müctes Bahri)
<i>Mef'ülü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ülün</i>	Bahr-i Hecez (Hecez Bahri)
<i>Mef'ülü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün</i>	Bahr-i Muzâri (Muzâri Bahri)
<i>Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ülün</i>	Bahr-i Hecez (Hecez Bahri)
<i>Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün</i>	Bahr-i Remel (Remel Bahri)
<i>Fâ'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün</i>	Bahr-i Cedîd (Cedid Bahri)

3.2.2. Mensur Bölümler

Mecmuanın incelemiş olduğumuz bölümünde 35 varak bulunmaktadır. Mecmuanın büyük bir kısmını mensur bölüm oluşturmaktadır. Bu bölümde konu bütünlüğü olmayıp çok farklı konular işlenmiştir. Sanat, siyaset, din, tasavvuf, musiki, ilim, biyografik bilgiler, okçuluk, dönemin sazendeleri, hanendeleri, meddahları, kol takımı, hayaliler, Hamzanâme ve Antarnâme gibi birçok farklı konu üzerine bilgiler bulunmaktadır. Bunların yanında dikkat çekici hikâyeler ve “muzhikat” bölümü altında anlatılan fıkra tarzı küçük hikâyeler bulunmaktadır. Mensur bölümde işlenen konuların ortak noktası didaktik olmasıdır. Bu bölümde en çok üzerinde durulan konu tasavvuf ve önemli mutasavvıflardır. Hatta Nakşibendî tarikatının önemli isimlerinden Tokâdî Mehmet Efendi'nin tarikat ilkelerini anlattığı “*İrşâdü's-Sâlikîn*” adlı eseri tümüyle mecmua içerisinde yer almaktadır.

Mecmuada bulunan mensurlarda neler anlatıldığını, sayfa sayılarını, mecmuanın orijinalinde kaçınıcı paragrafta yer aldığını ve orada geçen kişinin varsa ismini yoksa konunun ne ile alakalı olduğunu başlık şeklinde verip incelememizi aşağıdaki şekliyle gerçekleştirdik.

[2b] (Son Paragraf) Habeşîzâde Abdürrahim Bey

Habeşîzâde Abdürrahim Bey Habeş beylerinin beyzâdesi olduğu için bu adı almıştır. Abdürrahim Bey; Silahdar İbrahim Paşa zamanında tanınmış, Sadrazam Şehit Ali Paşa zamanında maliye tezkireciliği ve cizye muhasebeciliği yapmış, Nevşehirli İbrahim Paşa zamanında ise küçük tezkirecilikten büyük tezkireciliğe geçmiştir. Habeşîzâde Abdürrahim Bey, devlet görevleri yanında Bayrâmiyye tarikatının şeyhlerinden olup Koca Mustafa Paşa Camii'ne defnedilmiştir.

[3a] (İkinci Paragraf) Ali Râif Efendi

Ali Râif Efendi, Enderûn Mektebinde hocalık yapmıştır. Şiirlerinde renkli bir hava yakalayan Ali Râif Efendi, bin iki yüz iki [H 1202 / M 1787-88] tarihinin safer ayında başkente dönmüş ve şair Surûrî'nin düşürdüğü tarih üzere bin iki yüz sekiz [H 1208 / M 1793-94] tarihinde Baruthaneler Nazırı iken vefat etmiştir. Bir kız kardeşi vardır ki o da hastadır. Bir süre sonra o da vefat etmiş ve soyları devam etmemiştir.

[3a] (Son Paragraf) Nâşid İbrahim Bey

Nâşid İbrahim Bey, Râtıb Ahmet Paşa'nın oğludur. Babasının ölümüyle kardeşleriyle birlikte Enderûn-ı Hümâyûn'a alınmış ve orada ilim tahsil etmiştir. Abdülhamit devrinde görevi hoca ya da müderrislik olmasına rağmen kapıcı başı görevi verilmiştir. Şu anda Üsküdar Ayazma Camii'nde defnedilmiş bulunmaktadır. Merhum, şiiirlerinde dokunaklı ve nükteli bir dil kullanmıştır.

[3b] (İkinci Paragraf) Vakanüvis Esad Efendi

Tezkire-i Sâlim'den sonra oluşturulan şair tezkireleri onunki kadar etkili ve değerli değildir. Bu şair tezkirelerinde eksikler vardır ve düzensiz yazılmışlardır. Vakanüvis Esad Efendi, Surûri'nin "*Tevârih-i İntihâb*"ını neşretmiş fakat eseri yazarken yanlışlar yapmıştır. Kendisi gaddar ve hasut olduğundan dönemindeki birçok şaire iftira atmıştır. Her dönemde yalan, iftira ve haset vardır ama bu dönemde daha fazladır.

[3b] (Üçüncü Paragraf) Nâşid İbrahim Bey'e "An yâ Mûsâ" Lakabının Verilmesi

Nâşid İbrahim Bey, Topal Osman Paşa'nın torunu ve Pîrîzâde Osman Molla'nın damadıdır. Nâşid İbrahim Bey, medrese eğitiminden sonra Mısır Mollası olarak göreve başlamıştır. Orada bir camiye gittiğinde İhlas ve Ayetel Kürsi'yi duyunca yanındakilere: "Burada da Kuran'ı Türkçe mi okuyorlar?" diye sorunca yanındaki: "Kuran'da Türkçe lafız var mı?" diye karşılık vermiş. O da: "An yâ Mûsâ lafzı Türkçe değil mi?" diye cevap verince lakabı "An yâ Mûsâ" olmuştur.

[3b] (Son Paragraf) İsmâil Paşa

Osman Paşa'nın damadıdır. İnebahtı muhafızlığından azledilip Yenişehir'de yaşarken vefat etmiştir. Devlet görevi esnasında özellikle mutfak masraflarında tasarruflu olduğu için "Bakkal" lakabı verilmiştir. Vefatından sonra Nâşid İbrahim Bey, İsmâil Paşa'nın oğullarına: "Babanızın üzerinden dirhem, terazi ve peştamal çıkmadı." diyerek lakabını hatırlatmak istemiştir.

[4a] (İkinci Paragraf) Üsküdârî Hasîb Efendi

Bu bölümde Üsküdârî Hasîb Efendi'nin Mevlevî semainin terk ettirilmesi üzerine düştüğü tarih üzerine bilgiler verilmektedir.

[4a] (Üçüncü Paragraf) Mahya ve Kandilin Ortaya Çıkışı

Ramazan ve ihya gecelerinde mahya yapmak eski bir gelenek olmayıp Nevşehirli İbrahim Paşa zamanında ortaya çıkmıştır. Mevlid ve Regaib gecelerinde ise kandil

yakmak Koca Mustafa Paşa zamanında ortaya çıkmış bir gelenektir. Kandilin Ahmed Han-ı Evvel, mahyanın Ahmed Han-ı Sâlis dönemlerinde ortaya çıkması güzel bir tevâfuktur.

[4a] (Son Paragraf) Şeyh Hâlid

Bağdat civarında Kâin Baba sancağında Selcâniye denilen yerin ahalisinden olan Şeyh Hâlid diye bir kişi ortaya çıkmıştır. Kendisinin Nakşibendiyye silsilesinden geldiğini iddia etse de Nakşibendî tarikatına muhalif şeyler yaptığı ve fitne çıkardığı dönemin dikkat sahibi kişileri tarafından fark edilmiş. Onun talebelerinden Abdülvehhâb adlı kişi başkente gelip bazı kimselerin akîdelerini bozmuştur. O zamanın hocalarından Deli Râgıp adlı kişinin kızını aldıktan sonra fesadı ortaya çıkmış ve başkentten kovulmuştur. Aradan beş altı yıl geçtikten sonra Şeyh Hâlid'in birkaç talebesi tekrar başkente gelip ayin icra etmeye başlamış fakat sonrasında onlar da başkentten kovulmuştur. Şeyh Hâlid'e bağlanan sayısı artmaya başlasa da beş defa başkentten kovulmuşlardır. Bir ara Hâlidîlerin ayin yaptığı duyulunca Şikârizâde Efendi, bunları asasıyla Ayrılıkçesmesi'ne doğru kovalamıştır. Bu olaylardan sonra yine beş defa başkente gelmişlerse de en sonunda Sultan Mahmud Han bunları bizzat başkentten kovmuştur. Sonrasında Hâlidî olanlar kendini gizlemeye başlamıştır. Buradan itibaren yazar kendi görüşlerine yer verip dönemdeki insanların hiç araştırma yapmadan kendini şeyh ilan eden herkesin peşinden koştuğunu, bunun yerine silsilesi belli olan düzgün şeyhlerin peşinden gitmesi gerektiğini söyler.

[4b] (İkinci Paragraf) Şeyh Seyyid Nûreddin Cerrahî

Süleyman Fâik, bu bölüme başlamadan önce herhangi bir tarikata bağlı olmadığını, yalnız Yenikapı şeyhi Bekir Efendizâde Seyyid Abdalbâki Dede Efendi'den dolayı o tarikatı ve insanlarını sevdiğini söyler. Şeyh Seyyid Nûreddin Cerrahî, 1134 [H 1134 / M 1721-22] tarihinde kırk dört yaşında vefat etmiştir. Kimileri onun cerrah olduğunu, kimileri Cerrahpaşa Camii yakınlarında ikamet ettiğini, kimileri de Cerrahpaşa Camii'nde müezzin olduğunu söyler. Şeyh Seyyid Nûreddin Cerrahî, Köstendilli Şeyh Ali Efendi'nin halifelerindedir. Vakfiyesinde, kendisinden sonra silsilenin evlatları tarafından devam ettirilmesini istediği için bazıları onu eleştirmiştir. Bundan dolayı kendisinden sonra birçok halife ortaya çıkmış ve her dönemde en az yirmi tane halifesi olmuştur. Anlatılanlara göre Şeyh Seyyid Nûreddin Cerrahî, Koca Mustafa Paşa şeyhi Nûreddin Efendi ile aynı asırda yaşamış ve birbirlerine muhalif olmuşlardır. Bir gün, Şeyh Seyyid

Nûreddin Cerrahî müritlerini etrafına toplamış, Nûreddin Efendi'ye esmâ-i kahriyyeler okurken kahriyyeler kendi üzerine sıçramış, o anda kendisi vefat etmiş ve tüm vasıfları Nûreddin Efendi'ye geçmiştir. Süleyman Fâik, burada kendi düşüncelerine yer vererek bunların tümünün yalan olduğunu, Şeyh Seyyid Nûreddin Cerrahî'nin iyi bir mutasavvıf olup vefatından sonra müritlerinin onun üzerine keramet adı altında birçok iftira attığını söyler.

[5b] (İlk Paragraf) Müstakimzâde Süleyman Efendi

Bin yüz otuz bir [H 1131 / M 1717-18] tarihinde doğmuş, bin iki yüz iki [H 1202 / M 1787-88] tarihinde vefat etmiştir. Hayatı fakirlik ve ayağındaki nikris hastalığıyla geçmiştir. Şiir ve inşâları çok güzel bulunmamıştır. Kabiliyetli bir kişi olmasına rağmen kendisine rûûs yani müderrislik payesi verilmemiştir. Feyzullah Efendi'nin girişimleriyle dönemin şeyhülislâmı "Cam göz" lakaplı Topkapılı Sâlih Efendi ona maddi yardımda bulunmuştur.

[5b] (Son Paragraf) Şair Bâkî

Şair Bâkî Efendi, kara kuru ve köse bir adammış. Merhum Sultan Süleyman haremde "Tûtî" lakaplı bir kadın ile onu evlendirmiş. Onu tebrik eden bir kişiye Bâkî evlendiği kişinin tûtî değil karga olduğunu söylemiş. Bunu duyan "Tûtî" lakaplı kadın, Bâkî 'nin karga olduğunu ima eden bir beyit yazmış.

[6a] (İkinci Paragraf) Şair Nâbî

Nâbî bir gazelinde, "*Ey mîl sürme gözlerin öp de benden ol mehiñ / 'Arz eyle siyehkârî-i hicrânı mû-be-mû*" beytini yazmıştır. Kendisinden sonraki dönemlerde Tâlip, Nazîf ve Tevfîk Efendiler bu beyte benzer beyit yazmışlar. Ardından bu beyti gören Şeyh Gâlip de aynı vezin ve kafiye ile Nâbî'nin beytine benzer beyitler yazmıştır.

[6a] (Üçüncü Paragraf) Havassın Çeşitleri

Havassın çeşitleri vardır ve bunun içinde yer alabilmek için mutlaka ilim sahibi bir kişiden eğitim almak gerekir. Eğer bir eğitimden geçilmezse havassa dahil olmanın mümkün olmadığı örneklerle sabittir. Kimya aslı olmayan birtakım laflarla meydana gelmiş olup birçok kişiyi müflis etmiş ve sonuç olarak yağ çıkarmaktan başka bir iş yaramayan bir iş haline gelmiştir. Simya ise şöyle oldu böyle yaydı der. Pek çoktur ve çeşitleri vardır. Şimdi burada bunlarla ilgili üç tane hikâye anlatacağız:

Hikâye-i Evvel: Kartallı Hasan Efendi hastalanan bir Arap'ın yanına gider. Onunla ilgilendiği için Arap ona bardak gibi bir şey hediye eder. Aradan biraz geçince Arap vefat eder. Hasan Efendi onun defnini gerçekleştirdikten sonra evine gider. Evine gidince Arap'ın verdiği hediyeye baktığında bunun bir kandil olduğunu görür. Kandili yakmasıyla bir Arap peyda olur. Hasan Efendi: “Sen kimsin ve ne yaparsın?” diye sorunca, Arap “Ne istersen yapabilirim. İstersen sırtımdaki altın dolu heybeyi sana verebilirim.” der. Bunun üzerine Hasan Efendi: “Senin benden önceki sahibin bunlardan aldı mı?” dediğinde, Arap: “Sadece bir altın aldı.” der. Hasan Efendi: “Bu altınları nereden getirdin?” diye sorduğunda ise Arap: “Müslüman ve kâfirlerin depoladığı altınlardan alıp getirdim.” der. Bunun üzerine Hasan Efendi bu altınların hırsızlıkla ele geçirildiğini anlar, derhal kandili söndürüp sokağa atar.

Hikâye-i Sâniye: Şeyh Mehmet Emîn Efendi, Koska semtinde berberlik işiyle uğraşmış. Şeyh Abdüsselâm Efendi'nin her hafta yanına gider, burada mukabelelere katılır, dervişlik yaparmış. Bu sıralarda dükkanına bir derviş gelmeye başlamış. Şeyh Mehmet Emîn Efendi bu dervişe sürekli yardımda bulunup ona iyi davranmış. Bir gün o derviş Şeyh Mehmet Emîn Efendi'ye bir kâğıt verip üzerine kırmızı mürekkeple bir daire çizmiş. Sonra Şeyh Mehmet Emîn Efendi'ye altına ihtiyaç duyduğu zaman daire içerisine bir nokta koyarsa ona altın geleceğini söylemiş. Yanından ayrılırken de fazla nokta koymamasını tembihlemiş. Şeyh Mehmet Emîn Efendi, ihtiyacı olunca nokta koymuş ve dervişin dediği gibi altın gelmiş. Sonrasında ihtiyaçları artıp fazla nokta koymaya başlayınca altın kesilmiş. Bunun üzerine Şeyh Mehmet Emîn Efendi, berberliği bırakıp Şeyh Abdüsselâm Efendi'den hilafet almış ve bundan sonraki hayatında şeyhlik yapmış.

Hikâye-i Sâlise: Bir Arap, Sütlüce'de terzilik yapan fakir bir adamın yanına gidip ona daha çok paraya sahip olup olmak istemediğini sormuş. Terzi fakir olduğu için sahip olmak istediğini söylemiş. Arap, ona bir buhur verip kendisini takip etmesini ve hiçbir zaman dünya kelamı konuşmamasını tembihlemiş. Sonra, beraber Kâğıthane Köprüsü'ne gitmişler. Arap, o sırada sürekli bir şeyler okuyormuş. Sonrasında köprünün yanında birden bir demir kapı ortaya çıkmış. İki kişi beraber demir kapıdan içeri girip merdivenle aşağı doğru inmişler. O sırada bir kız ortaya çıkmış. Kızın üzerinde çok güzel bir elbise ve mücevherler varmış. Arap, bir yandan okuyor bir yandan da kızın mücevherlerini alıyormuş. Sonrasında kız kendine merhamet edilmesini istediğinde terzi kıza acıyıp

Arap'a sadece mücevherleri alıp çıkalım dediği anda kendini bir mezarlıkta ayağı incinmiş bir şekilde bulmuş.

Sonuç: İlk hikâyenin kahramanı Hac yolunda vefat etmiştir. İkinci hikâyenin kahramanı boş yere bir sürü zahmet çekmiştir. Son hikâyenin kahramanı ise mürşitlik yolunda ilerlemiştir.

Süleyman Fâik bu noktadan sonra ilim ve fennin dünyada zarardan başka bir şey getirmediğini söylüyor.

[7b] (İlk Paragraf) Râgıp Mehmet Paşa

Râgıp Mehmet Paşa bir gün tebdil-i kıyafet bir kahvehaneye girmiş. Oradakilerle konuşmak istemiş ama kimse onunla konuşmamış. İçlerinden biri: “Biz konuşamayız, çünkü sadrazam bizim ağzımızı bağladı.” demiş. Bunun üzerine Paşa: “Bu işin nasıl oldu?” diyerek sorduğunda adam: “Paşa âriflerdendir. Boş muska yazıp halkın su içtiği tekneye atar, millet de oradan içince herkesin ağzı bağlanmış olur.” demiş. Etrafındakiler adamın bu sözüne gülerken Paşa kalkıp kahvehanenin kasasına bir kese altın koymuş. O anda onun sadrazam olduğunu anlamışlar. Bunun üzerine sözleri söyleyen adam korkunca Paşa: “Korkmana gerek yok. Eğer muskayla böyle bir şey mümkün olsaydı dediğin gibi yapardım.” deyip oradan çıkmış.

[7b] (İkinci Paragraf) Abdullah Efendi

Bu bölümde, Abdullah Efendi'nin küçük damadı Sâlih Efendi'ye Şevki Burnu'nda yalı yaptırması üzerine dönemin zürefâsının söylediği bir beyit bulunmaktadır.

[7b] (Son Paragraf) Keçecizâde İzzet Molla

Bu bölümde Keçecizâde İzzet Molla'nın Hâlet Efendi'nin sürgün edilmesi üzerine Yasincizâde Abdülvehhâb Efendi'ye yazdığı kıta bulunmaktadır.

[8a] (İlk Paragraf) İzzet Molla ve Hulusi Ahmet Paşa

İzzet Molla döneminde çok etkili sözler söyleyen bir kişiymiş. Bir gün dostlarıyla Hünkar İskelesi'ne gitmiş. O gün Hulusi Ahmet Paşa da oradaymış. İzzet Molla dostlarıyla birlikte Hulusi Ahmet Paşa'nın bulunduğu ortama oturmuş. İzzet Molla etrafi izlerken Frenklerin eşleriyle kol kola gezdiklerini görünce Hulûsi Ahmet Paşa'yı eleştirmek amacıyla “Ehl-i İslam'da böyle çıplak gezinmek adet oldu. Ben çirkin ve yaşlı eşimle beraber gezerken bizi görenler ‘İzzet Molla'nın eşinin haline bak’ diye beni

ayıplıyorlar.” dediğinde orada bulunanlar gülüşmeye başlamış. Çünkü İzzet Molla'nın eşinin biri yetmiş yaşında diğeri ise çirkin bir kadımmış.

[8a] (İkinci Paragraf) Başhekim Behçet Efendi

Başhekim Behçet Efendi bir gün bir Bektâşî tekkesini ziyaretini bitirirken tekkenin babası türbe ziyareti de yapmasını teklif etmiş. Beraberce türbenin başına vardıklarında tekke babası Behçet Efendi'ye “Türbenin başındaki taşı türbede medfun bulunan kişi Horasan'dan atmış ve taş buraya düşmüş. Sonrasında buraya gelip aynı yerde vefat edince buraya defnedilmiş.” demesi üzerine Behçet Efendi: “Allah ve peygambere inanmayıp bu tarz şeylere inanmak çok garip bir şey.” demiş.

[8b] (İlk Paragraf) Tarik-i Uşşâk ve Tarik-i Şuttâr

Bu bölümde tarik-i uşşâk ve tarik-i şuttâr hakkında bilgi verilmiştir. Bilginin yanında onlara öğütler de bulunmaktadır.

[9a] (İkinci Paragraf) Kâtip Çelebi “*Düstûru'l-Amel li Islâhi'l-Halel*”

“Kâtip Çelebi'nin devlet felsefesine dair görüşlerinin bir özeti olan eser, telif sebebini anlatan bir mukaddimededen sonra üç fasıl, bir netice ve netîcetü'n-netîce ile maliyenin düzeltilmesine ilişkin başlıca tedbirleri içeren “Tenbih ve Tebşir” adlı bölümden oluşur.

Mukaddimedede, İbn Haldûncu bir yaklaşımla fertler gibi cemiyetlerin ömrünün de gelişme, duraklama ve gerileme şeklinde üç merhalesi bulunduğu, ancak çeşitli tedbirlerin alınmasıyla bu ömrün uzatılabileceği belirtilir.

Geleneksel İslâm devlet anlayışına göre reaya Allah'ın padişah ve emirlere bir emanetidir. Kâtip Çelebi, reyanın ahvaline ayrılan birinci fasılda beşerî cemiyetin dört temel unsurdan (ulema, asker, tüccar ve reaya) oluştuğunu belirterek insanın bio-psişik yapısı ile cemiyetin sosyal yapısı arasında ilişki kurar. Tıpkı beden gibi sosyal unsurlar arasında da bir ahenk sağlanması, her sınıf ve zümrenin kendisinden beklenen fonksiyonları gerçekleştirebilmesi için mevcut imkan ve fırsatların adalete uygun şekilde hazırlanması gerektiğini ifade eder. Nitekim Kânûnî Sultan Süleyman döneminde köy ve kasabalardan şehre göçe izin verilmeyerek hem ziraatın zayıflaması önlenmiş hem de İstanbul'da imar faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesine imkân sağlanmıştır. Ancak daha sonraları, özellikle Celâlî isyanları sırasında halk şehirlere göç etmek zorunda kalmıştır. Kâtip Çelebi kendi döneminde İstanbul'un etrafının dolduğundan yakınır;

ayrıca 1045'ten [H 1045 / M 1635-36] beri on iki yıl süreyle dolaştığı Osmanlı ülkesinde köylerin çoğunu harap gördüğünü, İran'da ise harabe halinde tek bir köye bile rastlamadığını ifade ederek bunun sebebini rüşvet, haksız tayinler, mansıp satmak gibi uygulamalara bağlar ve bunlardan vazgeçilmediği takdirde ülkenin mahvolacağı uyarısında bulunur.

Ordunun durumuyla ilgili ikinci fasılda, geçmişte giderleri kısmak için maaşlı asker (Kapıkulu) sayısında azaltma yapıldığına ilişkin bilgiler verdikten sonra kendi döneminde asker sayısının azaltılmasının zor olacağını, esasen buna gerek de bulunmadığını, eğer kanunların öngördüğü şekilde harcama yapılırsa asker sayısını azaltmadan da giderlerin makul seviyeye düşürülebileceğini belirtir. Ancak ulufeli asker sayısındaki artışın sebepleri üzerinde durmaz.

Hazine ile ilgili üçüncü fasılda da insan bedeniyle sosyal yapı arasındaki benzerlik tekrarlandıktan sonra devlet ileri gelenlerinin şan, şöret ve nüfuz alanlarını gittikçe genişlettikleri, lüks düşkünü oldukları, bu yüzden masrafların sürekli arttığı örneklerle anlatılır ve artık bütçeyi dengelemenin güç, hatta imkânsız olduğu belirtilir. Kâtip Çelebi yine de bazı zorlamalarla kısmî bir iyileştirme yapılabileceğini ifade eder.

Sonuç kısmında bütçe gelirleriyle giderlerini denkleştirmek için öngörülen başlıca tedbirlere yer verilmiştir. Bu tedbirler güçlü devlet otoritesi, devlet adamlarının padişaha saygı duyup dürüstlüğe önem vermeleri, orduda tecrübeli olanların devletten yana tavır almaları ve askeri kullanarak fesat çıkarmaya kalkışanların kökünü kazımaları, devlet ileri gelenlerinin ordudan faydalanıp israfı önlemeye çalışmaları şeklinde gösterilir. Bu işin gerçekleşmesi ise otoriter bir devlet adamına bağlıdır. Netîcetü'n-netîcede de bazı çareler sıralandıktan sonra son bölümde ümitsizliğe kapılmadan, ayrıca haksızlığa sapmadan şeriatın ve aklın kanunu uyarınca isabetli tedbirlere başvurulursa işlerin yoluna konabileceği ifade edilir.” (Gökyay, 1982: 35-36, 233-248)

[12a] (İkinci Paragraf) Tokâdi Emîn Efendi “İrşâdü's-Sâlikîn”

“Kitâb ü İrşâdü's-Sâlikîn İsmi Cem'ine Tarihtir Toğâdî Emîn Efendiniñdir” ibaresiyle başlayan eser Nakşibendiyye tarikatının ilkeleri ve muhtelif konularda dini bilgiler içermektedir. Emîn Efendi, “Mukaddime” bölümünde kendine bağlı olan talebelerine seslenerek Allah'a olan kulluğun ve ibadetin çok önemli olduğunu ayetleri delil göstererek anlatmıştır. Eseri yazmasındaki sebeb okuyanların kafalarında bulunan

şüpheleri gidermek olduğunu dile getirmiştir. Emîn Efendi dünyadaki her şeyin yaratıcısının Allah olduğunu söyleyip ölüm meleğinin, yazıcı meleklerin, Kevser suyunun, sıratın ve birçok dini unsurun doğru olduğunu anlatmıştır. Eserde ilk peygamberin Hz. Âdem, son peygamberin Hz. Muhammed (sav) olduğunu dile getirip Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'den bahsetmiştir. Arkasından cennetle müjdelenen on sahabeden bahsetmiştir. Allah'ın toplamda üç bin ismi olduğundan bahseden Emîn Efendi bu isimlerin nerelerde geçtiğini sayılar vererek anlatmış, sadece bir ismin Allah'ın dışında kimsenin bilmediğini söylemiştir. Emîn Efendi, Allah ismi dışındaki tüm isimlerde bir harf eksildiğinde anlamın bozulduğunu ama Allah ismindeki harflerin hangisi çıkarılırsa çıkarılsın yine de anlamının bozulmadığını örneklerle açıklamıştır. Bu durumun Allah'ın azametinin en büyük delillerinden biri olduğunu dile getirmiştir. Emîn Efendi bu bölümden sonra daha çok Nakşibendî tarikatının özellikleri üzerinde durmuştur. Nakşibendî tarikatının özelliklerinin anlatıldığı bölümde en çok dikkat çeken kısım, tarikata ait on bir adet kutsal kelimenin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümdeki on bir kelimenin sekizi Farsça üç tanesi ise Arapçadır. Farsça olan sekiz kelime: Hûş der-dem, nâzır ber-kadem, sefer der-vatan, halvet der-encümen, yâd-kerd, bâz-geşt, nigâh-dâşt, yâd-dâşt ve Arapça olan üç kelime ise: Vukûf-ı zamân, vukûf-ı adedî, vukûf-ı kalbîdir. Emîn Efendi daha sonra: “Ey Allah'ım! Dışımızı hizmetinle, içimizi seni bilmekle, kalplerimizi muhabbetinle, ruhlarımızı iyiliklerinle ve sırlarımızı seni müşahede etmekle süsle! Allah'ım onu kalbimde nur, kulağında nur, gözümde nur, sağımda ve solumda nur; üstümde, altımda ve önümde nur kıl! Onu benim için nur kıl! Ey Rabbimiz, bizim için nurunu tamamla! Muhakkak ki senin gücün her şeye yeter. Risale tamamlandı.” diyerek eserini sonlandırmıştır.

[19b] (İlk Paragraf) İstanbul Zakirleri

İstanbul'da zakirler iki çeşittir: Biri Halvetî ve Celvetî, diğeri Sâdî ve Rufâî zakirleridir. İstanbul'a ilk gelen tarikatlar Zeyniyye ve Nakşibendiyye'dir. Nakşibendiyye'nin silsilesi devam ederken Zeyniyye'nin silsilesi sona ermiştir. Sonrasında Halvetîler ve Celvetîler vardır. Celvetîler'in ayinlerinde devran yok iken İsmâîl Rûmî'nin Kâdirîlerden etkilenmesiyle onlar da ayinlerinde devrana başlamıştır. Sâdî tarikatı önceden duyulmamışken Mustafa Han-ı Sâlis döneminde Abdüsselam Efendi'nin İstanbul'a gelmesiyle duyulmuştur. Sonrasında Rufâîler ortaya çıkmıştır. Rufâîler ve

Sâdîler o dönemde halkın hoşuna gidecek kalbur ve zil çalmak, şiş ve bıçak oynamak gibi şeyler yaptığından Halvetîlerin çoğu tarikatlarını bırakıp bunlara bağlanmıştır.

[20b] (İkinci Paragraf) Ak Molla

Ak Molla namıyla anılan Ömer Efendi bin yüz doksan bir [H 1191 / M 1777-78] tarihinde vefat etmiştir. Kabri Eyüp'te Şeyh Murat Nakşibendî tekkesinin karşısındaki kabristandadır. Ak Molla hem hattatlık da hem de musikide önemli bir isimdir. Özellikle neyiyle “es-Salâh” üflemesi pek meşhurdur. Onun talebesi olan Kandilli Selim Paşa onun gibi çok güzel “es-Salâh” üflerdi. Bir gün Şeydâ Hâfız'ın içinde bulunduğu bir toplulukta ney ile “es-Salâh” üflemesi istendi. Eseri bitirdikten sonra Şeydâ Hâfız ona kimin talebesi olduğunu sorduğunda ustasının ismini vermeyerek kırk yıldır ney üflediğini söyledi. Ak Molla vefat edeli ise otuz yıl olmuştu. Bunun üzerine Şeydâ Hâfız onun Ak Molla'nın talebesi olduğunu anladı.

[21a] (İlk Paragraf) Dönemin Sazendegân - Hanendegân - Meddah - Kol Takımı - Hayalileri - Hamzanâme ve Antarnâme

Bu bölümde Süleyman Fâik; döneminin saz sanatçıları, şarkı söyleyenleri, meddahları, kol takımları, hayalileri, Hamzanâme ve Antarnâmeler üzerinde durmuştur. Kendi döneminde birçok saz sanatçısı ve şarkıcı olduğunu belirtip bunların isimlerini zikretmiştir. O dönemde en büyük probleminin musiki ilminin katı kurallarından dolayı beş on şarkı öğrenen kişilerin musikiyi tamamıyla tahsil etmiş olduğunu sanması olduğunu söylüyor. Ayrıca o dönemde Enderûn-ı Hümâyûn tatil olduğu için orada da bu işlerle ilgilenen kişilerin yetişmediğini dile getiriyor. Son olarak Hamamcızâde ölürse musiki ilmini bilen ve geliştiren kimsenin kalmayacağını söylüyor. Süleyman Fâik, Osmanlı'nın kuruluşundan IV. Murat dönemine kadar “meddah” olup olmadığının bilinmediğini, ilk meddahın ise Tıflî Efendi olduğunu söylüyor. Düğünlerde oynayan "kol takımı"nın her dönemde olduğunu ancak bunların işlerinin maskaralık olduğunu düşündüğünden isimlerini anmaya gerek olmadığını söylüyor. Süleyman Fâik bulunduğu döneme kadar "hayal oyunu"nun bilindiğini fakat bu işi icra edenlerin isimlerinin bilinmediğini söyleyip dönemindeki birkaç hayaliden bahsediyor. Süleyman Fâik son olarak “Hamzanâme ve Antarnâme”den bahsedip bunların tamamıyla yalan olup biraz okumuş kişilerin bunların hiçbirine inanmayacağını dile getiriyor. Ayrıca Hamzanâme'nin gerçek olmadığını göstermek adına bu eseri ne zaman ve kim tarafından yazıldığının bilinmediğinden bahsediyor.

[22b] (İkinci Paragraf) Özili Hâfız

Özili Hâfız bir dilencidir. Sabahın erken saatlerinde evinden çıkar. Gezerken nerede ezan sesi duysa hemen camiye girer ve cemaatle namaz kılar. Bu durum günün beş vaktinde de böyle devam eder. Âmâ olmasına rağmen İstanbul'un en ücra yerlerini bilir ve oralarda gezer. Gezerken kafiyeli sözler söyler, sorular sorar, ağzı hiç durmaz. Ramazanlarda cahil kişilere vaaz verir ve namaz dışında dinlendiği görülmemiştir.

[22b] (Son Paragraf) Dönemin Çok Yalan Konuşanları

Her dönemde olduğu gibi bu dönemde de anlattıklarının çoğu yalan olan insanlar vardır. Bunların en meşhurları şunlardır: İdris Bey, Atazâde ve Yesârizâde. Her birinin farklı şekilde yalanları vardır. İdris Bey erbâb-ı maârifden olup yaptığı şeyler söylediği yalanlar gibidir. Anlattığına göre bir karış tuğra çeker, çizdiği kuş ve çiçekler o kadar gerçekçidir ki görenler gerçek sanarmış. Sekiz yaşındayken bir koyun aldığını elli dört senedir beslediğini, boyunun eşekten büyük, attan küçük olduğunu söylemiş. Bu anlattıklarının hiçbiri gerçek olmadığından evine biri gelip bunları görmek istediğinde asla kapıyı açmazmış. Atazâde devlet dairesinde memurdur. Anlattığına göre ebesi erkektir. Babasının Bebek'teki yalısında muslukları altın, kubbesi pirinçten bir hamam yaptırdığını anlatır. Görmek isteyenleri harem bahçesine götürüp bir köşeyi gösterir ve babasının hamamı bu köşeye yapacakken vefat ettiğini söyler. Yesârizâde ilim yolunda önemli mesafeler katetmiştir. Talik yazıda çok maharetlidir ancak anlattıklarının çoğu yalandır. Zararlı sözler de söyler. Onunla yakın olmak uygun değildir.

[23a] (İkinci Paragraf) Enfiyenin Ortaya Çıkışı - Kâtip Çelebi ve Üsküdârî Hasîb Efendi'nin Görüşleri

Bin altmış yedi [H 1067 / M 1656-57] tarihinde vefat eden Kâtip Çelebi, *Mîzânül-Hak* adlı eserinde IV. Murat devrinde halkın yasak sebebiyle tütünleri ufaltıp burunlarına çektiklerinden bahsetmiş. Bu tarz bir anlatım sanki enfiyenin o dönemde bilinmiyormuş gibi bir duruma yol açmasına sebep olmuştur. Halbuki Üsküdârî Hasîb Efendi bin elli [H 1050 / M 1640-41] tarihinde enfiyenin ortaya çıkışından bahseder. Hasîb Efendi enfiyenin aynen tütünde olduğu gibi Frengistan'dan geldiğini ifade eder.

[25a] (İlk Paragraf) Osmanzâde Tâib

Bu bölümde III. Ahmet devrinde hâcegân olarak görev yapan Sâkıp Efendi'nin sefaretle İsveç devletine gönderilmesi üzerine yazdığı şiir bulunmaktadır.

[25a] (Son Paragraf) Râgıp Mehmet Paşa

Bir gün bir âlim Râgıp Mehmet Paşa'yı ziyarete gelir. Birkaç gün sonra Ramazan ayı başlar. Âlim bu yılki Ramazan ayının ılık bir mevsime denk geldiğini söylerken Ramazan yerine İramazan der. Bunun üzerine Paşa: "Neden ramazanın başında 'I' var?" diye sorar. Âlim de: "Buradaki 'I' Irâgıp kelimesindeki 'I'dır." diyerek latife yapar.

[25b] (İlk Paragraf) Latife Türünde Bir Hikaye

Talebenin biri, bir sahafa gidip elinde *Sahîh-i Müslîm* adlı eserin olup olmadığını sorar. Sahaf, latife olsun diye "Kırk yıldır buradayım bir tane sahîh Müslim görmedim." diyerek hem latife hem de eleştiri yapar.

[25b] (İkinci Paragraf) Deli Birâder'in Hikâyesi

Gazâlî mahlasını kullanan asıl adı Mehmet olan ve Deli Birâder olarak bilinen bir kişinin gulampâre hikâyesi.

[25b] (Son Paragraf) Râgıp Mehmet Paşa

Râgıp Mehmet Paşa Mısır Valisi olup şehre gidince geçit töreni düzenlenir. Dönemin âdeti olarak halkın içinden saraya doğru giderken fakirlere sadaka verilir. Paşa'ya durum izah edilince Paşa kalabalıktan şikâyet edip: "Eğer buradaki kalabalığa sadaka vere vere gidersek saraya vardığımızda biz de bunlar gibi sadakaya muhtaç oluruz." der.

[26a] (İlk Paragraf) Seydâ Efendi

Seydâ Efendi döneminin önemli medrese hocalarından biri olup Reis Hayri Efendi'nin kardeşidir. Laubali kişiliğinin yanında gayet dokunaklı sözler söyleyen bir kişidir. Yeniçerileri başkente getirtmesinden dolayı Sultan Süleyman'ı eleştirmiştir.

[26a] (İkinci Paragraf) Seretibba Behçet Efendi

Bu bölüm Başhekim Behçet Efendi hakkındadır.

[26b] (Üçüncü Paragraf) Âmâ Tellak Hikayesi

Adamın biri bir gün hamama gittiğinde âmâ bir tellak görmüş ve tellak ağlıyormuş. O da tellak gibi gözlerini kapatıp ağlamaya başlamış. Sonraki gelişinde gözlerini açıp ağlamayı kesmiş. Âmâ tellak gelip ona vaziyeti sormuş. O da gözlerinin bir ilaç sayesinde düzeldiğini söylemiş. Tellak bunun nasıl olduğunu sorduğunda tersten ilişkiye girmeye düzeldiğini söyleyip gençle ilişkiye girmiş. İş bittikten sonra âmâ tellak gözünün

açılmaması üzerine ilacın fayda etmediğini söylediğinde adam ona gözlerinin sonradan mı yoksa anadan mı böyle olduğunu sormuş. Genç anadan doğma olduğunu söylediğinde ise ona bu ilacın fayda etmeyeceğini kendi gözlerinin sonradan bu duruma geldiği için ilacın fayda ettiğini söylemiş.

[26b] (İlk Paragraf) Hasîb Efendi

Bağdat Kapısı kethüdası Hasîb Efendi, vefat etmiş Esat Efendi'nin eşi olan bir kadınla evlenecek olmuş. Bu iş Behçet Efendi'ye söylenince Behçet Efendi: "O zaman Hasîb Efendi Bağdat'ın kıskanç kişilerinden olur." demiş. Behçet Efendi bunun yerine "bel hüve kezâ" ayetini okusaydı daha iyi olurdu.

[26b] (İkinci Paragraf) Yesârîzâde

Hattat Yesârîzâde yalancılığıyla meşhurdur. Bir gün Yesârîzâde, Behçet Efendi'nin içinde bulunduğu bir sohbet ortamında kendisinin elinde bir dürbün olduğunu ve onunla Bebek Sahili'ndeki evinden Kandilli'deki Sultan Bayezid'in kâtibi Sait Bey'in okuduğu Kuran'ın yazısını okuyabildiğini söylemiş. Mecliste bulunanlar Behçet Efendi'ye bunun mümkün olup olmadığını sorduklarında, bunun gerçek olduğunu, hatta Yesârîzâde'nin okuduğu yerin "Veylül-li'l-mükezzibîn" suresi olduğunu söylemiş.

[26b] (Üçüncü Paragraf) Şikârîzâde

Bir gün bir mecliste düşmanın ateş gemilerinden konu açılmıştı. Şikârîzâde: "Bizim de ateş gemilerimiz vardır." diye oradakilerle tartışmaya başladı. En sonunda "Peki bu yananlar nedir?" deyince herkes gülüşmeye başladı. Çünkü her zaman düşman bizim gemileri yakıyor demek istemişti.

[26b] (Dördüncü Paragraf) Şikârîzâde

Merhum Şikârîzâde'yi mevlide davet için Kula Kapısı şeyhi ona bir kâğıtla davetiye göndermiş. Şikârîzâde bunun üzerine davetiyeyi getiren kişiye: "Şeyh Efendi'ye söyle, ben bu ihtiyar halimle Kula Kapısı'na kâğıt davetiyeyle gelemem. İskeleye bir ağaç davetiye göndersin." diyerek güzel bir cevap vermiş.

[26b] (Beşinci Paragraf) Şikârîzâde

Bir gün Şikârîzâde'ye koyun etinin seksen üç paraya satıldığı söylenmiş. Bunun üzerine, kendisinin çocukken koyun etinin on üç paraya satıldığını, seksen üç yaşına geldiğinde ise etin fiyatının aynı paraya çıktığını söyleyip etin kendisiyle beraber yaşadığını söylemiş.

[27a] (İlk Paragraf) Şeyhülislam Zeynî Efendi

Zeynî Efendi: “Vefatımdan sonra evlatlarımı kayrılmasını istemem. Oğlum evin önüne bir post serer, annesinin ve kız kardeşinin geçimini sağlar.” demiş. Çünkü Zeynî Efendi'nin oğlu çolak ve çirkinmiş.

[27a] (İkinci Paragraf) Zeynî Efendi

Zeynî Efendi bir gün birine başkasının çirkinliğinden bahsederken o esnada içeriye oğlu girmiş. Zeynî Efendi bunun üzerine “Artık anlatmaya gerek kalmadı.” diyerek oğlunun çirkinliğinin anlattığı kişiyle aynı olduğunu söylemek istemiş.

[27a] (Üçüncü Paragraf) Zeynî Efendi

Zeynî Efendi ölümünden birkaç gün önce oğlunu yanına çağırılmış. Ona: “Yetmiş yıldır dünyanın peşine düşüp bunca mal biriktirdim. Dünyaya dört elle sarılıp haris oldum. Sonunda bak hepsini bırakıp gidiyorum. Sakın sen benim gibi haris olma, zira sen bir el ile hiç tutamazsın.” demiş.

[27a] (Dördüncü Paragraf) Zeynî Efendi

Zeynî Efendi'nin ölümüne yakın başına bir imam koyup “Ağırlaştığında hemen Kuran oku.” demişler. İmam da bu yüzden hiç yanından ayrılmazmış. Bir gün imam yine Zeynî Efendi'nin başında otururken uşağın biri gelip imama yemeğin çıktığını işaret etmiş. İmam vaziyeti gösterip “Gelemem.” der gibi işaret yapınca Zeynî Efendi imama kalkıp yemeğini yemesini, yas vakti gelince ona kendisinin haber vereceğini söylemiş.

[27a] (Son Paragraf) Tüccar ve Kadı Hikâyesi

Tüccarın biri Karadeniz'de şiddetli bir fırtınaya yakalanmış. Arkasından dualar etmeye istiğfar çekmeye başlamış ama rüzgâra sükûnet gelmemiş. Yanında bulunan biri, “Eğer sadakaya niyet edersen bu beladan kurtulursun.” demiş. Tüccar: “Eğer fırtınadan kurtulup sahile ulaşabilirsem bir zalim bulup ona yüz kuruş sadaka vereceğim.” demiş. Arkasından gemisi fırtınadan kurtulup Varna Sahili'ne yanaşmış. Sonra gemiden karaya çıkıp bir kişinin önüne yüz kuruş koymuş. Adam bunu kabul etmeyip şeriat hâkimi olan birine vermesini söylemiş. Tüccar sonra bir hâkimin yanına gidip durumu anlatmış. Hâkim: “Bunu kabul ederim ama şeriata uygun hale getirmemiz lazım.” demiş. Sonra birkaç kişi çağırılmış ve onların şahitliğinde yüz kuruş üzerine bir de yirmi beş kuruşluk satış belgesi düzenleyip mahkemenin damı ve avlusunda bulunan karları satmak suretiyle anlaşma yapmışlar. Tüccar parayı verip oradan ayrılacakken hâkim tüccara satın almış

olduğu karları buradan kaldırması gerektiğini mülkünde onun karının durmasına razı olmadığını söylemiş. Tüccar şaşırıp, “Bunu buradan kaç günde kaldırabilirim ki?” deyip yine çözümün hâkimde olduğunu söylemiş. Hâkim tekrar bir anlaşma yapıp beş yüz kuruşa karları kaldırtabileceğini söylemiş ve tüccar bunu kabul etmiş. Tüccar yine çıkacakken hâkim bu anlaşma içinde yirmi beş kuruşluk satış belgesi ücreti vermesi gerektiğini söylemiş ve onu da almış. Sonuç olarak tüccar yüz kuruş sadakaya niyet etmişken elinden altı yüz kuruşu gitmiş. Tüccar oradan ayrılıp tekrar gemisine dönmüş.

[45b] (İlk Paragraf) Merâtib-i Mâneviye ve Merâtib-i Zâhiriye

Bu bölümde “merâtib-i mâneviye” ve “merâtib-i zâhiriye” hakkında bilgi verilmektedir.

[46b] (İlk Paragraf) Eşyanın Yedi Kısmı

Bu bölümde eşyanın yedi kısmı hakkında bilgi verilmektedir.

[46b] (İkinci Paragraf) Allâme-i Şemseddin Mehmed bin Hamzatül-Fenârî

Bu bölümde Allâme-i Şemseddin Mehmed bin Hamzatül-Fenârî hazretlerinin Fatiha Suresi tefsiri şekil yönünden ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Önce tefsirde bulunan kelime ve harf sayılarının toplamı verilmiş, ardından hangi harfin kaç kere kullanıldığı ayrıntılı bir inceleme sonucu ortaya konmuştur.

[47a] (İkinci Paragraf) Hâher-i Fil-Asl

Bu bölümde “hâher-i fil-asl” dört bölüme ayrılmıştır. Bunlar: Hakkânî, melekî, nefsanî ve şeytânîdir. Sonrasında bu bölümler örnekleriyle birlikte açıklanmıştır.

[47a] (Son Paragraf) Merkez Efendi'nin Kabrini Ziyaret

Merkez Efendi'nin kabrini ziyaret eden bazı insanlar onunla beraber eşi ve kızının da kabrini ziyaret edermiş. Hatta bir keresinde şair Aynî ve Defterdar Emîni Hasan Tahsin Efendi'nin o kabirleri velî kabri gibi görüp aynı şeyi yaptığı görülmüş. Güya bunlar bilgili insanlarmış.

[47b] (İlk Paragraf) Yanlış Bilinen İki Önemli Meselenin Doğrusu

İnsanlar her söylenene inanmamalı, duyduğu şeyleri araştırmalıdır. Aksi takdirde doğrular anlatılsa bile bu yanlışların düzeltilmesi zor olur. Bahsedilen hikâyelerden birincisi: Şeyh Merkez Muslihiddin Efendi, o dönem padişahının kızıyla evlenmek istemiş. Padişah ondan kırk katır yükü altın istemiş. Merkez Efendi Hızır ile Sulu Mağaza

olarak bilinen yerden toprağı kırk katıra yükleyip padişaha yollamış ve padişahın kızıyla evlenmiş. Bu hikâye gerçektir. Merkez Efendi keramet sahibi bir insandır. Bu padişahın Sultan Orhan olduğu söylenir ki bu tarih kitaplarında açıkça yazar. Bazı kişiler bu olayın kahramanının Emir Sultan olduğunu söylese de bu gerçek değildir. Bir başka yalan olan şey ise şudur: Padişahlar, kızlarını vezirlerle evlendirdikten sonra erkek çocukları olursa onu idam ettirirlermiş. Hangi sultanın erkek çocuğı oldu da öldürüldü diye sorulduğunda: Şah Sultan'ın Mustafa Paşa'dan olan Aliye Sultan ismindeki çocuğun adının Ali olduğu ve Sultan Abdülhamit'in saltanata ortak olur korkusundan dolayı idam ettirdiğı söylenir. Halbuki o çocuk kız idi ve altı ay kadar yaşayıp bir hastalık neticesinde ölmüştü. Bu maddenin aslı şudur ki: Bazı padişahlar erkek kardeşlerini veya erkek kardeşlerinin oğullarını idam ettirmişlerdir, lakin hiçbir zaman sultanların çocuklarına böyle bir şey yapmamışlardır. Örneğin, Rüstem Paşa'nın Mihrimah Sultan'dan olan oğullarından biri yirmi, diğeri otuz yaşına kadar yaşayıp bir hastalık neticesinde vefat etmiştir. Bir başka örnek ise Sultan Murat'ın kız kardeşi Safiye Sultan'ın bir oğludur. Safiye Sultan'ın oğlu seksen yaşına kadar yaşamış ve nesli devam etmiştir. Buna benzer sultanların oğullarının yaşadığına dair birçok örnek vardır. Bunların aksini iddia eden ve halk arasında dolaşan iki yüze yakın hikâyenin hepsi batıldır.

[49a] (Son Paragraf) Sevgiliyle İlgili Mazmunlar

Bu bölümde sevgiliyle ilgili mazmunlardan bahsedilmiştir. Ay, gün, şem, şule, nur, gül, lale, yasemin veya erguvan kelimeleri geçerse burada sevgilinin elbiseleri kastedilir. Cennet, ravza, gülistan, gülşen, bağ veya bostan kelimeleri geçerse burada sevgilinin yüz güzelliğı kastedilir. Küfür, zulmet, gece, kader, berât, sümbül, reşk, gâlibe, kaffe, mâr-ı sehâb veya turre kelimeleri geçerse burada sevgilinin güzel kokular saçan saçları kastedilir. Keman, mihrap, hilal kelimeleri geçerse burada sevgilinin kaşları kastedilir. Servi, çınar, sidre, tûbâ, müntehâ, ar'ar, şimşat veya elif kelimeleri geçerse burada sevgilinin boyu kastedilir. Nâvek, tiğ, hançer, peykan kelimeleri geçerse burada sevgilinin gamzesi ve kirpikleri kastedilir. Dehen, adem, nokta, zerre veya çeşme kelimeleri geçerse burada sevgilinin ağzı kastedilir. Fitne, câdû, bâdem, nergis, bimar, mestan, hûnî, harâmî, ayyar, ahu veya gazal kelimeleri geçerse burada sevgilinin gözleri kastedilir.

[49b] (İlk Paragraf) Tüccar ve Hekimzâde Ali Paşa

Tüccarın biri tek başına kaldığı için bütün malını toplayıp Mekke'ye göç etmeye karar vermiş. Bu kararı alırken: “Belki Mekke'de sürekli kalamam, en iyisi malımın bir bölümünü İstanbul'da güvendiğim bir kişiye emanet edeyim, dönersem zor durumda kalmam.” diye düşünür. O zamanlarda padişahın, paşaların ve birçok insanın çok güvendiği bir şeyh vardır. Tüccar on bin altınını bu şeyhe teslim etmeye karar verir. Sonrasında şeyhe durumu anlatıp: “Eğer dönersem altınlarımı geri verirsiniz, yok dönmezsem zaten varisim yok; altınlar size helal olsun.” der. Tüccar Mekke'ye gider, ancak orada sürekli kalamayıp İstanbul'a dönüş yapar. Ardından şeyhe gidip altınlarını istediğinde şeyh onu tanımadığını söyleyip kovar. Tüccar bu olayı kendisi ve şeyhten başka kimse bilmediği için şerî olarak hak iddia edemeyeceğini bilir. Tüccar iş bilir bir kişi olduğundan durumu o dönemin sadrazamı Hekimzâde Ali Paşa'ya anlatır. Ali Paşa, ona şimdi gidip beş gün sonra gelmesini söyler. Ali Paşa şeyhin yanına gidip padişahın bazı kişileri vezir yapıp arkasından azlettiğini, elindeki tüm malını aldıktan sonra onu bir adaya sürgün ettiğini, arkasından affedip başkente geri çağırdığını ve bu durumda parasız kalan vezirin etrafa zarar vermek zorunda kaldığını anlatır. Ali Paşa anlattığı durumun şu an başına geldiğini, bu durumdan kurtulmak için kendisine idama mahkûm olmuş bir kişiyle bin kese altın göndereceğini ve arkasından o kişiyi idam ettirip bu olayın sadece ikisi arasında kalacağını söyler. Sonrasında eğer sağ kalır da geri dönerse altınları parça parça kendisine verebileceğini yok dönmezse altınların ona helal olacağını söyler. Şeyh bu teklifi kabul eder. Aradan beş gün geçince tüccar Ali Paşa'nın yanına gider. Paşa tüccara şeyhin yanına gidip altınlarını tekrar istemesini eğer vermezse sadrazama şikâyet edeceğini söylemesini ister. Tüccar şeyhin yanına gidip Ali Paşa'nın dediklerini yapar. Şeyh eğer altınları vermezsem Paşa'nın bana güveni kalmaz ve bin keselik altını bana göndermez düşüncesiyle altınlarını tüccara geri verir. Tüccar altınlarını alıp Ali Paşa'ya altınlarını aldığını söyler. Bunun üzerine Ali Paşa o şeyhi sürgün ettirir.

[50b] (Son Paragraf) Sünbülzâde Vehbî Efendi

Bu bölümde Sünbülzâde Vehbî Efendi'nin sefaretle İran'a gittiğinde oradaki meşhur şairlerin Vehbî Efendi'yi deneme amaçlı bir şiir okutup onu utandırmak isterken Vehbî Efendi'nin onları nasıl alt edip utandırdığı anlatılmaktadır.

[51a] (Son Paragraf) Gaybın Çeşitleri

Bu bölümde gaybın iki çeşit olduğu söylenip bunların özelliklerinden bahsedilmiştir.

[51b] (Son Paragraf) Dönemin Kutupları

Bu bölümde bin [H 1000 / M 1591-92] tarihinden Abdülhamit Han'a kadar olan, dönemin kutuplarının yani velilerinin ölümleri üzerine düşülen tarihlere yer verilmiştir.

[52a] (Son Paragraf) Önemli Olaylar Üzerine Düşülen Tarihler

Bu bölümde bazı binaların yapılışı ve paşaların ölümü üzerine düşülen tarihler yer almaktadır.

[52b] (İkinci Paragraf) Şeyh Gâlip Efendi ile Hanzâde Yunus Bey

Galata şeyhi şair Gâlip Dede Efendi'nin babası Mustafa Reşit Efendi divan katiplerindenmiş. Şeyh Gâlip bundan dolayı sürekli divan kitabetine gider gelirmiş. Bir de orada Hanzâde Yunus Bey adında şiir ve musikinin yanında birçok alanda yetenekli bir kişi çalışırmış. Şeyh Gâlip bu yeteneklerinden dolayı sürekli onunla görüşüp konuşmak istermiş. Konuşmadığı günler canı çok sıkılırmış. Aralarındaki muhabbet bu şekilde devam ederken Şeyh Gâlip'in babası Mustafa Reşit Efendi durumu fark etmiş. Şeyh Gâlip'e bu yaşadığının “mecazi aşk” olduğunu söyleyip Yunus Bey'le baş başa konuşurlarsa daha güzel olacağını söyleyip Yunus Bey'i evine davet etmiş. Şeyh Gâlip ile Yunus Bey odada konuşmaya başlamışlar. Ardından beraberce çıkıp biraz gezmek istemişler. Şeyh Gâlip ve Yunus Bey dışarıda yürüyüş yaparken Mustafa Reşit Efendi onları görüp karşısına almış. Onlara vuslatın böyle bir şey olduğunu, eğer birbirlerine sadık olurlarsa karşılığını ahirette alacaklarını, aksine yanlış bir iş yaparlarsa bu işin onlarda pişmanlığa sebep olacağını söylemiş. Bu sözlerin ardından Yunus Bey Sütlüce'deki evine çekilmiş. Şeyh Gâlip ise İstanbul'u terk edip Konya'ya gitmiş ve orada Mevlevî dergahında inzivaya çekilmiş. Bu duruma çok üzülen Mustafa Reşit Efendi araya önemli kişileri koyarak Şeyh Gâlip'in tekrar İstanbul'a dönmesini sağlamış. Şeyh Gâlip burada Numan Bey'den sonra Yenikapı şeyhi olmuş. Daha sonra Yunus Bey vefat etmiş ancak Şeyh Gâlip bundan haberdar olmamış.

[53b] (Son Paragraf) Âşıklık

Bu bölümde âşıklık konusu işlenmiştir. Âşıklık aşırı sevmektir. Bedene ya da vücut güzelliğine duyulan bir sevgi değildir. “Bir insan âşık olup iffetini korur ve aşkını gizleyip bu halde ölürse şehit olur.” düşüncesi birçok yerde dile getirilmektedir. Nitekim İmam Suyûtî bir eserinde bu konu ile ilgili olarak bilinen “Kim âşık olur da aşkını gizlerse ve ölürse şehit olur.” hadisini Hz. Ayşe ve İbni Abbas'a dayandırarak aktarmıştır.

[54a] (İkinci Paragraf) Şârih Ankaravî Rusûhî İsmâil Dede Efendi

Bu bölümde şârih, Ankaravî Rusûhî İsmâil Dede Efendi'nin “ruh” hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Ona göre ruh, Allah'ın bir yansımasıdır. İnsanın teninde görülen güzellik, belagat, fesahat, ilim ve marifet gibi şeylerin hepsi ruha aittir fakat bu gözle görülmez. Zira göz hakikat gözüyle bakarsa ruhu dahi görebilecek seviyeye ulaşabilir.

[54b] (İkinci Paragraf) Filozoflar

Bu bölümde filozofların üçe ayrıldığı anlatılmaktadır. Bunlardan birincisi, kadîm-i bizzâtdır onun mukabili hadîs-i bizzâtdır. İkincisi, kadîm-i bizzamândır, onun mukabili ise hadîs-i bizzamândır. Üçüncüsü, kadîm-i bilizâfedir onun mukabili ise hadîs-i bilizâfedir. Filozoflar bu bölümlere ayrıldıktan sonra onlarla ilgili özellikler verilmiştir.

[55a] (Son Paragraf) İmam Cafer-i Hâlidî

İmam Cafer-i Hâlidî öncelikle kafasındaki dört önemli soruyu bin alime sorduğunu ama hiçbirinden cevap alamadığını söyler. Bunlar: “Tevhit nedir? Tasavvur nedir? Fakr nedir? ve Akıl nedir?” sorularıdır. Daha sonra rüyasında Hz. Muhammed'i (sav) gördüğünü ve onun tüm bu sorulara cevap verdiğini anlatır.

4.METİN

4.1. METNİN KURULMASINDA GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULAN HUSUSLAR

1. Süleyman Fâik Mecmuası'nın hazırlanmasında İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi NECTY09577 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan nüsha kullanılmıştır.
2. Çalışmamız,mecmuanın [1b-55a] varakları ile sınırlandırılmıştır.
3. Çeviri yazıda klasik transkripsiyon sistemi kullanılmıştır. (bk. MEB İslam Ansiklopedisi Transkripsiyon Sistemi).
4. Mecmuanın sayfa numaraları köşeli parantez içinde ve kalın harflerle yazılmıştır.
5. Klasik dönem metinlerindeki eklerde, sert ünsüzlerin benzeşmesi kuralı gösterilmeyip, metindeki şekillerine sadık kalınmıştır. Yani cim harfi kullanılarak benzeşmeye riayet edilmemiştir. Yaptıkca, güldükce vb.
6. Şiirlerin başına vezinleri kalın harflerle yazılmıştır.
7. Şairlerin mahlasları şiir içerisinde kalın harflerle belirginleştirilip şiirin üst kısmına ayrıca eklenmiştir.
8. Mecmuadaki nazım ve nesirler tamamen mecmuadaki sıra ile verilmiştir.
9. Mecmuada okunamayan kelimeler nokta ile gösterilip dipnota fotoğrafları eklenmiştir.
10. Metinde geçen “etmek, vermek, demek, gece” gibi kelimelerde standart Türkiye Türkçesi imlası esas alınmıştır.
11. Metnin çeviri yazısı oluşturulurken Prof. Dr. İsmail ÜNVER'in “Çeviriyazıda İmla Birliği Üzerine Öneriler” adlı makalesindeki öneri maddelerine uyulmaya çalışılmıştır.

4.2. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (إ)	a, ā	ص	ş
ا (أ)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẓ, ḏ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

4.3. ÇEVİRİ YAZILI METİN

[1b]

Cihāndan kes ümīdiñ ey gönül recā eyle¹
Südde-i pāk-i rasūle ilticā eyle

Yüzüñ sür ‘anber-i hākine ol hıtbe-i pākīñ
O hākī çeşm-i cānı nā-tüvāna tütüyā eyle

Derūnuñ muşaffā kııl şıdķ-ile pāk eyle küdüretden
Lisānıñ mu‘ tādı nazm-ı na‘ t-ı Muştafā eyle

Girībān-çāk olup ‘arz eyle zaḥm-ı sine-dārı
Ṭabīb-i luṭf u iḥsānından ümmīd-i revā eyle

Ne kanlar ağlayıp ḥūn-āb mı nūş etdigin söyle
Seyl-i serkeş ol ‘arz-ı mācerā eyle

*****

ZİRDE mestür Berber-nāme şadr-ı esbaķ Çorlulu ‘Alī Pāşā ḥaķķında inşād olunmaķ üzere rivāyet olunur. Ḥattā ba‘ de-zamān ‘Alī Pāşā Çorlu berberliginden Enderūn-ı Hümāyuna girip ḥasbe’l-ķader şadāret müyesser olduķda Berber-nāmeniñ kâ‘ ili olan Şābit Efendi merhūmu celb ile Berber-nāmeyi eline verip şunu kırā‘ at eyle der. Şābit daḥi bilā-ta‘ allüm Borluda bir kāşif-i rāz dedikde ‘Alī Pāşā Borlu degil Çorludur demekle Şābit inkār edip beni efendime mu‘ āteb için ba‘ zı ḥāsidler taḥrīf ile Borluyu Çorlu yazmışlar. Ḥattā dīvānımda daḥi Borlu diyü muḥarrerdır dedikde ‘Alī Pāşā kendüyi tekdīr edecek iken bu te’vīline binā’ en memnūn olup Şābit merḥūma ‘azīm ikrām eylemiş.

Bosnalı Şābit

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

Naql eder Çorluda kāşif-i rāz
Bir civān-pāre-i dil-dāde nevāz

Eli uz ağızı düz berber idi
Eli ağızına uyar dilber idi

¹ Bu manzumede aruz aksamaktadır.

Pür-kemāl idi güzellik terlik
Şan' atı olmuş idi berberlik

Şan' atı ol nükti-i fitne-ıırāş
Tığ-ı Merrihden etmişdi tırāş²

Müşterī baısa eger sinesine
Naıd-i cānı kıoyar āyinesine

Aşmış ol mūy-ı miyāna mergūb
Piş-i nezzāreye bir āyine tıob

Gösterir 'āleme döndükce şafā
Başka bir 'ālem imiş zevk-nümā

Görünür āyinesinde fi'l-hāl
Küre-i hey'et-i iklīm-vişāl

Ėamzesi nişter idi ĥūn-efşān
Nigeĥi zālimiñ tığ-ı bürrān

Kendü şākird nigāhı üstād
Çeşm-i ĥūn-ıāresi tās-ı faşşād³

Şeyĥ ü şāb etdi tırāşına heves
Baş açık şiftesi oldu herkes

Berber iskemlesi kürsī oldu
Şeyĥ efendiyle aĥibbā doldu⁴

Etdi dükkāniñ ol şūĥ-ı zarīf
Kırşehir vā' iz[i] rişinden līf

Şaçlı şeyĥ oldu hevāya maĥlūb
N'ola ĥisūların etse çārūb

Kāđiya cum' a idi yevm-i tırāş
Eyledi هفته sekiz 'aşkıını fāş

² etmişdi: etmiş idi (N). Vezin sebebiyle düzeltildi.

³ tās -ı: tāsı (N)

⁴ efendiyle: efendi ile (N)

Hefte Һarfı gibi ol bī-çāre
Bekler idi gününü hem-vāre

Şan' atı Һaşdı edip pīş-nihād
Nice Һan dōkmüş idi ol cellād

Mübtelāniñ çoğunu sañıdırdı
Kimi şīşe kimi diş çekdirdi

Bir yere gitse eger üstādı
Ҙullanırdı bir ' aceb vādı

Ya' nī Һaldıqda başına buyruq
' Āşık-ı zāra şalardı Һuyruq

Şīve vü nāz ile gerden Һırarıq
Naqd-i cānı Һıkarırdı buraraq

Şāne-āsā doğunursa teline
Şoñra verirdi şağalıñ eline

Nā-tırāşın biri meftūnu idi
Ser-i nigūnesi Mecnūnu idi

Yürüse bir yere ol serv-i revān
Taқılırdı aña ol Һasma Һıran

[2a]

Ҙara şābūn gibi gāh u bī-gāh
Ezilirdi o civāna her gāh

Peştemāliñ ucu gibi miskīn
Tozda topraqda sürünürdü cüzin

Cismini nāle ile etdi hilāl
Ҙulağına Һoymadı hiç gül-i āl

Geçmedi būs ü kenāra dilegi
Eline girmedi simin bilegi

Ermedi kākül-i müşkine eli
Kesdi miqrâş gibi târ-ı emeli

Çıkamadı şâh-nişin-i kereme
Düşdü na' leyn gibi hâk-i qademe

Gördü kim ğamzesi şuyun veremez
Sözünü ustura-veş kesdiremez

Dâma qaşd etdi o keyki bu zâğ
Çekdi hayâli dükkân önüne dağ

Ya' nî uğratmaq için bir hâle
Düşdü endişe-i mekr ü âle

Kürreden geçme bilgili kâf
O havâlîde verirdi qaraf

Vardı dükkâna melül ü ğam-nâk
Satl-ı berber gibi çeşmi nem-nâk

Dîdesi şîşe-i hammâm-âsâ
Qan kıuyusu idi bilmedi ammâ

Dedi ol âfete giryân giryân
Üstüne şihhat eyâ rûh-ı revân

Pederim ki gelip olurdu tırâş
Şimdi bâlîn-i helâke kıoydu baş

Hastedir âh işidir âh bilir
Hâlini Hâzret-i Allâh bilir

Uğramış bir marâz-ı cân-gâha
Derd ile kıalmış işi Allâha

Qan oturmuş dil-i mecrûhunda
Bir ramaq kıaldı hemen rûhunda

Cân verip derd ile cân almadadır
Dediler çâresi kıan almadadır

Kişiye ‘aşkını dermān eyle
 oş başın’çün anı urbān eyle

Ne adar zaħmet ise fi’l-hāl
 Nīřter-i ğamzeñ ile bir an al

Derd ile nāleleri cāndandır
 Raħm ıl merħamet ĩmāndandır

Merħamet ılmaz iseñ mūřkil olur
 aste-i ‘aşkıñ ecelsiz de ölür

Nīř oldu ğasteye ey rūħ-ı revān
 Ola son demde refīkiñ ĩmān

Ser-i bālīnine gelseñ ey ħūr⁵
 İndi derlerdi řehīd üstüne nūr

Gūř edip bu sözü ol ğonce-dehān
 Merħamet opdu albinden hemān

Doldu şebnemle iki nergis-i ter
 Ğamze oldu şu verilmiş nīřter

Bāzū-yı fitnesini etmege bend⁶
 Kākülūñ eyledi hem-dāde kemend

Sığayıp olunu tīz-ender-tīz
 Oldu her bir nigeħi bir tilmīz

Ğamzesi tīğını Merrīħ-i felek
 Meh gibi çerħe ıķardı⁷ ögereκ

Önüne düşdü o řaħř-ı allāb
 Bu da alıp puřadıñ etdi řitāb

şandı ağlatmış anı renc-i peder
 Dilde bilmez ki yatar babalar

⁵ Aruz aksamaktadır.

⁶ Aruz aksamaktadır.

⁷ ıķardı: ıķarırdı (N)

Der-i bīmāra varınca ol māh
Gūşuna geldi derinden bir āh

Dil-i ‘āşık gibi cüst ü çālāk
Eyledi apı girībānıñı çāk

Bāb-1 ta‘zīmde ol ğonce beste⁸
İltiyām ile döşendi ‘atebe

Çıkdı aşr üzre o mihr ü ümmīd
Nitekim ārem-i çeri Hūrşīd

Gördü bir bezm-i Şüreyyā tertīb
Hāle-veş sofrā vü meclis pür-zīb

Çeşm-i nergisi amaşıp ziynetden
Ağzını açmışdı adeh hayretten

Pāy-1 hīdmetde durur çeng ü rebāb
Cāy-1 ‘işretde döner sīh ü kebāb

Hum yatar şīşe-i rahşende durur
Ehl-i meclis oturur cām yürür

Bir uca nāy yatar behre-nevā
Şanki bunlara döğölmüşdü ‘aşā

Hāla-i meclis-i ‘işreti girdāb⁹
Ser-nigün geşte adeh āña habāb

Almış etrāfını hayli eşrār
Hāla-1 encümü hāla-1 mār

Engerek yüzölü yılan dilli kelāb
Mār-veş zehirlenirdi şarāb¹⁰

Haste yo āteş-i dilden pür-dāğ
Oturānlar hepsi de itden şağ

⁸ ta‘zīmde: ta‘zīmde iken (N) “iken” vezni bozduğı için çıkarılmıştır.

⁹ Aruz aksamaktadır.

¹⁰ Aruz aksamaktadır.

Yatır yok ħum-ı meyden ğayrı¹¹
İñlemez ortada bundan ğayrı

Gördü bu dâ' ireyi çün o perî
Duydu dolâb etdiğiñ döndü geri

Çurtulup dâ' ireden çün pergâr
Cedvel-âsâ çizeyim şandı kenâr

Ardına düşdü biri zelle mişâl
Halka-ı bezme çevirdi fi'l-hâl

[2b]

Âh edip ħurdeyi duydu cânân
Şanki kâkül başına ħopdu dumân

Añladı dâ' ireden dollâbı
Def gibi kızdı ruĥ-ı pür-tâbı

O sürâĥî gibi ser-keş çelevi
Ele verdi boġazi şîşe gibi

Lîka vü muĥbîre için ħâme
İki ayağıyla tutuldu dâma

Zîr ü bâlâya baĥıp ol kûdek
N'eylesin yeri gök idi pek yüksek

İdüp âĥirde elîf ħaddini lâm
Egilüp verdi o eşĥâsa selâm

Biñ ĥoş-âmedle edip âşinâyı
Etdiler şadr-ı şafâya iclâyı

Yürüsün sâġar-ı sîmîn 'araĥ
Aĥdeñiz zevrâkıdır ħullanacaĥ

'Araĥ u bâdeye beñzer yoĥdur
Aĥ çeşme ile kıızıl muşluĥdur

¹¹ Aruz aksamaktadır.

Etdi şîş-hâne qadehlerinden nûş
Altına aldı ol âfeti bir hoş

Sâqa-i batnına ayak doladı
Ya' nî ol taze nihâli şuladı

Doluya tutdular erbâb-ı hilâl
Mest olup düşdü yere ol hilâl

Döşenip 'arşa-i 'işretde bisât
Eşkiyâ zümresine çıkdı simât

Eyleyip bir iki cânibden manca
Şaldılar Akpınara qanca¹²

Qurdu 'işretde bir nice pelîd
Çarmıh üstüne bir cîsr-i sefid

Melek-veş şafha-ı simînden aq
Şuqqa-ı gül-bergi sefid ü berrâq

Eylemiş halka miyânın teslîm
Ya' nî bel vermiş o bünyâd-ı 'azîm

Olıcaq kâmeti ham-geşte meger
Cîsr idi cüy-ı Murâd üzre meger

Geçdi bir bir üzerinden eşrâr
Şanki çatal köprüyü almış küffâr

Çaldı ses çıkmadı ol şahş-ı le'îm
Tabl-ı 'ayş işidirdi zîr-i kelîm

Her gelen urdu birer yol güle
Yedi yol ağızına döndü hele

Açılıp kâle-i 'ayş-i câvid
Çıkdı külçe ile tefârik-i ümîd

---

¹² Aruz aksamaktadır.

S̄im-güne ŧiŧe midir oynunda
Ya ḡm̄ŧŧ aȳine midir boynunda

Olmuŧ aȳine ŧāfında bedīd
Yeñi d̄nyā gibi bir s̄ŧ-1 cedīd

K̄sreden geme ferāce ile o ŧ̄m
Giyerdi mātem donunu her ḡl b̄m

Dīde-i āḡuŧına eŧkde ḡl-ḡn
M̄btelā-yı ŧ̄l̄ŧŧ'l-avl mesn̄n

Edecek h̄āne-i rencura duh̄l
R̄h̄ idi eyledi bir cisme h̄ul̄l

Bir h̄oŧ āmedci s̄inde irāde
ŧundu dolaŧdırırken bāde

İecek bir daı yandırdı hemān
ŧem' -i maŧŧd̄ı uyandırdı hemān

aŧn̄-giri simāt-1 ŧeytān
ās-1 s̄iminde sucu etdi hemān

Mār tabāniye ıkıp māhi-i mār
ondu Faf̄uri-i ine bunbār

O 'alef ire durur diridir
Yatmıŧ ablada uŧkumrudur

Māhi mār olup ayaı yılan
H̄alkayı cāhına ŧāh-1 mārān

K̄h-1 bill̄re yaar h̄asret-i dā
Maqluv-i fācire dā ŧst̄ bā

urdular opapısında bir cenk
ıdı a abyaya bayraqla Frenk

*****

Habeşî-zâde ‘ Abdürrahîm Beyefendi Habeş beyleriniñ bey-zâdesi olmak hasebiyle taḥkîkân Habeşî-zâde demekle meşhûr ve taḥşîl-i ‘ ilm ü ma‘ rifet-i şâdıka-ı sa‘ y-i mevfûr ve evâ’ il-i ḥâlinde Silâhdâr İbrâhîm Pâşâ dîvân-ı kitâbetiyle hüner ü ehliyyeti ricâ-ı nezd-i cumhûr olarak Şadr-ı a‘ zam Şehîd ‘ Alî Pâşâ zamânında tezkire-i şânî ve ba‘ dehü mâliye tezkireciligi ve cizye muḥâsebeciligi mansıblarıyla nâ’ il-i emniyye vü emânî olup Nevşehirli İbrâhîm Pâşâ sadâretinde ḥidmet-i sâbıkasına ‘ avdet ve küçük tezkirecilikten büyük tezkirecilige naql ile kesb-i mefḥaret edip müddet-i vâfire o ḥidmetlerde pâyidâr ve âkibet biñ yüz kırk târiḥinde tezkireci iken ‘ âzim-i dârü’ l-ḳarâr olarak Koca Muştafâ Pâşâ Câmî’ i ḥazîresinde defn ü taḳbîr olundu. Merḥûm-ı merḳûm şî’ r ü inşâda rûsûḥ u mahâretle mevsûm derece-i ḥayşîyyeti mütedâvil-i enâm olan mürettteb dîvân ve âşârından erbâbına ma‘ lûm aḥlâḳ-ı ḥamîde ve evzâ‘ -ı pesendîdesi ḥamd sebebi yüzünden ḥiç ferd incinmeyip ‘ izzet ü iḥtirâm ile gelip du‘ â vü şenâ ile gider. Gürûḥ-ı ebrârdan ve kendüleri kibâr-ı meşâyih-i Bayrâmiyyeden şâlih ü mütedeyyin

[3a]

ve ‘ iffet ü nezâhetle müte‘ ayyin bir zât imişler. Mervîdir ki tezkireci iken külli yevm Bâb-ı ‘ Âlîde olan odasına geldiği anda iki rek‘ at ḥâcet namâzı kıılıp ‘ aḳabinde ol gün kalemîyle ḳatl ü şalb buyuruldusu yazılmamasını ricâ vü niyâz edermiş. Vâḳı‘ â iki def‘ ada yigirmi seneye ḳarîb müddet tezkireciliginde zuhûr eden ḳatl ü şalb buyuruldusunu küçük tezkireci bulunan yazıp kendüye taḥrîri teklîf olunmamış ya‘ nî o mişillü buyurulduḡu zuhûrunda Habeşî-zâde ya gelmemiş ya iḫyâ-yı umûrdan biriniñ yanında yâḥud yazı vü namâz vü abdest gibi meşḡûliyyetde bulunmuş olarak du‘ âsı ḳarîn- i ḳabûl olmuş. ‘ Aleyhi’ r-raḥme.

Fei‘ lâtün / Fe‘ ilâtün / Fe‘ ilâtün / Fe‘ ilün

Aḳmadîñ ḥâk-i reh-i yâre sözümden çıḳdıñ
 Âḥ ey eşk-i terim işte gözümdeñ çıḳdıñ

Tâk-i tevbîḥle deyr-i vaḥdet reh-i girye ile
 Neşve-baḥş-ı dîḡerân olduñ özümden çıḳdıñ

Bu kıt'a beyt-i evveli ki maṭla' denir. Bir mecmū'ada gözüme ilişip mazmūn-ı dīger olmağla 'acabā kimiñ diyü taḥarrī etmiş isem de zafer bulamamışdım. Şoñra bu zātın olduđu taḥfīf ve beyt-i şānisi daḥi bu maḥalle tenmīk olundu. Mezbūr 'Alī Rā'if Efendi Enderūn-ı Hümāyūndan ḥ'ācegānlık u nān-pāre ile çıkıp menāşib-ı sāmīyede deverān ederek iki yüz iki şaferinde defterī-i şıkk-ı evvel ve āsitāneye 'avdetden şoñra ba'zı menāşib ile mücmel olup Surūrī merḥūmuñ "'Alī Rā'if 'aliyyü'r-rāvī āb-ı kevşer içdi cennetde." muşarra' tārīhi mūcibince ki cevheridir. İki yüz sekiz tārīhinde barut-ḥāneler nāzırı iken vefāt etmiş ve Üsküdar'da Şerīf Kapısında defn olunmuşdur. Bir kerimesi kılup o daḥi 'alīle olarak 'ahd-i qarībde müteveffā olmuş ve nesli teselsül etmemişdir. Merḥūm-ı merḥūm dāniş ü dirāyet aşḥābından ve maḥbūb-ı dost gürūhundan olup şı'ri bi'l-cümle rengin ü āb-dār olduđu maṭla'-ı merḥūmuñ beyt-i şānisinden daḥi ma'lūmdur. Teḥāsünallāhu 'an-seyyi' ātihi.

Yuḡarıdan beri mecmu'āmızıñ ba'zı maḥallerinde ve işbu saḥifede gāzelleri olan Nāşid İbrāhīm Beyefendi Rātīb Aḥmed Pāşā-yı meşhūruñ maḥdūmudur. Pederī fevtinde şaḡır bulunup birkaç nefer birāderleriyle ma'an Enderūn-ı Hümāyūna alınmış kevkeb-i mensūbatlarıyla taḥşil-i 'ilm ü hūnere sa'y u ikdām eylemiş ve Lāleli Cāmi'i şāhibi Sulṭān Muştafā Ḥān-ı Şālişe maḡbūl u mu'teber mābeynci idi. Cūlūs-ı 'Abdülḥamīd Ḥān cennet-mekānıñ 'uhdesinde küllī irād bulunmaḡ siriştesiyle bilā nan-pāre ṭaşra çıkarılıp iktizā-yı meslegi ya ḥ'āce ya müderris olmaḡ iken ḡadren ḡapıcıbaşılıḡ verilmiş idi. Her ne ḡāl ise devr-i 'Abdülḥamīd Ḥān mürūr ile cūlūs-ı Selīm Ḥān cennet-mekān vukū'unda pederiniñ emekdārı bulunmaḡ sebebiyle i'tibār ve tez elden kerīme-i 'Abdülḥamīd Ḥāndan birine kethüdā etmekle rehīn-i mesār etmiş iken sā'ir birāderleri rābıtasız ādemler olduğundan umūr-ı devlete nā-be-cā müdāḡale etmeleriyle nezd-i hümāyūnda müteşekkīl olduklarında bunuñ daḥi ḡaḡkında isnāden beliyyāt-ı istişḡāl vukū'a gelip binā'en-aleyh ekşer eş'ārātında raḡīb ü aḡyardan şikāyet ve çok geçmeden zevāl-i iḡbāl-i 'ömr ile ḡastelenip intikāl-i āḡiret eyledi. Üsküdar'da Ayazma Cāmi'inde medfūndur. Müddet-i iḡbāli pek azdır. Merḡūm mu'āşırı ola şu'arāniñ eslem ü aşlāḡı olduğunu eş'ārından ma'lūm nāzik mizāc ve muḡāveresinde şā'iriyet iktizāsınca doḡunaḡlı nūkte vü

mezāmīn ĩrādında mā'ıl bir mĩr-i 'adĩmũ'l-ımtizāc idi. Hattā Hāmĩd Hũlil Pāşānĩñ şadāretinde ziyāretine varıp ku' ũd etmekle mũşārũn-ıleyh ikrām kaşdıyla yukarı buyuruñ dedikde ayağında yakı var diyũ çũnki nefsi marazına mũbtelā olduğundan mũşārũn-ıleyh daħi bedā'-i kelāma illetĩ şoħbetini der-pĩş edip “yakıñız işliyor mu fā'idesini

[3b]

gördũñüz mü” dedikde “Evvel işlemiyor idi. Hele soñra Ūstũrākoğlu yakısı buldurdum andan işlemege başladı.” dedikde mũşārũn-ıleyh Ūstũrākoğlu ħıdmetinden neş'et eyledigine ta'rĩz-i kaşd etmekle o daħi kendũyi birkaç gün soñra bir me'mũriyyet-i nā-mũnāsibe ile Yeñişehr Fenārına def eyledi. Teħāsũnallāhu 'an-seyyi' ātiħĩ.

Tezkire-i Sālimden soñra bir kaç kimesne tezkiretũ'ş-şu' arā cem' ine şũrũ' eylemiş ise de mũkemmel olmayıp cümlesi nāķış u rābıtasız olmağla i'tibāra şāyān degildir. Vaķ'a-nũvĩsĩ Şaħaflar Şeyħi-zāde Es'ad Efendi Surũrĩnĩñ tevārĩħ-i intiħābı mecmũ'asını tezyĩn ve o mũnāsebetle şu'arānĩñ ekşeriniñ terceme-i ħāllerini tezkĩr ü tekmĩle sa'y etmekde ise de terācim-i eslāfa 'adem-i vuķũfu cihetiyle ekşer yañlış taħrĩr etmekde olduğunu işidiyorum. Kendũsũ zātında ħasũd u ħaddar ādem olduğundan ekşerine ħadren kelimāt-ı nā-mũnāsibe ile şaflarında ifk ü iftirāya kaşd etmekde imiş. Hattā mu'āşırı olan şu'arānĩñ rengĩn ü āb-dār muşarra' tārĩħleriyle tevārũd eyledim diyũ kıyle edermiş. Tevārũd olur ammā nādir olur yoħsa bir senede sũylenen kırk kadar tevārĩħ-i muşarra'larınıñ on beş kadarınıñ tevārũd olmaz selefĩ bilmez sanır. Hāl-i 'ālem-i ħarĩb yalan u iftirā vũ ħased ü nĩfaķ her 'aşrda eksik olmaz ammā 'aşrımızda bir dereceye varmışdır ki bunlardan ħālĩ ādem bulunmaz oldu. Allāħ işlāħ eyleye.

Nāşid İbrāħĩm Beg ki bu kāğıdın zāhrinde terceme-i ħālĩ mezkũrdur. Mĩr-i mezbũruñ pek çok leťā'ifi olup cümlesiniñ ĩrādı tekşĩr-i sevādı mũcib olacağından terk ile faķať İbrāħĩm Beg merħũmuñ cehli ĩmāsında aşlı yoğdan iħtirā' eyledigi maźmũn-ı kayd olundu. Şoyle ki İbrāħĩm Beg Topal 'Oşman Pāşā ħafĩdi ve Şeyħũlislām Pĩrĩ-zāde 'Oşman Mollānĩñ dāmādı olmağla tarĩķ-i mũderrise girip yoluyla Mışr Mollāsı olduğda Nāşid Beg bizim İbrāħĩm Beg Mışrda Tũrkce sũyler ādem bulamadığından cāmi'e

vardıkda mü'ezzinlerin İhlâşı vü Āyete'l-Kürsîyi okuduklarını istima' ile yanında olan âdeme: “Sübhânallâh burada Türkce biliyor âdem var mı ki? İhlâşı vü Āyete'l-Kürsîyi Türkce okuyorlar.” demiş. Yanında olan kimesne daği: “Ya Qur'an-ı 'azîmde Türkce elfâz var mıdır?” dedikde “Niçün yok işte 'an ya Mûsâ' lafzı Türkce degil mi?” diyü cevâb ile izhâr-ı ma'lûmât buyurmuşlar diyerek İbrâhîm Beg merhûmuñ cehlini teşhîr etmekle Mısr Mevleviyetinden tâ kâzî-i ' asker oluncaya kadar mu'ammer olarak “an ya mûsâ” lafiyla mülâkkaab idi. Çünkü İbrâhîm Beg Nâşid Begiñ akrabâsından olup ve kendüsü erbâb-ı dânişden iken müderris olamayıp İbrâhîm Beg câhil ü ahmağ iken mollâ ve kâzî-i ' asker olduğuna infi'âlinden nâşî bu mazmûnu ihtirâ' ile bir beyti daği olmağla beyt-i mezkûru îrâddan şarf-ı nazar olundu.

İnebahtı muhâfızlığından ma'zûlen Yeñişehr Fenârında hânesinde muķîm iken vefât eden 'Osman Pâşâ dâmâdı İsmâ'îl Pâşâ hesâb u ķitâbını tedķik eder. Kâr-dan âdem olduğundan ke-ennehû vekîl-i ģarc defterine ziyâde diğķatini vü matbağ levâzımında taşarrufunu îmâ için 'Osmanlı nemek-varânlarından dâ'iresinde bulunan mel'unlar merhûmu bağķâl laķabıyla telķib etmişler. Merhûmuñ vefâtında Nâşid İbrâhîm Beg

[4a]

me'mûren Yeñişehrde bulunup o eşnâda muğallemâtı fûruht olunmağ meydâna çıkarıldıkda merhûmuñ oğulları Muştafâ Beg ü 'Abdullâh Beg Efendilere ģitâben: “Pederiñiziñ dirhem ü terâzî vü peştemâli çıķmadı.” diyerek laķabını telmîh ile dil-ğîr eylediği mervîdir.

Üsküdarî Ĥasîb Efendi te'lîfi olan mecmû'aya vefâtında biñ yetmiş altı târiħinde [H 1076 / M 1665-66] “Memnû' şüden-i şüfiyye ez-deverân-ı ber-pây-ı 'ale'l-umûm” diyü kayd eylemiş. Şoñra şüfiyye te'ennî ile biñ yetmiş [H 1070 / M 1659-60] târiħinden yalnız semâ'-ı Mevlevî terk etdirilip ol vaķtiñ zürefâsı “ģâmûş oldu ney” muşarra'ını târiħ düşürmüşlerdir. Târiħ-i mezkûrede duran şüfiyyeniñ men' i vâķi' olmayıp Ĥasîb Efendiniñ yazdığı târiħ ki iki sene men' olunup olunmadığına dâ'ir gerek tevâriħde işâret ve gerek efvâh-ı nâsdan rivâyet olunmamış olup ģattâ “Müjde döndü Mevlevîler 'aşķ-ı

Mevlânâ ile” târîhi âyîn-i Mevlevî icrâsına ruḥṣat verildikde daḥi men‘-i deverân-ı şûfiyyeye müte‘allik rivâyet yokdur. Lâkin efendi-yi mûmâ-ileyh müsta‘id âdem olmağla tehrîri saḥîḥdir. Şu kadar ki o târîhte ya‘nî Mevleviyyeden iki sene ōnra deverân daḥi men‘ olunup az vaḳtde yine icrâsına ruḥṣat verilmiş gibi aḥlaşılır. Böyle olmadık târîḥler yazmamış ve ḥalkda o zamândan beri unutmuş. Te‘enni ḥaḳḳında kıt‘a ruḥṣat ḥaḳḳında nağme târîhi bu mecmû‘ anıñ yuḳarısında muḳayyedir.

Ramazân ve iḥyâ gecelerinde cevâmi‘-i selâṭinde mahya yapılmak eski ‘âdet olmayıp Nevşehirli İbrâhîm Pâşâ şadâretinde biñ yüz otuz altı târîḥinde başlanıp ol vaḳtten beri ‘âdet olduğı ve mevlûd ve regâ’ib gecesı minârelerde ḳandîl yanmak daḥi Ḳoca Muştafâ Pâşâ şeyḫi olup biñ on doḳuz târîḥinde ba‘de’l-ḥac Yemende vefât eden Necmeddîn Ḥasan Efendiniñ iḥtirâ‘ıyla münâsip görölerek devr-i Aḥmed Ḥân-ı Evvelde şürû‘ olunduğı mazbûṭ-ı tevâriḥdir. Bu şüretde ḳandîl ü mevlid ü regâ’ib devr-i Aḥmed Ḥân-ı Evvel ve mahya devr-i Aḥmed Ḥân-ı Şâlişde olması ḥüsn-i tevâfuḳ ḳabilindedir.

Silsile-i Naḳş-ibendiyyeden olmak iddi‘âsıyla Bağdâd civârında Kâ’in Baba sancağında Selcâniye denilen maḥal ahâlisinden zuḥûr eden Şeyḫ Ḥâlidîñ ṭavri âyîn-i ṭarîḳat-ı Naḳş-ibendiyyeye külliyyen muḥâlif ve murâdı şâḫip-i zuḥûr olarak ilkâ-yı fitne vü fesâd eder ki ‘uḳalâ-yı zamân ḥurde-bînan-ı devrân ‘indinde zâhirdir. Bunuñ aşḫâbından ibtidâ ‘Abdülvehhâb nâm kimesne âsitâneye gelip bir alay ḥar-ı lâ yefhem kimesnelerin ‘aḳîdelerini bozup ve Beşikci-zâde Tekyesini ve Zekî-zâde ḥ‘âcegânından Deli Râğıbıñ kızını alıp ‘âḳibet-i fesâdı zâhire ḳıḳıp İstanbuldan ṭard olunmuş iken iki yüz otuz beş târîḥinden kırk iki senesine gelince def‘a merḳûmuñ aşḫâbından çend nefer mechûlü’l-ḥâl kimesneler refte refte İstanbul’a gelip Sinân Ağa medresesinde Tâhir Ağa peykesinde vü Sulṭân Maḥmûd Türbesi odalarında vü Şeh-zâde türbesi civârında ḳayyim odalarında tesekkün ü iḳâmet ederek icrâ-yı âyîn sevdâsında olmuşlar iken anlar daḥi ḥamden-lillâh-i Te‘âlâ ṭard olundular. Şeyḫ Ḥâlid daḥi kırk üç [H 1243 / M 1828-29] târîḥinde Şamda fevt oldu. Bu ḥerîflerden aşırımıñ ricâl ü ‘ulemâsından şâḫip-i rütbe vü iḳbâl çok kişiler

[4b]

bî'at eylediler ve ʔard olunmasınlar diyü çok ʔalıřdılar. Lâkin sebep-i cüz'î ile âhir-i ricâl ü kibârdan ba'zî 'uqalâ bunları redd eylediler. Şöyle ki bunlarıñ hilâfetde olan ʔalîl ve ʔarafdârı olanlar keşir iken beř def'a bunlarıñ âsitânededen ʔardı ʔamden-lillâh-i Te'âlâ işbu elli yedi [H 1257 / M 1841-42] târihine ʔadar bir maḥalde nâm u nişânları işidilmemesi fevt-i ʔudsiyye-i ricâlullâhdan ma'dûd olduğuna şübhe yokdur. Hattâ bir gün râqımü'l-hurûfuñ hânesine meşâyihden bir zât gelip o eşnâda Hâlidîlerden Sinân Ađa medresesine ʔend nefer kimesne geldiğini vü zeylinde 'âlem-i rü'yâda bunlar Üsküdar'da İbrâhîm Ađa ʔayırı ortasında 'ađd-i cem' iyyet-i zikr ile meşgûl iken âsitâne meşâyihî bi'l-cümle tâc u 'aşâ vü hırqalarıyla cümlesiniñ önünde âsûde-i meşâyih olan ʔoca Muřtafâ Pâřâ zâkir başısı Hâcî Evḥad şeyḫi Şikârî-zâde Efendi 'aşâsıyla bunlarıñ cem' iyyetine gelip "Sizleri biz ʔard etmiş iken yine niçün geldiñiz?" deyip cümlesini 'aşâlarıyla zârb ederek Ayrılık ʔeřmesine doğru ʔard eylediğini müşâhede eyledim diyü naql ü hikâye etmiş idi. ʔok geçmeden anlar ʔard olunmuş iken mu'ahḫaran birḫakımı daha gelip anlar da ʔard olduğunu müte'âkıb birḫakımı daha gelip ḫâşılı beř def'a geldikleriniñ âhirinde şevketli ʔudretli Sulḫân Maḫmûd Hân efendimiz bi'n-nefs tebdîlen řeh-zâde türbesi odalarına gelip bunları kendüleri ʔıkarıp âsitânededen ʔard eylediler. Bir daḫi memâlik-i maḫrûsede nâm u nişân işidilmedi ve âsitânedede olan bî'at-kerdeleri daḫi bayrağı ʔevirdiler. İşrâr edenler daḫi Hâlidî olduğunu ketm etmededir. İşte şeyḫ-i mezbûruñ rü'yâsı şâdığ u merķūmlarıñ fesâdını def' için 'uqalânıñ tebdîri tağdîre muvâfiğ olduğunda şüphe ʔalmadı. Bizim İstanbul şeyḫlerini kimesne begenmez bir Hindî ʔingânesi vü yâḫud aşlı vü nesli mechûl Mâverâ'ü'n-nehrden biri gelip de bir miğdârda nâḫkası olacağ olursa işte şeyḫ böyle olur diyü dâmenine sarılırlar. Herîfiñ ḫâli ma'lûm olunca ʔadar bir alay ḫar-lâ-yefhemi güzelce ḫađlar ve ḫalkımız bundan vazgeçemedi. ʔarîḫ-i ḫađda bulunmak isteyen bizim İstanbul şeyḫleriniñ ḫüsn-i zann olunanlarından birine bî'at eylesin ve's-selâm.

Evvellâ şurası ma'lûm ola ki bu 'abd-i fakîr münkir-i tarîkat-ı şüfiyye degilim ve Yeñikapı şeyhi Bekir Efendi-zâde Seyyid 'Abdülbâkî Dede Efendimizden küleh-püşum ve bi'l-cümle pîrân u 'azîzan-ı tarîkata muhibbim. Gelelim derse Karagümrük semtiniñ tekyesi olan Eş-şeyh Seyyid Nüreddîn Cerrâhî ki biñ yüz otuz dört târihinde [H 1134 / M 1721-22] kırk dört yaşında vefât eylediği mervîdir ve Cerrâhî teşbîhinde daği kimi evâ'il hâlinde cerrâh idive Cerrâh Muhammed Pâşâ Câmî' i civârında sâkin idi ve kimi Cerrâh Pâşâ Câmî' inde müezzîn idi der. Her ne ise merhûm Köstendilli Şeyh 'Ali Efendi hulefâsından sâhib-i zîkr ü tevhid bir âdem olup tekyesi olan mağal eskiden tekye olmayıp kendüleri binâ vü ihyâ vü meşîhatini kendülerinden şoñra muṭlakâ evlâda verilip hulefânîñ müsîn ü aḡdemine verilmek üzre teselsül eylemesini vaḡfiyyesinde şart u ibnâ eylemiş olmağla ol vaḡtten bu zamâna ḡadar tekye-i mezkûrede şeyh olanlar tekşîr-i hulefâ ile ba'zı etrâf tekyelerini almış ve Nüreddîn Efendiden şoñra

[5a]

gelen meşâyihden birkaç ı vaḡf-ı sâni vü sâliş olarak merhûmuñ şart-ı mezkûrunu te'kid eylemiş olduklarından başḡa ke'enne Nüreddîn merhûmu tarîk-i Ḥalvetiyyede müctehid 'add ederek 'aşrlarında olan şeyhülislâm efendilere mürâca'at ile Nüreddîn hulefâsınıñ hulefâsı yerlerinde olan tekyeler Nüreddîn tekyesi şeyhi bulunanlarıñ 'uhdesinde tevcih olunmasına râbiṡa verip ol vechle küçük evḡâfa ḡayd etdirilmişlerdir. Bu cihetle bunlardan Nüreddîn merhûmuñ fevtinden bu âna ḡadar her 'aşrda yigirmi ḡadar hulefâ eksik olmayıp içlerinde ekşer oḡur u yazar u sâhib-i nâṡıka âdemler bulunarak pîrlerine vü şoñra gelen ser-tarîḡ-zâde vü Moralı Şeyh Muhammed mişillü meşâyihlerini 'izz ü kerâmet ile uçurmağa başlayıp hattâ ṡabâḡât-u Şernübide Eş-şeyh Muhammed Nüreddînü'l-Cerrâhî el-İslâmbulî diyerek ismi muşarraḡ u meşṡur ve a'zam-ı kerâmetinden ḡuṡbiyyet-i teveccüh eyledikde ba'de'l-vefât merḡadinden her kim isti'âze ile niyâz eder ise du'âsı be-her-hâl maḡbûl olmaḡ üzre dergâh-ı İlâhiden temennî eylediği daği muḡarrer ü mezkûr olup ile'l-ân eşer icâbeti müşahiddir diyü hulefâsı da'vâ ederler. Ḥâlbuki ṡabâḡât-ı Şernübî denilen risâleyi fakîr mütâla'a eyledim. Bi'l-cümle hezeyân idigi erbâb-ı vaḡtten olan zevâta ḡayr-ı ḡafîdir. Zîrâ mu'cizeden ileri şoranda da'vâ eder

ve bu keyfiyatı levh-i maḥfūzda gördüm der. Böyle şorana kim i‘timād eder. Meger cāhil veyā mecnūn ola ve ḳuṭbiyyeti bi’l-cümle meşāyih-i ‘Arab u ‘İraḳa taḥṣiṣ ü ebeddir. Faḳaṭ Rūmda Nūreddīni yazdığından desise olarak şoñradan tebyīz olan nüshalara ḥulefā-yı Nūreddīn zamm eylediler diyü rivāyet eylediler ve tekyesi vü ḳahve odaları ḥikāyatından olmaḳ üzre naḳl ederler ki merḥūm Şeyḥ Nūreddīn Ḳoca Muştafā Pāşā şeyḥi Nūreddīn Efendi ile hem-‘aşr olup birbirine zıdd u münāfī olduklarından bir gün Nūreddīn ḥulefā vü mürīdānını cem‘ ile tekyesinde başına bir şāl örtüp Ḳoca Muştafā Pāşā şeyḥi Nūreddīniñ fevti için esmā-ı ḳahriyeye meşḡul olmuşlar. Yigirmi dört sâ‘ at mürūrunda esmā kendü üzerine şıçrayıp Nūreddīn Cerrāḥī vefāt eylemiş ve keyfiyyeti derḥāl öbür Nūreddīne tekeşşüf olarak elinde olan duḥān çubuḡunuñ imāmesini kırıp “Hay Nūreddīn Cerrāḥī.” demiş. Yanında olan aşḥābı acabā şeyḥ efendimiziñ işāreti ne ola diyü tecessüs etmişler. Şoñra vāḳıf olmuşlar ki o daḳıḳada Nūreddīn Cerrāḥī fevt olmuş. Bunlarıñ cümlesi yalan u i‘tibāre ḡayr-ı şāyāndır. Zīrā Nūreddīn Cerrāḥī ḳuṭb olduḡu ḥâlde ne ḳabrinden istimdād edenleriñ du‘āsı ḳabūl olsun diyü niyāz eder ve ne de ḥilāf-ı rızā-yı Bārī münāfī olduḡu ādemiñ fevti için esmā-ı ḳahriyeye çeker. Ve be-her ḥāl hezeyān diyemez de i‘tirāz ederler ise bu daḡi delīle muḥtāc degildir. Bunun da hezeyān olduḡu erbābına zāhirdir sözümden dönmem. El-ḥāşıl merḥūm Nūreddīn Cerrāḥī ‘aşrında şāḥib-i zıkr ü tevḥīd bir şeyḥ-i vaḥīd olup tekyeye vü ḥulefāya vü mürīdānına ḥüsn-i şüret vermiş ve ḥayātında müctehidim dememiş olmaḡla şoñra yerine ancak kendülere bir i‘tibār-ı zā‘ide taḥṣīl için merḥūma iftirā-yı kerāmet ü iḥtirā‘-ı ḥikāyet-i kāzibe ile ḥabāset etmişlerdir. Merḥūm ḳuṭb belki ḡavṣ olsa da māni‘ degildir. Anı inkār etmem mādde-i hezeyān-ı Şernübī ile tekye vü ḳahvesi eṣānelerindendir. İ‘timād cā‘iz degildir. Böylece ḥıfz oluna ‘azīzim.

[5b]

Mustaḳīm-zāde Süleymān Efendi ki vaḳt-i velādeti biñ yüz otuz bir [H 1131 / M 1718-19] vefātı iki yüz iki [H 1202 / M 1787-88] tārīḥinde vāḳi‘ olmuşdur. Evḳatı faḳr u zarūretle mürūr ve ayaklarında niḳrīs ‘illeti zuhūr edip çok zamān kibāra ba‘zı kütüb ü resā‘il yazmaḡa te‘ayyün ile ma‘lūmātlı ādem olmaḡla şaḡīr ü kebīr elliye ḳarīb

mü'ellefâta muvaffak olmuşdur. Şi'r ü inşâsı şâyân-ı taḥsîn degildir. Her ne ise kendüsü ḳâbiliyyetlice kimesne olup imtiḥânada girmiş iken rü'ûs verilmeyip bunca nâ-be-câ kimseler olmuş iken ṭarîḳ-i 'uẓemâsından bir kimesne bu âdemiñ ne ḳâbiliyyetine ve ne de ced-be-ced 'ulemâ-zâdeligine i'tibâr u ṭarîḳ-i 'ilmiyyeden tedrîs şöyle dursun cihet-i 'ilmiyyeden bir ramaḳ edecek bir ednâ cihet daḫi vermediler. Nihâyet devlet-i 'aliyyede re'îs ü kethüdâ vü defterdârlıḳ manşıblarında tekrâr ile Mekke-i Mükerrermede vefât eden Seyyid Feyzullâh Efendi evâ'il ḫâlinde Müstaḳîm-zâdeniñ sâkin olduḡu Şehremîni semtinde muḳîm olmaḳ münâsebetiyle ḫâline vâḳıf olmaḡla riyâsetinde şeyḫülislâm bulunan "Cam göz" demikle mülakḳab Topḳapılı Şâlih-zâde Emîn Efendiye söyleyip şehriyye elli ḡurûş bir ma'îšet ḫaḳḳında te'yîd etdirmiş ve meydâna ehl-i perverîlikde taş dikmiştir. Müstaḳîm-zâdeye lâyıḳ olan efendi-i mûmâ-ileyhiñ bu âdemiyyetini bilip taḳrîren ü taḫrîren şükrünü edâ etmek iken efendi-i mûmâ-ileyhiñ oḡluna liḫye târiḫi ki neşren ḫatt-ı şerîf 'ibâresidir. Andan mâ-'adâ mü'ellefâtında ḫarf yazmayıp ravzâtü'l-meşâyih ü silsiletü'l-ḫattâtin vesâ'ir eşerlerinde Topḳapılı baña ṭarîḳimden ferâḡım muḳâbelesinde te'yîd-i ma'îšet verdi diyü zıkr ü şenâ eder. Şaḡ olsa da şuña desem ki sen ma'îšetden ḳırḳ sene evvel imtiḥâna girmişsin müderrris olamamışsın. Şoñra niḳrîsden maḳşad almışsın ve çok zamân oturduḡuñ yerde te'lîfâta mübâşeretden ḡayrı bir işe yaramamışsın. O müddet içinde saña ṭarîḳiñ 'uẓemâsından kimesne merḫamet edip yüzüne baḳmamış ḳırḳ sene 'ömrüñ faḳr ile geçmiş. İşte cümlemiz biliyoruz ki saña ma'îşeti Feyzullâh Efendi yaptı. Anı şenâ etmeyip Şâlih-zâdeyi şenâ etmek niçün olsun. Bunuñ sebebi bu ṭarîḳ-i 'ulemâda olanlar ṭarîḳ-i ḫ'âceḡânide olanları çekemeyip anlardan kendülere bir 'inâyet olsa da ketm ederler. Yine ṭarîḳleri ricâline 'add ederler. Ḥattâ ba'zı ferzâne 'uḳalâsı ṭarîḳleri 'uẓemâsı sâyesinde metâlib-i dünyeviyyelerine taḫşîl edemeyerek ṭarîḳ-i ḫ'âceḡânî ricâline mürâca'at ve ekşeri daḫi izḫâr-ı faḳr u zârûret ile pâye vü arpalıḳ vü aḳceaḳçe vü boḡça mişillü ten'imât ile mütena'ım olduklarında ebnâ-yı cinslerinden ketm ile veliyyü'n-ni'am efendimiz ü ḳâzî-i 'asker efendimiz himmet buyurdu diyü ṭarîḳleri ricâlini uçururlar. Anlar ise kimesneye 'inâyet degil meclislerine gelen olur ise anlara ḳahve içirmekte buḡl u tıynet ederler. Ve cümlesi ḫasûd ve bed-

ahlak ve ‘âlemiñ ni‘ metine hased ederler ve kimesne bir güzelce şu bardağı bulduğunu istemez. Le’im âdemler olmağla kimesneye himmet ü ‘inâyet etmezler. Müstaķim-zâde de bu gürûhdan olup ancak ricâl-i devlet-i ‘aliyyeniñ nüfûz u iķbâlini çekemediğinden Feyzî Efendiniñ ‘inâyetini ketm ile Topkapılıyı uçurmuş. Tehâsünallâhu ‘an seyyi‘âtihi.

Şâ‘ir Bâķî Efendi merhûm kara çuru vü köse bir âdem imiş. Merhûm Sultân Süleymân cennet-mekân harem-i sarây-ı hümayûndan şâ‘ire Tûtî nâm câriyeyi tezvîc eylemiş. Bâķî merhûmuñ ahibbâsından biri tebrîk-i te’ehhül zemîninde şâ‘ire Tûtî ķâriniñ size tezvîci muvaffakmış.

[6a]

Tabaķa-ı meşel-i meşhûrunu yâd etdirdi deyip o dağı cevâbında be hey âdem bu kadar uçurmağâ müteħassıl degil. Zîrâ aldığımız câriye Tûtî degil ķarğadır demekle ba‘de zamân Bâķîniñ Tûtîye ķarğâ dedigi kendüye mün‘akis olduğda Tûtî bu beyti inşâd eylemiş :

“Bağteten olmuş iken tûtî ğurâba hem-nişân
Yine şekvâ-yı ğurâb eyler ğarâbet bundadır”
*****

Nâbî merhûm bir ğazelinde :

“Ey mîl sürme gözlerin öp de benden ol mehiñ

‘Arz eyle siyehķârî-i hicrânı mû-be-mû” beytini inşâd edip müte‘ahħirinden Tâlib ü Nazîf vü Tevfîk Efendiler dağı:

“Ey şâne pây-ı zülfine düş benden ol mehiñ

Şerh eyle çâk çâķî-i hicrânı mû-be-mû” ,

“Ey câm-ı bâde leblerin öp benden ol mehiñ

‘Arz eyle telĥ-kâmî-yi hicrânı mû-be-mû” demişler. Şeyĥ Ğâlib bunları ğörüp :

“Ey mûy-ı çîn yüzlerin öp benden ol mehiñ

Öğret cefâ-yı renciş-i hicrânı mû-be-mû

Ey ‘üd ķoķla perçemini benden ol mehiñ

Naql eyle derûn-ı âteş-i hicrânı mû-be-mû” beyitlerini söylemiş erbâbına ma‘lûmdur ki şeyh-i mezbûruñ beyitleri şâyân-ı taḥsîn olmayıp zîrâ yüzlerin ta‘bîrinden ise ruhların daha münâsib idi. Bir de Nâbî vü Tâlib ü Nazîf ü Tevfîk Efendilerin beyitlerinin muşarra‘-ı şânîleri gibi olmalı ki münâsib cinâs u şan‘atdan ḥâlî degil. Bunuñki anlardan degil.

Ma‘lûm ola ki ḥavâşşîñ envâ‘ı vardır. Ya‘nî ḥavâş celîle-i Qur‘âniye vü ed‘iye-i me‘şûre ba‘zı vefk ü tılsım maḳûlesi nesnelere kütüb-i ḥavâş-ı ḥuşûşa şemsü’l-ma‘ârif ve bu bâbda İmâm Ğazâlî vesâ‘ir kibâr-ı e‘imme-i dîniñ te‘lîf eyledikleri resâ‘il-i ‘adîdede tafşîl ü taḥrîr olunmuş olmağla bunları müṭâlâ‘a ile fenn-i ḥavâşşî tafşîli ḳabîl olsa bile bir şâhib-i ızın bir zâtdan me‘zûn olmadıkça te‘şîri mümkün olmadığı bi’t-tecrübe zâhir olmuştur. Ḥavâşşîñ ta‘rîfi bu ḳadardır. Kitâb zahrinde vü kenârında görüp okumağla meşğûl olmağla ḥâşıl olmaz. Beyhûde zahmet çekilmeye aḳdem-i şartı me‘zûniyyettir. Reml ü nücum-ı tecrübeden ‘ibâret ve iştiğâli mûcib-i süfliyyet olmağla ‘aḳlı olan buña heves etmez. Kimyâ aşlı yok birtâkıım elfâz-ı beyhûde olup çok kimesneyi müflis etmiş ve neticesi yağ çıkarılmağda ḳarâr eylemiş bir meş‘ûm u uğursuz fenn-i ḥazer olunacak şeydir. Simyâ bunuñ aşḫâbını gördüm şöyle yaydı böyle oldu der. Pek çokdur ve envâ‘ı vardır. Şaḳâvetden istimâ‘ olunan ḥikâyetden üç ḥikâye mazbûtumuz olup ḥikâyenin biri ḥüddâma mâlik olmağ birisi kâğıddan altın çıkarmağ birisi daḫi yer altında olan altın u cevhere dest-res maddesi olmağla üçünün daḫi başka başka tafşîline ibtidâr olundu. Ḥikâye-i evveli ulemâ-yı devlet Sulṫân Selîm Ḥân cennet-mekândan tariḳ-i ḥacc-ı şerîfde vefât eden Ḳartallı Ḥasan Efendi merḥûm Şeh-zâde Câmî‘i şerîfde ders oḳurken ‘urabâdan üç nefer ‘Arab dersine mülâzemet ü altı mâḫ ḳadar müddet müdâvemet eyleyip ba‘dehü üçü birden terk ile on gün görünmemiş ve bir gün ḥitâm-ı derse ḳarîb

[6b]

ikisi gelmiş ve ḥ‘âceleri Ḥasan Efendinin elini öpüp şerîk ü refîḳleri diğere kimesnenin Sulṫân Bâyezidde kâ‘in Taḫte Ḥânında sâkin ü ḥaste vü muḫtażır olarak kendülerini istihlâl için talep eyledigini ifâde eylemiş olmalarıyla Ḥasan Efendi merḥûm daḫi ‘Arablara muvâfaḳatla ḥân-ı mezbûre varıp ḥasteyi bir ḳaba ḥaşır üzerinde başının altında yaşdıḳ pâyesiyle bir taş şiyâb bezle yatar. Muḫtażır görmekle ḥaste ḥ‘âcesini gördükde

elin öpüp istiḥlāl eyleyip ve ḳoynundan bir kibriti bez içinde bardaḳ gibi bir şey çıkarıp ḳabūlünü ḥācesinden ricā etmekle ol daḫi ba‘de’l-ḳabūl çok geçmeden ḥaste vefāt eylemiş. Ḥasan Efendi merḥūm-ı merḳūm ‘Arabı der-ḥāl techīz ü tekfīr ile ḳaldırıp defn ettirmiş. Ve aḫşam üzeri medresede odasına gelmiş ve ‘Arabıñ verdiği bezi açıp içinde olana nazār eyledikte görür ki bir güzelce ḳandīl bu ne olsun diyerek içine yağ ḳoyup yakdığı anda odada arḳasında bir altın hegbesiyle siyāh bir ‘Arab peydāh olmuş. Ḥasan Efendi bir zamān mebhūt olduḳdan soñra ‘Arabıñ ḥāl ü şānını su‘āl ü isti‘lām eyledikte ‘Arab ḳandīliñ ḥuddāmından ḥaber vermekle Ḥasan Efendi tekrār ‘Araba: “Señ şimdi ne yaparsıñ?” dedik de “Siz ne emr ederseniz anı ederim. Ya‘nī şu arḳamdaki bir hegbe altını isterseñiz getiririm.” demiş. Ḥasan Efendi: “Benden evvel saña mālik olan kimesne senden bir şey aldı mı idi?” diyü su‘āl eyledikte “Bir kerre ḳandīli yakıp bir altın almış idi. Andan ḡayrı bir şey almadı.” demiş. Ḥasan Efendi tekrār: “Bu altınlar seniñ midir yoḫsa āhirinki midir, kimiñ izniyle baña getirirsiñ?” dedikte “Ehl-i İslām u kefereniñ müddahar aḳcelerinden düşürüp iḫtiyāten böyle getiririm. Daha ziyāde isterseñiz bir maḫalden daḫi alıp yine getiririm.” dedikte hemen Ḥasan Efendi ḳandīli söḡündürüp te‘emmül eder ki bunuñ benden evvelki şāḫibi gördüğüm vechle faḳr u fāḳayı iḫtiyār ile bu ‘Arabdan bir şey almamış ve öbür altını da kim bilir ne olmuş ki almış. Ve bunuñ sebebi ‘Arabıñ getirdiği altın sirḳat maḳūlesi ḥarām olduḫundan māl lāzım degildir diyü ḳandīli kırıp soḳaḫa atmış ve bir daḫi ‘Arab kendüye görünmemiş olduḫunu yalan söylemekte ‘ādeti olmayan ḫalebeden ü Ḥasan Efendi merḥūmuñ şākirdānından biri söyledi. Hikāye-i şāniye: Ṭārīḳ-i Sa‘diyyeden Eyüpde Ortaḳcılarda sākin olup iki yüz on yedi [H 1217 / M 1802-03] tāriḫinde seksen yaşımı tecāvüz eylediği ḥālde vefāt eden Şeyḫ Emīn Efendi fi’l-aşl Ḳosḳa semtinde bir dükkānda berber olup devr-i Sultān Muştafā Ḥān-ı Şālis evāsıtında İstanbula gelen Şāmī Şeyḫ ‘Abdüsselām Efendiden bi‘at ve be-her هفته tekyesine varıp muḳābelesinde bulunmaḫa himmet ederek dervīşlige şūret verip lākin dükkānına bir dervīş gelip gitmeḫe başlayıp Emīn Efendi daḫi muḫibb-i dervīşān olmaḳ ḫasebiyle o dervīşe ḳudreti miḳdār aḳce vermekde ve ḳarnını doyurmaḳ gibi i‘āne edermiş. Bir gün yine o dervīş gelip Emīn Efendiye ikrāmdan memnūn u müteşekkir

olduğunu ifade ederek teberrük olmak üzere de bir kâğıda sürhile bir dâ'ire çizip i'câ vü ne vakt kendüye aķce iktizâ eder ise o dâ'ireniñ bir tarafına bir noķta vaz' eylemesini imâ edip ancak bundan aķce hâşıl odur diyerek çoķca gitmemesini tavşiyeye vü tenbîh eylemiş ve dervîş seyhâte gitmiş. Ba' dehû Emîn Efendi dâ'ireye noķtayı vaz' eyledikde bir zeri mahbûb-ı İstanbulî zühûr edip giderek artırarak ev almak ve evlenmekde ve aşırı maşraf etmek derecelerine vardıkda altın kesilip dâ'ireniñ çoğu boş kalmamış. Şoñra Emîn Efendi berberliği terk ile ' Abdüsselâm-zâdeden hilâfet alıp meşîhatda karar imiş. Hikâye-i şâlişe bir mağribî ' Arab kaķ' an kendü ile

[7a]

mu' ârefesi olmayan Südlüce karyesi sâkin bir fakîrî'l-hâl Müslim terziye gelip señ çoķ aķceye mâlik ister misiñ dedikde terzi fakrından aķceye muhtâc olduğunu beyân ve ' Arab daği buña bir zenbîl içinde kömür ü kibrît ü kav u çaķmak mişillü nesnelere verip arkasından gelip kaķ' â şoĥbet söylemeyerek işâretinde kömürü yakıp buĥuru üfürmege ikdâm eylemesini tenbîh ve ağzından dünyâ kelâmı çıtlamamasını tekrâr tekrâr te'kid eyleyip ' azm-i râh etmişler ve Kağıd-hâne Köprüsünüñ başına gelmişler. Mağribî ' Arab okumağa meşęül olmağla köprünüñ ittisâlinde şuya bir hâleti zâ'ide gelip bir teymur mahzen kapısı gibi şey görünmüş ve birkaç daķıķa şoñra açılmış olmağla yer altına gider bir nerd-bân zâhir olmuş. ' Arab u terzi nerd-bândan aşığı inmişler ve bir oda gibi maĥal. Orada ' Arab terziye buĥuru yakmağı işâret edip terzi daği buĥuru yakıp bir taraftan okurmuş. Maĥall-i mezkûrede daği bir teymur kapı olmağla açılıp içinden bir kız ki üzerinde envâ' hulle vü cevâhir mevcûd ve ĥüsn-i cemâli rûy-ı arzda nâ-meşhûd feryâd ederek çıkıp: "Amân efendi baña merĥamet eyle kıyma!" diyü tazarru' u niyâz ile üzerinde olan hulle vü cevâhiri ' Araba teslîm ve bir çubuk altını daği taķdîm eylemiş ise de ' Arab iltifât etmeyip bir taraftan okur ve bir taraftan buĥuru işâret edermiş. Terziniñ dünyâ kelâmı söyleme diyü ' Arabiñ tenbîhi külliyyen ĥâtırında çıkıp kızın feryâdına rahm ü şefkat ile ' Araba ĥitâben: "Bu hulle vü cevâhir ü altınları alıp gidelim." dediği gibi bir tarrâķa kaķıp terzi kendüye ĥayb etmiş. Bir zamândan şoñra ' aķlı başına gelip görmüş ki Südlüce'de mezâristana karîb bir maĥalde oturup ayağı fi'l-cümle incinmiş. Ba' dehû

hānesine gelip ferdāsı ‘ Arabiñ meyyiti kaç’ ā eşer-i kaçl ü cerh olmadığı hâlde Köprü-yi mezkûruñ kurbunda ‘ uryān olarak bulunmuş ve Eyyüb mahkemesinden keşfe kâtib gelip ‘ Arabiñ rufeķāsını ve keyfiyyeti lede’t-taħarri bulunan rufeķāsı terziyi bilirlermiş. Südliceden terziyi mahkemeye celb eylediklerinde terzi minvāl-i meşrûh üzre taħrîr ve rufeķāsı daħi terziyi taşdıķ ile bunuñ kabāħati olmayıp bunca nasîħat etmiş iken müteveffā ‘ Arab birini diñlemeyip bu ‘ azîmete şürü‘ ile ‘ âķibet kendüyi ihlāk eyledi demişler. Mahkeme huddāmı bu ‘ Arab okuyup okuyup ne yapacak idi. Ol hulle vü altını alıp çıkdı. Olmaz mı idi dediklerinde ol hulle vü altınlar alınmaz mı tā okuyarak tekmîl-i ‘ azîmetde kıza mâlik olup alıp taşra çıkardıkda ne vaķt mâl ü cevāhir ister ise kıziñ huddāmı getiririm ve ‘ Arab ecel-i mev’ üdî ayırincaya kadar taşarruf eder. ‘ Ömründe zarûret görmez diyü cevāb vermiş oldukları sicilāt mahkeme-i Eyyübdâ muķayyed olduğu saħîħdir. Böyle fenlere iştiğâlde olan mazarratdan hālî degildir. Ma‘ lûm olsun ki hikāye-i sālîşe şāħibi ‘ Arab Efendi telef-i vücûd edip refîķi olan terzi daħi nāfilece zahmet çekmiş ve hikāye-i sâniye şāħibi olan Emîn Efendi az vaķtde elinden çıkarıp meşîħatda karar eylemiş ve hikāye-i evveliñ şāħibi ise kemāl-i zāhid ve taķvāsından ol muzahrefe i‘ tibār etmeyip hac yolunda vefāt etmişdir. ‘ Ulûm-ı şer‘ iyyeden mâ-‘ adā ‘ ulûm u fûnûnuñ dünyâda mazarratdan ğayrı fā’idesi yokdur.

[7b]

Şadr-ı esbak Rāğıb Meħmed Pāşā merħûm dervîş-i hey’etde ‘ ale’s-siħr bir kaçveye girip oturmuş. Herkes sükût eylediği hâlde biri: “Söylemiyoruz.” demiş. Diğeri daħi: “Biz de söyleyecek hâl mi kaldı.” deyip āħiri “Bize ne oldu ki söyleyelim.” dedik de diğeri: “Şadr-ı a‘ zām cümlemiziñ ağzını siħr ile bağladı söyleyecek kudretimiz kalmadı.” cevābını vermiş. Müşārün-ileyh istima‘ ile herîfe ğiħāben şadr-ı a‘ zām: “Yalnız seniñ ağzını mı bağladı yohsa bi’l-cümle ahālî-yi āsitāneniñ mi?” dedikde “Cümleniñ.” diyü cevāb verip “Cümle ahālîniñ ağzını tutmaķ nice mümkün olur.” dedikde “Herîf şadr-ı a‘ zām erbāb-ı ma‘ ārifdendir bir vefk yazar şavaķlarda olan tekneye vaz‘ eder. Be-herhâl o şudan cümle ahālî içer işte ağzları bağlanır gider.” demekle kaçhvede olanlar ğülüşüp biraz vaķtten soñra şadr-ı müşārün-ileyh kaçlıp kaçhveniñ çekmecesine ziyādece

altın bıraktıkda herkes yüzüne diğkatle bakıp şadr-ı a' zām tebdīl gelmiş olduğunu hiss eylediklerinden cümleye bā-ḥuşūş o sözü söyleyen kimesneye telāş geldigini görüp müşārün-ileyh o herife: “Korğma güzel ḳubbe çevirdiñ. Eger vefḳ ile ḥalkıñ ağzını tıtmak mümkün olsa dedigiñ gibi olur.” deyip şıvısmış.

Biñ yüz kırğ üç [H 1143 / M 1730-31] vağ' a-ı meşhūresinde meşīḥatden ma' zūl olan ' Abdullāh Efendi küçük dāmādı Şālih Efendiye Ḳañlıcada Şevḳī Burnu denilen maḥallede yalı inşā eyledikde ol vağtde zūrefāsı
 “Şevḳī Burnunda yalı yapdı küçük dāmāda
 Türbe-i Şālime .....¹³ döndü yüzüñ ābāda” demişler. Çünki ol maḥallede Şālime .....¹⁴ merḳadi diyü bir ḥazīre vardır.

Keçeci ' İzzet Mollā merḥūm Yāsinci-zāde ' Abdülvehhāb Efendiniñ bir gün zararını görmemiş ve belki ba' zı cihetle luḫfunu görmüş iken ve Ḥālet Efendiniñ daḫi nefy ü iclāsı vāḳi' olmağla Mollā Ḥazretleri şā' irligi ele alıp
 “İn Yāsinciniñ āḫir ḫidmeti
 Ḥālet-i nez' a getirip devleti” beytini inşād eyledigine ḳānī olmayıp
 “İn pes Ḥālet ne ' aceb ' āḳıbet devleti bu ḫāle ḳodu
 Birisi Ḥālet pes getirip birisi üstüne pes oḳudu” ḳıḫ' asını daḫi inşād ile eḫrāfa neşr ü inşā' a ve ba' zı rivāyete göre de celī ḳalem ile bir kāğıda yazdırıp mektūb şekline ḳoyup Yāsinci-zādeniñ menfāsı olan İznikmide irsāl eylemiş olmağla sū' -i şānī' mücāzātı olmağ üzere de mollā-yı merḳūmuñ āḫir cünḫa vü taksirāt ile Yāsinci-zādeniñ def' a-ı şāniye meşīḥatinde (...) ¹⁵ tariḳiyle Sivasa nefy ü iclāsı vāḳi' olmuştur.

13

14

15

[8a]

Bu ‘İzzet Mollā eslāfta Haşmet ü ‘aşrımız ricālinden Seydā gibi dođunađlı sōzler sōyler bir ādem idi. Vađtimizde hāriciye nāzırı olan Hūlūsī Ađmed Pāşā bōyōk tezkireci iken eyyām-ı ta‘īlinde bir gōn Hūnkār İskelesi nām mesīreye gitmiş ve mollā-yı merķūm dađı ba‘zı ađıbbā ile oraya varıp ķunki o eşnāda Mirgōnde hem-civārı olmak mūnāsebetiyle ūlfeti olduđundan ađıbbāsıyla yanına oturmuş. Bunlar bir on ķadar ađıbbā ol meclisde bir yanda sođbet ađıp gōzel gōzel ķonuşurlar iken Frenkler ‘avretleriyle ķol ķola gezinmege başladıđını mollā-yı merķūm gōrdōk de mōcerred pāşā-yı mōşārūn-ileyh ta‘rīz ķaşdıyla: “Ke-ennehū nefsine gūrūr yōzōnden olarak elĥamdū-lillāh ‘alā -dīni’l-İslām deyip eger ehl-i İslāmda dađı bōyle seyr yerinde ‘iyāleriyle çıplaķ gezinmek ‘ādet oldu. Ben fertūte-i zışt-rū ile teveccūhle gezebilirdim. Zīrā ‘İzzet Mollānıñ ‘avretiniñ hāline baķ diyō herkes beni ta‘ayyōb ederdi.” dedikde meclisde olanlar gōlōşmōşler ise de pāşā-yı mōşārūn-ileyhiñ iki nefer ‘iyāliniñ biri yetmiş yaşında biri dađı yek-çeşm ū zışt-rū olduđundan ‘azīm-i ĥacīl ū munķabz olduđu istimā‘ olunmuşdur.

Ser-etıbbā-yı esbaķ Behcet Efendi Nerd-bān kōyuna seyre gitmiş ve orada olan Bektāşī tekyesini gōrmek iķōn girmiş olup tekyeniñ babası ķarşılıyıp ba‘de’l-ıkrām gidecek olduķda Baba “Efendim burada tūrbe de vardır ziyāret buyuruñ.” deyip tūrbeye getirmiş. Tūrbe şandūķasınıñ baş tarafına dikilmiş bir bōyōk taş olmağla Baba “Bu taşı Hōrasandan bu merķad şāhibi atdıķda buraya dōşmōş ve gelip bunda tavağtun vefāt eylemişdir.” dedikde Behcet Efendi “Sūbhānallāh” deyip de “Allāh u peygāmbere inanmayıp bu taşın Hōrasandan atılıp geldiğine inanmaķ ġarā’ibdir.” demiş.

Ricāl-i devletden biri mūnāsib-i ‘āliyeden birine tālīb olup ol ‘aşrın menfezātından birine ricā vō niyāz ve muĥātabı dağı ĥüsne mūdāfa‘a yollu kelimāta ser-āġaz eyledikde sā’il-i mōcāb u mōlzem olmayıp ibrām ve fezleke-i kelāmında “Eger naşbımdan soñra ol mañşibiñ umōrunu idāre edemez isem mōddet-i ķalīlede ‘azl ū mōcāzātına rāzīyim bir kerre tecrōbe buyuruñ. Muķaddemātını efhām etmekle der-hāl muĥātabı sulţānım sābıķ kelāmınızdan bu naşb olunan kimesneler ba‘de’n-naşb tecrōbe olunur zann ediyorsanız

ma‘ a-hāzā böyle degildir. Biz bir ādemi tecrübe itmedikce naşb etdirmiyoruz.” demiş. Biz sizi tecrübe eyledikde erbābı degilsiniz. Tecrübe-kerdemizsiz demegi murād eylemiş ol zamān ħurdeyi añlayıp me‘yūs olmuş.

[8b]

Bismillāhirrahmānirrahīm

“Elḥamdü-lillāhillezī ‘alleme’linsāne mā-lem ya‘lem ve na‘ime ‘aleynā ve ‘alā ‘ibādihü’l-muḥlişin bi-keşf-i esrāri’l-ḳadem ve’s-salātü ve’s-selāmü ‘alā rasūlihī seyyidü’l-‘Arabi ve’l-‘Acem ve ‘alā ālihī ve ‘izzetihī zü’l-fazli ve’l-kerem.”¹⁶ “Ammā ba‘d.”¹⁷ Ey tālib-i ‘ilm-i ledün ve’y rāğıb-ı gevher-süḥan bil ve āgah ol ki saña bir ṭarīḳat beyān etsem gerekdir. Tā ki bir zamānda kendü vücūduñ bilmek isteyip ve nev‘an dünyā ḫalāyığından biri olmaḳ murād etdikde bu beyān edeceğim üslūb üzre ‘āmil olduğunda cemī‘-i murādātıñ u maḳşūdātıñ ḫāşıl kılasıñ. Zīrā benim rūḫum saña bu taḳrīr ü taḫrīr edeceğim ṭarīḳ-i ‘uşşāk u ṭarīḳ-i şuṭṭardır. Zīrā sālikiñ ekşeri varlık yolundan giderler. Öyle olsa ṭul-i zamān ile maḳşūda vāsıl olurlar. Ve bu ṭarīḳle sülūk eden fenā yolundan gidip zamān-ı ḳaşırde maḳşūda vāsıl olurlar. Bu ṭarīḳle sülūk ḫāsü’l-ḫāşdır ve ni‘am yoludur. Pes imdi varlık yolundan gidenleriñ āḫir ḳademesi bunlarıñ evvel ḳademesidir. Zīrā benim rūḫum zümre-i ‘uşşāk ki nihāyet-ḫāne-i visāle ni‘am yolundan vuşul bulmuşlardır. Maḫalle köpekleriniñ ‘av ‘avından fāriğlerdir. Pes burada ve nihāyet-ḫāne-i vişālden murād Ḥazret-i Muḫammed vücūd-ı zāt-ı muṭlaḳdır ve ‘aşıḳdan murād sālīk-i misālīñ ṭarīḳat u vāsıl-ı mevāşıl-i ḫaḳīḳatdır. Ve maḫalle köpeklerinden murād bīnāndır. Ṭā’ife-i ‘uşşāk ise bī-reng ü bī-şifātdır. Ve şifātdan murād ‘aşıḳa daḫl ü ta‘arruz eden zümre-i a‘vām-ı ke’l-hevāmdır. İmdi ṭā’ife-i ‘uşşāk ise bī-reng ü bī-şifātdır. Murād ‘arz şüret-i zühḫād u şalāḫa beyne’l-ḫalk ehl-i felāh olup şāḫib-i ḫırḳa vü külah olanlardır. Zīrā bu ṭā’ife kimesneyi vaṭan-ı aşliyyesine vāsıl etmege ḳādir degildir. Lākin şöyledir ki ṭā’ife daḫi vücūd-ı zā’id-i rüzgārdan olalar. Belki bu ṭā’ifeniñ daḫi vücūdları ḫayr-ı

¹⁶ “İnsana bilmediğini öğreten, bizi ve ihlalsı kullarını esrarı keşfetme nimetlendirici Allah’a hamdolsun. Salat ve selam Arap ve Acem’in efendisi, kerem ve fazilet sahibine ve onun âline (ailesine) olsun.”

¹⁷ “Bundan sonra.” (Besmele, hamdele ve salveleden sonra söylenir.)

muhaşşandır. Zîrâ bu ta'ife 'âlemiñ kennâsıdır ya' nî süpürücüleridir. Zümre-i a' vâm ile mezbele mertebesindedir ve bu zâhirde merâtibde kullanılan seccâde-nişînler meşâyih-i tâlib-i Hâkkı mezbeleden çıkarıp silip süpürüp 'âşık sohbetine lâyıķ eder. Zîrâ vücûd-ı insân kıandîl mesâbesindedir. Tâlib-i zâhirde seccâde-nişîn olan meşâyih'e varıp irâdet getirip evvelâ telkîn-i zıkr eder ve zıkrîñ fâ'idesini görür ki dilde olan hâr u hâşâki yakıp kül eder. İsm-i âhir telkîn edip söylenip pāk-i kıandîle yağın u fetîlîñ koyup hâzır u müheyyâ eder. Lâkin yakmağa kıadir degildir ve bî-reng ü bî-şifât olan ta'ife-i 'âşık ise bu 'âlemi seyâhat üzre ve seyr edip kıandîli silinmiş yağı vü fetîli kıonmuş tâlibi bulduklarında hemen yakıp rûşen edip nûr-ı muhassen ederler. Öyle olsa ni'am yolundan sülûk eden 'uşşâkıñ târiķiñ beyân edelim ki vaķtinde gerek olur. İmdi ey 'azîz bil ve âgâh ol ki ni'am yolundan gidenleriñ târiķi budur ki ism-i celâl ki Allâhdır. Bu sâhifede raķam olunmuşdur. Pes imdi benim rûhum ol ism-i şerîfi hıfz edip her gâh ki umûr-ı dünyâdan fâriķu'l-bâb u âsûde-hâl olasıñ. Bir hâlvet yerde pāk abdest alıp ve hêlâl libâs geyip iki rek'at namâz kıılıp ve Cenâb-ı Hâkk'a tazarru' u niyâz edip ism-i şerîfi muķâbele ki bir mürtefi'ce ya' nî yüksek yere kıoyup ve zâhir ü bâtıñda derûn-ı dilden meteveccih olup ism-i şerîfe nâzır ve kıalbiñ ile

[9a]

huzûr-ı şafda hâzır olasıñ. Ve mümkün olduķu miķdâr nefesini tıţ tıţ nefes almayasıñ. Bu üslûb üzre ol miķdâr ol ism-i şerîfi süresiñ ve her kıaçan ki bu üslûb üzre ol miķdâr ism-i şerîfi göresiñ ve nazardan ferâġat edesiñ. Geri dîde-i bâtın ile ol ism-i şerîfe nâzır olasıñ ve lisân-ı kıalb ile zıkre meşġûl olasıñ ve geri âzâdelik ol verdikce muķaddemâ zıkr olunduķu üzre de ol ism-i şerîfe nâzır olasıñ ki bir nice zamân müdâvemet eyleyesiñ. Tek seniñ senligin alıp kendü varlıġıñ 'atâ eder. Zîrâ hâķîķatde ism-i müsemâdan ayrı degildir. İsti'dâdına göre seni ma'nâ yüzünden terbiye ederler. Hâlâ zamânda mevcûd olan 'azîzlerden görüp muşâhabet eyledikde fuķarâniñ birisinden bâtıñıñ ile istimdâd edesiñ. Şol kimesneden ki aña hüsn-i i'tikâdıñ ola fe-ammâ şöyle ki zâhirde olanlarıñ birisine i'tikâdıñ olmaz ise sâbıķan geçen meşâyihden ki Şeyh Muhyiddîn-i Ekber Şeyh 'Abdülkâdir-i Geylânî veyâ Bayezid-i Bistâmî veyâ Cüneyd-i

Bağdādī veyā Ḥasan-ı Basrī veyā Zünnün-ı Mısrī veyā Celāleddīn-i Konevī veyā Ḥazret-i Bāhāeddīn Naqş-ibendī gibi sulţānlarıñ rūḥ-ı şerīflerinden istimdād edip anlarıñ birine i‘ timād-ı saḥīḥ ile i‘ timād edesiñ. Muḳaddemā intiḳāl eden ‘ azīzleriñ birine cān u dilden göñül bağlayıp istimdād eyleyesiñ. Öyle olsa az zamānda murādına vāşıl o maḳşūduñ ḥāşıl edersiñ inşāallāhu Te‘ ālā. “Ve hüve aḥsenü’l-ḥitābi ve bi-ḥamdihī muşallī yā ‘ alā rasūli şallallāhu ‘ aleyhi ve sellem.”¹⁸

Risāle-i Düstürü’l-‘ Āmel Li-İşlāḥü’l-Ḥalel

Bismillāhirrahmānirrahīm

Ḥamd ü şenā ol mālīkū’l-mülk olan teḳaddes ü Te‘ ālāya sezādır ki tedbīr-i nizām-ı ‘ ālem irāde-i ‘ aliyyesine menūṭ u tesviye-i umūr-ı benī ādem meşīyyet-i ezeliyyesine mevḳūf u merbūtdur. Ve şalavāt u selām ol ḥayrū’l-enām cenābına ki edviye-i siyāset-i şer‘ iyyesi işlāḥ-ı mizāc-ı mülk-i devlete kāfī vü ta‘ dīl-i ḳuvā-yı dīn ü millete vāfīdir. Ve ba‘ de çün tārīḥ-i nebeviyye ‘ aleyhi ekmelü’t-taḥiyye biñ altmış üç senesine erip devlet-i rûz-ı efvûn-ı ‘ Oşmāniyye üç yüz altmış dördüncü sâle bālīg oldu. Ber-mücib-i ‘ ādet-i İlahiyye muḳteżā-yı ṭabī‘ at-ı ḳuvvet ü ictimā‘ -ı beşeriyye bu devlet-i ‘ aliyye mizācında ‘ alāyim-i inḫirāf-ı ṭabī‘ at ü ḳuvāsında āşār-ı iḫtilāf görünmekle ber-vefḳ-i “el-mülükü mülhemûn” pādīşāh-ı ‘ ālem-penāh idi. Fevāḥ tarafından fermān-ı cihān-mutā‘ u ḥükm-i vācibü’l-ittiba‘ şādır olduḡu umūr-dīde-i a‘ yān u kār-āmūzde-i ehl-i dīvān bir yere gelip şūretiñ geyürmek dileler ve bu gā’ileniñ tedbīri nedir göreler. Tā ki “ıyāzen billāh”¹⁹ bir tedāriki müşkilḳār merdī olmaya. “İlāc-ı vāḳı‘ a pīş ez-vuḳū‘ bāyed kerd”²⁰ ḥasbe’l-fermān evvelā vekīl-i māl olan vezīr-i zī-şān u defterdār Pāşā ḥuzūrunda ehl-i dīvān cem‘ olup ĩrādīñ ḳilleti vü masārifiñ keşreti vü buña müte‘ allıḳ re‘ āyāniñ za‘ f u telāşı vü askeriñ füzūnu aḫvālinden baḥş açılıp cülûs-ı hümāyūndan beri olan müşāvereler üslūbu üzre arada gūş-ı ḳıyl ü ḳālden şoñra maḳṭa‘ -ı kelām bu oldu ki “Ḳara Muştafā Pāşāniñ”

¹⁸ “Hamdin ve hitabin en güzeli resulullah (sav) salat etmektir.”

¹⁹ Allah’a sığındık, Allah korusun, maâzallah.

²⁰ “Bir olayın çaresini, o gerçekleşmeden önce bulmak gerekir.”

âhir-i ‘aşrı ki biñ elli üç târîhidir [H 1053 / M 1643-44] îrâd u maşraf berâber idi îrâda ne yüzden kesr gelip maşraf ne sebebeden ziyâde olmuşdur.

[9b]

Ol zamândan bu âna gelince aqlâmdan çıkarıla ‘ale’l-infirâd tafşîle vukûf hâşıl olduqdan soñra ‘ilâcı ne ise görüle, diyü işmarlanmağla meclis âhir oldu. Bundan soñra bu gâ’ileniñ ‘ilâcı bâbında yine cem‘iyyet ü meşveret muqarrer olmağla lâzım geldi ki “ed-dînü’n-naşîha” fehvâsınca hayr-h‘âh-ı dîn ü devlet olanlar bildikleri mertebeye ketm ü dirîğ etmeyip semt-i şavâba delâlet ü cānib-i reşâda işâret ede. Binâ’en alâ-zâlik bu eḡall-i ḡalîfe daḡı müddetü’l-‘ömr ḡidmet edip sefer ü ḡazarda rûzgârıñ germ ü serd ü nice derdin çekip tevârîḡ-i eslâf görmekle dirildiği sâyesinde âsûde olduḡu devlet-i ‘aliyyeye lillâhi nuşret ü şükr-i ni‘met niyyeti ile tevârîḡde görüp ve bi’l-fi‘l tecrübe ile yaḡîn hâşıl etdiği mertebe bu umûra müte‘allik bir iki varaḡ tesvîd ile şûretâ zarb-ı ḡadîd-i yâver gibi görünmekle aşḡâb-ı devlet kuşûr-ı himmet sebebiyle teḡâfûl eyleyip müntefi‘ olmazlar ise bâri yevm-i âḡiretde ḡaḡ‘-ı maḡderet olunmuş ola. Pes imdi bu evrâḡ bir muḡaddime üç faşl u netîce üzre tertîb olunup ismine “Düstürü’l-‘amel li-ıslâḡü’l-ḡalel”²¹ denildi. Muḡaddime eḡvâr-ı devlet beyânında faşl-ı evvel re‘âyâda faşl-ı şānî ‘askerde faşl-ı şālîş ḡazînede netîce daḡı iḡtilâf gâ’ilesi def‘ine vü eḡrâf-ı mizâc-ı devlet ‘ilâcına işâretidir. Muḡaddime ḡafî olmaya ki mülk ü salḡanat ma‘nâsına olan devlet-i âyîn âyîn üzre ictimâ‘-ı beşeriyyeden ‘ibâretidir. Esrâr-ı ḡabâyi‘-i eşyâya vâḡıf ḡikmet-i nazariyye vü ‘ilmiyye deḡâyıḡına ‘ârif olan muḡaḡḡik dediler ki insāniñ ictimâ‘-ı ḡâl infirâdî ḡâline mümâşil ü ekşer umûrda birbirine mu‘âdil idigi im‘ân-ı nazarıyla ḡadd-i bedâhete vâşıl olmuşdur. Cümleden ol insāniñ ‘ömr-i ḡabî‘îsi üç mertebe üzre taḡdîr olunup sinn-i ḡuvvet sinn-i vukûf u sinn-i inḡiḡâḡ bu üç merâtib-i evḡâtı iḡrâradır. Gerḡi ta‘yîn olunmuşdur lâkin ḡuvvet ü za‘f-ı te’lîf ḡasebi ile tefâvüt üzre olup şaḡş-ı za‘îfü’l-beyniyyeniñ sinn-i inḡiḡâḡı ḡavî terkîb kimesneden evvel olagelmişdir. Pes insāniñ devletden ‘ibâret olan ictimâ‘î ḡâlî daḡı üç mertebe üzerinedir: Zamân-ı ḡuvvet zamân-ı

²¹ Bozuklukların Düzeltmesinde Tutulacak Yollar.

vuķūf u zamān-ı inhiṭāṭ. Bu üç meretebe kezālik tefāvūt üzredir. Ol ecilden selefde ba'zı cem'iyetler geçmeyip zamān-ı inhiṭāṭa vardı ve nicesi āfete uğrayan yigitler gibi sū'ı tedbir āfetiyle zamān-ı vuķūfda gitdi. Ba'zısı bu devlet-i 'aliyye gibi kavıyyū'l-bīnān u rāsihū'l-erkān olmağla imtidād bulup zamān-ı vuķūfu geç geçdi. Bu ezmine-i şelāşeniñ gerek infirād u gerek ictimā' da 'alāmetleri vardır. Tedbīr-i umūr-ı cumhūra mübāşeret mehdī-i müdebbirīn bilip işlāḥ-ı mizāc u sā'ir 'ilāc tedbīrinde aña göre 'amel ederler. Nitekim mu'ālece-i cismāniyye vü rüḥāniyyede kı'ide-i külliyyedir. Ve lā-sū'ı-i tedbīr olunmuş olur. Zīrā şeyḥ-i fāniyye olan mu'ālece sabīye el vermez 'aksi daḥi müfid olmaz. Ḥālā bu maķāmda merātib-i ictimā' evķātını vü 'alāyimini beyān-ı münāsib olmamağla mecmū'-ı risāleyi tettebbu' u müṭāla'adan aḥz-ı ḥavāle olundu. Muķaddimede bu miķdār işāret kifāyet eder. Faşl-ı evvel ra'ıyyet aḥvālindedir. Evvelā re'āyā vü berāyā selāṭīn ü ümerāya vedī'a-ı İlähiyye olduğundan ğayrı “Lā-mülke illā bi'r-ricāl ve lā-ricāle illā bi'l-māl ve lā-māle illā bi'r-rā'ıyye”²² kıāzāyāsı ma'lūm-ı 'ālemiyān u müstağnī-i 'ani'l-beyāndır. Ber-vefķ-i “Ḥayrū'l-keḷāmi mā-ķalle ve delle”²³ bu bābda bunuñla iktifā olunmağ gerek. Ğāyeti müşābehet ü ictimā' u infirāda rāci' nükte vü mezāyā ile bu kelām-ı mücmel şerḥ oluna pes heykel-i maḥsūs-ı insānī 'anāsır-ı erba'a-ı ṭabāyi' den olan aḥlāṭ-ı erba'adan te'līf ü terkīb olunur. Cevāb u fevāḥ vāsıṭasıyla zimām-ı tedbīr ü taşarrufu nefis-i nāṭıkanın

[10a]

keff ü kifāyetine verilmişdir. Kezālik hey'et-i ictimā'ıyye-i beşeriyye daḥi erkān-ı erba'adan²⁴ te'līf ü terkīb olunup ḥavāss u kuvāya nazīr olan a'yān-ı devlet vesāṭeti ile zimām-ı tedbīr ü taşarruf nefis-i nāṭıka maķāmında olan sulṭān-ı 'ālī-şāniñ keff ü kifāyetine vābeste kıılınmışdır. Erkān-ı erba'a 'ulemā vü 'asker ü tüccār ü re'āyādır. Zümre-i celīle-i 'ulemā bedende ḥaṭṭ-ı Maḥmūd olan deme mümāsıl olup ḳalb ki menba'-ı rüḥ-ı ḥayvānīdir. Rūḥ-ı ḥayvānī bir cevher-i laṭīfidir ki ğāyet-i leṭāfetinden bedende bi'z-

²² “Yöneticisiz devlet olmaz, parasız yönetici olmaz, halksız para olmaz.”

²³ “Sözün hayırlısı az olduğı halde maksūdu ifāde edendir.” Hadis-i Şerif.

²⁴ erba'a: aralıkdan (N)

zāt cereyān edemeyip dem anı hāmīl olur. ‘Urūqdan eṭrāf u a‘ māḳ-ı bedene cārī olur gider ve cümle a‘ zā cevāriḩe iṣāldir. Lā-cerem beden anıñla ḩayāt bulup müntefi‘ olduğu gibi ‘ulemā-yı ũerī‘ at u ḩaḳīḩat daḩi rūḩ-ı ḩayvānī meṣābesinde olan ‘ilm-i ũerīfi mübdī-yi feyyāzdan ya bi’z-zāt ya bi’l-vāsıta hāmīl olup eṭrāf-ı beden maḩāmında olan ümmīlere vü ‘ālimlere erişdirip beden rūḩ-ı ḩayvānīden müntefi‘ olduğu gibi anlar daḩi ‘ilmden müntefi‘ olurlar. Rūḩ-ı ḩayvānī ḩıvām u devām-ı bedene sebep olduğu gibi ‘ilm daḩi ḩıvām u devām-ı cem‘ iyyete sebebdir. Anıñ iḩün ḩazret-i Yūsuf ‘aleyhisselām velāyet ü mansüb talebinde “İnnī ḩafīzun ‘alīm”²⁵ dedi. Ve ‘asker balġam maḩāmındadır. Tüccār ũafra vü re‘ āyā sevdāya müṣābihdir ki ṭabī‘at-ı türābīdir. Bu aḩlāt-ı erba‘a kesr ü inkisār ile birbirinden müntefi‘ olup mizāc-ı beden ũıḩḩat bulduğu gibi eṣnāf-ı erba‘a daḩi bi’ṭ-ṭab‘ olmaḩ ḩasebiyle birbirinden müntefi‘ olup nizām-ı cem‘ iyyet ü mizāc-ı devlet ũıḩḩat bulur ve aḩlāt-ı erba‘a i‘ tidāl üzre olmaḩ vācibdir ki mizāc-ı beden muḩill olmaya eger kemiyyet ü keyfiyyet cihetinden bir rutūbet peydā edip fāsīd ya ġālib olur ise iḩrāc u teskīn ile tedārik lāzım gelir. Pes re‘ āyā ki sevdā maḩāmındadır. Ṭıbb-ı teṣrīḩde ṣābitdir ki ṭa‘ām ḩazmından ũoñra bir zamān mi‘deye ġıdā vārid olsa ṭaḩl biraz sevdā döküp boş ḩalmasın ve ba‘zı ḩalele mü’eddī olmasın diyü tedārik etdigi gibi mi‘de maḩāmında olan ḩazīneye ġıdā meṣābesinde olan māl vārid olmayıp teḩī ḩaldıḩda re‘ āyā fuḩarāsı māl döküp her bār ḩazīneyi boş ḩomayıp tedārik üzre olurlar. Ammā maḩḩūr u münkesir olup kār u kesbden ḩaldıḩda bu tedārik müyesser olmaz. Ol ecilden selāṭīn-i selef re‘ āyāyı ḩulmden ḩimāye vü ‘adl ile ṭaṭyībe-i ihtimām-ı tām̄m ederler idi. ‘Adlden ‘udül eylemeyip ḩālīme yüz vermezler idi. Memālik-i maḩrūse ḩaryelerinden bir ḩaryeniñ ḩarāb olduğuna rızāları yoġ idi. Merḩūm Sulṭān Süleymān ḩān dārü’s-salṭanatü’l-‘aliyye ya‘nī ũehr-i ḩoṣṭantīniyyeniñ tamām-ma‘mūr olmasını murād edip memālik-i maḩrūseniñ ḩasabāt u ḩurāsından birisini ḩaldırıp getirmegi tecvīz etmeyip ve re‘ āyādan biri zirā‘at u ḩarāṣetden ḩalıp ũehrde olmasını revā görmezler idi. Belġrad ḩal‘asını feth eyledikde ol diyārıñ küffārını sürüp Yedi ḩule semtlerinde iskān eylemiş idi. ũoñra zamān-ı vuḩūf tecāvüz edip Celālīler zuḩūruyla re‘ āyāya za‘f gelip terk-i diyār ve ḩaryelerden firār

²⁵ “Muhakkak ki; ben iyi korurum, iyi bilirim.” (Yusuf suresi, 55)

etdiler. Hālâ İstanbulun eṭrāfı bile doldu. Rākımü'l-ḥurūf biñ iki yüz kırk beş târīḫine kadar on iki sene memālik-i maḥrūsede gezip ekşer kıyeleri ḥarāb görüp Şāh-ı 'Acem mülkünden Hemedān ve Tebrīz ūlkelerine vardıkda on beş yigirmi menzil kadar mesāfe bir ḥarāb kıyeye görmek vāḳı' olmadı.

[10b]

Zīrā ol devlet zamān-ı vuḳūf-ı āḫirlerinde idi. Yigirmi seneye kı̄arib zamānda taşralar bi'l-kūlliye berbād olduḡu ḥadd-i tevātüre erişmişdir. Bunuñ sebebi ez'āf-ı muzā'af-ı teklīfdir. Ve bā' iş-i a'zāmı budur ki emānātı ehline verilmek ve nā-ehl-i ḡaddārīñ ḥaḳḳından gelmek lāzım iken cümle menāşīb "bālīḡan mā-belāḡa bey' ü min yezīd" olup iştirā eden melā'īn isti'cāl ile ol maddeden verdiḡi māl-ı ḥabīsi ma'a-ziyāde cem' ü taḥşīle sa'y üzre iken zarūret bahānesiyle birine daḡı bey' olunup ol vardıkda daḡı ziyāde te'addī eder. Re'āyā fuḳarāsı taz'īf olunan tekālīf-i şāzzīñ 'uhdesinden gelemez iken zalemeniñ bu vechle daḡı te'addīsine tāḳat getirmeyip 'ālem ḥarāb oldu. Selefde irtişāvet tōhmeti ile niceler ma'zūl ü maḡzūl olup belki nice erkān-ı devlet kıatı olmuş iken ḥālā ol şer'an u 'aḳlen muzırr u mezmūm olan ḥaşlet medār-ı umūr-ı devlet olacaḡ ol devletiñ ü ḥazīneniñ ḥālī nice olacaḡdır. Bundan kıyās oluna. Bu kār-ı mekrūh mūlūk ile küffār beyninde bile mezmūm u memnū'dur. Zīrā ibṭāl-i ḥaḳḳ u tenfīz-i bāṭılaya mü'eddī olduḡundan kıānūn-ı 'adl ü mi'yār-ı 'aḳla muḡālīfdir. Şer'an ḥūrmeti şübūtunda daḡı iştibāh yoḡ iken ve ta'bir-i ismi sābıḳan gizli iken ve alınırken "bunuñ ḥazīneye nef' i vū imdādı vardır" diyü i'lān eylediler. Lā-cerem ḡayret-i Ḥaḳ zuhūr edip ḥazīneden bereketi götürdü ve kıalkıp 'askere ru'b ilḳā edip selefde küffār ehl-i İslāmdan firār eylediḡi emr-i ber-'aks kııldı. Şöyle ki taz'īf-i tekālīf-i zulemātdan manşīb şaṭmaḳ 'isyānından ferāḡat u 'adle 'udūl olunmaḡla tedārik-i emānāt ü tevbe vū 'inābet olunmaz ise şe'āmet-i 'işyān u ḡarāmet-i zūlme 'udvān 'ālemi berbād eylemekde muḳadderdir. "İnnā lillāhi ve innā ileyhi rāci' ūn."²⁶ Faşlı şānī 'asker aḡvālindendir. Sābıḳan taḳrīr ü beyān olundu ki beden aḡlāt-ı erba'adan terkīb olunup her biri hey'et-i ictimā'ıyyedir.

²⁶ "Biz şüpheşiz (her şeyimizle) Allah'a aitiz ve şüpheşiz O'na döneceḡiz derler." (Bakara suresi, 156)

Birer sınıfa mümâşil ü hâşşaten ‘ asker balğama müşâbih ü mu‘ âdil kılınmıştır. Balğamın bedende lüzümü vü nef’i vü keşretiniñ zararını vü tuğyân-ı kederi nice ‘ askeriñ dağı öyledir. Hâşılı kıvâm-ı beden nice ahlâtın i‘ tidâline menûtdur. Gerçi ikisinde de i‘ tidâl-i haķıķi mutaşavver degildir. Lâkin kesr ü inkisâr bir mertebe hâdden efzûn olmaya ki ‘ arz-ı mizâcdan çıķmağla şıhâte hâlel gelmeye. Kaçan insân sinn-i vuķûfu tecâvüz eylese burûdet ü ruṭubet ki ṭabî‘ at-ı şeb-hündur. Lâ-cerem ol sinde balğam ğâlib olup hükümünü icrâ eder. Her bâr ihrâc u teskîn olunduķca ṭabî‘ at geri tevlîd etmek üzredir. Vesâ’ir ahlât dağı aña dönmege meyltedir. İmdi ol sinde olan kimesne balğamı bi’l-külliyeye mağlûb edip mağlûbiyyeti hâlinde doğurtmağca şa‘y etmesi ‘ abeşdir. Hemen bunuñ mişâli bir aķ saķallı şaḫsa beñzer ki saķalını siyâha boyayıp min-ba‘d ağarmağca sa‘y eyleye. Belki ol hâlde olana münâsib budur ki balğamın zararsız ğalebesi mertebesine kâ’il ola. Bu müdde‘âdan şoñra da‘vâyı hey’et-i ictimâ’iyyeye naķl edip delîl eder. Ederiz ki Kâra Muşṭafâ Pâşâ merhûm u mağfûr Sultân Süleymân Hân zamânı

[11a]

defterlerine göre kavli tenzîl etmiş idi. Çok geçmeyip eski kararın bulup belki daha ziyâde oldu. Eger: ““Askeriñ ziyâde olmuş vaķı‘ midir?” denilir ise ma‘lûm ola ki merhûm Sultân Süleymân Hân ‘aşrında doķuz yüz yetmiş târihinde [H 970 / M 1562-63] cümle mevâcib-i huredânî kırķ biñ dört yüz doķuz neferiñ senevî ‘ulûfeleri biñ iki yüz yigirmi üç yük aķce idi. Doķuz yüz yetmiş dört târihinde [H 974 / M 1566-67] kırķ sekiz biñ üç yüz on altı neferiñ senevî mevâcibleri biñ iki yüz altmış dört yük oldu. Sultân Murâd Hân-ı Şâliş ‘aşrında doķuz yüz doķsan yedi [H 997 / M 1588-89] târihinde mevâcib-i huredânî altmış dört biñ dört yüz yigirmi beş neferiñ senevî ‘ulûfeleri biñ yedi yüz seksen iki yük aķce oldu. Biñ dört [H 1004 / M 1595-96] târihinde mevâcib-i huredânî seksen biriñde sekiz yüz yetmiş neferiñ bir yıllık ‘ulûfeleri iki biñ beş yüz on iki yük aķce oldu. Biñ on sekiz [H 1018 / M 1609-10] târihinde doķsan bir biñ iki yüz iki neferiñ senevî mevâcibleri üç biñ yüz sekiz yük aķceye vardı. Ba‘dehû Sultân ‘Oşmân u Sultân Muşṭafâ ‘aşrlarında yüz biñ kadar olup Sultân Murâd Hânın evâḫir-i ‘aşrında Mehmed ü Kâra Muşṭafâ Pâşâ vü Bayram Pâşâ sa‘yalarıyla geri nişf mertebesine tenzîl olunup biñ elli [H 1050 / M 1640-

41] hadlerinde elli dokuz biñ iki yüz elli neferiñ senevî mevâcibleri iki biñ altı yüz otuz bir yük aķce etmiş iken çok geçmeden geri eski kararîñ buldu. Belki daha ziyâde oldu. Pes zâhir ü muķarrerdir ki ķavli tenzîl edip Sulţān Süleymān ‘aşrındaki gibi karar-dâde olmak mümkün degildir. Bir beyhûde ta‘bdır. Hâlâ bu ‘aşrda sipāh zümresi yigirmi biñden ü yeñiçeri otuz biñden aşığı tenzîl olunmayıp sâ’ir eşnâfiñ dağı aña göre zararlı keşret ü ğalebesi ne ķā’il olmak lâzımdır. Nefer ziyâdeliginden ol ķadar be’s yokdur. Ğâyeti mevâcib-i keşreti ķānûn-ı kadîme ri‘âyet ü hüsn-i tedbîr ile tenzîl edip kayırmaķ vâcibdir. Ğānûna muvâfiķ nice nâfi‘ huşûşlar vardır ki ķaleme gelmez. Ol maķûle umûru görüp bî-vuķûflar i‘tirâzına vücûd vermeyip tedricle az zamânda nef‘ini müşâhede edeler ve tecrübe ile tefâvüt zâhir olur göreler. Allāhu Te‘âlâ muvaffaķ eyleye. Dîn ü devlete nâfi‘ ‘ameller müyesser ola. Faşl-ı şâliş ğazîne aĥvâlinindedir. Çün nefis-i nâtiķa sultān u kuvvet-i ‘âkile vezîrdir ve müdrike müftîdir ve aĥlâţ-ı erba‘a eşnâf maķâmında olduğu zıkr olunmuş idi. Bedende mi‘de ğazîne vü kuvvet-i zâ’iķa şarrâf u vezzân u ğazîne muĥaşşillar u me’kûl ğazînedârlar u kuvvet-i hâzime defter-dârân u küttâb u sâ’ir zâbitler nazîre düşüp mi‘deye vârid olan ğidâ bu kuvvânîñ tedbîr ü taşarrufu ile beden-i mâ-taĥammül olduğu gibi ğazîneye vârid olan emvâl-i mezkûru taşarruf-ile maĥalline tevzi’ ü taķsîm

[11b]

ķalınmağla cümle eşnâf ğazîneden ya bi’z-zât ya bi’l-vâsiţa müntefi’ olup geçinir. Şöyle ki sevdâ maķhûr ola mi‘de boş ķalır ve bu kuvvetler i‘tidâl üzre olmayıp yerine za‘f gele mizâc-ı beden muĥill olur. Kezâlik re‘âyâ maķhûr olursa ğazîne teĥî ķalır ve tavâ’if-i mezkûre ğıyânet ederse mizâc-ı devlete za‘f u fütûr gelir. Bu huşûş emr-i muķarrerdir. Ba‘dehû ğafî degildir. Zamân-ı vuķûf-ı âĥirlerinde bu kuvvetler ķavîdir. Tedricle fütûr gelip hâzım ‘amelinde kuşûr eder. Pes bu sinde ‘alâyim-i şeyb dağı görünür. Şaç u şaķal ağardığı gibi hey’et-i ictimâ‘ iyyede ziyet zuhûr edip a‘yân u erkân tevsî-i dâ’ire-i şân u ‘unvân etmege başlayıp gitdikce evâsiţ-ı nâsî bisât u libâsda mülûke müşâreket ü müşâbeheth mertebesine varmağla infirâd u ictimâ‘iñ maşrafı artarak gitdikce tezâ’üd bulmadan ğâlî olmaz. Bu da‘vânîñ delîli budur ki dokuz yüz yetmiş iki [H 972 / M 1564-

65] senesinde ĩrād-ı ĥazāne-i ‘āmire sekiz yüz otuz yük aķce ve maşraf biñ sekiz yüz doķsan altı yük aķce idi. Biñ tāriħinde [H 1000 / M 1591-92] ĩrād iki biñ doķuz yüz otuz dōrt yük ve maşraf üç biñ altı yüz otuz dōrt yük oldu. Beş sene şoñra [H 1005 / M 1596-97] bir miķdār daħi tafāvüt edip biñ altı [H 1006 / M 1597-98] senesinde ‘Alī Efendi taħrīri üzre ĩrād üç biñ yük ve maşraf doķuz biñ yüke varmağla sâbıķan idħāl olunan hazā’ın şarf olundu. Sultān Murād zamānına gelince meşārif-i külliye altı biñ yükden ziyāde iken elli üç ĥudūdunda [H 1053 / M 1643-44] beş biñ beş yüz yük kadarı tenzīl olunup cülūs-ı ĥümāyundan şoñra ĩrād üç biñ altı yüz on sekiz yük ve maşraf beş biñ beş yük taħrīr olundu. Biñ altmış senesinde [H 1060 / M 1650] iħdās ile ĩrād beş biñ üç yüz yigirmi doķuz ve maşraf altı biñ sekiz yüz yetmiş yüke vardı. Ve ĥālā maşraf biñ altı yüz yük aķce ziyādedir. Gitdikce tezā’üd üzre olacağı şābit oldu. Bundan şoñra tekşīr-i ĩrād u taķlīl-i meşārif ĥadd-i i‘tidāle varıp ber-ķarārda durmaķ emr-i ‘asīrdır. Belki tecrübe ile ĥadd-i imkānda olacağı ehline ma‘lūm olmuşdur. Nihāyetü’l-emr iķtizā ĥasebiyle taķlīl ü tenzīlde bir fāsidiñ fesādı lāzımdır. Ber-ķarār olmaz ise de ta‘dīl-i mizāc içün teneffüs mertebesi bāri tedārik oluna. Netīce inħirāf-ı mizāc-ı devlet tedbīrinde vü ġā’ilete keşret ü ķillet ‘ilācındadır. Ĥafī olmaya ki bu umūruñ tedbīri vü ‘ilācı ĥall ü ‘aķd şāhibinde ma‘lūmu ise de bu maķām zıkrını iķtizā eyledi. Pes bu inħirāf-ı mizāciñ ‘ilācına bir nice țariķ vardır. Ĥālā mümkün ü kimi mümteni‘ şūretindedir. Cümleden muķaddemī ĥalkı Ĥaķķa münķād eder. Bir şāhib-i seyfiñ vücūdudur. Biri a‘yān-ı devlet bu kevnde pādişāh-ı ĥaķīķī mālīkū’l-mülk idigini bilip ĥaķīķatde ĥazāne vü ‘asker ü re‘āyā ĩskender-i Pādişāh-ı mecāzī anıñ ĥalīfesidir. ‘Ālem-i esbābda sebep yüzünden taşarruf etdirip bir pādişāh-ı mecāzī ĥuzūrunda nice istiķāmet üzre ĥareket olunur ise “‘allāmü’l-ġuyūb”²⁷ ķulluğun ederiz diyü ĥaķķ u ‘adl üzre yek-dil ü yek-cihet olup țaraf-ı ĥilāfda olanı siñdirip tedbīr-i umūrda lillāh mübāşeret ü devleti ĥimāyet ü viķāyet etmeleridir.

---

²⁷ “Gaybı en iyi bilen.”

[12a]

Biri dağı ‘ askeriñde belli başlısı hađđ üzre ittifağ edip sāyesinde āsūde oldukları devleti kayırıp nefer kuvveti ile habā’iş etmeyip fesād erbābınıñ kökünü kesip defā’ at ile selefde dīn ü devlete etdikleri hıdmeti geri etmektir. Biri dağı vükelā-yı devlet hađđ üzre ittifağ u intihāba sa’y u himmet ü isrāfātı tağffife ‘ askeri ālet edip kuvve-i kāhire-i cüyüş ile maşlahat görmektir. Bu ihtimālāt hālā sehl-i mümteni‘ kabīlindedir. Zīrā devleti kayırır ve hađđka kāni‘ olur kimesne nādir olup ekşer halk taraf-ı hilāfda hużūz-ı nefsāniyyeye tālibdir. Pes bu kāriñ tamāmı bir şāhib-i seyfe muhtāc olur. Netīcetü’l-netīce.

Kitāb-ı İrşādü’s-Sālikīn İsmi cem’ine tārīhdir. Tokātī Emīn Efendiniñdir.

Bismillāhirrahmānirrahīm

“Hamd-i cemīl-i bī-hadd ü şükr-i cezil-i lā-yu‘ād”²⁸ ol Hālīk-ı kevneyn ü Rezzāk-ı seķaleyne ki mađlūkuñ vücūdu bir kağre ve cemāl-i pertevinden bir lem‘ adır ve maşnū‘ āt-ı kā’ināt u nizām-ı umūr-ı mümkünāt anıñ varlığına delīl-i kāti‘ ve bürhān-ı sāti‘ dir ve şalāt-ı bī-gāyāt u tađiyyāt-ı bī-nihāyet ol pişvā-yı ümmet ü reh-nümā-yı millet ü pādişāh-ı tađtgāh-ı şerī‘ at u āfitāb-ı cihān-tāb-ı tārīkat mir’at-şifāt-ı Hudādā Muhammedü’l-Muştafā ‘aleyhi’s-şalavāt-ı ve’s-selām ve ālihī ve sađbihī üzerine olsun ki ecel-i ecille memālikde siyādet ve ol evvele mesālikde sa‘ ādetdir. Muđaddime: Ey reh-revān-ı şerī‘ at u ey sālikān-ı tārīkat u ey tālibān-ı hađđikat biliñ ve āgāh olun ki medlūl-i Kur’ān-ı Kerīm ü fermān-ı ber-dār-ı hađđim bunuñ üzerindedir ki ins ü cin tā’ifesi ta’yīn ü cūd-ile mađlāb-ı a‘lā vü mağşad-ı ađşā Hazret-i Rabb-i ‘izzete hulūş-ı niyyet ü şevķ-i muğabbet birle tā‘at ü ‘ibādet ü zikr eylemektir. Tā ki şayķal-ı ‘ibādet ü zikr ile mücella olup mir‘at-ı esnā-yı esmā vü ‘ibret-nümā-yı eşyā olalar. İnsān bu sükkān-ı kevn ü mekān getirmege tākat getirmediği emānet yükünü muğtemel olmağa imkān-ı müyesser ola. Pes imdi ma‘lūm oldu ki ‘ilm şemeresi ‘ömr sermāyesinde fā’idesi Allāhu Te‘ālā Hazretlerini bilip ‘ibādet eylemektir. Ve dağı enbiyā vü mürselīniñ muhtārı vü evliyā vü şālihīniñ

²⁸ “Sayılamayacak kadar çok şükür ve sınırsız en güzel hamdle.”

şî'arı vü sa'âdetiñ sebîli vü cennetiñ delîli vü derdimiziñ dermânı vü Rabbimiziñ fermânıdır. Nitekim Kır'ân-ı Kerîmde buyurur: “Ve ene Rabbiküm fa'büdün.”²⁹ Ya'nî ben siziñ Rabbiñizim pes 'ibâdeti baña edin ve daği buyurur: “İnne hâzâ kâne leküm cezâ'en ve kâne sa'yiküm meşkürâ.”³⁰ Âyet-i sâbıkada va'd olunan şevâb-ı hüsn-i me'âb siziñ ihlâs ile kıldığıñız 'ibâdetiñ cezâsıdır. Sa'yiñiz zâyi' degildir ve daği buyurur: “Ve mâ hâlaqtü'l-cinne ve'l-inse illâ liya'büdün.”³¹ Ya'nî ben cinni vü daği insi halk etmedim ancak beni bilsinler ve tevhi'd etsinler ve baña 'ibâdet etsinler için halk etdim. Ve daği buyurur: “Fezürünî ezkürüküm.” Ya'nî pes imdi kullarım siz beni zıkr ediñ ben de sizi zıkr ederim. Pes ma'lüm oldu ki Haq Te'âlâ Hâzretlerini bilip ve tevhi'd edip ve 'ibâdet ü zıkr etmek dünyâda ulu sa'âdetden ve bu devleti fevt etmeniñ 'âkıbeti hasret ü nedâmetdir.

[12b]

Lâkin bu şari'î-i ma'rifet ü tevhi'd ü 'ibâdet meşakkat üzre ola zîrâ ki sebîl-i cennet ü minhâc-ı mi'râc-ı sa'âdetdir. İmdi bunuñ gibi devlet-i zî-kıymet meşakkatsiz olmaz ve bunuñ gibi ni'met-i bî-minnet herkese verilmez. Görmez misin ki gül-i bî-hâr u künc-i bî-mâr u 'işret-i bî-'usret ü râhat-ı bî-mihnet kimseye verilmez ve derd çekmeyenler dermânıñ kıymetini bilmez ve cân vermeyince cânân ele girmez. Pes böyle olacak bu şari'îñ meşakkatinden ve sâliklere de kılllet-i tã'atden sülûka kâsd edenler nâdirdir. Ve sâlikleriñ daği içinde ma'plûba yetişenler çok degildir. İllâ şol 'azîzlerdir ki Hâzret-i vâcibü'l-vücûd mufîzü'l-hayri ve'l-cüd anları tevfi'k ü hidâyet eyledi ve fazl-ı keremiyle cennetine vü rızvânına ulaştırıp cemâl-i bâ-kemâlini müşâhedesine irgördü. “Zâlike fazlullâhi yu'tî men-yeşâ'ü vallâhü zü'l-fazlü'l-'azîm. Vallâhü yehdî men-yeşâ' ilâ şirâtin müsta'kim.”³² Biz 'âciz ü bî-çâre vü âvâreler daği Hâzret-i Hallâk-ı kâ'inât u mucîbü'd-da'vâtü'l-hafiyât dergâh-ı 'izzetinde müşkîn-i ruhsârına vü mülezzet-i

²⁹ “Ve Ben, sizin Rabbinizim. Öyleyse Bana kul olun!” (**Enbiyâ suresi, 92**)

³⁰ “Muhakkak ki bu, sizin mükâfatınız oldu. Ve sizin çabalarınız teşekkürü lâyık olmuştur (takdir edilmiştir).” [**İnsân (Dehr) suresi, 22**]

³¹ Ben, cinleri ve insanları yalnızca bana kulluk etsinler diye yarattım. (**Zariyat suresi, 56**)

³² “İşte bu, Allah'ın dilediği kimselere verdiği lütfudur. Allah, büyük lütf sahibidir. Allah, dileyen kimseyi dosdoğru yola iletir.”

hâksârına yüz sürüp tazarru‘ u zârî kılarız ki evliyâ vü aşfiyâ vü seyyid-i enbiyâ hürmetine dâr-ı dünyâda taḫvâ yolundan ayırmayıp dâr-ı ‘uḫbâda dîdârını bizden mestûr kılmaya âmîn. Ya mucîbü’s-sâ’ilîn imdi sâlikler tarîḫlerinde seyrân u ḫaḫîḫat ‘âlemine ḫayerân etmeleri bâbında nâgehân-ı fetḫ ü küşâyişinde meşâyih-i ‘izâm Raḫîmullâhi Te‘âlâ Ḥazerâtı nice kitâb-ı belâgat nisâb tedvîn eylediler ki biriniñ nazm u ‘ibâreti vü ḫükm-i işâreti me‘ânî-yi irşad-ı mebânî vü ḫusûl-i emânî-yi fuvâddır. Ve sâtır-ı celîlü’l-ḫadrleri ‘aḫd-i fevâ’id-i rûḫânî vü kevâkib-i ebvâb-ı kitâb-ı hidâyet-i me‘ânî mânende-i aşḫâb-ı nebi’y-yül muḫtâr “Bi-eyyihim iḫtedeytüm ihtedeytüm”³³ ma‘nâsını izḫâr eder. Vaḫtâ ki bu ‘abd-ı za‘îf müstemendî Muḫammed Eminü’l-Naḫş-ibendî aḫâyid-ehl-i sünnet ve’l-cemâ‘at birle maḫall-i muzaḫref bid‘atden mu‘arrâ delâ’il-i tarîḫ-i taşavvufda kāfî vü tâlib-i sâlik olanlara şerbet-i sâḫî vü ‘aşîḫ-ı şadıḫlara vuşlat-ı vâfî ma‘nâ-yı sa‘âdet îmâsı edâsını ‘âmmeye fehmi âsân u ifâdesi yeksân olmaḫ için zebân-ı Türkiye ḫâdir olan ‘aşîḫ-ı şadıḫlara libâs-ı me’lûf u kisve-i ma‘rûf içinde ‘arz-ı cemâl etdiḫi aḫvâlde sûret-i ülfet gösterip izâle-i dehşet eyleyeler. Egerçi bu iḫbâr-ı bî-miḫdârîñ nihâyetinde edille-i isti‘dâdı bu ḫadar ki aña bir ‘izâmîñ kâminı fehm eyleyip tercemân-ı erbâb-ı ‘irfân ola. Lâkin Allâh Sübhâne ve Te‘âlâ Ḥazretleriniñ feyz-i pür-fütûḫundan istimdâd u isti‘ânet eyleyip eş-şadaḫallâhu bi-‘adedi enfâsü’l-ḫalâyıḫ şâh-râḫına reh-revân olmaḫ murâdıdır. Fe-ammâ bu tarîḫîñ sülûkunda vü bu maḫlûbuñ taḫşîlinde i‘lâ-yı eḫvâr-ı meşâyih-i tarîḫat u mesned-i irşad ü hidâyet ü câmi‘ ḡavş-ı ḫaşâyîş-i velâyet ü melâz-ı mülâzimân-ı tarîḫat u ḫuḫb-ı ehl-i ḫaḫîḫat maḫzar-ı şıfât-ı Rabbânî mevrîd-i aḫlâḫ-ı subḫânî ‘irfân-ı ‘unvân-ı kübrâ-yı muḫaḫḫikîn vâriş-i ‘ulûmü’l-enbiyâ-yı mürselîn Ḥazret-i Ḥ’âce Bahâeddîn Muḫammed bin Muḫammedü’l-Buhârî el-Ma‘rûf-ı Naḫş-ibend ḫaddesallâhu sırrahû ḫazretleriniñ tarîḫleridir ki maḫlab-ı i‘lâ vü mesned-i esnâsı olan Cenâb-ı Ḥazret-i Ḥaḫḫa aḫreb-i sebîldir ḫattâ şânlarında denilmiştir.

Naḫş-ibendiyye ‘aceb ḫâfile-i sâlârânend

Ki bürend ü zi-reh-i pinhân be-ḫurrem-i ḫâfile-râ

Ger hem bi-ḫ’âhî ki gördü ser-bülend-râ tarîḫ-i Naḫş-ibendî

³³ “(Ashabım yıldızlar gibidir.) Hangisine uyarsanız , hidayet bulursunuz.” (**Hadis-i şerif**)

Nağş-ibend binā'en alā-zālik bu 'abd-i miskīn [ü] kemter-i kemīn bu tarīk-i 'aliyye-i Nağş-ibendiyye ricālī muḥabbeti muḥallidlerinden olup müsta'inen billāh u ṭaleben li-mirzatillāh-i Te'ālā gencine-i sīnesinde mevdū'a muḥtaşıyye āşār u ma'āniden ḥasbū'l-vūs' vāsıṭa-ı ḳalem birle silkde zūhūr-ı güftāra gelip tenmīk ü taştīr olunur ki gūş-ı hūş ile müstemi' olanlar şeyḥ ü mürşidiñ meşrebinden zevk-yāb olduklarında bu 'abd-i kemterini luṭfla bād u du'ā-yı ḥayr ile

[13a]

şād eyleyen ṭālibin ü sālikin mü'minine Allāhu Te'ālā ve Celle Şānühü Ḥazretleri dünyāda rızāsın u 'uḳbāda liḳāsın müyesser eyleye āmīn. Yā Rabbe'l-'ālemīn ve daḥi mekārīm-i aḥlāḳ ile meşhūr āfāḳ-ı aña bir deverān u efāzıl-i a'yārdan mutezarri' u me'mül ü müteveffi'ü mes'uldür ki bu 'abd-i faḳīr mu'terifü'l-taḳşiriñ cerā'im defterini ifşā etmekle taḳrīr ü teşhīr etmeyip dest-i 'ināyetle ḥaṭāların ıslāḥ dāmen-i kerem birle 'aybını setr eyleyeler. Pes imdi ma'lūm-ı sa'ādet ola ki güneşden zerre vü deryādan ḳatre bu muḥtaşar muḳaddime vü bir bāb-ı ḥātime bī-hāvī cem' olunup irşādü'l-sālīkīn diyü tesmiye olundu ki derūn-ı meşḥūnunda mevdū'a olan ma'ānisine 'ārifīn olanlar rayb u gümāndan ḥalāş bulup zanları mütebeddil 'ilme'l-yaḳīn olup muḳteżā-yı 'ilmleriyle 'ālimīn oldukları ḥālide “Men 'alime mālā ya'lem verraşehullāhu bimā lā ya'lem”³⁴ sırrına mazḥār olup me'müldür ki 'ināyet-i Rabbānī vü tevfiḳ-i sübhānī birle “Efe-men-şerahallāhu şadrahū li'l-islāmī fe-hüve 'alā nūrīn min-Rabbihī”³⁵ 'azīzü'ş-şāniñ envār-ı leme'ānı hüveydā vü bedīdār olup şudūr-ı sa'ādetlerine inşirāḥ u ibsār-ı başiretlerine infitāḥ birle maḳarr-ı imān u taşdiḳ ü iḳān olan ḳulüb-ı sa'idlerine ol nūru'l-envār u sirru'l-esrār muḥīṭ-i envārü'l-ceberūt u menzil-i esrārü'l-melekūt mecma'-ı ḥaḳāyıḳullāhūt menba'-ı deḳāyıḳu'n-nāsūt küllü'l-kemāli 'ibāratün an ḥurūfin müteferriḳun lehū min-ḥüsni'l-mecmū'ı bi'l-cemāli imāmü'l-enbiyā ḳudvetü'l-evliyā ve'l-aşfiyā ḥabīb-i Ḥudā rasūl-i kibriyā a'nī be-Ḥazret-i Muḥammed-i Aḥmed-i Maḥmūd-ı Muştafā şallallāhu 'aleyhi ve sellem Ḥazretleriniñ şer'-i şerīfine ittiba' vü

³⁴ “Her kim bildiği ile amel ederse Allahu teala onu bilmediği şeye varis kılar.” (**Hadis-i şerif**)

³⁵ “Allah'ın, gönlünü İslam'a açtığı kimse, Rabb'inden bir ışık üzerinde olmaz mı?” (**Zümer suresi, 22**)

sünnet-i seniyyesine iktidâ vü sırrına ihtifânîñ âsârı mâye-i Muḥammedî vü ḥubb-ı Aḥmedî şevkiyle ‘âlemlerinde ḥazret-i feyyâz-ı muṭlaḳ-ı aḳdesden feyz-i sübhânî ikzâsıyla revzene-i ümîd-küşâdı hüveydâ vü şâhid-i gül-çehre-i maḳşud rû-nümâ olup ‘ilme’l-yaḳînleri ‘ayne’l-yaḳîne tebdîl ile feyz-i felâḥ-dârın u emn-i emân-ı neş’etine nâ’il ü selâmetle cennât-ı ‘âliyâta dâḥil olup “Mâ-lâ-‘aynün ra’et ve lâ-üzünün semî‘at ve lâ-ḥaṭara alâ ḳalbi beşer”³⁶ sırrına vâşıl olup ol zât-ı kerîmü’ş-şân vesâţet-iyle cümleden aḳdem maṭlab-ı a’lâ vü maḳşad-ı aḳşâ olanı müşâhede vü cemâl-i bâ-kemâl ‘îd-i ekberine ḥaḳḳe’l-yaḳîn vâşıl olalar. “Nûrun alâ nûr yehdillâhü li-nûrihî men-yeşâ’.”³⁷ “Zâlike fazlullâhi yü’ṭihi men-yeşâ’. Vallâhü zü’l-fazli’l-‘azîm.”³⁸ “Vallâhü’l-muvaffaḳ ve’l-mürşîd.”³⁹ Muḳaddime-i aşliyye evvelen ma’lûm-ı sa’âdet ola ki aşḫâb-ı yemîn ki ‘ibâd-ı mü’minîn ü ‘ulemâ-yı ‘âmilîn ü ‘ibâd-ı şaliḥîn ü ṭullâb-ı sâlikîn olanlara cümleden evvel ehem ü elzem olan oldur ki i’tikâdlarında ehl-i sünnet ve’lcemâ’at rızvânullâhi Te’âlâ ‘aleyhim ecma’în ḥazerâtınıñ i’tikâdları üzerine mu’teḳidîn olalar. Zîrâ i’tikâd-ı şaliḥ cümleye muḳaddem ü mevḳûf-ı ‘aliyye olduḡu’çün bu muḥtaşarda daḫi muḳaddime ḳılınp ehem ü elzem olan mesâ’ilden beyân olundu. Ammâ ehl-i sünnet ve’lcemâ’at ki aşḫâb-ı güzîn ü tâbi’în ü teb’a-ı tâbi’în ü e’imme-i müctehidîn ü selef-i şaliḥîn le-hüm bi- iḥsâni ilâ yevmi’d-dîn.

[13b]

Rızvânullâhi Te’âlâ ‘aleyhim ecma’în i’tikâdları budur ki Allâhu Te’âlâ vardır ve birdir. Ḳadîmdir ve ‘arz u cism ü cevher degildir ve ḥaşûd u maḥdûd u ma’dûd degildir ve anlardan mürekkeb degildir ve mütenâhî degildir. Hey’et ü keyfiyyetle vaş olunmaz. Mekân-ı mütemekkin olmaz ve üzerine zamân ḥâvî olmaz ve bir nesne aña benzemez ve ḳudretinden bir nesne çıḳmaz ve oñun zâtıyla ḳâ’im şifât-ı ezeliyyesi vardır. Ḥayât ‘ilm ḳudret irâdet sem’ ba’îd kelâm tekvîn ü ‘âlem cemî’-i eczâsıyla vü şifâtıyla muḥaddeşdir. Ya’nî ‘ademden vücûda maḥrecdir. Ve anıñ muḥaddişi Allâhdan ḡayrı ḥâlîḳ yoḳdur. Ve

³⁶ “Gözlerin görmediḡi, kulakların işitmediḡi ve hiçbir beşerin aklından bile geçirmedeḡi...”

³⁷ “O, nur üstüne nurdur. Allah dileyen kimseyi nuruna iletir.” (**Nur suresi, 35**)

³⁸ “İşte bu, Allah'ın dilediḡi kimselere verdiḡi lütfudur. Allah, büyük lütuf sahibidir.” (**Cuma suresi, 4**)

³⁹ “Allahu Teala başarı ihsan eden ve irşat edendir.”

ibādīn küfrü ĩmān u t̄ā' at ü ' isyān cümle ef' ālleriniñ hālīkı Allāhdır. Ve ol ef' āliñ ' ibāddan şudūru Allāhu Te' ālāniñ taq̄dīriyledir ve ' ibādīn ef' āl-i ihtiyāriyyeleri vardır. Ḥasenesi olursa me' āb olurlar. Eger ma' şiyet olursa mu' ākıb u mu' ātib olurlar. Ḥasene olanlar ki dünyāda medḥ ü ' uqbāda şevāba sebep olanlar rızāsıyladır. Ve kabīḥa olanlar ki dünyāda zemme vü ' uqbāda ' iqbāba sebep rızāsıyla degildir. Ve kul vüs' atda olmayan nesne ile tekliḥ olunmaz ve sevāb Allāhu Te' ālādan fazldır. Ve ' iqbāb-ı ' aklıdır ve ' addır. Ve Allāhu Te' ālā hālīkıdır. Ḍalālet halk eder ve dilediginde ihtidā halk eder. Rasūl ' aleyhisselāmniñ yaqazada şahsıyla Mescid-i Ḥarāmdan Mescid-i Akşāya vü soñra semāya vü andan Allāhu Te' ālāniñ diledigi ' arş-ı ' ulāya ' urūcu ḥaḳdır ve cümle ' ālemiñ ervāhını kabz-ı müvekkel olan melekü'l-mevt ḥaḳdır ve kirāmen kātibīn ḥaḳdır ve kabrde ' umūm-ı kefereniñ ve ba' zı ' uşāt-ı Müslimīniñ ta' azzübleri vü ehl-i t̄ā' atin ni' āmları ḥaḳdır. Ve su' āl-i Münker ü Nekir ḥaḳdır. Ve mīzān u kitāb u su' āl ü ḥavz-ı Kevşer ü şīrāt ḥaḳdır. Ve rasūlūñ aḥyāra vü ehl-i kebā'ire vü ḡayrīlerine şefā' atleri ḥaḳdır. Ve cennet ü cehennem ḥaḳdır. Ve el-ān mevcūdlardır ve bākīlerdir. Kendülerine vü ehillerine fenā kārī olmaz ve Allāhu Te' ālā şirki maḡfīret eylemez ve kebā'ir ü saḡā'iri vü andan ḡayrı diledigini maḡfīret eyler ve saḡīre üzerine ' iqbāb cā'izdir ve saḡīreden ' afv cā'izdir. Eger tevbesiz daḡı olursa Allāhu Te' ālā lūtf u kerem ü iḥsāniyla du' āları kabūl eyler ve kullariniñ ḥacetlerini revā eyler ve ĩmān u İslām birdir ve ol Ḥazret-i Rasūl ' aleyhisselāmniñ Allāhu Te' ālādan ḥaber verdigi nesneleriñ cümlesini ḳalb ile taşdıḳ ü lisān ile ikrārdir ve ḥaḳīḳat-i ĩmān ziyāde olur ve ne eksilir belki mütezāyid olan a' māliñ tezāyüdüyle ĩmāniñ şemerāt u envārı mütezāyid olur. Ve ikrār u taşdıḳle münşīf olan kimesne “İnne mü' minü ḥaḳḳā”⁴⁰ demek aña şahīḥdir ve ona mü' min inşāallāhu Te' ālā demek te' vīl ile olursa da münāsib degildir. Ve ĩmān-ı muḳalled ü şekk ü teşkīkden hālī olursa şahīḥdir. Lākin nażar-ı şahīḥe ḳādir ise istidlālī terk eylediği için ' āşīdir ve Allāhu Te' ālā beşerden beşere rusul irsāl eyledi ki anlar ehl-i ĩmāni t̄ā' at cennet ü şevābla tebşīr ü ehl-i küfrü ' isyān u cehennem ü ' iqbābla inzār eylediler. Ve nāsa umūr-ı dünyā vü dīniyyelerinden muḥtāc oldukları nesneyi bildirirler. Ve Allāhu Te' ālā sābıḳ ' ilminde

⁴⁰ “Muhakkak ki mümin doğrudur.”

nübüvvet ü risālete muḥaṣṣaṣ etdi. Ve anları ‘ādāt-ı ḥāzika mu‘cizāt-ı zāhire ile te‘vīl ü te‘yīd eyledi. Ve evvel-i enbiyā Ḥazret-i Ādemdir ve āhiri Ḥazret-i Muḥammed ‘aleyhisselāmdir. Ve melā’ike Allāhu Te‘ālānıñ kullarıdır. Emriyle ‘āmillerdir. Ma‘şiyetden ma‘şūmdurlar. Züküret u ünüset ü ekl ü şurb levāzımlarıyla muttaşif degillerdir ve rusul ‘ämme-i melā’ikeden ü ‘ämme-i beşeriñ şālihleri ‘ämme-i melā’ikeden efzaldır ve kerāmāt-ı evliyā ḥaḫdır ve ol şerī‘atinde olduğu

[14a]

peygamberiñ mu‘cizātına dāḫildir ve velī onda müstaḫil degildir. Ve velī derece-i nebiye vāşıl olmaz. Ve mādām ki niyyet bāḫīdir. Ḳıldan teklif bir vechle sākıt olmaz ve efzal-i evliyā Ebū-bekrū’ş-şiddiyḫ ve ba‘dehū ‘Ömerü’l-fāruḫ ve ba‘dehū ‘Osmān-ı zi’n-nüreyn ve ba‘dehū ‘Aliyyü’l-murtażadır. Rıẓvānullāh-i Te‘ālā ‘aleyhim ecma‘in ve ḫilāfetleri daḫi bu tertīb üzredir. Ve şaḫābeden birini ḫayrdan ğayrı ile bād eylemek cā’iz degildir. Ve anlarıñ ḫilāfetlerinden soñra melek ü imāmdir. Ve ehl-i İslāma bir imām lāzımdır. Tā ki āḫād-ı ümmet ḫavlen edemedigi umūr ile ḫā’im ola ve tenfīz-i aḫkām u iḫāmet-i ḫudūd u sedd-i ḫu‘ūd u techīz-i cüyüş u aḫz-ı şadāḫat u iḫāmet u cem‘-i a‘bād u ḫahr-ı maḡlebe vü meşḫī ḫuttā‘-ı ḫariḫ gibi fāsıḫıñ ardında namāz ḫılınmaḫ cā’izdir ve sefer ü ḫazarda edebiñ üzerine meşḫ etmek cā’izdir. Ve iḫyāniñ envātı için etdikleri du‘ā şadāḫanıñ anlara nef‘i vardır. Ve fużalā ḫabrine varmaḫda ecr vardır. Ve ictihādda etdigi ḫaḫā maḡfurdür ve bir kimseye cinnetle şehādet etmeziz. Meger ki şehādet etmiş ola ‘aşere-i mübeşşere gibi ki anlar bunlardır. Ebū-Bekr ‘Ömer ‘Osmān ‘Alī Ḥalḫa Zübeyr Sa‘d Sa‘id ‘Abdu’r-raḫmān Ebū ‘Ubeyde rıẓvānullāhi Te‘ālā ‘aleyhim ecma‘in zuhūr-ı Meḫdī vü ḫurūc-ı Deccāl ü ‘İsā ‘aleyhisselāmiñ semāda nüzülü vü güneşin maḡribden ḫulū‘ı vü dabbetü’l-arziñ ḫurūcu ḫaḫdır. Ve cāhile vü ‘ārife vü müneccime nesne sormaḫ u dedigine inanmaḫ cā’iz degildir. Cemā‘at ḫaḫḫ u şevābdır. Ve firḫat zeyḫ u ḫidādır. Ve dīn-i maḫbūl ‘indetü’l-İslāmdır. “Allāḫümme aḫyina ‘ale’l-İslām ve emitnā ‘ale’l-İslām vaḫşürnā fi-zümretü’l-İslām bi-mennike ve keramike yā ze’l-celāli ve’l-ikrām”⁴¹ bāb-ı

⁴¹ “Allah’ım, bizden kime hayat verdin ise onu iman üzere yaşat, kimi vefat ettirirsen islam üzere vefat ettir. Ey celal ve izzet sahibi olan rabbimiz! Bizi kereminle İslam zümresi olarak ḫaşret!”

cümleye esās olan muḳadder beyān olundu ise de “Ev etübü’l-buyūti min-ebvābihā”⁴² emr-i şerīfine imtisālen bāb-ı sa‘ādet-i hümāyūna girelim. “Bu bāba gir bu bāba gir bu bāba / Dil ü cān ḳulağın tūtğıl ḫitāba / Ki ‘abdi Mevlāsına irgürür / Muḫibb-i şādıḳlara maḫbūbundan ḫaber verir.” Ma‘lūm sa‘ādetdir ki her ehl-i faẓl u ehl-i ‘ilm-iñ kelimāt-ı ez-dil ü cān müstemī‘leriñ ḳulağına erişse hemīn ol eşeri verir. Gāh nīsān yağmuru şādef ağına yetişse mānende-i şeb-çerāğ-ı derūnunda dürr-i şehvār-ı yektā hüveydā ola. Pes öyle olacaḳ ‘ilm-i meşāyiḫden şoḫbet-i ḳulūb esmā-i ḫüsnā şerhinden şemme vü ‘ilm-i tevḫīd baḫrinden ḳatre beyān olunduḳdan şoñra sırr-ı meşāyiḫ-i ṭarīḳat-i ‘aliyye-i Naḳş-ibendiyye ḳaddesallāhü esrārühüm ḫazretiniñ eṭvār-ı sülūkları vü ezḳār-ı ilāhiyyeye iştigāllerine müte‘allik ittikāsı celīliyye-i münīr ki sem‘-i sa‘ādetlerine ilḳā olunduḳda kelimāt-ı ḳudsiyyeyi erbāb-ı te‘emmül ü āşār-ı müstaḫsīne vü vecd-i ḫālāt-ı tefekkürden maḳşūd-ı mücerred sālīk-i şādıḳ nefsinı meslek-i meşāyiḫ-i kirām u selef-i şālīḫine mütesellik etmege terḡīb ü teşvīk içündür. Zīrā bu tā’ife-i ‘aliyyeniñ ‘ulūm-ı ma‘ārifi zevḳ-i vicdānīdir. Mesmū‘la meşḫūd u istimā‘la vicdān beyninde tefāvüt-i ‘azīm vardır. Denilmiştir ki “şinīden key büved mānend-i dīden”⁴³ imdi ‘ākil ü reşīd olana lāyık oldur ki fenā-yı dünyāyı

[14b]

vü beḳāyı mülāḫaza birle kendünün ḫalḳ olunmasından maḳşūd nedir? Fehm ü idrākden şoñra külliyeñ cüst-cū-yı bisāṭını döşeñip mücerred güft-gū-yı bī-ḫāşılaya ḳanā‘at eylemeye ma‘lūm sa‘ādetdir ki dā’imā vaşf-ı nāfe-i cān olunsa tā ki būy-ı meşamma erişmeye dimāğ mu‘aṭṭar olmaz. Ve şükr-i tenāvül olmayınca mücerred zıkr ile kelām-ı şīrīn-dehān olmaz idi. İmdi kelimāt-ı ḫikmet-āmiz müṭāla‘a olunduḳca silsile-i şevḳ ü muḫabbet ḫarekete gelip dā‘iye-i ṭaleb ü rağbet ḳuvvet bulup mücerred güft ü şinīd-i pesendīdeye ḳāni‘ olmayıp belki kemer-i himmet ü ictihādı miyān-ı ‘azīmetle muḫkem bend edip ḫasbe’l-ḳader taḫşīl-i merāma sa‘y-i belīğ ü vecd-i bī-dirīğ olunduḳda mercūdur ki tevḫīḳ-i Rabbānī vü ‘avn-ı şamedānī vü feyz-i sübhānī birle şāhid-i gül-

⁴² “Öyleyse evlerinize kapılarından girin.” (**Bakara suresi, 189**)

⁴³ “İşitmek ne vakit görmek gibi olur?”

çehre-i maşşūd rū-nümā ola. Neyl-i merām bu āyet-i ‘azīze bürhān-ı kâṭı’ dır. “Ve’l-lezīne cāhedū fīnā le-nehdiyennehüm subulenā”⁴⁴ zīrā va’ d-i kerīm-i Rabbānīde ḥilāf olmaz. “İnnallāhe lā yuḥlifü’l-mi’ād”⁴⁵ “mā naḥnü fīhimize”⁴⁶ gelip şadrimıza şurū’ edelim. “Sübḥāneke lā-‘ ilme le-nā illā mā-‘ allemtenā inneke ente’l-‘ alīmü’l-ḥakīm.”⁴⁷ ‘İlm-i esmā vü tevḥīdīñ baḥrine nihāyet bu kadar deryā kāseye sığmaz. Tafşīle imkân u kudret olmadığından müsta‘īnen billāhi’l-‘ azīm ḥasbe’l-ḳaderī icmāl-i vech üzre güftāra şürū’ olunur. “Vallāhü’l-muvaffaq ve’l-mürşid.”⁴⁸ Ma‘lūm-ı sa‘ādet oldur ki Ḥaḳ Sübhāne ve Te‘ālā Ḥazretleriniñ üç biñ esmā-i şerīfesi vardır. Biñ esmā-i şerīfesi ehl-i semā dilindedir. Biñ esmā-i şerīfesi ehl-i ‘arzda deryāda vü ḳarada vuḥūş u tıyūr u sâ’irlerin dilindedir ki “Ve in min-şey’in lā yüsebbihū bi-ḥamdihī”⁴⁹ ve bu ma‘nādır. Ve biñden bir eksik esmā-i şerīfesi insān dilindedir. Ammā üç yüzü Tevrāt içinde üç yüzü Zebūr içinde ve üç yüzü İncİL içinde ve doḳsan doḳuzu Furḳān içindedir ve belki Furḳān cümleyi cāmi’ dır. Ve bir ism-i şerīfi ‘ilm-i ğaybında gizlidir. ‘Ulemā-yı rāsīḥūn bāṭın derler. Nitekim ḥaberde “İnne li’l-Ḳur‘ānen zāhiren ve bāṭinā ilā-seb‘ati’l-batni”⁵⁰ ve yine vāriddir “İnnallāhe tis‘aten ve tis‘ine ismen men-aḥsāhe deḥāle’l-cenneh” taḥḳīḳullāh için doḳsan doḳuz ismi vardır. Her kim oḳursa cennete girer ve Ḳur‘ān-ı Mecīdde buyurur ve “Ve lillāhi’l-esmā’ü’l-ḥüsnā fe-d‘ūhü bi-hā” Allāh için esmā-i ḥüsnā vardır. Pes anlar ile du‘ā ḳılıñ ḥācātınıñ ḳabūl ola ve merātib-i esmāya işāret buyurdu “Ḳulid‘ ullāhe evid‘u’r-raḥmāne eyyemen ted‘ū”⁵¹ ma‘nāsı ve’y yā Muḥammed ümmetiñ baña ism-i a‘zām birle du‘ā ḳılınsınlar kim murādları tezce ḥāşıl ola. Allāh ve’r-raḥmāndır ammā Allāh ism-i şerīfdır ve er-Raḥman ism-i raḥmine delālet eder. Ve Allāh ism-i şerīfi ulūhiyyet ü ‘azāmete delālet eder. Ulūhiyyet ma‘nāsı icmālen budur ki Allāh

⁴⁴ “Biz, bizim yolumuzda cihat edenleri elbette yollarımıza iletiriz.” (**Ankebut suresi, 69**)

⁴⁵ “Muhakkak ki Allah vadinden dönmez.” (**Âl-i İmrân suresi, 9**)

⁴⁶ “Bahsini ettiğimiz, üzerinde konuştuğumuz [şey].”

⁴⁷ “Sen her türlü kusur ve eksiklikten uzaksın. Bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz Sen her şeyi gerçeği ile bilensin.” (**Bakara suresi, 32**)

⁴⁸ “Allahu Teala başarı ihsan eden ve irşat edendir.”

⁴⁹ “Ve hiç birşey yoktur ki, O’na hamdederek O’nu noksan sıfatlardan tenzih etmesin.” (**İsrâ suresi, 44**)

⁵⁰ “Muhakkak ki Kuran için açık ve kapalı yedi kısım vardır.”

⁵¹ “(O Rabbinize) Allāh ismi verin, ya da (O’nu) Rahmān ismiyle adlandırın! Hangisiyle isim verirsiniz.” (**İsra suresi, 110**)

şol zāt-ı bî-hem-tâdır ki cümle mäsivâ kendüye muhtâc pes Allâhu Te‘âlâ bu ism-i Allâhu kendü zâtına maşşûş kıldı. Bu ismle kimesne ismlenmeye. Nitekim buyurur “Hel ta‘lemü lehü semiyyen”⁵² ma‘nâyı bilir misin kim bu ismle kimse ismlendi mi ya‘nî ismlenmedi demek olur. Pes imdi ma‘lûm sa‘âdet ola ki esmâ-i hüsnâ merâtibde üç kısmdır: Esmâ-i ef‘âl ü esmâ-i şifât u esmâ-i zâtdır. Esmâ-i ef‘âl üzerine esmâ-i şifâtın ‘azameti vardır. Esmâ-i şifât üzerine ism-i zâtnî ‘azameti gibi kâhâr-ı kâdîrdir. Esmâ-i ef‘âl ism-i ‘azîm düşmüşdür. Hayy-ı kayyûm esmâ-i şifâta ism-i a‘zam düşmüşdür. Raḥmân-ı câmi‘ ef‘âl ü şifât ni‘met-i hâşdır.

[15a]

Allâh ism-i zâtdır ve müstecmi‘-i cemî‘-i şifâtdır. İmdi Allâh ism-i a‘zam ola zirâ esmâ-i Allâhdan herhangi ismiñ bir harfi tayy olursa ma‘nâ zâ‘il olur. Ama Allâh ism-i şerîfîniñ hangi harfi tayy olursa nâkış olmaz. Ma‘nâ-yı şerîfine hâlel gelmez. Meşelâ Allâh ism-i şerîfîniñ elifi tayy olursa lillâh olur “Elḥamdü-lillâhi Rabbi’l-‘âlemîn”⁵³ gibi elif şâbit olur. Lâm tayy olursa ilâh olur “el-ḥükm-i ilâhe vâhid”⁵⁴ gibi. Elif ü bir lâm tayy olursa lehü olur “lehü mâ fi’s-semâvâti ve’l-arz”⁵⁵ gibi. Ve elif ü lâmlar daḡi tayy olursa yalnız hû kalır ki cemî‘-i enfâs-ı hayvân üzerine câridir. Enfâs-ı zarûriyyelerindedir. Zirâ her bir nefes ki taşra gelir ve içeriye gider. Onda harf-i mevcüdedir. Ol zamîrdir ki ḡayb-ı hüviyet-i Ḥaḡ sübhâne ve Te‘âlâ Ḥazretlerine râci‘dir. İmdi her nefes alıp veren kişi zikr etmiş olur. Gerekse murâd eylesin gerekse eylemesin bu harf ol harfdır ki Allâh lafzında mevcûd olan elif lâm ta‘rif için ve tesdîd-i ta‘rifde mübâlaḡa içündür. Râḡat için vâv gelir. Ol vaḡt de hû olur. Hû ism-i a‘zamdır. Ve hu ve ‘âlâ külli şey’in kâdîr. Ve hüve’l-vâhidü’l-kâhâr. Ve hüve’r-raḡmânü’-raḡîm. Hüve’l-ḡayyü’l-kayyûm. Hüvallahullezî lâ-ilâhe illâ hû. Bu delâ‘il birle ism-i a‘zam ola anıñ ile du‘â kılmâḡ icâbete kârib olur. Pes tâlib-i ‘âkile lâyıḡ oldur ki Allâhu Te‘âlâdan bir nefes ḡâfil olmayıp her nefesde mevcûd olan harf-i şerîfdir ki teneffüs eyledikde ḡayb-ı zât-ı Ḥaḡ

⁵² “O’na denk ve benzer olacak hiçbir şey bilir misin?” (Meryem suresi, 65)

⁵³ “Hamd alemlerin rabbi olan Allah’adır.”

⁵⁴ “Hüküm bir olan Allah’ındır.”

⁵⁵ “Yerde ve gökte olan her şey onundur.”

sübhâne ve Te'âlâ Hazretlerini mülâhaza birle nefesiniñ hurûcu vü duhûlüne vâkıf ola ki taşra çıkan nefes Allâh u içeri giren nefes hû ola. Hattâ demişlerdir ki taşra çıkan nefes içeri giren nefese su'âl eder ki ne hâlde bırakmadıñ ol dañı cevâbında zâkir ü izkâr bırakmadı diyecek. Seni zâyi' etmemiş inşaallâhu Te'âlâ beni dañı zâyi' etmez diyü hamd ile hayr du'â ederek mürûran taşra hurûc eder. Pes Allâhu Te'âlâ diledigi ulûhiyyeti ğayrıdan nefy ü kendüye işbât eder. 'Azametiyle buyurur ki fa'lem ennehü lâ-ilâhe illallâh çün ulûhiyyet bu ism-i şerîflerin maşşûş kıldı. Bâkî ism-i şerîfleriñ 'âmm eyledi. Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm u evliyâ vü etķiyâ vü aşfiyâ 'aleyhimü'r-rıẓvân Hağ Te'âlâ şifâtlarıyla şifâtlanırlar ki "İtteşafü bi-şifâtillâhi ve teħallaķü bi-aħlâķillâhi"⁵⁶ bu ma'nâdır. Pes cemî'-i esmâ vü ef'âl ü şifâtını kendüyi bu ism-i şerîfiyle zıkr edenlere nişâr eyledi ve emir buyurdu ve zâkir-i merâtib-i 'âliye felâh bulacağın bildirdi. "Fezķurullâhe zıkran keşîran le'alleküm tüflihün"⁵⁷ bu ism-i şerîfi zıkr edenleri medħ buyurdu. "Ellezîne yezķurünallâhe kıyâmen ķu'üden ve alâ cünübihim"⁵⁸ ve dañı buyurur: "Miftâhü'l-cenneti lâ-ilâhe illallâh ve efzâlu'z-zıkrî lâ-ilâhe illallâh men ķâle lâ-ilâhe illallâh"⁵⁹ def-i ğicâbı bir kimesne lâ-ilâhe illallâh dese ğicâbını kaldırır ya'nî ehl-i müşâhid olur. Zıkrîñ ü du'ânıñ yegreki Allâh ismiyledir. Pes her ğâcet Allâh ism-i şerîfiyle biter. Zîrâ ism-i zât müstecmi'-i cemî'-i şifâtdır ve ehlullâh ne ki taleb eylediler ise ismullâh ile eylediler. Bu ism-i şerîf ile zıkr eden cemî'-i esmâ ile zıkr etmiş olur. Ammâ aşhâb-ı yemîn ki 'ibâd u zühhâd u ebrâr u aħbâr u'ulemâ vü şuleħâ vü ğavâşş-ı mü'miniñ her ne ğâcetleri olsa esmâ-i ef'âl

[15b]

yâħut esmâ-i şifâtdan zıkr eylemek birle murâdlarını ğaşıl kılarlar. Meşelâ şöyle kim Hağ Te'âlâ Hazretlerinden rıẓ taleb etseler yâ Rezzâķ derler. Fetħ taleb etseler yâ Fettâh derler. 'Ağ taleb etseler yâ Vehhâb derler. Mağfîret taleb etseler yâ Ğaffâr derler. Düşmâna zafer bulmağ taleb etseler yâ Ķaħhâr derler. 'Aybları setr olmağ isterler ise yâ

⁵⁶ "Allah'ın sıfatlarıyla sıfatlanın ve Allah'ın ahlakıyla ahlaklanın."

⁵⁷ "Allah'ı çokça zikredin ki, kurtuluşa eresiniz." (**Enfâl suresi, 45**)

⁵⁸ "Onlar ayaktaiken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar." (**Âl-i İmrân suresi, 191**)

⁵⁹ "Cennetin anahtarı la ilahe illallah'tır. Zikrin en faziletlisi la ilahe illallah'tır. Bir kimse la ilahe illallah derse..."

Settār derler. Raḥmet ṭaleb etseler yā Raḥmān derler. Ḥarf-i nidā katıp münacāt eyleyip murādlarıñ buldular. Pes ehlullāh Allāh şifātıñ yād ile aşḥāb-ı yemīnden olup “Fe-selāmu’l-leke min aşḥābu’l-yemīn”⁶⁰ selāmına erdiler. “Mūtū ḳable en-temūtū ve ḥāsibū ḳable en-tuḥāsebū”⁶¹ muḳtezāsınca bu rütbe-i riyāzet içinde safā buldular. Ve bunlara şifātullāh ile münacāt veyā ḥarf-i nidā ile ḥitāb eylemek ādāb degildir. Pes ismullāh ya’ nī ism-i zāta meşḡul oldular. Cemī’-i murādların mülāḥaza ile taḥşil eylediler. Belki murādları anlara ḳarşı geldi. Hīç muḥtāc olmadılar. Pes imdi ma’lūm-ı sa’ ādet ola ki kelime-i ṭayyibe lā-ilāhe illallāhda ḥarf-i şeḳvā ki duraḳ ḥarf-i yoḳdur. Ḥikmet-i ‘aliyye vü esrār-ı ḥafīyye oldur ki çünki zıkr-i ḥafī zıkr-i cehrīden efzaldır ki riyā vü süm’adan berī olmaḡla ḥulūş-ı muḳārın olup rızāullāh daḡi ‘ilmine Allāhu Te’ālādan ḡayrı kimse maṭla’ olmasın için zākir lisānıyla zıkrini ḳarşısında duymadıḡından ḡayrı kendü dudaḡı daḡi ḡaber-dār olmasın. Belki ihfāda daḡi teraḳḳī birle zıkr-i ḳalbī ile zākir olup lisānı daḡi zıkrinden āḡāḡ olmayıp ḡaber-dār olmaya bu zıkr-i ḳalbī ḡarfsiz ü şavtsız zıkrdir. Bu zıkr-i ḳalbīde sālikiñ ḳalbi zākir olduḡu ḡalde müteḡarrik olur ki aña veled-i ḳalb ta’bīr olunur. Evā’il ḡālinde ḡāḡ müteḡarrik ḡāḡ sākın olur. Sa’y ile teraḳḳī bulup meleke ḡaşılı olup dā’imen üe mütemirren zākir ü müteḡarrik olup fütür gelmeyip zaḡmet ü meşāḳḳatsiz ḳalbi uyanık u oynak zākirlerden olur. Bundan içeri zıkr-i sırrī ta’bīr olunur. İnşāallāhu Te’ālā beyān olunur. Pes imdi bu ṭarīḳat-i ‘aliyye-i Naḳş-ibendiyye-i ḡāceḡān-ı büzürg-revān u Ḥāce Muḡammed Bahāeddīn-i Naḳş-ibendī vü ḡulefā-yı ṭarīḳat ḳaddese esrārūḡum ḡazerātınıñ ādāb-ı şerīfleri üzre sülūk-ı murād eden ṭālib-i şādık-ı ‘azīmete evvelā ehem ü elzem olan oldur ki bir ‘ārif-i kāmīl ü mükemmellikde zebān-ı mu’ciz-i āşārından izn ü işāretiyle māyeli tevḡīd-i şerīf telḳīn buyurup i’ṭiḳād-ı saḡīḡ ile mu’teḳid ü ferā’iz ü vācibāt u sūnnet ü müstehabāt u işbāt-i a’ māl-i şāliḡāt u içtināb-ı me’āsī vü maḡzūratla sırran evḳāt-ı ezmānda min-ḡayr-i fütür u tefriḳāt-ı ‘azīmete devām birle ḡuzūr-ı ma’ a’l-ḡaḳḳ üzre olmaḡa sa’yiden ḡālī olmayalar ki ḡaşılı ṭarīḳat-ı Naḳş-ibendiyye bu devām üzre ḡuzūr-ı ma’ a’l-ḡaḳḳdır ki sālikin sülūkuna meleke

⁶⁰ “O zaman saḡın adamlarından, ‘Sana selam olsun.’” (Vakıa suresi, 91)

⁶¹ “Ölmeden önce ölüñüz ve hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz.”

ola ki bu hâle müşâhede ta'bir olunur. İmdi bu devlet-i 'uzamâ vü sa'adet-i kübrâya tâlib olan sâlik-i sâdıq-ı 'azîmete tarîk üç nev' üzerine olur. Evvelki nev' i budur ki zıkr olunur. Evvelâ ağıyardan hâlî bir tenhâ yerde tahâret-i kâmile üzre kıbleye karşı teveccüh-i tâm u huzûr-ı kalble vü lisânıyla birkaç kerre kelime-i tayyibe-i lâ-ilâhe illallâh tekrâr eyleye ve illallâh dedikde ma'bûd-ı bi'l-haqq ancak Allâhu Te'âlâ olduğunu işbât eyleye. Lisânıyla kalbi muvaffaq ola ve lisânı zâkir kalbi gâfil olmaya ki 'âmmeniñ zikri budur ve mübtedîniñ hâli daği böyledir. Ba' dehû lisânını damağına yapışdırıp kelime-i tayyibe-i lâ-ilâhe illallâh tekrâr eyleye. Muhammed rasûlullâhı gâh u bigâh zıkr eylemeyip külliye terk etmeye belki berâber zıkr edip hiç terk

[16a]

etmemek evlâdır. Lâkin zâkire zikriñ harâreti ziyâdece olur. Bu ma'nâyı mülâhaza birle zikrinde maşşud ancak Allâh olup gayrı olmağdan kalbini taşfiye ile kelime-i tayyibeyi tekrâr edip lâ-ilâhe illallâh dediginde bu ma'nâyı maşşud bi'z-zât işbât bu ma'nâda lisânıyla kalbi muvaffaq ola. Havâşşîñ zikri böyle ve mütevasıtiñ hâli dâhî böyledir. Kelime-i tayyibeyi zikrde taraf-ı neyfe cemî'-i muhdeşân nazar-ı 'adem-i fenâ mütâla'asıyla nazar edip lâ-ilâhe dedikde lâ-mevcûd mülâhazasıyla cümlesi fânî ancak bâkî vü mevcûd Allâhdır diyü illallâhda vücûd-ı hayy-ı kadîmi işbât eyleye. Bu ma'nâya müşâhede ta'bir olunur. Ehaşş-ı havâşşîñ zikri böyledir ve muntehîniñ hâli daği böyledir. Mübtedî vü mutavassıtlara lâ-mevcûd mülâhazası münâsib degildir. Zirâ maqâm-ı cemî'ü'l-cem' dir. Ehlullâh maqâmıdır. İmdi murâkabe vü teveccühe murâd olunduğda sağ eliyle alnını vü kaşlarını vü gözlerini vü burnunu vü göğsünü şıgayıp ve bugün şalât ü selâm eyleye ki inşirâh-ı şadra vü inbisât-ı defne vü infitâh-ı basirete vü incilâ-yı kalbe 'azîm-i nef' i vardır. Beyne'l-'ârifin esrâr u mektûmedendir. Şalavât-ı şerîfe bu elfâz ile olmak ma'nâ cihetiyle hâle münâsib olur. “Allâhümme şalli 'alâ nûri cebîni ve kurrâti 'ayni ve nûri vechi ve cilâ'ı kalbi ve inşirâhi şadri ve infitâhi başireti ve şafâ'ı sırti ve rûhi ve ceddî ve âlihi ve şahbihî ve sellem”⁶² derler. Zebânını damağına bend edip kalb

⁶² “Allah'ım! Ruhum, ceddîm, mutluluk sebebim, basiretimin açılışı, gönlümün ferahlığı, kalbimin cilası, yüzümün nuru, gözümün aydınlığı ve alnımın nuru olana âline ve ashabına salat selam eyle!”

ta'bir olunan sanavberi eşkel şol cānibinden memeniñ altındadır ki dil-i haḳīḳīye ta'alluḳu vardır. Başr-ı başiret ü kuvvet-i müdrike ile müteveccih olup dem çekip ḥabs-i nefes edip tamām-ı kuvvetle zikre meşgūl ola. Şöyle ki zikriñ ḥarāreti dile te'sir edip e'seri zāhir ola. Ammā öyle degil ki e'seri zāhirde peydā ola. Ḥattā bir kimesne zākiriñ pehlūsu üzerine otursa gerekdir ki aniñ zikre şuḡlundan ḥaberdār olmaya ḳavlen ü fi'len kimesneyi ḥabir etmeye ve bu gūne teveccūhle bir rütbeye bāliḡ ola ki işḡal-i sā'ire aniñ minvāl-i meşrūḥ üzre şuḡluna māni' olmaya. Ḥattā yemek ü içmek ü yatmaḳ u kalkmaḳ u vermek ü almaḳ u söylemek ü diñlemek mişilli ḥāletler gibi vü ba'zı işḡāl sebebiyle gönlü vü gözünü ol ḫarfdan ayırmayıp bi'l-küllīye gāfil olmaya eger sabāḫ vaḳtinde zikre vü teveccūhe ziyādece meşgūl olursa me'mūldür ki aniñ berekāti ol gün tamām-ı kifāyet eder. Aḫşam vaḳti zikr etmek ve bunda şek yoḡdur ki bu minvāl üzre müdāvemet olunursa sālike meleke ḥāşıl olup ve melekesi kendüye mülk olup bi'l-fi'l ḫāl ola. Dā'im olmaz ise de ednā-yı teveccūh ile vücūda gelir hemen himmet edip ḡafleti cā'iz görmeye. Eger ḥabs-i nefes-i mizācı vefā eder ise bir nefesde üç kerre ya beş kerre ya yedi kerre yāḫud ḳādir olduḡu ḳadar kelime-i ḫayyibeyi tekrār eyleye. Buña ḫavşala ta'bir olunur. Ḥattā ba'zı sālikiñ ḫavşalası yigirmi dört kerreye belki daha ziyādeye muḫtemel olur. Ammā melāmet ü fütūr gelecek mertebe degil zāhirdeki gibi kemāl-i ta'zimle olup emr-i ber'aks olmaya ḥabs-i nefesiñ nef'i ḫavāḫire 'a'zim fā'idesi olduḡundan ḡayrı şadri vüs'atlenip sālikiñ cem'iyetine bā'iş olup teveccūhünde ḫalāvet-i 'a'zime bulmaḳ ve nice fevā'id ḥabs-i nefese terettüb eder. İmdi sālikiñ

[16b]

mizācı vefā etdiḡi mertebe gerekdir ki rāhat u huzūr ile şuḡluna ma'nī olmaya yoḡsa bu ḳadar 'aded zikriñ elbet olması lāzım degil. Belki her nefeste zikri kāfīdir. Lākin evā'il-i sülūkunda melekesine mālīk oluncaya dek ekser-i evḳātta ḥabs-i nefes ḫavşalasına ḳuvvet ü metānet vermeḡe muḫtāc olur. Melekesine mālīk olduḡdan sonra iḳtizā ederse ḥabs-i nefes eder ve illā kendü ḫālī üzre zākir olur. İkinci nev'i ḫariḳ-i murāḳabe ki teveccūhdür. Bu ḫariḳde daḡi zebānını damaḡına bend edip ol ism-i mübārek ki Allāḫ lafzınıñ medlūlü olan şebīḥ ü nazīrden münezzeh ü müberrā Mevlā-yı Kerīm 'Arabī vü

Fārisī vü ğayr-ı elfāzı tavassuṭ etmeksizin mülāhaza eyleyip ve bu ma' nāyı cemī' -i kuvā vü medārikiyle muḥāfaza birle ḳalb-i ṣanavberīsine müteveccih olmaḳdır ve bunun üzerine tamām-mertebe müdāvemem ü muḥāfazada geregi gibi tekellüf etmeḳdir. Tā ol zamāna degin ki zaḫmet ü tekellüf çekmeyeler. Ḥattā bu ma' nāyı ḳalbine naḳṣ u bend edip ğafletden āġāhlıġa yetiṣseler vallāhü'l-muvaffaḳ ve'l-mürşid. Üçüncü nev' i ṭarīḳ-i vāsıṭadır. Bu ṭarīḳ ile sülük aḳreb-i sebīldir. Evvelā ricāl-i Naḳṣ-ibendiyyeden perverde olmuş ve terbiye görüp maḳām-ı müşāhedeye yetmiş ola ve tecelliyāt-ı nūr-ı zāt-ı muḫaḳḳaḳ olmuş bir pīr-i 'azīziñ dīdārını müşāhede etmek fā'ide-i zikrdir ki āġāhıñ dīdārını müşāhede āġāhlıġa bā'is olur. Nitekim ġāfiliñ yüzüne baḳmaḳla ğaflet irāṣ etdiği gibi ve āġāh-ı zākir olanlar ḥubullāh ve ṣoḫbetleri ṣemere-i zikrdir. Pes böyle 'azīziñ devlet-i dīdārı müşāhedesi el vere eṣerini nefsinde müşāhede eyleye. Ol devleti muḥāfaza edip ve ol ṣoḫbete müdāvemem eyleyeler. Eger sālilde eṣeri zāhir olan ma' nāya fütür gelirse yine ṣoḫbet-i pīre mürāca' at eyleyeler ki ṣeref-i ṣoḫbetleriyle yine ol nūr-ı ma' nā ḳılıp ḳalıbına pertev ṣalıp pūr-nūr eder. Böylece merreten ba' dehū kerre sa' y u müdāvemem eyleye. Tā evvel zamāna degin ki kendüde zāhir olan keyfiyyet-i meleke olup sālilke melekesi ḥāṣıl ola. Eger pīr-i 'azīz sālikiñ 'ayn-ı naẓarından ġā'ib olursa ṣaḫṣını taḫṣīl eyleyip baṣar-ı baṣīretle aña nāzır olup zikre meṣḡul olalar. Tā ol zamāna degin ki eṣer-i ḫavādiṣ ü keyfiyyet-i ma' hūde peydā olduḳdañ ṣoñra aña mülāzim olur. Ḳalb-i ṣanavberīye müteveccih olur. Öyle ḳalb ki ḫaḳīḳat-ı cāmī' a-ı insāniyye andan 'ibāretidir. Çeṣm-i fikr ü ḫayālī vü sā'ir cemī' -i aḳvāyı anıñ üzerine sürüp ḳalb-i ḫāzır ile dilde otura. Ba' dehū zuhūr eden keyfiyyetiñ ardınca ola. Her ne fikr ki ḳalbiñle onu nefy eyleyip ezḳāre ḳalbi meṣḡul etmeyip belki küll-i māsivāyı nefy etmek gereḳdir ki keyfiyyet-i buḫūru cilveger ola. Sālil bu mu' āmeleniñ tekrārına sa' y eyleye. Tā bu meleke kendüye mülk olunca ḫiç bundan aḳreb ṭarīḳ yoḳdur. Vāḳi' olmuşdur ki mürīd-i sālilde ḳābiliyyet ü isti' dād ola ve pīre daḫi taṣarruf-ı ḳalbiyye ola. Ol ṣoḫbetde mürīd-i sālilke mertebem müṣādeheye yetiṣdirir. Bi- 'ināyetullāhi ve tevfiḳe çünki bu ġüne 'azīz-i ṣāḫib-i taṣarrufuñ bu rüzġarda kibrit-i aḫmerden āġırdır. Pes böyle zāt-ı 'azīzü'l-vücūduñ ṣeref-i ṣoḫbetle müṣerref olmaġa baḫt müsā'id olmaz ise sālilke lāyık olan oldur ki ṭarīḳ-i rābiṭadan ol zikr

olunan iki ʔarīḳiñ birine iştiğāl eyleye ve ʔuruḳ-ı şülüŷede zıkr olduğu vech üzre ʔalbe müteveccih olmağa bu ʔā'ife-i 'aliyye örfünde vuḳūf-ı ʔalbī diyü ta'bir olunur. Buna

[17a]

müdāvemem ehemmi mühimmāt-ı sālīkīndir. Minvāl-i meşrūḥ üzre ḥulūş-ı niyyet ü şıdḳ-ı 'azīmet ile sālīke elbetde feyz-i Sübhānī vü tevfiḳ-i 'ināyet-i Rabbānī erişip ḥā'ib ü ḥāsir ʔalmaz. Sen hemen ʔalib-i irşād olagör. Ey sālīk gönderir mürşidiñi Ḥazret-i Allāh saña. Eger eşnā-yı sülūkunda sālīke ba'zı ḥavāṫir-i teşviş verirse ḥazret-i mürşidi āyine-i ḥayāle ihzār edip başar-ı başireti berāber tutup ol şūret-i ḥayāl ile me'ān ʔalbine müteveccih olup üç kerre ʔuvvetle tām nefisini zarb eyleye ki ḥattā fuḫalāt-ı dimāğından taşra şıçraya ve sālīk kendüyi şöyle ḥālī edip lisānıyla ʔalbī muvāfaḳat üzre üç kerre edip bir miḳdār bāfi'āl ism-i şerīfine meşḡul ola ki bir miḳdār bā-fa'āl ism-i şerīfine meşḡul ola ki vesāvis def inde 'azīm-i nef' i olup bi'l-külliyeye def olur. Bi'ināyetullāhi Te'ālā ve ḥüsn-i tevfiḳe vallāhü'l-muvaffaḳ ve'l-mürşid ḥātīmetü'l-kitāb ma'lūm-ı sa'ādet ola ki bu ʔā'ife-i 'aliyye-i ḥāceğān-ı Naḳş-ibendiyye ʔaddesallāhu esrārühüm ḥazretātınñ iştilāḫatından u kelimāt-ı ʔudsiyyelerinden on bir kelime vardır ki sekizi zebān-ı Fārisī üzre vü üçü lisān-ı 'Arabī üzredir ki ʔarīḳat-ı 'aliyyeniñ mebnāsıdır. Bu on bir kelime bilinmege muḫtācdır ki ʔarīḳat-ı Naḳş-ibendiyye ma'lūm sa'ādet ola. Zebān-ı Fārisī üzerine olan sekiz kelime bunlardır: Hūş der-dem, nāzır ber-ḳadem, sefer der-vaṫan, ḥalvet der-encümen, yād-kerd, bāz-geşt, nigāḫ-dāşt, yād-dāşt ve lisān-ı 'Arabī üzre olan üç kelime daḫi bunlardır: Vuḳūf-ı zamān, vuḳūf-ı 'adedī, vuḳūf-ı ʔalbī. Çünkü bu kelimāt-ı ʔudsiyye mebnā-yı ʔarīḳat-ı 'aliyye olup nihāyet-i ʔarīḳ bu kelimātınñ ḥālen bilinmesine tevaḳḳuf etmekle “Ḥitāmuhū miskun ve fī zālīke felyetenāfesil mutenāfisün”⁶³ muḳtezāsınca bu muḫtaşarda daḫi ḫitāmı misk olsun için ḥātīme ḳılındı. Pes imdi icmālen ma'naları Türkce şerḫ olunmaḳ lāzımdır ki ʔarīḳat-ı Naḳş-ibendiyye ne demek olur ma'lūm-ı sa'ādet ola. Müta'inen billāhi Te'ālā hūş der-dem ḥülāşa-ı ma'nā her ol kimesneniñ ki nefsi taşra gele ve içeri gide her deminde āgāḫ olup gāfil olmaya demek olur. Yuḳarıda ism-i zāt baḫşinde olan

⁶³ “Onun sonu misktir. Yarışanlar bunun için yarışınlar.” (Mutaffifin suresi, 26)

zamîr-i hû buña işâret-i sebkat etmiş idi. İkinci kelime nâzır ber-çadem. Sâlik gezdiği yerde başarı çademi üzerine nâzır ola ki etrâfına nazâr edip âlâyış-i zâhirden perişânlık u ğaflet gelmeye demek olur yâhud ibtidâ-ı sülûkunda bülend-i himmet ü ‘azîmet-i şâdık ile nihâyete çadem-nihâd eylemege nazâr eyleye demek ola. Eger bakılsa bu ma‘nâ daha laţîf görünür. Allâhu Te‘âlâ a‘lem. Üçüncü kelime sefer der-vaţan sâlik tabî‘at-ı beşeriyyesinde olan şîfât-ı zemîme vü ahlâk-ı reddiyeleriñ terk edip şîfât-ı hamîdeye ahlâk-ı merziyyeleriñ tebdîl ü naql eylemeye süfliden ‘ulvîye sefer eyleye ki vaţan-ı aşlîdir. “Hubbû’l-vaţân mine’l-‘îmân”⁶⁴ bu ma‘nâdır. Dördüncü kelime halvet der-encümen sâlikiñ zâhiri halkla olup bâtını Hakk ile ola. Bu mu‘âmeleye keşretde vahdet ta‘bîr olunur ki

[17b]

umûr-ı zâhireye bâtınında Hakk ile olan mu‘âmelesine mâni‘ olmayıp kavlen ü fi‘len ahlvâlınden kimesne haber-dâr olmaya bu ma‘nâya denilmiştir. “Ez-derûn şev ‘aşinâ v’ez birûn bigâne şev”⁶⁵ / İn çünîn zîbâ revîş kem mî-buved⁶⁶ ender-cihân”⁶⁷ bu maçâm Tebük maçâmıdır. Sâlikiñ ü kamilîn ü ‘ârifîn hâzerâtına Allâhu Te‘âlâ mübârek eyleyip şâbit-çadem birle teraqqîler ihsân eyleye. Âmin. Ve beşinci kelime yâd-kerd sâlik-i âğâh her zamân zebânıyla yâhud kalbiyle zikr edip lâ-ilâhe illallâh Muhammed rasûlullâh diyü ki iki tarîkle sırr-ı taḥkîke vâşıl olur demek ola. Altıncı kelime bâz-geşt sâlik-i zâkir zikrini tekrâr ede. Taraf-ı nefydeki lâ-ilâhe dedikte cümle havâtırını nefy edip taraf-ı işbâtdaki illallâh dediginde ey Hudâ zikrinden maçşûdum ancak sensiñ ve seniñ rızâ-yı şerîfındir demek ma‘nâsını mülâhaza eyleye. “İlâhî ente maçşûdî ve rızâke maḥlûbî”⁶⁸ demek bu maçâmda şaḥîḥ olur. Yedinci kelime nigâh-dâşt sâlik murâçabe vü müteveccih olduğı hâlde zikrini tekrâr eyleye Hakkdan ğayrıyı nefy ü Hakkı işbât ile hâtırına Hakkdan ğayrı aşlâ nesne getirmeyip bu mu‘âmeleyi tuta demek ola. Sekizinci yâd-dâşt sâlik tamâm-ı

⁶⁴ “Vatan sevgisi imandandır.” (**Hadis-i şerif**)

⁶⁵ şev: veş (N)

⁶⁶

⁶⁷ “İçeriden aşinâ ol, dışarıdan yabancı sansınlar. Bu güzel tarz, cihanda çok az vardır.”

⁶⁸ “İlahım, maksadım sensin ve talebim senin rızandır.”

zevķ ü āgāhlık birle ma' a'l-Ħaķ mu' āmelesine eriřip ancaķ ħātırında bu mu' āmeleyi ħıfz eyleye demek ola. Doķuzuncu kelime vuķūf-ı zamān sālİK her zamānda kendü aĥvāline vāķıf ola ki řıfat-ı ħāli ne ise mūcib-i řūkr mūdūr yāĥud mūcib-i ğadr mıdır? Eger aĥvāli ğaflet üzre geķmedi ise feyz vaķtini vü iĥsānı Feyyāz-ı Te' ālāya ĥamd ü řūkr eyleye. Eger aĥvāli ğaflet üzre geķmemiř ise taķřırātını 'özr edip himmetle mā-fātı tedārik eyleye demek olur. Onuncu kelime vuķūf-ı 'adedī sālİK kelime-i řayyibe-i lā-ilāhe illallāhi yigirmi bir 'adede dek tekrār eřnāsında keyfiyyet-i ma' hūde kaķıncı 'adedinde zuhūr eder ise aña vāķıf olmaķdan 'ibāretdir ki eger yigirmi bir 'aded tamām olup āřār-ı zuhūr etmez ise sālİKde noķřān 'alāmetidir. İmdi mümkindir ibtidādan kelime-i řayyibeyi tekrār eyleye. Tā āřār-ı zuhūr edinceye dek demek ola. Lākin bu elbetde řūrūt-ı lāzımeden degildir. On birinci kelime vuķūf-ı ħalbī sālİK cemī' -i nūfūsuñ māsivādan taťĥir edip "Ħālīřan li vechillāhi müteveccihün ilallāh"⁶⁹ olup cemī' -i māsivāyı maĥv u Ħudā-yı müte'āl-i mevcūd-ı muťlaķ u dā'im ü bāķī cümle māsivāyı hālİK ü fānī müşāhedesiyle ħalbine vāķıf u nāzır olup ism-i mübārekullāh ħalbine naķř u bend olup dā'imā ĥuzūr-ı ma'allāh ħaydında ola demek olur demeniñ bir ma'nāsı daĥı bu ola. Pes imdi řarīķ-i rābıtada buña ħıfz-ı nisbet derler ki sālİK-i mūrīd ĥın-i teveccühle řūret-i ĥayāl-i mūrřidi āyine-i ħalbine iĥzār edip nazar-ı ĥiss-i ĥayāli rabťla müteveccih ola ki ĥavātir-i mütevessisesi def' olup umūr-ı kevnıyyeden gönlü fāriĝ olmaĝla āřār-ı keřret ğalebe-i vaĥdetden maĥv olup ĥuzūr-ı ħalbe etemm ü ekmel-i teveccüh-i Ħaķla maķřūduna vāsıl ola ve mūrřidi bir ān üzerinden ğāfil görmeye. Dā'imā gözü öñünde naķř edip dā'imā murāķabesi řeyĥiyle ola.

[18a]

Ve řeyĥe teveccühden murād u müdde'ā bu olmaķ gerekdir ki mücerred-i vesīle ğayrı degildir. Hemen bu řā'ifeye teveccüh Ħaķķa teveccühdür. Yoĥsa bunlar kendü murādı degildir. Murāda eriřmege sebebdir. Ammā "İnneme'l a' mālū bi'n-niyāt"⁷⁰ ĥadıř-i řerīfi mūcibince 'amel niyyetdir. İmdi her ne kim Ħaķdan ötürü sevip tutmaķ hemen Ħaķķı

⁶⁹ "Allah'ın vechi için halis bir şekilde Allah'a yönelmek."

⁷⁰ "Ameller niyetlere göredir." (**Ħadis-i şerif**)

sevip tutmak gibidir. Vallāhü'l-muvaffak ve'l-mürşid. Saña zıkr-i hafîniñ zâhir olsun der isen esrâr-ı kilîd-i genc-i dil bend-i zebândır. Oñla güftarı ma' lûm-ı sa' âdet ola ki bir sâlik vech-i mezkûr üzre zıkr-i qalbiye mâlik olup melekesi kendüye mülk olup bilâ harf velâ şüret zıkr-i ihfâya vâşıl ola. Te'sîr-i esmâullâh u envâr-ı zıkrullâh ue âşâr-ı muhâbbetullâh u şevk-i ehlullâh vâki' ola. Hüve'l-ma' lûb bu ma' kâmda "Men ' arefi in külli lisâni"⁷¹ imâsiyla sâlik-i zâkiriñ lisâni sâkit ü bâkî altı ism olup yanıp yaqılacağı tamâm olur. Ve şevki ziyâde olur ve hem gaybiyyet hutûra gelir. Dil uzun iken kısalanır ya' nî lâ ve illâyı harf-i nidâyı Allâh der. Çün ism-i zât müstecmi' -i cemî' -i şıfâtdır ve irâdet-i şıfâtullâh tecellî eder. Her ismiñ ' a' tāsından kul ma' hfûz olup na' şibiñ alır. Tecellî-yi ' abd Hâkık ile kıyâfet bağışlar. Ol liyâkate velâyet derler. Ya' nî ' abd-i mu' kbil ne kadar iş görürse sultân tevfi' k eder. Pes ol işde şâbit-i sultân olur. Aña velî derler. Ve âşâr-ı tecellî şıfâtullâhdan mu' âvenet-i ' inâyetullâh birle te'sîr kılıp kul ol şıfatlarıyla şıfatlanır. ' Âlim olur şâbir olur şâkir olur hâkîm olur kerîm olur ra' hîm olur ' azîz olur semî' olur başîr olur hâlîm olur la' tîf olur tecellî-yi esmâ-ı şıfâtullâhdan bu vechle hazz olur fettâh olur mucîb olur mu' gnî olur kâdir olur kâziyü'l-hâcât olur ve bâkîleri bunlara kıyâs oluna. Çün ismullâh ism-i zât müstecmi' -i cemî' -i şıfâtdır. Cemî' isiniñ eşerinden sır gösterir. Hemen Allâh zıkrine müdâvemetle teveccüh-i tām bātından gerekdir ki bî-şek müyesser ola. Pes bu ma' kâmda sâlik gurûra düşmeyip kendüde zâhir olan ef' âli ef' âlullâhda vü şıfatı şıfâtullâhda ma' hv görüp kendüden şudûr eden ef' âl ü şıfat u hayrât u hasenât u şâlihât bi'l-cümle Allâhu Te' âlâ Hazretleriniñ tevfi' k ü ' inâyetiyle olduğun başar-ı başiretiyle görüp cemî' -i ef' âl-i hayriyye vü şıfat-ı hamîdesin Allâhu Te' âlâya teslim edip bi-ğasbe'l-beşeriyye zellât u ha' tî' ât u seyyi' âtı kendü ta' hmîl edip ' özrün dileyici olduğı hâlde şebât ' âleminde kendü kuşurlarına i' tizâr u ' acziyete i' tirâf eyleyip bi'l-cümle taşarrufunda olan Allâhu Te' âlâniñ kabza-ı kudretinde vü hükmi taşarrufunda olduğun müşâhede edip ve cümle mâsivâ ' ademden vücûda gelip ve yine fenâ bulacağını mü' tâlâ' a eyleyip evveli ma' düm âhiri fânî olduğun mu' âyene birle iki yokluğun arasında olan varlığından şoyunup yokluk ma' kâmından ' izzet-i dergâh-ı Te' âlâya yokluğuyla durup

⁷¹ "Kim bütün lisamı bilirse."

eşref-i a' zāsı olan levḥ-i cebīne 'atebe-i 'aliyye-i İlähiyyede ḥāk-i mezellete vaz' edip
 "Ud'ü Rabbeküm"⁷² ilâ āḥirihî evāmīr-i 'aliyyelerine imtişālen "allāmü'l-guyüb
 kāşifü'l-kerrüb

[18b]

'ālimü's-sırrı ve'l-ḥafıyyāt mücibü'd-da' vāt ḳāziyü'l-ḥacāt"⁷³ olan Allāhu 'azīmü'ş-
 şāniñ ḥuzūr-ı ma'nevīsinde Allāhu 'azizü'ş-şāni görür gibi durup gönül 'āleminden sırran
 kemāl-i tazarru' u niyāz u züll-i iftikār birle 'arz-ı ḥāl edip diye ki: Ey cümle māsivādan
 müstağnî "ḡaniyyün 'ani'l-'ālemīn"⁷⁴ olan Allāh cümle saña muḥtāc şamedāniyyet
 seniñdir. Ben ḳuluñ zelīlim 'izzet seniñdir. Ben ḳuluñ 'ācizim kemāl-i ḳudret seniñdir.
 Ben ḳuluñ za'ifim zü'l-ḳuvveti'l-metīn sensiñ. Ben ḳuluñ zālīm isem sen ḡāfirsīñ. Zālūm
 isem señ ḡafürsūñ. Zullām isem señ ḡaffārsīñ. Ḥaṭā benden 'aṭā senden. Cürm benden
 kerem senden. Yā Allāh yā erḥamü'r-rāḥimīn yā mucīb yā ḥay yā ḳayyūm yā Rab cenāb-
 ı ḥazretine lāyık 'ilmim yok. Cürm ü 'işyāndan ḡayrı kārım yok. Şüret-i hedāyā cürm ü
 'işyān getirdim. Seniñ baḥr-ı raḥmetinden bir ḳatreniñ ḥesābıyla 'āşīleriñ 'işyānını maḥve
 kifāyet edersīñ. Cümle murād ehliniñ murādını verirsīñ. Ḥazīne-i raḥmetinden zerre
 eksilmez. Mālīkū'l-mülk sensiñ. Ḥaḳīḳatde taşarruf seniñdir. Ben 'abdim sen Mevlā-yı
 kerimsīñ. "El-'abdü mā yemlikü fe hüve le Mevlāhü"⁷⁵ mantıḳınca cümle varım seniñ.
 Benim ḥālīme benden 'aḳrebsin. Vāḥid ü eḥad ü ferd ü şamedsīñ. Senden ḡayrı yok.
 Varlık seniñdir. Ḳuluñ ḳanda varım melāz-ı melce-i ilticām ancak sensiñ. Ḳulunum
 ḳapıña geldim. Ḳubbe-i du'ā olan semāya elim ḳaldırdım. Bāb-ı raḥmetiñiñ 'utbe-i
 'aliyyesine yüzüm sürdüm. 'Ulüvv-i şāniña lāyık olan 'aṭā ve keremdir. Ḳapıña gelen
 ḥāşā ki maḥrūm ḳala ve eli boş döne ḥā'ib ü ḥāsir ola. İḥsāniñdan luṭf u kerem ü imdād u
 'ināyet ü tevḫīḳ ü hidāyet ü ḥıfz u ḥimāyet ü i'tidā-ı zāhire vü bāṭın üzre nuşret senden.
 Raḥmete'n li'l-'ālemīn maḥbūbuñ Muḥammed Muşṭafā şallallāhu Te'ālā 'aleyhi ve
 sellem ḥürmetine ve 'indinde mektūm u 'ilm-i ḡaybında meknūn ism-i a'zāmīñ

⁷² "Rabbimize dua edin!" (**Araf suresi, 55**)

⁷³ "Hacetleri gideren, dualara icabet eden, sırları ve gizlilikleri bilen yakınlığı açan ve gaybı en iyi bilen."

⁷⁴ "Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. O bütün alemlerden ganidir." (**Âl-i İmrân suresi, 97**)

⁷⁵ "Kul neye malikse onun efendisidir."

hürmetine vü zevât-ı ‘aliyyü’l-a‘lâ hürmetine vü Leyle-i Mi‘râcda hâbibiñ Muḥammed Muṣṭafâ ‘aleyhisselâma ‘arz etdiğiñ cemâl-i bâ-kemâliñ hürmetine du‘âlarımızı kabûl-i kâmil ile kabûl eyle. Ve cemî‘-i murâdât u maḥṣûdâtımız bi’l-ḥayri ve’s-suhûle nâ‘il ü vâşıl u müyesser eyle. Yâ Allâh diyü bu mişillü niyâzlar eyle. Münâcât ederek sırrıyla mi‘râc-ı rûḥânî eyle. ‘Urûc u bu maḥâmıda kendü nefsinin zâhirini vü bâtınını vü ḥaḳîḳat-ı insâniyyeyi fehm ile “Men ‘arefe nefsehü fe-ḳad-‘arefe Rabbehü”⁷⁶ ma‘nâsını ḥâşıl ve “İhdina’ş-şırâta’l-mustaḳîm”⁷⁷ du‘âsı kabûl olup “İrci‘î ilâ Rabbiki”⁷⁸ icâbetine erişip insân-ı kâmil mertebesinden ḥiṣṣe-dâr olup kendünün ḥilḳatinde olduğunu bilip şan‘atdan sâni‘i fehm edip añlayalar. Pes Allâhu te‘âlânın celle celâlühü ve ‘amme nevâlühü velâ-ilâhe ḡayruhü zâhir ü bâtın-ı şerîflerinde ma‘nâsın u ef‘âlin ü şifâtın u tecellîsin fehm edip tesellîsini añlayıp insândan Ḥaḳḳa doğru giden yolu bulup ma‘âric-i ‘ulyâyâ vâşıl olalar. İmdi feyyâzda buḥl yoḳdur. “Ve e’l-leyse li’l-insâni illâ mâ se‘â”⁷⁹ der. ‘Azîmetinde şâdiḳ u şebât-ı ḳadem olan sâlike elbetde tedricle bulunur. Ma‘nâ-yı pertev şalıp şöyle olur ki başâr-ı başîreti berâberinde ḳaṭ‘an bu ma‘nâdan ḡayrı bir nesne ḳalmaz. Murâd ile dehâ taḡyîr ü tebdîl etmege ḳâdir olamaz. Pes imdi bu maḥâmıñ mu‘âmelâtında ‘abdiyle Mevlâ beyninde vâḳi‘ olan zevḳiyât-ı vicdâniyye olmaḡla dü-zebân u ḳalem taḥrîrine vü lisân-ı taḳrîrine ḳâdir olmayıp bu maḡalde bu ḳadar söz kifâyet eder. “El-‘ârifü yekfîhü’l-işâreti

[19a]

ve men lem yezuk lem ya‘rif”⁸⁰ zîrâ bu defteri oḳuyan sâlikîniñ niceleriniñ dâmen-i ihtiyârları eline geḳip ifşâ-yı râz etmeleriyle mücâzât olundular. Pes bu defterden oḳunan ḳalbden oḳunduḡu ḡâlde insânın bâtınına eṣer ta‘alluḳ eder. Vâşıflar anıñ vaşfında ‘âcizlerdir. Gerçi şanavberidir lâkin ma‘nâdır dergehiniñ pîridir gerçi nâsûtîdir ammâ laṭîfe-i lâhûtîdir. Şâhidî merḡumuñ “Her ḳi be-ḡâhi rev ḡâh der-tü” her ne dilerseñ var

⁷⁶ “Kendini bilen Rabbi'ni de bilir”

⁷⁷ “Bizi, doğru yola, nimet verdiklerinin yoluna ilet.” (**Fatiha suresi, 6**)

⁷⁸ “Rabbine dön!” (**Fecr suresi, 28**)

⁷⁹ “Doğrusu insanın çalıştığından başkası kendinin değildir.” (**Necm suresi, 39**)

⁸⁰ “Arif olana işaret yeter ve tatmayan, yaşamayan bilmez.”

iste sende sen senden olma ğāfil iken de kelāmında ‘ārifīniñ hāline işāret vārdır ki cāmi‘ ü’l-kelīm kabīlindedir. Hūlāşa-ı kelām u netīce-i merām sālīk yokluk yoluyla fenā-fillāhda bekā-billāhı bulup hil‘at-ı haqqānī geyip maqām-ı velāyete vāşıl olup rızā-yı Allāhdan ğayrı maqşūdu qalmayıp Rızvānu minallāh-ı ekber sırrıyla mütesellī olup Cenāb-ı Haqqıñ hidāyet-i hāşşına mazhar olup bu mişillü ‘abdiñ zāhiri vü bāṭını envār-ı İlahiyye ile sīr-tāb-ı kademī pür-nūr olur. Ve bu mişillü zākiriñ vüçüdu ism-i a‘ zam olup Cenāb-ı Hāfızın hıfziyyetinde maḥfūz olup Cenāb-ı Haq beyne’l-‘ibād gizleyip “Evliyā’ı taḥte kıbā bī lā ya‘rifuhum ğayrı”⁸¹ hadīş-i qudsiyyesiniñ mazhārı olan kāmillerden olur. Bu maqāmda bir kerre Allāh diyen ‘abdiñ sem‘ī cānibine lebbeyk hitāb-ı müsteṭābı gelir ve cümle hicābı def‘ olup maṭlāb-ı a‘lāsına vāşılinden olur. “Allāhümme yessir le-nā”⁸² Pes imdi ma‘lūm sa‘ādet ola ki bu söz insān-ı kāmīl haqqındadır. İnsān-ı kāmīl evvelā bi’z-zāt Hāzret-i ḥabīb-i Hudā şallallāhu Te‘ālā ‘aleyhi ve sellem ve ümmetinden şer‘-i şerīfine ittibā‘ u sünnet-i seniyyesine iktidā vü aḥlākullāh u aḥlāk-ı rasūlullāh ile müteḥallik ü şevk-i muḥabbetleriyle müteşevvik olanlar daḥi kabiliyyet ü isti‘dādları mertebe-i sa‘yleri sebebiyle tevfiq-i Rabbānī vü ‘ināyet-i Sübhānī birle mazhar-ı elṭāf-ı İlahiyye olup kemālāte erişip vāşılinden cā’iz olur. Pes imdi ‘ayn-ı ‘ibret ü başarı başiretle müşāhede olunsa hiç insān gibi eşref ü a‘ceb ü kudret-i Hālıkā evvel ü akreb bir maḥlūk yokdur. Pes ma‘lūm sa‘ādet ola ki insān bir metn-i a‘zamdır. Kütüb-i semāviyye bu metn-i a‘zamı beyān eder. Ve enbiyā-yı kirām aleyhimü’r-rızvān muḥaddişleridir. Ve bu kubbeye-i minā ders-hānedir ve dānişmendleri nev‘-i beşerden şol ezkiyā ki kabīl-i vüçüdlarıdır ki ezel mektebinde terbiye bulup ‘irfān sermāyesin kesb etmişlerdir. Netīce-i merām u ḥatm-i kelām bu sırr-ı meknūn fehm-i efkārdan maşundur. Pes bu bābda tekşir-i güftār u tevkiir-i efkāra medār olur. Esrāra mü’eddī olduğu için bu kadar ile iktifā vü ḥatm-i kelām olundu. Vallāhü’l-muvaffaq ve’l-mürşid. Maqşūduñ eger bulmak ise zevk-i vişālī sa‘y eyle. Hemen terk edegör kıyl ü qālī. Zikr eyler iseñ Hālıkını şubḥ u mesāda idrāk eder elbetde seni nūr-ı sa‘āde. “Allāhümme zeyyin zevāhirenā bi ḥidmetike ve

⁸¹ “Benim velilerim, benim kubbelerim altındadır, onları benden başka kimse bilmez” (**Kutsi hadis**)

⁸² Allah’ım bana müyesser kıl.

bevâḫinenā bi maʿrifetike ve ḫulūbenā bi muḫabbetike ve ervāhenā bi ḫasenātike ve esrārenā bi müṣāhedetike. Allāhümme ecʿ il fī ḫalbi nūren ve fī semʿi nūren ve fī baṣarı nūren ve ʿan yemīni nūren ve ʿan ṣimālī nūren ve fevḫi nūren ve taḫtī nūren ve imāmī nūren ve ecʿ ilnī nūren. Allāhümme Rabbenā etmimlenā nūrenā inneke ʿalā külli şeyʿin ḫadīr. Temmetüʿr-risāle.”⁸³

[19b]

Zākirān ki İstanbulda iki nevʿ dir. Biri Ḥalvetī vü Celvetī zākirleri biri daḫi Saʿdī vü Rıfāʿī zākirleri. Bunlarıñ aḫvāli evvelā ṭarīḫ-i ʿaliyye keyfiyyātından baḫş olunmalı ki taḫḫīḫ olunmaḫ mümkin ola. Feth-i İstanbuldan soñra zuhūr eden ṭavāʾif-i mutaṣavvıfe ʿaleʿt-tertib Şaḫāyık u Lemezāt mişillü kitāblardan maʿlūm ise de taʿrīf edeceğim mişillü kimesneniñ maʿlūmu degildir. Yaʿnī evvelā āsitāneye Zeyniyye vü Naḫş-ibendiyye ṭarīḫleri gelip Naḫş-ibendiyyeniñ el-yevm silsileleri bāḫī lākin Zeyniyyeniñ silsileleri münḫariḫ olarak āsitāneleri olan Şeyḫ Vefā Zāviyesi el-yevm medresedir. Şāniyen Ḥalvetī zuhūr edip bu ṭarīḫ keşret-i müctehid ile be-nām bir ṭarīḫ olmaḫla ḫol ḫol olup ifrāzını taʿdād-ı tekşir-i sevād ḫabīlinden ve Celvetī daḫi bu ṭarīḫden müntesib idigi ve ḫādiriniñ Bağdādda uşūlü vü ṭarīḫ-i diğerde olup āsitāneye Ṭosyalı Şeyḫ İsmāʿīl Efendi ki lisān-ı nāsda İsmāʿīl Rūmī diyü meşhūrdur ol zāt getirip ṭarīḫ-i Ḥalvetīden daḫi şāḫib-i yed olduğundan āyınlerinde deverān yoḫ-iken ḫādirī evrādı ḫırāʿati aḫabinde şimdi deverān ederler. Saʿdī ṭarīḫi muḫaddemā işidilmemiş iken devr-i Muştafā Ḥān-ı Şāliş evāḫirinde Şamdan ʿAbdüsselām Efendi İstanbula geldikde kendüye Papasoḫlu Tekyesi tevcīh olunmaḫla anda muḫābeleye başlayıp o taḫrīb biraz ādemlere ḫilāfet verip silsilesi çoḫalıp eṭrāf tekyelere vü baʿzı ḫālī mesācide istilā vü kimi de evlerini tekye yapıp muḫābeleye ibtidā eylemişlerdir. Rıfāʿī devr-i ʿAbdülḫamīd Ḥānda Üsküdar da Menzil-ḫāne Yoḫuşunda bir ḫāneye meḫlūl-ḫāl bir kimesne gelip anda muḫābele eyleyip baʿdeḫ Şamlı vü Ḥalebli biraz kimesneler daḫi ʿan-aşl ben evlād-ı Rıfāʿīdenim ben

⁸³ “Ey Allah’ım! Dışımızı hizmetinle, içimizi seni bilmekle, kalplerimizi muhabbetinle, ruhlarımızı iyiliklerinle ve sırlarımızı seni müşahede etmekle süsle! Allah’ım onu kalbimde nur, kulağında nur, gözümde nur, sağımda ve solumda nur; üstümde, altımda ve önümde nur kıl! Onu benim için nur kıl! Ey rabbimiz bizim için nurunu tamamla! Muhakkak ki senin gücün her şeye yeter. Risale tamamlandı.”

Keyyālī-zādeyim ben de bilmem neyim diyerek birtakım cühelāya hilāfet verip çoğalmışlardır. Muḳaddemā Zeyniyye vü Naḳş-ibendiyye zuhūrunda ‘ulemā-yı ‘aşr bunlara müte‘arrız olmayıp cümlesi ḥüsn-i ḳabūl ile meşāyihine ta‘zīm etmişler. Şoñra Ḥalvetī zuhūrunda taḥta teperler diyü çok i‘tirāzāt olduđu ma‘lūmdur. Ḥālā da bāḳīdir. Mevleviyyeniñ de münkiri vardır. Celvetī ḥaḳḳında sükūt olunmuşdur. Sa‘dī vü Rıfā‘ī zuhūru mu‘aḥḥar olarak ḥalḳıñ u ‘ulemāniñ bu maḳūle i‘tirāzāt-ı beyhūdeden ferāgat eyledikleri zamānda āsitāneye gelmiş olduklarından meydāni ḥālī bularak bunlar bu ‘aşrda feraḥ bulmuşlardır. Sebebi budur ki ahālī-yi āsitāneniñ işi vü gücü olmayanları muḳaddeplerde Mevlevī vü Ḥalvetī tekyelerine gitmeği ‘ādet eylediklerinden anlarıñ yalnız şavt u ilāhīden ü deverānlarından mütelezziz olurlar idi. Şoñra Sa‘dī vü Rıfā‘ī zuhūrunda anlarıñ da tekyelerine varıp āyīnleri gördükde uşul üzre mavāl ü ḳasīde vü şuğl oḳunmaḳ ve mazhar denilen ḳalbur gibi şeyler çalınmaḳ ve zil ü ḫabl-bāz urulmaḳ ve ādemler donmaḳ ve şış ü bıçaḳ oynamaḳ ḥalḳıñ hoşuna gideceği şeyler olduğundan herkes Ḥalvetī tekyelerini biraḳıp Sa‘dī vü Rıfā‘īlere giderler. Şimdi Sünbül Efendi vü Hüdāyī Maḥmūd gibi meşhūr tekyelerden başḳa kenārda olan Ḥalvetī tekyeleriniñ ekşerisi mesdūd ḥükmündedir. Ve Sa‘dī vü Rıfā‘īler her gün birḳaç maḫalde muḳābele ederler

[20a]

ḥalḳda cem‘ olurlar ne yaparlar orası lāzım degil. Gelelim zākir aḫvālīne. Bunlardan Ḥalvetī zākirleri evā’ilde Şems-i Sivāsī ḫarīḳinden Şemsi Pāşā Şeyḫi nefes anbārı Şeyḫ ‘Osmān Efendi merḫūm nevādir-i ‘aşrdan bir ādem olduğu tāriḫler yazar. Andan şoñra gelenlerden Buḫūrī-zāde Çıplaḳ-zāde merḫūmlar meşhūr imişler. Bizim yetişdiklerimiz ‘Abdülkerīm Efendi vü Nūri Efendi vü Şikārī-zāde el-ḫaḳ mūsīḳī-şinās u deverāni idāre etmeleri ḫāric-i ta‘rīf ü ḳıyās idi. El-yevm mevcūd olanlar da bunlar gibileri olmayıp pek a‘lāsı şimdi Ḳanbūr ile Şerefe’d-dīndir. İki de bir şey degillerdir. Sa‘dī vü Rıfā‘ī zākirleri ‘Abdüsselām İstanbula geldiginde Şeyḫ Yāsīn nāmında bir zākir getirip āyīnini idāre etdirirmiş. Şoñra Şeyḫ ‘Abdülḳādir ve Şeyḫ Meḫmed nāmında iki Şāmī daḫi zuhūr edip anlardan meşḳ eden şehriñlerden Seyyid İbrāhīm ve ‘Abdülḫalīm ve Ḳavuşcu

taḳlīden ‘ Arabī ḳasīde ve mavāl ve şuḡl oḳurlar ve ehl-i zıkrı sanki vecde getirirler. Lākin bu şehrīler cümle yañlış oḳur ve ne dedigini bilmez hezeyān ederler. Seyyid İbrāhīm ile Ḳavuçcu vefāt eyledi. ‘ Abdülḫalīm de tecennün etdi. Şimdi bunlardan öğrenmiş birkaç kimesne vardır. Anlarda ne ḫalt edeceğini bilmez. Hāşılı bu zākirleriñ eski uşulünü bilen ḳalmayıp şimdiki muḳallidler ise giderek münḳariż olduḳda başḳa vādī ḫard olunur zannederim. Bursa’da uşul bilir Ḥalvetī zākirleri vardır diyü işidirim lākin görmedim. Bu zākirlik fenndir. Güzel taḫşīl edenleri diñlenir. Şimdikileri görenler evvelkileri bilmediginden ḫoşuna gitse de azıcık mūsıḳī bilen ne olduḳlarını fark edip istişḳāl eder.

Yigirmi beş tāriḫinden [H 1025 / M 1616-17] şoñraca fevt olmuş bir a‘ mā sūḫte Ayasofya-ı Kebīr Cāmi‘ inde zemīnde oturup ḳaḫ’an yañılmaz ve vazgelmez muttaşıl ‘ aḳā’id-i dīniyye vü şürūḫ-ı İslāmiyyeniñ bi’l-cümle mesā’ilini vü abdest ü namāzda olan farz u vācib ü sünneti taḳrīr ederdi. O ‘ aşrıñ fuḫūl-i ‘ ulemāsından olan muşannif ü Deli Emīn ü sâ’ir müşāhid gidip bu ādemi diñleyip ḫaḳḳında derler idi ki: “Ādem Ḥalebi vü Mültekāyı ezber etmiş ve sâ’ir furūzāt-ı fıḳhiyyeyi me’zūnlarından oḳuyup ḫıfz eylemiş olmaḒla mesā’il-i fıḳhiyyeden her ne su’āl olunsa müstaḫzır bulunup fi’l-ḫāl cevāb veriyor. Ḥattā sünnet-i ‘ aşrımızıñ rek’at-ı rābi‘asından olan tekbīr-i ruku’ nedir diyü su’āl eylediklerinde derḫāl cevāb verdi. Bizler fıḳıḫda bu dereceye ḳadar ḳādir degilleriz ve el-yevm İstanbul’da bu ādemden faḳīḫ kimse yoḒdur. Şimdi daḫi

[20b]

Ayaşofyada bir a‘ mā müfessir peydā oldu. Anıñ da ḫıfzı taḫşīn olunur lākin anıñ ‘ adīli çok görüldü. Muḳaddemlerde öyle bir delā’il-i şerīf ḫāfızı daḫi var idi. AncaḒ bu faḳīḫ a‘ mā me’ḫazı bi’l-cümle ‘ Arabī olan mesā’il-i fıḳhiyyeyi ḫıfz ile Türki taḳrīr etmiş. ‘ Ulemā-yı aşḫab eylediginden onu nevādirden olmaḒ üzre ‘ add eylediler.

Biñ yüz doḒsan [H 1190 / M 1776-77] bir tāriḫinde fevt olup Eyyūbda Şeyḫ Murād Naḳş-ibendī Tekyesi ḳapısınıñ ḳarşısında kā’in meḳābir-i Müsliminde medfūn olan Aḳ Mollā demekle ma‘rūf ‘ Ömer Efendi ḫattat be-nām u fenn-i mūsıḳīde imām idi. BoḒaziçinde İncir Köy nām maḫalde sākin olup her seḫer nāy ile yarım sâ’ at miḒdārı dem

üfleyip tamām demini doldurdukdāñ şoñra evc maķāmında el-yevm ma‘ rûf olduğu vechle nāy ile eş-şalāh vermekde ‘ādeti imiş. Merhūmuñ şākirdānından Kāndilli Selīm Pāşā imāmı derler bir ādem var idi. ‘Aşrımız ricālinden olmağla bir gün meşhūr Mevlevī Şeydā Hāfız ki a‘ mā vü mūsīķī vü vücūhāt-ı Kūr‘āniyyede üstād u yektā idi. Anıñla bir meclisde cem‘ olunup Şeydāya dediler ki: “İçimizde siziñ tekyeleriñ üstādlarından meşķ etmemiş ve nāyını sizlerden kimseye şimdiye dek işitmemiş bir ādem vardır. İsterseñiz size nāy üflesin.” Şeyda dağı izhār-ı rağbet eyledikde Selīm Pāşā imāmı nāyını alıp üstādı Aķ Mollā tarzı üzre evvelā dem çekip üflemege başladıkda Şeydā cān u gönülden istima‘ ile taķsīm ü pīş-reve şürü‘unda Şeydā baña ederek: “Señ bunu kimden öğrendiñ üstādıñ kimdir?” dedi. İmām dağı o tārīhde Aķ Mollā fevt olalı otuz seneyi mütecāviz olmaķ hasebiyle üstādını ketm ile “Ben nāyı meşķ edeli kırķ sene oldu.” dediginde “Şüphem yokdur ki señ Aķ Mollānıñ şākirdisiñ.” dedi. “Amān sultānım merhūm Aķ Mollā uşulünde nāy ile bir eş-şalāh üfle.” deyip imām dağı muvāfaķat eyledikde yine bir vāfir ağladı. Ba‘dehū Şeydā Aķ Mollānıñ evşāfına şürü‘ ile henüz yeni mutaşavvıfeden olduğunu naķl eyledi ve Şeydā dağı mūsīķī şeker-pārelerinden ü nādire-i ‘aşrımızdan idi. Cenāb-ı Hāķ cümlesine raķm eyleye.

[21a]

Sāzendegān ve ħānendegān evā’il-i ‘aşrımıznıñ biñ iki yüz on üç [H 1233 / M 1817-18] tārīhinde fevt olup Ğalaťa ve Beşiktaş ve Kāsımpāşā Mevlevī-hāneleri nāy-zen başısı olan Çallı Derviş Meħmediñ ħayātında bunuñ ‘adīli gelmez derler idi. Ma‘a-hāzā o tārīhde ħānende olan Derviş Emīn Derviş Sa‘īd nāyda Çallıdan aşāđı degiller idi. Kırķ [H 1040 / M 1630-31] tārīhinden şoñra meleke vü rüsūĥları ta‘yīn eden Beşiktaş nāy-zen başısı olan Şeyĥ Maħmūd Dede vü çapķın u mecnūn Derviş İsmā‘īl ki ikisi de muķaddemkīlere müreccaĥ u bā-ĥuşuş İsmā‘īl Cinniniñ demi vü ĥalāvet ü āhengi cümlesine müteveffīķ olduğu istima‘ edenlere nümāyān-ı feyz-i İlāhīde ittīrād olduğundan bunlardan a‘lāsı dağı gelmek mümkinātından idigi vāreste-i kayd-ı bürhāndır. Kemānilerde Müşāhip Ağa-zāde vü ‘Alī Ağa meşāhirden zemmīlerde Gürcü Mryon Toťtori iki yüz elli tārīhine dek birbirini müte‘ākip zuhūr etmiş olarak birbirine

nisbetle ‘Alī Ağa ile Myron a‘lā idigi vü Müselmāndan ṭanbūrīlerin pek a‘lāsı müşāhip Şalīḫ Ṭāhir Ağa olduđu ittifāḫ-kerde sāzende-gāndandır. Lākin Kūtahyalı Hüseyn Ağa derler müşāhib-i şehriyārī olmuş bir yorğun terk-i metrūk var idi ki parmaqları hıyar gibi ğaliīzū’l-lisān u ğabiyyū’z-zihni idi. Ḳaṭ‘ā mūsīḳī ile münāsebeti yoğ-iken a‘lā sanṭūr çalar idi. Şöyle ki müretteb ü birkaç kemān u ṭanbūr u nāy u üçü h‘ānendeye perverlik eylediginde cümlesiniñ içinde sanṭūrīniñ sesi ğalebe ederek üst perdede ma‘lūm olur idi. Olmaz veyā bilmez şey idi. İşte bunuñ ‘adīli gelmedi ve gelmez denilse şâyandır. Şeyhū’l-İslām Es‘ād Efendiniñ Tezkire-i H‘ānendegānında mestūr olan kimesneler mütāla‘a edenlere ma‘lūm u andan şoñra ya‘nī ‘aşrımızdan muḳaddem ü şoñraları bu tāriḫe kadar sesi güzel ma‘lūmātı pek çok h‘ānende gelmiş ise de kırk seneden beri zuhūr edip fevt etmiş ve hālā hayātta qalmış olanlarıñ meşāhiri Anadolu kīse-dāri Şişman H‘āce laḳabıyla mülāḳḳap Muḫammed ü Ketenci Hāfız u Enderūndan çıkıp müsāhip olmuşlardan Şehlevendim Hāfız ‘Abdullāh Çavuş u Kōmürçü-zāde ve Ḥamamcıođlu Dervīş İsmā‘īl olup bunlardan Ketenci Hāfız ile Şehlevendim ma‘lūmātlarından mā-‘adā şadāları ğayetle bülend ü revnaḳlı olup sā’irleriniñ ma‘lūmatları şadālarına ğālip idigi emr-i ğayr-ı meshūmdur. Lākin fenn-i mūsīḳī birbirinden istima‘la temeşşuḳ olunagelip el-yevm eski uşūle rağbet olmadıđından bu def‘a heveskārlarıñ sesleri güzel olanları

[21b]

ḳatı uşūl ile üstāddan meşḳ etmeyip hemen beş on şarkı öğrendigi gibi cümle mūsīḳīyi taḫşīl eyledim zann edip ḳalıyor. Şehlevendim-zāde Rif‘at Bey gibi bu eşnāda Ḥamamcıođlu pek çok kimesnelere meşḳ etmiş ise de ḳābil-i taḫşīn olmadı. Ehl-i İslāmda üç ādem yetişmeyip Enderūn-ı Hümāyūn meşḳ-hānesi dağı bu eşnāda ta‘ṭīl olduğundan orada dağı ādem yetişmez oldu. Devr-i Selīm Hānda Enderūn meşḳ-hānesinde terbiye olanlardan ‘Abdülkerīm Efendi vü Ḳarīmī Ḥalīl Efendi vü Şākir Efendi nevādir-i ‘aşrımızdan olup Kerīm Efendi imām-ı evvel iken otuz ikide fevt olup el-ḫaḳ hoş-şadā vü bī-mişl ü bī-hemtā idi. Ḥalīl Efendi mü’ezzin başılıḳda ‘alīlen vefāt eyleyip bunuñ Ḳur‘ān ḳırā’ati zātına maḫşūş ğāyet ḫalāvetli vü ḫazīn idi. Şākir Efendi fenn-i mūsīḳīniñ ‘ilmi vü ‘ameliyyesinde māhir ü kemān u tanbūrī gibi sāzlarda Çalīḫ Ṭāhir Ağa vü Ḥalīl

Efendi şadâsı hemen Kerîm Efendiye müşâbih bir âdem olup lâkin imâm olamadım diyü infî'âl ile mü'ezzin başılığı vü müsîkîyi terk ile iltizâmcılığa başladı. El-hâşıl Hammâmcı-oğlu fevt olur ise uşûl-i müsîkîyi bilir kimse kalmayarak zannıma göre sâz ile vü uşûl ile beste oğur ve icâd eder kimesne kalmaz olup inķırâz gelir. Meddâhân-ı Sultân Murâd-ı Râbi' Hân zamân-ı devletinde müşâhib-i şehriyârî olan Tıflî Efendi Târîkat-ı Bayrâmiyyeden ü şâ'ir-i mâhir olup Koca Muştafa Pâşâ'da hânesi vü Silivri Kâpısı hâricinde mezâr-ı meşhûr u Tezkire-i Sâlim ü Zeyl-i Şeyhîde eş'âr u âşâr u ahvâli meştûrdur. İbtidâ-yı zuhûr-ı Devlet-i 'Osmâniyyeden devr-i Murâd Hân-ı Erba' a kadar meddâh olup olmadığı meçhûl olduğuna nazaran meddâhlarıñ pîr ü piş-i kadîmi târihleriñ yazışına göre Tıflî Efendi olmak iktizâ eder. Hulefâ-yı Abbâsiyye vü sâ'ir mülûk-ı İslâmiyye zamânlarında kışsa-hân u Nedîm 'unvânıyla ba'zısı muzhik ü muqallidler olduğu kütüb-i tevârihde görülmüş ise de bizim meddâhlar şüretinde olmayıp Tıflîden sonra kuzâtdan taħallûf eden Bursalı Nûh-zâde Muştafa Çelebi şâ'ir-i mâhir iken Çorlu kazâsı matlabı taħallûf eyledikde tarîki terk ile meddâh olmuş ve biñ doğsan bir [H 1091 / M 1680-81] târihinde Bursada fevt olduğu Zeyl-i Şeyhîde kayd olunmuş olmağın târihi merķûmdan devr-i Muştafa Hân-ı Şâlişe kadar be-her-hâl zuhûr etmiş meddâh var ise de şöhretlisi olmayıp biñ doğsan bir târihinden sonra zuhûr edip şöhret verene Dilencioğlu ve Şekerci Şâlih nâm meddâhları görmemiş isem de 'aşrımızda olan Kôr 'Osmân ve 'Aşık Hasan ve Piç Emîn ve Nazîf ve Tesbiħçi Oğlu ve Müşâhib Nûri her ne kadar âdemi eglendirebilir ise de Nûri'niñ şâkirdi olan Kız Ahmed ki hâlâ hayâtdadır merhûm muqaddemkileriñ cümlesine müreccaħ u hađķında nâdire-i dehr denilse şâyândır. Evâ'il-i 'aşrımızda zuhûr edip fevt olan Nedîm şüretinde muzhikleriñ a'lâsı

[22a]

Kôr Hâfızlar ve Lâleli mü'ezzin başısı Hacı Mü'ezzin-i meşhûr ve Muştafa Re'îs ve İvazoğlu olup bunlarıñ her biri bir gûne hünermend idi. Kôr Hâfızıñ biri a'lâ ser-güzeşt nađl eder ve 'Arabî vü Fârisî vü Türkî maķâma münâsib ebyât oğur ve kañķı yandan şöhet murâd olunsa eder ve el şifâsına gelir ve zâtıyla eglenilir bir güzel âdem idi. Diđeri mevzûn u muķaffâ kať'an ma'nâsı yok ebyât oğur hattâ oğuduğu ebyâtıñ hıfzı vü taħrîri

mümkün değil idi. Okumağa başladıkda kaç' an irkilmez ve yañılmaz ve düşünmez ve kendüsü ihtirā' eyler idi. Hāşılı zātına maḥşūş pür-hüner idi. Hacı Mü'ezzīn a' lā muḥallid idi. 'Arap u Laz u Arnavut u Frenk ü Rüm u Yehūd taḫlīdlerinden başqa etrākīñ envā' ını vü Rümili sancaḫlarınıñ her bir cinsini vü Boşnaḫları ferdan ferdā taḫlīd eyler idi. İvazoglu Muştafa Re'īs degirmen çeviriler idi. Anlardan şoñra degirmen çevirir kimesne zuhūr etmedi. Dügünlerde oynayan ḫol taḫımı muḫallidleri her 'aşrda eksik olmayıp her ne ḫadar bunlarıñ birbirine nisbet-i maşharalıḫda a' lāları var ise de yaptıkları yapılmaz denecek derece olduğundan bunlarıñ isimleri lāzım değildir. Ḥayāl pek eski eglence olduğuna ma' ruf olup evā'ilde meşhūruları kim olduğuna ma' lüm değil ise de biñ yüz doḫsan bir tāriḫinde vefāt eden Bekci Meḫmed vü şoñra zuhūr eden Şerbetçi Emīn ü Ḳasımpāşalı Ḥāfız pek a' lā idi. El-yevm Muşāhib Sa' id Efendi ḫayātında olup pek a' lā ḫayālīdir. Ḳuşurları bunlarıñ yanında bir şey demek olmayıp bunları diñleyen mevcūdları diñlemeden maḫzūz olmaz. Bu şürette bu yetişdigimiz meddāḫ u maşharalarıñ içinde Kör Ḥāfızlar u Hacı Mü'ezzin ü Meddāḫ Ḳız Aḫmed vādilerinde muḫteri' ü mişlü gelmemiş kimesnelere olup sā'irleriñ emşāli çok olduğundan mümkündür ki daha a' lāları Ḥamza-nāme vü 'Antar-nāme diyü ma' ruf u meşhūr olan insān-ı kāzibeye mübtelā olanları Ḥaḫ Te'ālā ḫurtarsın. Bu mādde umūr-ı müstaḡribeden ü taḫḫīki nā-ḫābil-i müşkilātından ma' düddür. Zīrā Ḥamza-nāme denilen kütüb-i istikrā' şaḫḫāflardan getirtilip ba' zı maḫallerde okurlar. Görülen cildler on beş ḫadar olup lākin otuz kırḫ cild Ḥamza-nāme vardır diyü rivāyet olunur. Bu cildleri okuyan sifle taḫımınıñ ḫuvve-i ḫāfızası ḡālib ü müsta' idceleri ḫikāyelerini ḫıfz ile ḫahvelerde meddāḫ şüretinde söyleyip diñleyenlerden aḫce düşürür ve ekşerisi küfrāndan işi gücü yok kimesnelere mübtelā olurlar baḫalım şu Ḥamza-nāme ne imiş diyü mürekkebe yalamış 'uḫalādan biri bir kerre diñlese ne olduğuna añlayıp terk eder ve ibtilāsında meymenet olmamaḫ üzre meşhūrdur. Gelelim Ḥamza-nāmeniñ aşlına. Bu görülen on beş ḫadar cild evvel ü āḫiri yok sebab-i te'līfi vü mü'ellifi vü ne zamān te'līfi nā-ma' lüm birtaḫım efsāne-i kāzibe olup sebk ü 'ibāresinden tefehhüm olunan mü'ellifi ihtirā-ı ma' āniye iḫtidār u idāre-i baḫş ü kelāma muḫtedir bir

âdem imiş. Sebeb-i te' lîfînde iki şüret lâhîk olur. Birisi erbâb-ı harbîyi teşcî' için olmak biri de

[22b]

Firdevs-i Tûsiye yalanda ğalebe yetmek için ihtirâ' eylemiş olmak şüretleridir. Böyle teşcî' erbâb-ı harb u zarb için bir cild münakkaḥ ḥikâyet vâfî vü Firdevsiye tanzîr eylese Şeh-nâme kadar bir kitâb yapmak kâfî iken bir ' ömr müteḥammil olmayan böyle on beş cild yalanı yazmağa niçün muḥtâc olmuş bilemem. Hâşılı bu Ḥamza-nâmeniñ zamân-ı te'lîfî vü mü'ellifi vü ne maşlahat için yaptığı nâ-ma' lûm u taḥkîki umûruna şimdiye dek kimesne şarf-ı zihn etmeyip diñleyen ü gören ' uçalâ birtaḫım yalan diyerek geçip aşlını aramadıkları emr-i ğayr-ı mevḥumdur. Elḥamdülillah kavm-i mülġanıñ eḡallerinden şoñra ḳahvelerde söylenmez oldu.

Nevâdir-i ' aşrımızda Özili Ḥâfız derler bir dilenci vardır. Anıñ da yaptığı yapılmaz ve kimse ḳadrini bilmez. ' Ale's-seḡer ḥânesinden çıkıp gezdigi maḡalde ezânı işitdigi gibi ḳarîbinde olan câmi'e girip cemâ'atle evḳât-ı ḥamseyi edâ eder ve a' mā iken İstanbuluñ tenhâ vü cem' iyyetli soḳaḳlarını bilir ve gezerken bir daḳıḳa lisânı durmaz muḳaffâ vü müsecca' sözler söyleyerek su' âl eder ve söylediği sözlerde her bâbdan söz vardır. Ya' nî naşîḡat u tesliyet ü ihâfe vü tebşîrdir. Ve evḳât u eyyâm-ı mübarekeyi iḡbâr gibi ve ramazânlarda Yeñi Câmi' de ceheleye va' z eder ve namâzdan ğayrı bir yerde diñlenmek için tevaḳḳuf eyledigini vü istirâḡat etdigini görmüş yok. Vücûdu ü aġzı yorulmaz bir âdemdir. Ḥâline ḡayrânım.

Kezzâbân her ' aşrda eksik olmayıp ḡattâ kibârda daḡi bulunur. Lâkin kendü kendüye medâr-ı kelâm-ı ittiḡâz ile ' ale'd-devâm yalan söyleyenleriñ ' aşrımızda pek meşḡurları merḡûm İdrîs Beg ve ' Aḡâ-zâde ve Yesâri-zâdedir. Bunlarıñ her biri birer nev' yalan söylerler. İdrîs Beg merḡûm erbâb-ı ma' ârifden olup yaptığı şeyler söylediği yalan gibi idi. Meşelâ a' lâ oyma eşkâl yapar ki gören ḡayrân olur ve kermesûd ta' bîr olunan ḳumâşdan a' lâ celî ḡatt oyar ki ġüyâ ḳalem ile yazılmış zann olunur. Ve bir ḳarış ḳalınlığında tuġra çeker ve mücessem ḳuş ve çiçek yapar. Ḳuşu zî-rûḡ u çiçegi bitmiş

zann ederler. Yakından bakıldıkda egerçi İdrīs Begiñ işi olduğu ma' lüm olur. Lâkin o derece beñzetmesine ta' accüb olunur. Mîr-i merhûm yalnız olmayacak şeyleriñ vücudu vardır diyü söyler ve mu' âraza eder. Şöyle ki kapaklı mürettebâti tabak u kâse vardır ben gördüm diyü ma' a-hâzâ vücudu yokdur. Seksen beş kandîlli al sünbül vardır. Ben yetişdim der ki olur şey degildir. Bir koyunum vardır. Ben sekiz yaşında iken kızu idi. Elli dört senedir beslerim. Şimdi eşekden büyük ve atdan küçürekdir. Boynuzları uçar

[23a]

zürre' dir Eve buyuruñ size seyretdireyim der. Kaṭ' â aşlı olmadığından evine gidilse kendüsü anda bulunsa bile kapıyı açmaz ve kimseye görünmez. Lâkin söylediği yalanlarda zararlı lağırdı yokdur. ' Aṭâ-zâde silâh-dâr kalemi kîse-dârı idi. On dokuz târiḥinde fevt oldu. Bunuñ yalanları mübâhat u iftiḥâr yüzünden olup kaṭ' â utanmaz muttaşıl söyler bir söz. Ebesi ḥerîf idi. Söylediği yalanlarıñ müfferiḥi şunlardır ki pederi müteḥavvil bir âdem olmağla şarığı câme-şüyü yek-pâre mercândan yapılmış tekne içinde ya yıkanırımı ve ḥammâmında kurnası yeşimden ü muşlukları altın u ḥammâm kubbesi yek-pâre pirinden imiş. Ve Bebekde olan yalısında otururken deryâ ta' arruz etmiş ve derḥâl bir tulum ' ıtr yağı dökmüş. Ve bunları söylerken birisi bu ḥammâm nerededir dedikde işte bu şâhil-ḥânemizdedir demekle görelim diyü ricâ eylediklerinde buyuruñ deyip muḥâtabları ḥarem bâğçesine getirmekle bâğçeniñ bir köşesini gösterip size vaş eyledigim ḥammâmı pederim merhûm bu köşeye inşa edecek idi ' ömrü müsâ'id olmadı demiş. Anıñ da ḥâli bu idi. Yesâri-zâde ki ṭarîḥ-i ' ilmiyyede İstanbul pâyesini iḥrâz eyledi ve ḥâlâ âḥâd-ı nâs gibi esvâḳ u bâzârda bir meczûbdur. Ma' rifetine ya' nî ḥaṭṭ-ı ta' lîḳde mahâretine sözüm yok lâkin gizli bir mertebededir ki ne' üzû-billâh sûreti ta' rif olunmaz. Her sözü yalandır. Muzır şeyler de söyler. Ülfet câ'iz degil bir âdemdir. Allâh ıslâḥ eyleye.

Biñ altmış yedi târiḥinde [H 1067 / M 1656-57] fevt olan Esâmî-yi Kütüb ü Fezleke vü Cihânnümâ şâhibi Kâtip Çelebi demekle meşhûr süvârî muḳâbelesi ikinci ḥalîfesi Muştafâ Efendi Mizânü'l-ḥaḳ nâm risâlesinde duḥân baḥşinde Sulṭân Murâd-ı Râbi' in

men‘i sebebiyle halk varak-ı duhānı ufaldıp burunlarına çeker oldular diyü yazmış olduğuna nazaran ol vaqt enfiye ma‘ rûf degilmiş gibi ma‘ nā fehm olunarak lede’t-taḥarrī Üskūdārī Ḥasīb Efendi merḥūm vefeyāt-ı meşhūrunda enfiyeniñ biñ elli tārīhinde zuhūrunu yazar gördüm. Lākin enfiyeniñ a‘ lāsı Frengistāndan gelip ṭā‘ ife-i Efrenc daḥi enfiye isti‘ māline mecbūr olduklarına nazaran o daḥi duhān gibi Frengistāndan zuhūr eylediginde şübhe yok. Böyle şeyleriñ zuhūrunda müverrihleriñ aşlını taḥkīk ü taḥrīrde çok kuşuru olmağla bu enfiyeniñ sebab-i zuhūru ne olduğunu Ḥasīb Efendiden başka kimesneniñ yazdığını göremedim. Şu‘ūd-ı eḥādīs-i şerīfi rivāyet olduğuna nazaran zamān-ı Ḥazret-i Nebevīde çekilen ne imiş taḥkīk edemedim.

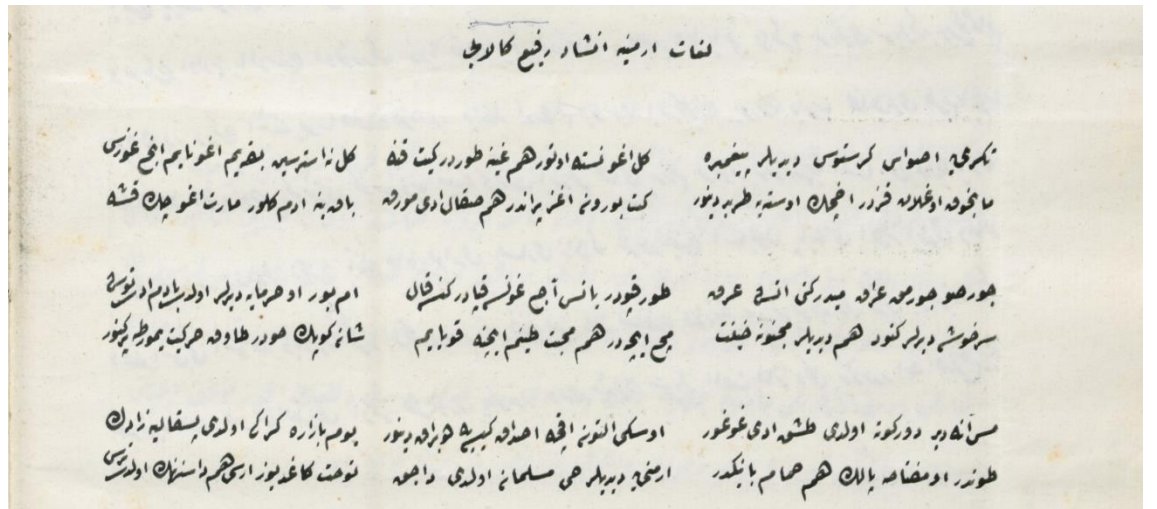
[23b]

Diğer

Dil-i ‘ādem fenā buldukda fevtine dedim tārīḥ
Felekde ḳalmadı Ādem Efendi gitdi dūnyādan

Sāl-i fevtini su’āl içün Şāfī
Tekyesi bābıda oldusa memāt

Bir aḥad çıkdı dedi tārīḥin
Memāt-ı ḳuṭbū’l-ṭarīḳ ‘ Abdūlaḥad

در غلبه انزله صور سنه آبی بار سکه هم از نور اولدی سکه هم ای نس طهور اونه کسانه و طغانه با شکر سانه ای
 برایکی اوج در دست ملک اغوا برک هوس هله فرقه فارسیه الهی بنسونه القسه و انسونه در کله برادیم ایزجه طور ای اوغل خالق ای سونک

شاه دیرلر طاقه در هم معنی بر کسه هم نور کسه سولدر بر صوصه ضیه الی ایزه هم نه بونه بر سیده در ملک ای نور ای بونه
 فراتلغ اخبار اولدیسر مار دیرلر ماره اشوه کوز الفیخ قولده اولدر غلوف دیرلر سکه هله اطر و طر بعودم به بیجم بر کسه بره

بیشتر خدمت دیرلر جمع اولدجه بر بیه حانس ملک بفضه او دیمک مار فریدر کوهه مضه بال باکن انوش با هم بونه بر کسه
 قولده با طور دیرلر زاکور اوردور او شیه بر نه طوت بزده کوهله مکودر دیرلر کسه کس بار سیه کجه یا یسنه دیرلر عیشه

اوصه و غه در دیرلر ایکی اوصه در دره هم غودر اولدی باره با هم ایسک صوفیه اس نور ای باره سلودر اهلک میری غه
 غودره خیدر غده کس هم اغلوف در بیه سیده دیرلر غنی و هم دخی هر اخصه انسی ات هوری خاطر در اولدجه دیرلر غره

قری شاعنی دار سکه طور دیرلر قوبه در نه اولدی بر می قصانه ارسودر اولوز قشیر له یوز حارور اولدی دیرلر یوز لری لوسه
 ای دلنی او ضو بدی در باد سانه مارلر بخشیم رخ دکله حکمه زعت بونه بره مکو با هم کسش غینه ای دلفر جوم غینه

[24a]

غافلوت غافلوت غافلوت غافلوت
 ایشلر بوبله بونه بیر تا وارجه بوضه

قطعه ثانیه

غنی صاعیده دیرلر کوبدر سنه خطور المایه دواتر اوردور دیرلر نوله دیرلر مارانایه ضربا بابه اندر کیم
 دیرلر بوشی اده امانه صور کورونه کج لم خالوه کوشی ایزه یوری در قله فارشویه دیری غاش بونه دیری غمش

ایکی قصیه صور بلرانی هر بیه دیری قایبه انا به اثر دخی داماده بسا اس کیمی به سکا لاری کیمی دیمک بوسکا
 دیرلر آبه لوضه کوشه دیرلر ارد کضا غنیکه دیرلر کیشک ابوسی دیمک اسخوس دیرلر بوشه جوان اولدی او غانه

هم نفس اسک دیرلر لیمان اولدی تمام طوطو دیرلر لیمنه هم انقوز خوزه دیرلر نرس غنرس دیمک اجموده اومری سیه
 اوزم دیری خادغ ایزجه هم طوطو دیرلر باربع حور بر زاغ در یوز خادو دیری درانه نوله با بلوده دیرلر حده دخی دبلخی در

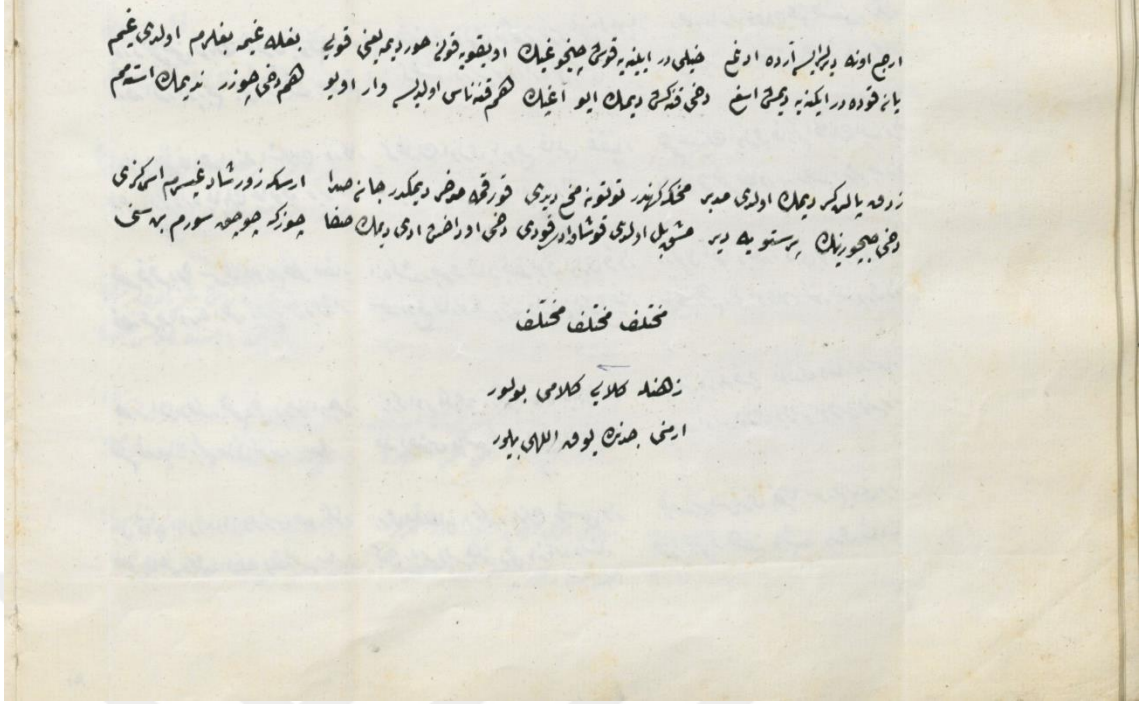
بارک بات او خونه هم بات کوره خولدر انسلد بوضه چونه خاره دیمک نوله هر نوازه ایزجه دیمک اکر یا غنایسک
 خوه سر حور همه ایج حتی دیمک یعنی بوز کوی دیری غده و هم صیانه بونه دیرلر یکی نورا سکی هله دخی نسور تر زیدر

بود در هم یعنی کوبان اولری قیوم ابد اویم خزین اولری کوکون خرس کلید که اوبار رضی دانیم دیمان عینی طشخدر نکار
 زرده الدر اویم بینی زرغت بقیم کوشور دیرلس بیکه اره کل باشی صفا هم قایلش برده محارز دمی اویار صفا
 اول ما غره عدواند اشکلان درکار کرغلیک اولری با بوج قابی غصبا هم غنبدک اولری خایکیم اکابنک البنا اولر
 رضی گوازه دازه هایلک هابونه دیرانام انزایرد دیرلس بدیخی امیر دیرلس کبار ابتدی خوریم بکاور در ریس دیریم هر دار
 لقم قیوم دیرا شیری کلورم کلور مضا آزه کشره جوغ شاد هغه بونه اولری خوار زر کوبل ایوا درمکدر رضی نور اولری اند
 قه غم اوزنه اغمه دیرلس آلدیج آر سجودغ قایل بونه دیرلس وارون اولری صبار سایج بهم رضی اوغلاز کتور الله دیری دار
 هتر المزدیمکدر هم رضی دیرین او جهار زارک اور اکریم زهرم دیریلر دیرمه مدر دیریلر بار ایلد قیش اولری اسار ایلد سار
 لقم غلاما به بکم سائل کوندر بهار مضا هوس دیرلس کوبا ابرجور اشخفا ملاوه اونس اولری دیرلس او قوش اولر نور
 یکی خان اولور اول وار تیس صور نکار برمی بفضلیه دیمکدر اندک بریسی وار غیسیم اس کزنی کوبا سورم بهنی در
 غنی جاعله دیمکدر اینه دنوایر صفا کین بهیم دیرلس کلیم رضی بانوس دستار هصل برتری که هفتنه باشید دیری شایات

[24b]

اچیش ایلد ایلک شایان حورک شایان رضی سکا قایلوه ایتم کلای اوغلاز کتور کواک دیر یکی ایش کون کویا که بازار
 خیشنه رضی همه نه دیمکدر دیرلسان می زوریم در دیمان سولر اخله جبار بازار بری صان ایلد جلا شینه بازار
 هک شایان دیمش اوزنه ایلد دیرلسو صفا فضوت فضوت فضوت فضوت فضوت
 کزنی من خایس ارم اغو ساجی مرنا عملایت بوچی مران سوزی اوزن هبار
 قطعه ناله
 ارق قلم دیربلر قولر قو حانه خالیه اچیز دیری برانه سور صودنه داک سجاد جانیه بول استه ارزه استه موزر دیمان
 قیزی غیبه سیاه اولری سو دور دکر اولری کی اشنا نه بندره غوناس دیرلس اره بول دیرلس جو یعنی اوکته دیمان
 قیون او هغه دیری خوزی خار هم کور اکرینک دیمش بره کینه طون دیمان دار دیمان ابرجور سکه شوده قولری کوچ نیمان تیر دار
 جان سنک صبح قوشور دور کار شر ایلد ضیه دیری هار دایره لاضوکه ولایم بودانه سکه کینادی در عالج ایزر اغصبا
 در سکا ارمه دیری قولقی ایلانه بونه شکلان دیری ماز اولری صبا هم هر دونه مودیکه اوزانه بقیه اوغدی دوه نه اکوز دغول دیمان
 صوغ ایلد محدر صوغان صیر ساه ایرغری خط سورن زار اغا ص اولری باضن جمود صای غصبه غصیم دیمان یعنی نسولر دیمان

[25a]

Devr-i Aḥmed Ḥān-ı Şālīṣde ḥācegāndan Şāḳıb Efendi sefāretle İsvēç Devleti tarafına gönderilip o tarafdan baʿzı aḥbābına mektūbu geldigini mevālīden ʿOṣmān-zāde Tāʿib Efendi işidip zırde mestūr manzūmeyi yapıp Şāḳıb Efendi tarafına göndermiş o daḡı şāʿir-i māhir olduğundan andan rengīn bir cevāb-nāme yazıp Tāʿib Efendiyi rüsvā eylemiş ise de cevāb-nāmesi henüz bulunmamaḡla bi-mennihī Teʿālā bulunduḡda zīrine yazılır.

ʿOṣmān-zāde Tāʿib

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün

Seniñ aḡvālını Şāḳıb gelenlerden suʿāl etdim
Dediler suḡre-i bezm-i kırāl-ı mülk-i İsvēçdir

Başında āftābe arḡasında cāme-i Rūmī
Hemen gūyā mücessem sūret-i büt-ḡāne-i beçdir

Emārāt-ı Müsūlmānīden anda nesne yoḡ ancak
Elinde bir muzāḡref nesne var nāmı kebīkeçdir

Bisât-ı ʿ işret ü âlât-ı tersâyı müheyyâdır
Faqat yanında noqşanı cilbâb ile bir meçdir

Yaraşır ya saña fistân-ı zerrîn-bâf-ı Efrencî
Boyunca hîl'at-ı şâyeste ancağ köhne berzeçdir

Mübâhât eyleyip mektûb-ı meşhûnû'l-ʿîdinde
Demişsin ki ğıdâmız nûş-dârû ile emlecdir

Be hey dîvâne yedigın hayâldir bilir herkes
Ki Efrencîñ ğıdâsı mâr-ı mâhî ile yengeçdir

Deli germ-i ülfet öyle telh etmiş damağın kim
Bezekt dağı mezâkıında murabbâ-yı helîlecdir

Saňa yetmez mi bu töhmet ki yazmışsın ħasîdeñde
Kırılım âl-i Kısra pûr-ı Rüstem nesl-i İreçdir

Düşer mi şânına ümmîd-i devletle Freng olmağ
Be hey kâfir vücûduñ gibi kârîñ cümle mu' vecdir

Saňa ni' me'l-ħalef bir herze-ğû şâ' ir zühûr etdi
Ki ol dağı ʿ acebü's-şuvere bir muzħık ü küsecdir

Fevvâre hoşğası yer ħuğlasıdır ismi meymûnu
Ĥabâsetde saňa ğâlib fağrda senden ağvecdir

Seniñ ağvâlini nağl etdim icmâlen aña bir ğün
Dedi aña naşîhat ba' d-ez-în bî-hûde bir lecdir

Eger tecdîd-i îmân eyleyip insâfa gelmezse
Anı ħatlı eylemek mânend-i ecr-i rûze-i ħacdır

*****

Râğıb Pâşâ re'îs iken ʿ ulemâdan bir kimesne taşradan maşlahat için gelip kendüye misâfir olmuş. Ve birğaç ğün soñra ramazân-ı şerîf olup iftâr eşnâsında ʿ âlim-i mezbûr lisân-ı etrâk üzre mütekellim olduğundan ħamdenillâhi Te'âlâ bu sene-i mübâreke de iramazân-ı şerîf mevsimi mu'tedile teşâdüf eyledi demiş. Re'îs-i müşârün-ileyh istihzâ'envâğı'â ħ'âce efendi işâbet buyurduñuz şübhemizi ħall edelim deyip bu

ıramazān-ı şerīfīn evvelinde olan elīf burada ne için gelmiştir dedikde ‘ālim-i mezbūr hūrdeyi fehm ile bi-lā-ta‘ allüm kıle irāğabu ‘ibāresinde olan gibidir demesi el-ḥaḳ letā’if-i ‘acībendendir.

[25b]

Ṭalebe-i ‘ulūmdan biri şaḥḥāf çarşısına varıp zürefā-yı şaḥḥāfdan birine sizde bir Şaḥīḥ-i Müslim var mıdır diyerek alacağı kitabı su‘āl etmiş. Ve Şaḥḥāf Mes’ūl Efendi ben kırk yıldır bu çarşıdayım bunda şaḥīḥ Müslim görmedim yokdur diyü şaḥḥāfların inşāfsızlığını imā eylemiş. Güzel nüktedir.

İşbu fıkrā Ğazālīniñ letā’if ü muḫḫikānı şāmil Rāfi‘ü’l-Humūm u Dāfi‘ü’l-Ġumūm nām risālesinde tarz-ı diğere üzre muḥarrer olup nev-ḥublardan her ḥarīḳ-ı maḥbūb-ı ḥabv etmekle bir ṭarīḳ fikrinde oldukları sırasında zekerātī fıkrayı daḫi yazar. Şöyle ki ğulam-pāreniñ biri bir köyden şehre gelirken yolda teveccūh bir ablaḳ u parlaḳ Türk oğlanı görür yanına düşer yoldaş olur. İraḳdan bir köprü görüp ḥerīf birdenbire durur. Oğlana şehre vardığıñ var mı der. Oğlan yokdur dedikde ya aḳceñ var mı bekcilere verecek köprüyü geçip göresin. Oğlan aḳcesi olmadığını beyān eyledikde ḥerīf eydür: Benim aḳcem var. Gel bir iş edelim ya señ baña gir ya ben saña gireyim gidelim deyip oğlanıñ önüne domalıp gel baña gir eger giremezsen ben saña girerim der. Oğlan ḥerīfin beline yapışır başını gö..üne gāh sürer gāh sürünür giremeyeceğini bilir. Ḥerīfe yalvarır ben saña giremedim bāri sen baña gir der. Ḥerīf fi’l-ḥāl dur otur derken ḳol ḳadar si..ini oğlanıñ gö..üne ḳor. Oğlan bu nedir der. Ḳolumdur dedikde ve oğlan yokladıḳda ḥerīfiñ ṭa..aḳları eline gelir. Ya bunlar nedir dedikde bāzū-bendimdir der. Oğlan Pāşacığım bu bāzū-bend ḥaḳḳı’çün tevbe olsun bir daḫi şehre gelmeyeyim ve adın daḫi anmayayım çıkar ḳolunu der. Seker bu ḫīle ile derd-mendi geçer nāziklik ile aña pendir.

Muḫḫikāt

Rāğīb Meḫmed Pāşā riyāsetden Mışır Vālisi olup Mışıra vuşūlünde resm üzre alay-ı tertīb ile cem‘iyyet-i ‘azāime arasından bī-nihāye a‘mā sā’il yol üzerinde durmuş ve müşārün-ileyh bunca se’eleyi gördükde: “Bunlar Bulaḳdan sarāya varınca ḳadar böyle

keşret üzre midir?” diyü su’âl edip anlar daği: “Belî eslâfiñiz zamânında daği bunlar böyle dizilirler. İki taraftan beşer onar âdem bunlara şadağa verir.” dediklerinde “Bunca se’eleye ağe yetiştirmek ne kâbil. Eger bunlara şadağa verilmek lâzım gelir ise sarâya varınca biz de şadağaya muhtâc olup üst başlarında durmamız iktizâ eder.” demiş. Raḥimehullâh

[26a]

Müderrişinden Seydâ Efendi ki Re’îs Ḥayrî Efendiniñ birâderidir. Ğâyet lâubâlî vü ḥalî’ü’l-’izâr u doğunağlı sözler söyler bir kimesne idi. Bir gün bir meclisde Süleymân Ḥân cennet-mekânîñ meḥâsin-i fütühât u ḥayrât-ı mü’eşşirinden baḥş olunmuş idi. Seydâ Efendi cevâbında tâ’ife-i yeñiçeri aniñ fesâd u mel’ânetlerini îmâ kaşdıyla Sultân Süleymânîñ ḥayrî şerrine muḳâbil olmaz ḥattâ âsitâneye getirdiği şu îcâd eylediği yeñiçeri tâ’ifesiniñ yestehlediği ḳazûrâtı taḥîr eylemek demesi ḥaylî zıḥke sebep oldu.

Ser-eḫbâ Behcet Efendi Enderûndan muḥrec-i Mekke pâyesiyle Edirne ḳazîsi esbağ ‘Ârif Efendiyi ḳâziyyü’l-Ḥarem diyü telḳib etmiş idi. Sebebi kendünün ü ḥânedânınıñ ‘adû-yı câmı olan Ser-eḫbâ Nu’mân Efendiniñ kerîmesi mûmâ-ileyh ‘Ârif Efendi zevcesi olup bâ-ḥuşuş kendüye ḥekîmbaşılığda ḥalef soñra selef olan mûmâ-ileyhâ hemşiresi olmak ḥasebiyle bir miḳdâr daği lisâna gelmiş bir ḥâton olmak mülâbesesiyle mûmâ-ileyh Behcet Efendi münâfese-i ḳadîmeden nâşî gerek ‘Ârif Efendi vü gerek zevcesine itâle-i lisân ederdi. Bir gün Behcet Efendi faḳîre ḫiḫâben mûmâ-ileyhâdan u ‘Ârif Efendiden baḥşle muḳaddemlerde Müslümân etdikleri ma’ḥûd Frenk ile ‘iyâli bunca lisâna gelmiş iken ve kendü daği bilir iken geçen gün hiçbir şey olmamış gibi ‘Ârif Efendi Freng-i ma’ḥûdu baña açıp yarım sâ’at ḥazâḳatla memzûc ihânetini naḳl etdi. Çok yüzlük ü ḥaylî deyyüşlük degil mi dedikde faḳîr ne yapsın tecâhülü’l-’ârif ḳâ’idesini icrâ lâzım geldiginden öyle söylemiş dedim.

Maḥbûb dostuñ biri ḥammânda yek-çeşm câzibeli bir şâb-ı emred dellâk görüp içeriye girdikde kendüsü daği ḳaşden yek-çeşm olmuş. Ve ikinci def’a yine ḥammâma varıp o def’a ḳapadığı gözünü açmış. Ve yek-çeşm dellâk maḥbûb dost ḥerîfe varıp siz

muḳaddem daḫi gelmiş idiñiz. Gözüñüz ḳapalı idi şimdi açılmış sebebi nedir demiş olmağla ḫerīf-i zarīf daḫi birisi bir ‘ilāc ta‘rīf eyledi. Etdim gözüm açıldı dedikde oğlan ‘ilācı su l‘āl edip ḫerīf daḫi kendüyü düzdürmek demekle oğlan kemāl-i ḫamāḳatından ḳatından gerḫek şanıp ḫerīfe nefsini teslīm eylemiş. İş bitdikden soñra ḳanı gözüm açılmadı dedikde evvelā birdenbire olmaz ya diyü cevāb verdikden soñra ḫaşra ḫıḳarken oğlana seniñ gözüñ soñradan mı ‘alīl oldu yoḫsa anadan doğma mı diyü su ‘ālinde oğlan anadan doğmadır diyü cevāb vermekle öyleyse açılmaz zīrā benim gözüm soñradan ‘alīl olmuş ‘ilāc saña te ‘şīr eylemez demiş.

[26b]

Bağdād Ḳapı kethüdāsı Ḥasīb Efendi muḳāḫa‘at nāzırı sâbıḳ Es‘ad Efendi maḫlūlesi olan fāḫiḫeyi tezvīc edecek olmuş. Ve ḫavādiş olarak Ser-eḫıbbā Behcet Efendiye söylendikde işte ol vaḳt Ḥasīb Efendi gayūr-ı Bağdādī olur demiş. Behcet Efendi böyle demeyip “bel hüve kezā”⁸⁴ āyetini okuyaydı daha güzel olur idi.

Ḥaḫḫāḫ Yesāri-zādeniñ kızbe ibtilāsı meşhūrdur. Bir gün Ser-eḫıbbā Behcet Efendiye varıp eḫnā-yı şoḫbetde bende bir dürbīn vardır. Bebekde olan sāḫil-ḫānemden ḳarşı Ḳandīllı aḳındısında vāḳi‘ Sultān Bayezid kātibi Sa‘īd Begiñ tilāvet ederken elinde olan muşḫaf-ı şerīfiñ yazısını hezār kerre okudum demiş. Meclisde olan aḫıbbā şūret-i inkārla böyle dürbīn görülmüş müdür dediklerinde Behcet Efendi şaḫiḫdir ḫattā efendi ḫazretleriñ muşḫaf-ı şerīfi mezkūrede okuduğu “Veylü’l-li’l-mükezzibīn”⁸⁵ sūre-i şerīfesi idi dedi.

Ḳoca Muşḫafā Pāşā zākirbaşısı Şikārī-zāde bir ḫoş-gū ādem idi. Bir gün küffārīñ āteş gemileriñ şoḫbeti meclisde tezekkür olunurken Şikārī-zāde bizde de āteş gemileri vardır diyü dövüşdü. Bizim āteş gemilerimiz yoḫdur-vardır diyü ḫaylī mu‘āraza ile murādına kimse varamadı. Nihāyet ya bu yananlar nedir diyecek bir ḳahḳaha ḳopdu ḫünki her bār bizim gemileri küffār yaḳıyor. Āteş gemileri bizimkilerdir demek istedi.

⁸⁴ Bilakis o aynı şekilde.

⁸⁵ “Yalanlayanların vay haline.” (**Mürselat suresi, 37**)

Yine merhûm Şikârî-zâdeyi mevlüde da' vet için Kula Kapısı Şeyhi Kudretullâh Efendi tezkere göndermiş. Merhûm tezkereyi eline alıp gelen dedeye Şeyh Efendiye selâm ederim. Benim gibi ihtiyâr âdem Kula Kapısına böyle kâğıd tezkere ile gidemez. İskeleye bir ağaç tezkere göndersin demesi el-hağ güzel bulmuştur.

Yine Şikârî-zâdeye lahm-ı ğanemiñ seksen üç paraya kıyâsı fûrûhat olduğu haber verildikde sübhânallâh şabî iken on üç paraya şatılır idi şimdi seksen üç yaşına girdim et de ol miqdâra çıkmış ve benim ile berâber yaşamış dedi.

[27a]

Şeyhülislâm-ı esbak Zeynî Efendi bir gün münâsebet getirip ben vefâtımdan sonra 'iyâl ü evlâdım zahmet çekmesin diyü kayırmak dâ' iyesinde olmam zirâ ben ölsem oğlum kapınıñ önüne bir pösteki koyup oturur Halkdan deryüzeeder ve vâlidesini vü hemşiresini besler demiş. Çünkü Zeynî Efendi oğlu çolağ u 'alîl ü zişt-rû idi. Bir gün yine bir münâsebette biriniñ kemâl derece çirkinliğinden bahş ederken oğlu girmiş. Hemen oğlunu gördükde muhâtabına artık ta' rif lâzım degil işte bizim mollâya bak aña bak ikisi daği birdir demiş.

Yine merhûm Zeynî Efendi vefâtından birkaç gün muqaddem oğluna hitâb edip işte oğlum yetmiş senedir dünyânıñ ardına düşüp bunca mâl biriktirdim ve dört el ile şarıldım ve harîş oldum. 'Âkıbet cümlesini bırağıp gidiyorum şağın señ benim gibi harîş olma zirâ señ bir el ile hiç tutamazsın demiş.

Yine merhûm vefâtına qarîb ağırca haste olduğda dâ'iresi imâmina sipâriş etmişler ki efendiyi yalnız bırakma ağırlanır ise Yâsîn-i şerîf oku. İmâmda ekşer yanında oturur ve kalkmaz imiş. Merhûmun da cânı şıkılır imiş. Bir gün yine imâm otururken uşaklardan biri kapıdan işâretle ta'âm çıktığını imâma ihbâr etmiş. İmâmda efendi ziyâdece hastedir gidemem şüretiyle işâretini merhûm gördükde cânım imâm efendi daha yas vakti olmadı ben saña haber veririm. Yemek çıkmış kalk yemek ye diyü infi'âlini izhâr etmiş.

Tüccârdan biri Karadeñizde bir şedîd fırtınaya dūcâr olup ğarka qarîb hâlet yüz göstermekle tâcir-i merkûm istiğfâr u ed'iyeye ve hazerât-ı ehlullâha nezr ü istimdâda

başlayıp bir vechle hevāya i' tidāl u rūzgāra sūkūnet gelmemiş. Gemide olanlarıñ biri mücerribdir ki bir 'ādem böyle bir beliyeye dūçār olsa biraz şey vermek üzre nezr-i va' d eylese ol beliyeden hālāş olur demekle tācir-i merķūm daħi hemen fırtınadan kenār-ı selāmete çıkarsam bir zālīm bulup yüz ğurūş vereyim diyü nezr eyledikde o ān rūzgāra sūkūnet

[27b]

gelip gemiyi Varna Sāhiline itmiş. Gemide olanlarıñ 'aqlı başlarına gelmek için lenger birağılıp içinde olanlar ile tācir-i merķūm taşra çıkıp a'yān-ı velāyet-i zalemedendir hūlyāsıyla yüz ğurūş götürdü a'yānıñ önüne koyup keyfiyyeti söylemiş a'yān daħi zulmden berī-yi zemīn ile aķceyi qabūl etmeyip hākīmü's-şer' olan kimesneye götürmesini tavsiye eylemiş olmağla tācir daħi aķceyi hākīm efendiye götürüp şuret-i hāli tafşīlen ifāde eyledikde hākīm hāzretleri pek güzel qabūl ederiz lākin şer' e taṭbīķ edelim deyip birkaç ādem çağırmış ve anlarıñ muvācehesinde ben bu ādeme şu maħkememiziñ saķfı üzerinde vü havlusunda biriken qarı yüz ğurūşa şatdım ve bu daħi aldı şahid oluñ demiş. Ve bunuñ bir mübāya' a hücceti yazılsın ve yigirmi beş ğurūş harc-ı hüccet ver diyü teklīf eylemiş olmağla tācir-i merķūm daħi muvāfaķat hücceti aħz eyledikten sonra gitmek şuretinde olduķda hākīm tāciri şalıvermeyip mübāya' a eylediğīñ qarı qaldır mülkümde durduğuna rāzī degilim dedikde tācir bu qar nasıl ve kaç günde qalķar amān bunuñ yine çāresini siz bilirsiz diyü ricā vü niyāza başlayıp nihāyet qarı hākīm efendi qaldırtmaķ üzre muķāvele ederler. Ve beş yüz ğurūşunu daha hākīm efendi aldıķda yine tācir-i merķūm gitmek isteyip ol vaķt ibrā olunmayınca gitmek olmaz diyü yine şalıvermeyip yigirimi beş ğurūş daħi harc-ı hüccet aħzıyla berāber hücceti vermiş ve öyle şalıvermiş olmağla tācir-i merķūm aşlı yoķdan bir nezr için altı yüz ğurūş cerīmeye ve iki kıṭ' a hücceti eline alıp elħamdülillāh-i Te' ālā nezrimiz maħalline īşāl olunmuş diyerek gemiye binip maħall-i ticāretine gitmiş. Ne' ūzū-billāh işte zamānımız hākimleri daħi bundan eşna' işler yaparlar. Allāh inşāf vere.

Devlet-i Āl-i-‘Osmān

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

Bu devlet evvelā ‘Osmānîñ oldu ba‘ dehū Orhān
Murād u Yıldırım oldu Meḥmedle Murād Hānān

Olup Fātih Meḥmed Hān mükerrer vāliidi birle
Velī Hān Bāyezidle oldu Selīm ü Süleymān Hān

Selīm ile Murād oldu Meḥmed Aḥmed-i Evvel
Mükerrer Muştafā beyninde oldu pādişāh-rā ‘Osmān⁸⁶

Murād-ı Rābi‘ ü İbrāhīm Hān u Süleymāndır⁸⁷
Şāh oldu Aḥmedle Muştafā vü Aḥmed ü Maḥmūd Hān⁸⁸

Daḥi ‘Osmān-ı Şāliş Muştafā-yı Şāliş el-Aḥbār
Olur ‘Abdülḥamīd Hān ile yigirmi yedi sulṭān

[28a]

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Kişver-i dil gitdi elden ey şāh-ı ğaflet-serir
Taḥtgāh-ı sine ḥālīdir emir ister emir

Devrān-ı seriñ yeride tiğ-ı helāk eder
Mānend-i şem‘ her kime kim tāk-ı zer verir

Nedir bunca ḥareket rāst söyle sulṭānım
Felek misin a benim pādişāh-ı devrānım

‘Aceb mi yaḥsa nār-ı ḥasretle sīnesin bir dem
Ki ḥāl-i müşk-i būy-ı yāre kaçmaz dāğ-ber-dildir

*****

Ḥāfız-ı Şirāzī

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Yūsuf-ı güm-geşte bāz-āyed be-Ken‘ ān ğam me-ḥor
Külbe-i aḥzān şevēd rūzī gülistān ğam me-ḥor⁸⁹

⁸⁶ pādişāh-ı: pādişāh-rā (N)

⁸⁷ Aruz aksamaktadır.

⁸⁸ Aruz aksamaktadır.

⁸⁹ “Kaybolan Yusuf, Kenan’a geri döner, gam çekme; ‘hüzün kulubesi’ bir gün gül bahçesine döner, gam çekme.”

Süleymān

Ber-demed şubḥ-ı vişāl ez-matla^c -ı cān ğam me-ḥor⁹⁰
İn şeb-i hicrān resed rūzī be-pāyān ğam me-ḥor⁹¹

*****

Ey dil ez-maḥrūme-i dīdār-ı cānān ğam me-ḥor
Şubḥ-ı vişāl āḥir resed ez-şām-ı hicrān ğam me-ḥor⁹²

*****

Ey dil ez-rūz-ı firāk şām-ı hicrān ğam me-ḥor
Şām-ı vuşlat hem resed rūzī be-pāyān ğam me-ḥor⁹³

*****

Fuzūlī

Ġam günü hem-demlerim ğarḳ oldular göz yaşına
Silmege göz yaşını bir ğam-ğüsārım ḳalmadı

*****

Halka-ı dūd-ı kebūd eyyāmımız dām eyleriz
Göklere çıḳsa o kebk-i vaḥşiyyeyi rām eyleriz

Çözdükce her gece o şanemzūlfü bāğını
Bād-ı şabā mu^c aṭtar eder cān dimāğını

Esīr-i bend faḳīri ğamdan āzād etmez rūzgārı
Ḳul eyler ^c ālemi şāh-ı cihāmīn luṭf u iḥsānı

*****

Es^c ad-zāde Meḥmed Şeref Efendi

Çekdirdi gör keştī-i şaḥbāyı düşme firḳate
Çatmak istersen eger bir mīr-i deryā āfete

⁹⁰ Berdemed: berdemī (N) ; cān: ḥān (N)

⁹¹ “Kavuşma sabahı, can matlandan doğar, gam çekme; bu ayrılık gecesi bir gün sona erer, gam çekme.”

⁹² “Ey gönül! sevgilinin yüzünden mahrum olmaktan gam çekme; ayrılık akşamından sonra kavuşma sabahı ulaşır, gam çekme.”

⁹³ “Ey gönül! Ayrılık gününden ve ayrılık akşamından gam çekme. Bir gün (ayrılık) sonra erer, kavuşma sabahı ulaşır, gam çekme.”

Şeref

Fi'l-meşel dehre Süleymân olsa görmez ehl-i dil
 Āsâf-ı bahtıñ yine Belķıs-ı kām-āver lâkin

*****

Hať niçün zâhir olur kişver-i ruhsârında ey meded
 [Rûm 'dur] bunda niçün leşker-i Hindû bulunur

Āb-ı vecd-ile tefâhür etmek
 Ğayriye naķd-i cān vermek gibidir

Ād-i azhâda ziyâfet etmek
 Halka kurbân pâyı vermek gibidir

Nezr etmekde şem' -i ' ayşim şafâ-yı dil
 Şikâyet-şüde bād-ı bahâr rûzgârımdan

Râmî Pâşâ Şefîķ Efendi merhûm beg
 Hevâyide diyü ta' rîz eylediklerinde söylediği

Ne kuvvet var meded ol zâlimiñ çeşm-i siyâhında
 Ki haşlet-i ' işmeti virân eder ol nigâhında

Bozulmaz mı tılısm-ı tevbe zâhid ol gül-endâmı
 Giribân tâ-be-nāfe çāk görseñ cām-ı h'âbında

*****

Mehmed Şefîķ

Ser-ā-ser nār-ı gül-gün cāmesi nārdek-i güldür
 Anıñ'çüñ ol gülüñ naķş-ı libâsı çeşm-i bülbüldür

*****

Biz meykede-i ' aşķı şâhâ cür' a-keşânız
 Biz faķr u fenâ ile bugün şâh-ı cihânız

Derler ise kimiñ şūfîsisiñ Şehrî cevâb ver
 Merdân-ı Hudâ kâşif-i Hâķķ ümm-i Sinânız

*****

Lebīb

Biñ t̄aze d̄ağ ister imiş iştirāsına
Kālā-yı vaşlı ol mehiñ âteş bahāsına

*****

Şehri

Mehveşim diyü āyīne-i h̄üsnünde maṭla^ç gösterir
Ebruvāniñ şakḳ-ı m̄ah-āsā dü-mısrā^ç gösterir

*****

Vechi d̄ardır kıṭ^ç a-ı m̄ir olsa bā-ḥaṭṭ-ı^ç imād
H̄üsn-i ḥaṭṭ ile o çār-ebrū muraḳḳa^ç gösterir

*****

Mef'ülü / Mefā'îlü / Mefā'îlü / Fe'ülün

Dūd-ı siyāh-ı āh ber-ümmīd-i dil-i çākem
Çün ebr ü felek sāye şeved ber-ser-i ḥākem

Ān m̄ah ber-āmed bermek-i dūd-ı helākem
Ḥurşīd-i ziyā-baḥş şeved ber-ser-i ḥākem

Āhī ki şerīrbār şeved ez-dil-i çākem
Kilk şüred gonca-ı dehr ber-ser-i ḥākem

Her ḥār-ı cefāger nev-resed ber-dil-i çākem
Tirī şeved lerze küned ber-ser-i ḥākem

(Ebyāt-ı laṭīfe nazīreleriyle cem^ç olunmuşdur)

Çün gördü rüzgārıyla āḥir bulur fenā
Gül cāmesi etdi ğamından ḳaba şaba

Verdi bahārıyla edecek merḥabā şabā
Bī-berg ü bī-nevāde bīlek ḳaba şaba

İmrenme görüp sürḥ-i pilāvīñ ümerāniñ
Ḥün-ı cigeriniñ eşeridir fuḳarāniñ

[28b]

Azmî

İmrenme görüp çerb pilāvîñ ümerānîñ
Kim yüregi yağıyla pişüpdür fuķarānîñ

*****

İmrenme görüp ğonce-i bāġîñ ümerānîñ
Kim şular anı gözleri yaşı fuķarānîñ

*****

II. Bāyezid

Her dūd ki peydā şevēd ez sîre-i çākem
Ebrū şevēd ü girye küned ber-ser-i hākem

*****

Necātî Beg

Her nāvek-i ney kez nev resed ber dil-i çākem
Nāyî şevēd ü nāle küned ber-ser-i hākem

*****

Adlî

Her tîr-i cefā kez nev resed ber dil-i çākem
Servî şevēd ü sāye küned ber-ser-i hākem

*****

Her seng-i cefā kez nev resed ber dil-i çākem
Levhî şevēd vü sāye küned ber-ser-i hākem

*****

Rehā-ı Vaşfif

Her tîr-i se-per kez -nev resed ber-dil-i çākem
Murgî şevēd vü girye küned ber-ser-i hākem

*****

Hacı Hāsan-zāde

Her ğamze-i şühî ki nev resed ber-dil-i çākem
Sūziş şevēd vü sāye küned ber-ser-i hākem

*****

İbn-i Kemāl

Sevdā-yı hāttūñ ki nevsed ber dil-i çākem
Sünbül şevēd zi-būy-ı dehr ber-ser-i hākem

*****

Her zaḥm-ı sitem ki nev resed ber dil-i çākem
Derdī şevēd vü girye küned ber-ser-i hākem

*****

Her dāne eşkī ki çend ber-dil-i çākem
Nergis şevēd vü girye küned ber-ser-i hākem

*****

Lā-edrī

Yek-bār nigāhest ki resed ber-dil-i çākem
Nergis şevēd vü reng dehd ber-ser-i hākem

*****

Lā-edrī

Her nāle ki çün berç-ı cehd ez-dil-i çākem
Şem^ç şevēd şu^ç le-i dehd ber-ser-i hākem

*****

Her dūd ki peydā şevēd ez-sīne-i çākem
Çün ebrū siyāh hīme-zend ber-ser-i hākem

*****

Hüner ḥançer-i şavt ki resed ber-dil-i çākem
Sūziş şevēd ebr-i büryān ber-ser-i hākem

*****

Nābī Merḥūm

Ser-geştegi zi-ser-i tereddüd ehl-i ^ç aşık-rā⁹⁴
Ger ba^ç de-i merg seng şevem āsiyā şevem

Üftāde ki zi-tıynet-i men kiyem ne-mī-şevem
Ger ba^ç de-i merg niyyet şevem büriyā şevem

⁹⁴ Aruz aksamaktadır.

Cebr-i kişver mültezem-i ıynet-i men-est
Ger ba' de-i merg dehr şevem mû-miyâ şevem

Çeşm-i küşâ-yı lâzıme-i ehl-i metreb-est
Ger ba' de-i merg dâne şevem büriyâ şevem

Tekmîl ü neķâşî lâzıme-i ehl-i himmet-est
Ger ba' de-i merg hâk şevem kîmyâ şevem

Cezb-i kulüb-ı ehl-i nażar metrebî men-est
Ger ba' de-i merg sengî şevem âsiyâ şevem

Ez-çeşm-i aġyâr ne-yüfted şehîd-i 'aşķ
Ger ba' de-i merg gerd şevem tütüyâ şevem

(Şarâba benefşe ta' biri bu ebyâtdan ma' lûm olmak için kayd olundu)

Yine kim şöhbete meyl etdi gülsitânında
Var benefşe kokuşu ġonce-i ġandânında

Gel ey şimşâd-ķâmet ġonce-leb gül-ruġ cihân içre
Benefşe içelim zerrîn ķadehle gülsitân içre

Benefşe nûş ederseñ vaķtidir zerrîn ķadeġlere
Sunulsun her tarafından bezm-i ġülde sâķiyâ müller

Benefşe nergis sürġ eylemiş ol verd-i ġandânın
Açılmış iki ra' nâ verdi ġüyâ bir gülsitânın

Bir benefşe koyalım şîşeye çün kim ķomadık
Ne ġül ü lâle ne sünbül ne ķaranfil ķodular

Olduķca iġnâķ ġam gelir gider
Et nûş-ı benefşe ile tedbir

*****

Rast geldim gece aġyâr ile şaķķu'l-ķamere
Dedi eyâ nedir ol 'arızın üstünde bere

Nâz ile ġande edip dedi ol ġurşîd-cemâl
Şehper-i rûġu'l-emîndir ki doķundu ķamere

Dedim ey Zühre-ceb̄in dün gece şaḡḡu'l-ḡamere
Nedir ol mihr ü cemālinde görünen bu bere

Dedi kim kıldı eṣer Ḥazret-i Maḡbūb-ı Ḥudā
Başıp ayaḡını Mi' rāca çıkarken ḡamere

Seyr-i baḡ içre erişdim gece şaḡḡu'l-ḡamere
Dedim māh-ı şeb-efrūz nedendir bu bere

[29a]

Giderip perde-i vech-i ḡüsnuñ Yūsufveş
Dedi engüş-i nebīdir ki doḡundu ḡamere

*****

Gülşeni şeyḡi o şem' -i ḡarem-i ' urefāniñ
Kerem olursa n'ola ḡurşid gibi bāzārı

Āfitāb-ı felek ma' rifetim var derse sezā
İki şāhiddir iki kevkeb-i ḡisū-dārı

Ḥurde-bīnān ben cāh-ı taraşşudda iken
Görmemişlerdi o ḡurşid-i ḡamer-i ruḡsārı

Der-i pā laḡza-ı vāḡidde hezārān taḡsīn
Nice gördük o iki kevkeb-i ḡisū-dārı

Şeyḡanetle felek ḡased edip dedi şu' ūd
Gerçi gördü bir iki mehveş mihr-i āşārı

Necm-i şāḡıb gibi a' dā atılıp körlük için
Aña göstermediler kevkeb-i ḡisū-dārı

Dīde-i Dürri vü Şāḡıb felek rü'yetde
Olsa mizān göremezler o iki ruḡsārı

Şāḡıb ḡapısı çerḡ gibi çıkarsañ felege
Göremezsin o iki kevkeb-i ḡisū-dārı

Hayret-i bāşıradır Dürriye şad-pāre pesend
Cāh bahşında iken gökde görür envārı

Çār-çeşmiyle bağanlar göremezken gördü
Bir baķışda o iki kevkeb-i gīsū-dārı

Gülşenī şeyhi o yektā-güher tād-ı hüdā
Eylese fitne zuhūrunda n'ola aħbārı

Ḳadleri rüz-ı kıyāmetden 'alāmet der ise
İki şāhiddir iki kevkeb-i gīsū-dārı

*****

Tekye-i çerḫ lāciverd içre
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Pīr-i dehrīñ iki civānıdır
Biriñ aḫşam kıocar birini seḫer

Ḥoḫḫa-ı çerḫ-i lāciverd içre
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Pīr-i dehrīñ iki ğidāsıdır
Biriñ aḫşam yuḫar birini seḫer

Tāḫ-ı eyvān-ı bezm-i 'ālemde
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

İki altınlı tādıdır dehrīñ
Biriñ aḫşam geyer birini seḫer

Ey ma'ārif ü ḫiddet olanlar
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Baḫr-ı tevḫīde oldular ğavvās
Biri aḫşam dalar birisi seḫer

Ben faḫīrle yār beyninde
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Ḥaber için iki kebūter durur
Biri aḥşam uçar birisi seḥer

Seyr-i maḥbūbdur murādı hemen
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Pīr-i gerdūna iki revzendir
Biriñ aḥşam açar birini seḥer

Ḥayme-i çerḥ-i lāciverd içre
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

İki kāse şarābıdır dehrin
Biriñ aḥşam içer birini seḥer

Ḳubbe-i çerḥ-i lāciverd içre
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Pīr-i dehrin iki çerāğıdır
Biriñ aḥşam yaḥar birini seḥer

Çemen-i aḥzar-ı sipihr içre
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Gülşen-i dehrin iki goncesidir
Biriñ aḥşam açar birini seḥer

Taḥtgāh-ı cihān içre dilā
Añladın mı nedir bu şems ü kamer

Ḥüsrev-i dehrin iki efseridir
Biriñ aḥşam geyer birini seḥer

Tekye-i nüh-ḳıbāb-ı çerḥ içre
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Pīr-i dehrin iki külāhıdır
Biriñ aḥşam geyer birini seḥer

Kāse-i çerḥ-i lāciverd içre
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Halka-i dehrin iki hediyyesidir
Birin ahşam sunar birini seher

[29b]

Hayme divar-ı tekye-i çerhe
Aşılır dem-be-dem bu şems ü kamer

Şeyh-i dehrin iki kudümüdür
Birin ahşam çalar birini seher

Şiše-i lāciverd-i çerh içre
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Zib-i astarıdır nüh-eflākin
Biri şebbū birisi necm ü kamer

Türbe-i lāciverd-i çerh içre
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Fāl eder kimyāger-i gerdūn
Biri kurş-ı şems birisi kamer

Ġaraż-ı pīr-i çerhe gördün mü
Aşmış dü-çerāġ-ı şems ü kamer

Türbe-i Muşafāya ta' zimen
Birin ahşam yaqar birini seher

Kise-i ebrū-yı çin-i çerh içre
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Sīm ü zer dürrdir hazīne-dār-ı felek
Baş eder kā'ināta şām u seher

Hoqqa-ı dil-firib-i çerh içre
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Mührelerdir ki hoqqa-bāz-ı cihān
Anı eyler nühüfte şām u seher

Baħr-i nīlī-āsumānda ‘ acīb
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

İki .....⁹⁵ dehānında
Gösterir şeb-çerāğ şām u seħer

Zīr-i ‘ anķā-yı āsumānda ‘ aceb
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Beyzeleridir müdām peçeleriñ
Uçar şark u ğarba şām u seħer

Kaşr-ı nüh tıbāķ-ı āsumānda ‘ aceb
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Revzen-i şāh-nişīn-i kudretdir
Açılır rüy-ı ‘ arza şām u seħer

Bezmgāh-ı sipihr-i mīnāda
Şimdi bildim nedir bu şems ü kamer

Zend-i deħriñ iki piyālesidir
Birin aħşam çeker birini seħer

Rüştsār-ı zamānda eyā
Bildiñiz mi nedir bu şems ü kamer

Reh-nümā iki Hızırđır kim
Biri aħşam gezer birisi seħer

*****

Fevķ-i ĩn kaşr-ı çerħ-i nīlī-fām
Hiç dāne çi-est şems ü kamer

*****

Dīde-i ħūr [u] ğilmānest
Be-temāşā küşāde şām u seħer

*****

Sıçradı ‘aşk dedim yâhû-yı bî-‘aded
Ez-cümle saña ne tev’em yâ ‘Alî meded

Der-baħr-i ğam-ı fenâda em-i emvâc bî-‘aded
Tâ çend-deşt pây-zenim yâ ‘Alî meded

Ne cân-ı hâricî-zede-em pençe çün esed
Hûn-ı Hüseyn maṭlabem yâ ‘Alî meded

*****

Nesîmî

Nâķıs vücûda çün kim noķsân gelir hemîşe
Cehd eyle kâmil ol kim gelmez kemâle noķsân

*****

Âħir zamân demidir cehd eyle câhil ol kim
Câhil cihânı tıttı erdi kemâle noķsân

*****

Nâimâ

Halkı men‘ eylemekden saña ne girer ne çıkar
Vâ‘ izâ yoķsa duĥân ile kıyâmet mi kıpar

*****

‘Azmi-zâde Hâletî

Żararsız bir duĥân içmekde n’eyler bunca diķķatler
Duĥân-ı âh-ı mazlûmânı men‘ eyleyen hüner oldur

‘Azmi-zâde Hâletî

‘Aceb mi olsa te’şîri âh u nâlemiziñ
Ķarardı Ķalbi duĥân içmekden kibârımızıñ

*****

Şeyhülislâm Yahyâ

Dûd-ı âhı göklere çıķdı re’âyânıñ bugün
Siz safâlarla duĥân içmekde ‘âlem gök tütün

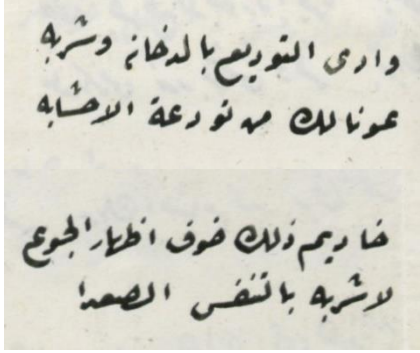
Şeyhülislâm Yahyâ

Çek sufra-ı simâtı yârâna gece vü gündüz
Aĥbâbla duĥân iç olma şaķın tütünsüz

*****

Dirîğ sufra-ı ni‘ met çekildi dünyāda
Duḡān ile geçinir bir alay tütünsüzler

*****

*****

Āh etmege bir bahānedir ey sākī
Bī-dīn dīni duḡān-ı mu‘ tād şanır

Bilenler bilmeyenler daḡl ederler
Ḥarām yerlerde duḡān içme derler

Şīşe-i hicr olsa yerim n’ola mānend-i gül
Ey felek bir tāze gülden çıkardıñ sen beni

Giryeye-i telḡ eyler isem n’ola mānend-i ‘araḡ
Ey felek bir lebleri mülden çıkardıñ sen beni

N’ola döksem gül-āb-ı sirişk ey çerḡ dīdemden
Bir gonce-i bāḡ-ı melāmetden çıkardıñ sen beni

N’ola mānend-i dūr baḡrım delinse ḡuşşa vü ḡamdan
Ey çerḡ bir baḡr-i melāmetden çıkardıñ sen beni

[30a]

Der-āḡuş-ı nigār olmaz mısın ‘aşıḡ-ı zāra
Meger başdan geçip bī-cān ola mānend-i pirāhen

Seriñ terk etmeyen tutmaz visāliñ dāmeniñ ḡat ’ā
Seni ḡoymazdı serden geçse pirāheniñ cānā

Bahā-yı cān-ı ümmīd ḡalmaz ise böyle der-beste
Nesīm-i luḡf-ı İsrā elbette bir gün fetḡ-i bāb eyler

‘ Ārif ol ğam çekme **Nef’î** böyle kalmaz rûzgâr
Luţf eder bir gün Hudâ elbette feth-i bâb olur

Ögme şarâbı zemm edip afyonu sâkiyâ
Açdırma ehl-i keyfe kuşunuñ kapağını

Ne kadar şu‘ le-efzûn olsa da şem‘ -i zâlim
Āh-ı mazlûm ile .....⁹⁶ çok sürmez

Mâlî şarf et hiç koyma bu şeş virânedede
Nezd-bâz-ı⁹⁷ ‘ akl olan pûl kıomaz Şîşhânedede

İntizâmdır Şîşhâneñe olma mağrûr
Gehî nerrâd-ı felek âdeme bir pûlluğ eder

Sînesin şarmağda letâfet yok mu
Gele insâf ede cânâ eliñi göğsüne kıo

Bir selâmina seniñ degmeyevüz mü ey mâh-rû
Lâyık olsun gel insâf et eliñ göğsüne kıo

Yürek oynatmamağâ ‘ arz-ı cemâl eylese yâr
N’ola insâf et eliñ göğsüne kıo çâre mi var

Āteşin câme geyip ‘ âlemi yakdıñ ey gül
Eliñi göğsüne kıo biricik insâf eyle gül

Sîneñe degmemege çâre mi var ey mâh-rû
Senden insâf idi degmez mi elin göğsüne kıo

Bir midir pençe-i hurşid ile hîç ol mâh-rû
Sen de insâf edip ey çerğ eliñ göğsüne kıo

Bir selâm ile niçün etmezsın bize nigâh
Hele insâf mıdır sen de eliñ göğsüne kıo

Selâm ver sa‘ âdetle şâhâ ihyâ kuluña
Biricik sen dağı insâf et eliñ göğsüne kıo

⁹⁶

⁹⁷ Nerd-bâz: Ner-bâz (N)

Leb-i dilber var iken bādeye meylim yok h̄iç
Şūfiyā dāne-i engūruñ sen ez şuyun iç

Leb-i haṭ-āver-i dilberini eder bir h̄iç
Benefşe şerbetiniñ ey ez şuyun iç

*****

Bosnalı Şābit

Nüşhañ marāz-ı k̄albe 'ilāc eylemedi h̄iç
Ey şeyḥ-i kerāmāt kırtāsın ez şuyun iç

Bosnalı Şābit

Şunma ey ḥ̄'āce nebāt-ı ḥamrīden bize h̄iç
Dehen-i yār dururken şekerin ez şuyun iç

*****

Şerbet-i la' lī gerek ḥasteden
Yine bārīñ şekerin ez şuyun iç

*****

Seyyāḥī

Olmadı çāre ṭab' -ı tāb-ı ğamiñ def'ine h̄iç
Yazdığın nüşhanın ey ḥ̄'āce yürü ez şuyun iç

*****

Etse peşimāne-i lebiñ birle ḥalāvet baḥşin
Ġam yemem yarın anın ipligi bāzāra çıkar

*****

Nābī

Mālik-i ḥüsn ü bahā Yūsuf-ı gül-çehrelerin
Rūyuna haṭ gelicek ipligi bāzāra çıkar

Nābī

Gelse mizān-ı cemāl ortaya ey Yūsuf-ı ḥüsn
K̄atı çok kimselerin ipligi bāzāra çıkar

*****

Rište ile ḥarī-dārlığın añladılar
Hep çıktı 'acūzuñ ipligi bāzāra

Cāme-i vuşlatı hār şanmasın ol penbe beden
 Haṭ gelir bir gün olur ipligi bāzāra çıkar

*****

Tiġi Beg

Rişte-i cān ile ol Yūsufa ṭālib olanıñ
 ‘Āķibet seyr edesiz ipligi bāzāra çıkar

*****

Bilindir rişte-i cānıñ küre-i derd ü ğamı
 Bir gün olur ki çıkar ipligimiz bāzāra

*****

Geçdi vaḳtim diyü şimden gerü riş bulsun
 Haṭ gelip dedi güzellik geceñiz hayr olsun

Gelicek haṭṭ-ı siyeh-fām ruḥ-ı dildāra
 Dedi ‘uşşāķa güzellik geceñiz hayr olsun

Haṭṭ-ı şeyn ki gelicek ol māhıñ gül yüzüne
 Dedi ḥüsnüne güzellik geceñiz hayr olsun

*****

Mişāl-i Ka‘be eyā nūr-ı dīde-i ‘uşşāķ
 Gören cemālini müştāķ görmeyen müştāķ

[30b]

Ġamıñla dīde eger dil çeker belāyı firāk
 Gören cemālini müştāķ görmeyen müştāķ

O tāze ṭarḥ-ı münakḳaş ki hem-çü beyt-i ‘atīķ
 Gören cemālini müştāķ görmeyen müştāķ

*****

Rāh-ı ğamda ben ğubārı ḥākden ref‘ etmeyen
 Rūzgār eksiklidir rūzgār eksikligi

Etmeyen mülk-i dili gird-āb-ı hayretten ḥalāş
 Rūzgār eksiklidir rūzgār eksikligi

Eyleyen ālūde kār-ı mezellet gendümü
Rūzgār eksiklidir rūzgār eksikliği

Keṣtī-i ümmīdimi sāhil-res-i kām etmeyen
Rūzgār eksiklidir rūzgār eksikliği

Gelmedi bir dem meşām-ı cāna bŷy-ı zŷlf-i yār
Rūzgār eksiklidir rūzgār eksikliği

*****

Verip naḡd-i cānı āmiz-leb-i ḡāl-i dildārīñ
Almaz mısın ‘ aḡīdeyi miskī bahāsına

Verdi görünce bülbül-i şeydā tīr şanar
Almaz mısın ‘ aḡīdeyi miskī bahāsına

Saḡız-ı kelbden şarı saḡız oldu ‘ andelīb
Almaz mısın ‘ aḡīdeyi miskī bahāsına

Ḥāl-i lebiñ şorarsañ ‘ aceb zāhid ol mehiñ
Almaz mısın ‘ aḡīdeyi miskī bahāsına

*****

Ḳul günāh etse n’ola ‘ afv-ı şehenşāh ḡanı
Ṭutalım iki elim ḡanda imiş ḡanı kerem

*****

Aḡmed Pāşā

İki destim dolupdur destimi şundurma benim
Ṭutalım iki elim ḡanda imiş ḡanı kerem

*****

Post⁹⁸ ḡaydıñ ḡo teni penbe-i dāḡıñ bŷrŷsŷñ
İki yapraḡla yŷrŷ ‘ āleme ḡal yuf borusŷñ

N’ola .....⁹⁹ āfāḡı duḡānıñ bŷrŷsŷñ
İki yapraḡla yŷrŷ ‘ āleme ḡal yuf borusŷñ

Böyle mübhem sŷḡanı sŷylediñ aḡzıñ ḡurusŷñ
Ba‘de’s-şalavāt ıŷıḡın aḡzına şoḡ yuf borusŷñ

⁹⁸ Post: Bŷse (N)

Fuzûlî

Kerem kııl kesme sâķî iltifâtıñ bî-nevâlardan
Eliñden geldiği ĥayrı dirîĝ etme gedâlardan

*****

Unutma pâdişâhım küşte-i ‘aşķıñ du‘âlardan
Eliñden geldiği ĥayrı dirîĝ etme gedâlardan

Çıkmağa bir derece ĥaldı sipihr-i nâza
Nedir ol şūĥ-ı cefâ-pîşede bu istidrâc

Ne var mektûb yazsañ ĥâl sorsañ mübtelâlardan
Eliñden geldiği ĥayrı dirîĝ etme gedâlardan

Derlerdi ‘aşķın çıkarır cânıñ alır
Hep geldi çıķdı ey dil-i şeydâ dedikleri

Derlerdi ĥatt-ı dilberi bir gün gelir çıkar
Hep geldi çıķdı ey dil-i şeydâ dedikleri

Yazıp bir nâme-i maĥşûş du‘â alsañ cüdâlardan
Eliñden geldiği ĥayrı dirîĝ etme gedâlardan

Çeker firâķ kemânını cümleten ‘uşşâķ
Gören cemâlini müştâķ görmeyen müştâķ

Çekmeyen bir sâhile bu zevrâķ-ı âmâlimi
Rûzgâr eksiklidir rûzgâr eksikligi

Derlerdi yok vefâsı saña şūĥ-ı mehveşiñ
Hep geldi çıķdı ey dil-i şeydâ dedikleri

*****

Faşîĥ

Ermek muĥâl sâĥil-i deryâ-yı ĥikmete
Her çend olsa râķib fûlk-i mülke melek

*****

Meyinden istemeden bir bûse iķrâr
Temennâ eyledim kerrât merrât

Nice geymesin kılıncı ehl-i cihādîñ şimdi
Fuğara hānesine urmada da tīrān mīrān

Öyle naqş eylemiş ebrūlarını kilik-i ezel
Kıl kalemlemlerle çekmiş anı Mānī

Müttaķī ki başma kadem bī-edeb zemīn üzre
Ki her ādem başında bulunur hezār mezār

Hükemā eyledi tiryākla emrāzına ‘ ilāc
Şanma bī-fā’ide halk eyledi Bārī mārı

*****

Bī-dirīg hāl-i ruḥun zülfüñle mestūr eyleme
Almağa şāhım gönül ferzānesin açmazdan

Ḥaste çeşmin şanmañ ol şāh bağlamışdır nāzdan
.....¹⁰⁰ seyr eder ‘ uşşāķını açmazdan

Kūşe-i ebrūsunu zīr-i niķāb-ı nāzdan
Gösterip ol māh vefālar eyledi açmazdan

Yüzüne zülfüñ dağıtdı şanma ol şāh nāzdan
‘ Āşıkā ruḥsārımı seyr etdirdi açmazdan

[31a]

Dügmeler şanmañ beni gördükde gögsün nāzdan
Sīnesin seyr etdirir ‘ āşıkına açmazdan

Setr eder zülfüyle ruḥsārını māhveş nāzdan
Nice biñ yüz gösterir her riştesi açmazdan

İki dirhem bir çekirdek oldu dilber nāzdan
‘ Āşıkıñ kaniñ iķer ol cev-ile açmazdan

Ol kalaycı dilberi gerdişler eyler nāzdan
‘ Āşık-ı āvāreye kuyruķ salları açmazdan

Cevr imiş kaçdı baña şanma sükūnuñ nāzdan
Olur cūş-ı elem o şūm ağzını açmazdan

Sāğara ser-pūş edip destini sāķī nāzdan
‘Arz eder ya‘nī metā‘iñ satmağa açmazdan

Yār bīdār olmamışken benim h̄‘āb nāzdan
Koynuna girsem ḥabāveş ben daḥi açmazdan

Geh açar kıpar kitābıñ dersi olur iken nāzdan
Şīve bābıñ ezber eyler var ise açmazdan

Ellerin dilber yüzüne tutdu şerm ü nāzdan
Perde ardından baķar ‘āşıklara açmazdan

Zīr-i zūlfünden ruḥuñ ‘arz edip ol māh nāzdan
Gösterir gāhī vefā şūretlerin açmazdan

Bağlamış şanma gözün gördüm ol āfet nāzdan
Ḥāl-i ‘uşşāķı temāşā etmege açmazdan

Geh çıkarır geh geyer destārın ol māh nāzdan
Kākülün seyr etdirir ‘āşıklara açmazdan

Gāh ilikler gāh açar dilber yaķasın nāzdan
Sīnesin seyr etdirir ‘āşıklara açmazdan

Ķapıyı dīvār edip erbāb-ı ‘aşķa nāzdan
Kendüsün ber-kūşe eyler gösterir açmazdan

Vechine yelpāze tutmuş yār rüy-ı nāzdan
Ḥāl-i ‘uşşāķa nigāh etmek diler açmazdan

*****

Nābī

Nāgehān bir gün Ķalaylıķoz gelip oldu vezīr
Her gören dedi vezāret ‘ırzını eyle şikest

Nābī

Ben dedim uşlandı zīrā çerḥ biraz te‘dīb edip
Tertīb kıлмаķ gerekdir anı bunca ser-gūzeşt

*****

Dedi bir dānā-yı kār āgāh u şāhib-tecribe
Tertüb-i nā-ehl-rā çün Kirdgār ber-künbedest

Bahtī kebāb u mā ....¹⁰¹ ey ṭālī^ç -i bed-baht-ı mā
Hergiz benāber pīş-i mā heb şūrbā heb şūrbā

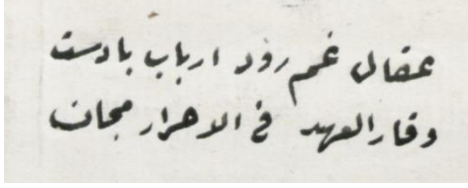
Ta^ç rīf edemem çekdigim ālām-ı felekden
Zīrā ki anıñ zendi de bir gūne elemden

Edip Hızra nidā her şeb göñül āb-ı hayāt ister
Baña luṭf eyledi Mevlā olup hem-rāhım İskender

Fārisīler Burusadan ma^ç zül Eyyūba dervīş^ç Arablar
Eyyūbdan ma^ç zül Hāşim-zāde^ç Abdullāh Efendiler gider

*****

Eger ĩn nāme ger der-dest-i yārest
Be-cedd ü^ç aḳd-i dürr-i beyne'l-iḥvān

*****

Nef'î

Göz ucuyla^ç āşıḳa gāh luṭf eder gāhī^ç itāb
Bir su'āle yer ḳomaz ol ḡamze-i ḥāzır-cevāb

*****

Kimsele tāze-civān sevmege meyl eylesesin
Tıfl-ı nev-reste seven vuşlata erdim demesin

Devrānına her gece ḥādişātla her gece yüklüdür
Gün doğmadan neler doğar kim bilir nāgehān

Ġarībindir anı hoş ṭut efendim işte ben gitdim
Göñül derler ser-i kūyuñda bir dīvānemiz ḳaldı

Fikrim eyā la' l-i lebindir şarābımız
Hicrān elinde laht-ı cigerdir kebābımız

Zehr kabīñ eyler ise şimdi telh-kām
Güftār-ı dil-nevāzında aña yaşatmadıñ

Lebrīz-i buhūş ey büt-i nāzende tā be-key
Yağdıñ cihānı minnet-i ' arz-ı şitābla

Baht-ı siyāh olunca Şināsī bir ādemiñ
Tūṭiye dām ķursa şikārı ğurāb olur

Her dilber için sīnede bir yāre mi olsun
N'etsin dil miñnetde biñ pāre mi olsun

Miyān-ı lücce-i firķatde ķaldı keştī-i dil
Bu rüzgār ise çekmez kenāra n'eyleyelim

Zebānı şīvesinden ğandedir güftār beyninde
Çıķar va' d ü vişāl iķrār ile inkār beyninde

Tā key bakılsa çeşm-i ğaķīķatle ' āleme
Taķdīr ile muşāfaħadan mā' adā ğalaķ

[31b]

Derūna āşinā ol taşradan biğāne şansınlar
Bu bir iki meşeldir ' āķil ol dīvāne ol şansınlar

Başdılar zāviye-i Şeyhīde bulup oğlanı
Ma' nevi kāfir imiş çıķdı büt-i pinhānı

Men' etmekden ağyārı o şūħa heves etme
Zenbūru söğündürmekden ' āķil ' asel olmaz

Ne oldum yāre hem-çün öpdüm la' l-i cānānı
Berīyim cümle ğaṭlardan ne rūħānī ne cismānī

Ol dem baña bir būse dedim dedi ki işte
Vardım yanına dedi ki bir daħi gelsene

Zamān olmaz müsā' id ya mekān ya sākī-yi devrān
Merām üzre bu 'işretgāhda **Rāgīb** 'ayş [u] nüş olmaz

Her metā' iñ bir revācı var bu meydāngāhda
Gāh taḥammül gāh niyāz gāhī istiğnā budur

Nümāyişdir görünen sūret-i keşret ki zāhirdir
Nāsūt-ı İlahīdir tecellī eyleyen birdir

*****

' Abdūlbākī Arif

Silāḥ-dār oldu bir kān-ı kerem şad ḥamd Mevlāya
Şunuldu destine tīg-ı mücevher Hān-ı Aḥmedden

*****

Semiy-i şir-i Yezdān şāhib-i tīg-ı velāyet kim
Degildir vaşfi kâbil ḥüsn-i aḥlākı füzūn ḥadden

Bu isti' dād-ı kāmīl var idi zāt-ı şerīfnde
Alıp behre sa' ādet buldu dergāh-ı muḥalledden

Der-i devletde ' ömr ü cāh u iḳbālī füzūn olsun
Görüp ikrām Sulṭān Aḥmed bin Hān Meḥmedden

Bu ' ālī rütbe' Ārif dedi biñ şerḥ ile tārīḥ
Silāḥ-dār oldu ḳudretle ' Alī Seyfeddīn Aḥmedden

*****

Sa' dī

Edince çār-yār imdād-ı rūḥānī dedim tārīḥ
Sögündü nār-ı Mosḳov mu' ciz-i nūr-ı Muḥammedden

Tārīḥ-i mezbūr ne mertebe ra' nā vü a' lā ise şadr-ı müşārün-ileyhiñ dāmādlık tārīḥi
andan bālā olmağla muşarra' tārīḥi istima' olunmuş ise de fā'ili kim olduğı taḥḳīḳ
olunamayıp ḳasidesine zafer-yāb olamadık.

Fā'ilatün / Fā'ilatün / Fā'ilatün / Fā'ilün

Hep t̄ac-ı 'ārifāndır ender-cihān
 Terk-i d̄in [ü] terk-i 'aql [u] terk-i nef̄s [ü] terk-i terk
 Çār- ç̄izest¹⁰² nā-merdān-rā murād ....¹⁰³ terk
 Terk-i ş̄uret terk-i ma' nā terk-i kevneyn terk-i terk

Çār-ç̄izest¹⁰⁴ bāre-i bī-çāregān ender-cihān
 Terk-i cāh [u] terk-i rāhat terk-i cān u terk-i terk
 Terk-i h̄od-keş tā pey-ā-pey ez-ḥaḳīḳat zār-ı terk
 H̄üy-ı şeydā çün terk-kerdī nist cāhın terk-i terk

*****

Ṭumārını ṭayy etdi mey-i h̄um başını çerh
 Taḳdīm-i maḳādir-i ḳazā ḥükmünü verdi

Ḳazdırdı bugün seng-i mezāra yeni tārīḥ
 Eski raşad-ı laḥda mey-i h̄um başına geydi

*****

Bağdadlı Rūḥī*Fe'ilatün / Fe'ilatün / Fe'ilatün / Fe'ilün*

Halka k̄in eyleme var ise belāgat sende
 Seni z̄emm edeni señ medḥile ḳıl şermende

Kimseye añlatma ḥālını baña raḥm eyle diyü
 Cehd ḳıl eylemesin üstüne 'ālem ḥande

Ehl-i 'irfānile küllḥanda çekinmek yegdir
 Cāhil ile şafā eylemekden gülşende

Pest eder ḳadrini āḥir ḳişiniñ serkeşlik
 Ser-efrāz olur o 'ārif olur efgende

Sākin-i künc-i tevekkül olagör ey **Rūḥī**
 Nefs için 'ārif olan cāhile olmaz bende

*****

¹⁰² ç̄izest: cebrest (N)

¹⁰³

¹⁰⁴ ç̄izest: cebrest (N)

Açılmış iken hānesine bāb-ı tevekkül
Varmaz vüzerā bābına erbāb-ı tevekkül

[32a]

Senden olur olur ise çāre derdime
Beni ğayra çāre için ilticā etdirme

*****

‘ Āşıkñ baĝrını tır-i müjesi¹⁰⁵ oymakda
Nice hūn-riz-i cihān olmaya Faħrī-zāde

Ben kūşe-i firqatde ‘ anķā iken āzāde
Murĝ-ı dili şayd etdi Çakırcı Pāşā-zāde

Hūsn-i haţţına bakıp olma şakın dil-dāde
Karmacıdır ħaz̄er eyle hele Kātib-zāde

Varmadan mekteb-i dehr içre daħi üstāda
Ezber etmişsin işveyi Hāfız-zāde

Çehre-i zer-i hūnu getiriñ nā-şāda
Kıymasın şöyle bıçak ile Tütüncü-zāde

Müydan zerre eşer yok o ten-i bālāda
Ne ‘ aceb derler ise nāmına Debbāĝ-zāde

Āsiyābı felek-i hicre edip āmāde
Pek daķıķ işler eder ‘ āşıkā Uncu-zāde

Cihet-i vuşlat maħlūl olıcaķ dünyāda
Gece ‘ arz eyler ‘ aceb ki Mütvellī-zāde

Ķatı leng demiş dilberine tenhāda
Saĝ ayakķabı degilmiş hele Haffāf-zāde

Kendü koç başına ķurbān olan ‘ āşıklarını
Tīĝ-ı hicr-ile zebħ eyledi Ķaşşāb-zāde

---

¹⁰⁵ müjesi: müjdesi (N)

Yazıkdır etmesin rencide her hengām şarmada
Amān versin biraz ‘uşşāka söyleñ Pehlivān-zāde

Geçmesin kimse giriş yoḥsa aña dünyāda
Penbeveş çerhe atar ‘ömrümü Ḥallāc-zāde

Ḥāşılı ‘aşkına kendüm olalı üftāde
Ḥırmen-i şabrımı şavurdu Şamancı-zāde

O siyāh gözlerine oldu gönül üftāde
Yüzümüñ karasına bakma Kōmürcü-zāde

Eyleyip maḥkeme-i vuşlatıñ āmāde
‘Āşq ile etdi murāfa‘ bizi Maḥzar-zāde

Ellere ḥāne-i zeyn eyler iken āmāde
İşhāb-ı bāzī sürer ‘āşıka Cānbāz-zāde

Ḥaşm-ı aḡyār ile da‘ vāmızı faşl etmek için
Bizi ihzār-ı ḥuzūr eyledi Çavuş-zāde

Daha kundaḡda iken olmuş idim üftāde
Bizi şaşırdı ṭabanca ile Tüfengci-zāde

Varaḡ-ı mihri ādeme doğrayıverdi bāde
Oydu miḡrāş-ı ḡam ile bizi Faḡrī-zāde

Boyadı açığa zār-ı dili bezm-i a‘ dāda
Dil-i miskīnime reng etdi Boyacı-zāde

Zeyd ü ‘Ömer oldu anıñ aşkıyla üftāde
Verdi fetvā-yı muḡabbet yine Müftī-zāde

Tiḡ-ı pür-keyf geliyor biz olalım üftāde
Kılincıñ bize dutar var ise Seyfī-zāde

İmāmet eyleyip ihlāş-ı miḡrāb-ı mu‘ allāda
Bugün kendüye öydürürdü yārānı İmām-zāde

Cāmi‘-i ḥüsnüne ‘uşşākı edip āmāde
Artırdı kāmeti maḡfilde Mü‘ezzin-zāde

Bize va' d etmiş iken ğayra olur āmāde
Daldan dala onar Şimdi Ebābīl-zāde

ār-pāre gibi gelse n'ola dili feryāda
atı o yāre aldı bize H̱abekī-zāde

Bāna dil-beste vü nāz eyler iken dūnyāda
Őimdi gūller gibi aıldı iekci-zāde

ayra ul olmamak iun bu dil-i āzāde
H̱uccet-i ' aŐımı imzāladı āzī-zāde

Gün yūzūn gōrmege her gūn oluruz āmāde
Ayda bir kerre gōrūnmez bize Őehri-zāde

Dāĝ-ı sīnede bayraqlar edip āmāde
Adırır dilde ĝam-ı ' aŐı Sipāhī-zāde

ıksın āvāze-i ẖūsnūm diyū bu eŐnāda
aldırır ablını ' aŐlara Mehter-zāde

Bir atır Őīveli dildāra olup dil-i āvāre
Semeri urdu bize āhir EŐekci-zāde

KeŐti-i kevnīn edip MūŐteriye āmāde
Baħr-i Lūa eker ' uŐŐāı ayıcı-zāde

Bu adar nān u nemek yemiŐ iken ortada
Ekmek ister bizden Şimdi Fodulacı-zāde

BaŐdı o Őūh-ı meykede beni mest iken
YaŐmacı-zādenīn kūūĝū bir ayaĝ ile

*****

[32b]

H̱ayālī

Mecnūn gōrūdū leylā ẖayāline cilvegāh
Őaħrā-nişin olanīn olur ẖānesi siyāh

H̱ayālī

ayrılarla yārdir Şimdi H̱ayālī der iseñ
H̱āŐā-lillāh pādiŐāhım ol ẖayālīndir seniñ

*****

Muķīm-i hāne-i dil dā'imā fikr-i vişālīndir
Gönlümde ğayrı kimse zann ederseñ ol ħayālīndir

Ķad kıyāmet ğamze āfet zūlf fitne çeşm seşer
‘ Āşık-ı bī-çāre-rā her dem belā-yı dīger-est

*****

Aĥmed Pāşā

Ķad kıyāmet ğamze āfet zūlfi fitne ħať belā
Āh kim bu ħüsnünün bunca belāsın bilmedim

*****

Kimyāya topraĝım vaķt ola terciĥ edeler
Zindeler sāĝar düzüp zühhād tesbīĥ edeler

Degildir berg-i semen feth kıldıkda çemen mülküñ
Ķılinc gönderdi serdār-ı güle nevrüz sultānı

Gördüĝün süsen degil şanma kılinc u ħankān
Getirir dalı nevrüza müfred sünbül

‘ Araķ şanmañ aķan her dem benim çeşm-i nigārımdan
Görüp müylar benim aĥvālim aĝlar rüzĝarımdan

Eger ķurbān içünse piç ü tābı cevher-i tīĝıñ
Ya ķurbānıñ nigāh-ı çeşm-i ħayrānı kimiñ içündür

İlāhī bülbülün feryād u efgānı kimiñ içündür
Gül içün ise gülün çāk-ı girībānı kimiñ içündür

İlāhī ehl-i ‘ aşkıñ raķş u cevelānı kimiñ içündür
Ney içün ise nāyiñ feryād u efgānı kimiñ içündür

Berāy-ı şem‘ ise süz u güdāz-ı ‘ aşķ-ı pervāne
Ya şem‘ iñ ‘ aşıkāne çeşm-i giryānı kimiñ içündür

*****

Ez-bes şeref-i gevher-i tū münşī-i taķdīr
Ān rüz ki beg’zeştī-i iķlīm ķadem-rā

Tā hüküm-i nüzûl-i tû der-în dâr nüvişte-est
Şad-reh be-‘abeş bâz-tırâşide alem-râ

ıt‘a-ı mezkûre ‘Örfî-i Şirâzîniñ olup müşkilât-ı eş‘arından ma‘dûd olma
hasebiyle müteaddimîn ü müte‘ahirinden bî-nihâye şu‘arâ-yı Rûm şer ü beyâna
taşaddî ile kimi ‘Örfîye tekfîr ü kimi te‘vîl ü ta‘bîr ederek nâfile nüvisân ‘adedine dâil
olmalarıyla ma‘nâ-yı ıt‘a böyle mübhem olunca süût evlâ idigi daı beyne’ş-şu‘arâya
zâhirdir. Allâhu a‘lem bi-aıatı’l-âl.

Neler eker güzelim nerdbân-ı ‘aşında
Çıınca aşr-ı vişâle adem adem ‘âşık

Ehl-i talîd hüner-dâr olmaz ey **Râzî**
Kâmilîniñ mâye-i zâtında gerekdir hüneri

Ebnâ-yı dehr herkese âferîn verir
Yâ Rab bu âferîn ne tükenmez azinedir

*****

Ru belâ ebrû belâ müjgân belâ eşm nüh-belâ
Ber-ser-i endîn belâ kâkûl belâ dîger-est

*****

Nâbî

Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün
Sirişinde anî kim nûr var albinde kîn olmaz
Muşaffâ cebînânîniñ arf-ı ebrûsında în olmaz

alâvet müstekindir ab‘-ı zenbûrân-ı aterde
Mâr-ı sühânına kevn ü mekân bî-engübîn olmaz

Sirişik-i eşmine ehl-i nifâıniñ i‘timâd etme
Zemîn-i şûride gülşende olsa dil-nişîn olmaz

Miyân-ı eşm ü ebrûda nihânî güft-gûlardan
Ne deñli olsa bî-vesvese atardan emîn olmaz

Eden hep reng ü bÿy-ı bāıındır cilve zāhirde
Anıñçün saķızı her sāde derÿnda dārçin olmaz¹⁰⁶

[33a]

Sezā-yı nām-ı sulţānı ķulÿb-ı pāk-gevherdir
Beyābānda yatañ her seng-i bı-ķıymet nigin olmaz

Biliñ hāk-i Sitanbuldur rÿsÿm-ı ſive vÿ nāzı
Kenāriñ dilberi nāzikde olsa nāzenin olmaz

Cihān   aks-i mezāya olduġuñ fehm eyleyen   ārif
Zevālınden zılāl-i   ālemiñ endÿhgin olmaz

Sezā tāze maħalle yapmaġa beyt-i nezā'irden
Binā-yı nāzir **Nābi** bÿyle bir nāzik zemın olmaz

*****

Mefā'ılÿn / Mefā'ılÿn / Mefā'ılÿn / Mefā'ılÿn

Şafā-yı dil çÿ-deryā māni   çin ü cebin olmaz
Anıñ kim cebhesinde çin olur ķalbinde kin olmaz

Ne mÿmkin merd himmet-i destār-ı kām-ı dehr olmaķ
  Abā-puſ-ı   ſÿrānide kevnde āstin olmaz¹⁰⁷

Revā gÿrmez nigāh-ı ġayrı hergiz men   arafe   ārif
Şināsā-yı Ĥudā cÿyā-yı   ayb-ı ān in olmaz

O da¹⁰⁸ nev-sÿvār-ı esb-i nāz olduġca reſkinden
  Acebdir kim hilāl-i ġançer-i ebrÿ-yı zin olmaz

Gÿnÿldÿr ſıdķ-ı da   vā-yı ħulÿſa ſāhid-i   ādil
Miyān-ı rast-ı kiſānı muħabbetde çemin olmaz

Gÿl-i iķbāl içun zenbÿrveſ beyhÿde nāle olma
Gÿlistān-ı fenāda bu zeh'rden engÿbin olmaz

¹⁰⁶ Aruz aksamaktadır.

¹⁰⁷ Aruz aksamaktadır.

¹⁰⁸ ۰۰۰۱

Ben inkār eylemem ğayrin de¹⁰⁹ şî'rin gerçi ey t̄alib
Olur söz dil-pesend¹¹⁰ ammā ki böyle dil-nişin olmaz

*****

Nesīb

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Dil-i şāfī kıyūd-ı dehr ile endūhgīn olmaz
Midādında tağyir-i efgēn-i tab' -ı nigīn olmaz

Nigāh-ı 'ākıbet bünyāndır olmaz çeşm-i zāhir-bīn
Ki her bir şīşe-pāre şan' at[1]la dūr-bīn olmaz

N'ola ehl-i riyā 'uşşāķveş eylemezler ise¹¹¹
Huzūr-ı bülbül-i şeydāda feryād u enīn olmaz

Hünermend olmayan mümtāz olur mı ehl-i 'ālemden
Çemende her giyāhlık verd ü yāsemīn olmaz¹¹²

Gerekdir söz sīne[de] dāğ olsa te'sīr-i güftārı¹¹³
Anıñ'çün her şadā çün nağme-i nāy-ı enīn olmaz

Naẓire nāyı mu'ciz-i beyānı saña muhtaşdır
Nesīb-i āferīn tab' ın gibi sihr-āferīn olmaz

*****

Arpaemīni-zāde Muştafā Sāmī

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Sirişk olmazsa levh-i dilde dāğ-ı āteşin olmaz
Muḳaddem şafha nemnāk olmasa naḳş-ı nigīn olmaz

Zahm-ı nā-hurde-dil la' l-i lebinden buse-çin olmaz
Ten-i mūm olmadan sūrāḫ sūrāḫ engübīn olmaz

Ḥalāvet der-'aḳabdır telhi dūšnām-ı la' linde
Merāret-i mānī' -i ḫā'ām-ı lezīz-dār-ı çin olmaz

¹⁰⁹ ğayrin de: ğaybinden (N)

¹¹⁰ dil-pesend: dil-beste (N) Aruz ve anlam yönünden değiştirildi.

¹¹¹ Aruz aksamaktadır.

¹¹² Aruz aksamaktadır.

¹¹³ Aruz aksamaktadır.

Tevāzu^ç etse de [rū 'yā]-firībān olma dil-beste
Binā ser-der-zemīn-i inhirāf olsa metīn olmaz

Olan āyīneveş vāreste gerd-i ḥod-perestīden
Dilinde ^ç aks-i zişt-i kīneden çīn-i cebīn olmaz

Olur sūdāgerān-ı nazm-ı nā-şāyeste-i rağbet
Meta^ç -ı ma^ç rifet kim zīb-i dūş-ı ^ç āferīn olmaz

Per-i pervāne-i tedbīr taḥrīkdendir ey **Sāmī**
Ḥudānīn şem^ç -i taḫdīrine bād-ı astīn olmaz

*****

Ġam-ı ^ç aşğ ile her bir sīnede āh u enīn olmaz
Ki zīrā kāse-i fağfūr olmasa elbet ṭanīn olmaz

Muğaylanzār şāh-rāh-ı ^ç alāyıkdan ğamīn olmaz
Anīn kim cāmesinde resm-i ceyb ü astīn olmaz

Terāzū-yı nazar cevrden firḫāt-girānındır
Ki her gāh seng-i hem-reng cevāb-ı āhenīn olmaz

Muḥāldir renc ü rāḫat hicr ü vuşlat dehr-i fānīde
Eger kim olmasa zenbūrda nīş engübīn olmaz

Sirişk-i çeşm-i ra^ç d va^ç d-i vuşlatdan emīn olmaz
Esāsı ḥāne-i ber-āb zīrā kim metīn olmaz

Kibār-ı nev-zuhūr-ı ^ç aşra ^ç arz-ı ma^ç rifet etseñ
Kerem yoğ bāri leb-cünbān-ı lafz-ı¹¹⁴ āferīn olmaz

Siyāh rüyı bāşa elbet ^ç izzet-i vaşla meb^ç ūşdur
Siyeh-rū olmasa pişīnden nağş-ı nigīn olmaz

Bu ḥayretgāhda rūşen-i endūh-gīn olmaz
Nümāyandır bu kim āyīnede çīn-i cebīn olmaz

Dil-i şad-pāre ^ç aşıkda yār ey enīn olmaz
Belī bir kāse kim işkestedir anda ṭanīn olmaz

¹¹⁴ lafz: faḫaṭ (N)

[33b]

Türüş-güyân-ı naḥvet düşmen-i güftâr-ı şîrindir
Mizâc-ı mey perestân-sâzgân-ı engübîn olmaz

Hemişe çeşm-i der-pey olduğundan añladım tiriñ
Ki hûn-efşân olan her kıanda ʿazm etse emîn olmaz

Kemîn-gîr olma gel kaçmaz saña dil vermeden ʿĀşım
Şikâr-ı murğ-ı dil .....¹¹⁵ âmûza muhtâc-ı kemîn olmaz

*****

Şabûhî

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

Göñül-câh-ı zenehdânında cânândan emîn olmaz
Heveskâr¹¹⁶ olmayan târâc-ı cânâ der-kemîn olmaz

Nesîmîveş teni¹¹⁷ mânend-i hâşâk eyleyen dilde
Hemişe derd-i ser olsa da âh u enîn olmaz

Ez dil baḥşâyîşidir feyz-yâb-ı bûy-ı gül olmaḳ
Şekerden bâl olsa miskin engübîn olmaz

Muşavverdir imdi dil-rübâlar naḳş-ı levhinde
Dil-i ʿâşîḳ gibi mecmûʿ a-i ez-reng-i çîn olmaz

Ḥayât-ı sermedî merdân-ı ḥaḳda cilve-ger her-dem
Pey-ender-pey gelen enfâsı ḳudsî vâ-pestîn olmaz

Verâ-yı perdeden her laḫza bir muʿciz-nümâ zâhir
Yed-i beyzâ-yı feyz-ı şunʿ-ı ḥaḳdır astîn olmaz

*****

Hüner teşhîr-i iḳlîm-i sühendir Kâmiyâ yoḫsa
Bir iki beyt ile şâʿir sezâ-yı âferîn olmaz

*****

¹¹⁵ (dil)

¹¹⁶ Heveskâr: Heveskân (N)

¹¹⁷ teni: dili (N)

Nā'īlī

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün

Ümmid-i derdimden baña yâ Rab ferâğ ver
Cân u cihâni terk edecek bir dimâğ ver

Şeb-zinde-dâr-ı 'aşka bu vahşet-sarâyda
Zulmetvârî hayret olur bir çerâğ ver

Yok cām-ı mihre rağbetim ey sâkı-i felek
Gönlüm gibi şikeste baña bir ayağ ver

Zevk-âşinâ-yı miḥnet-i Eyyüb edip dili
Cân-ı şabûra ḥavsala-i derdi dâğ ver

Sultân-ı çâr-bâliş-i 'aşk oldu Nā'īlī
Âh vâh der pür-şererinden otâğ ver

*****

Faşîhî

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün

Yâ Rab ne gül ne lâle ne sünbül ne bâğ ver
Baña bu çâr-ı 'anâşır-ı ğamdan ferâğ ver

Ver güller ile gülşenini isteyenlere
Cüyendeñe 'aşk dil-i dâğ dâğ ver

Çün şem'-i mâh eyleme muḥtâc u keme ziyâ
Mânend-i âfitâb bir söyünmez çerâğ ver

Luṭf eyle gül-fütâda ki râh-ı ğamzende¹¹⁸
Ey sâkı dest-gîr olur bir ayağ ver

Etme Faşîhîyi bûy-ı hevesle ḥurdekâm
Yâ Rab şemim-i fazlıñ duyar bir dimâğ ver

*****

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün

Yâ Rab baña kayd-ı cihândan ferâğ ver¹¹⁹
Ya miḥnet-i zamâni duyar bir dimâğ ver

¹¹⁸ Aruz aksamaktadır.

¹¹⁹ Aruz aksamaktadır.

Muhtâc-1 derdle şem' -i hıred eyleme beni
Envâr-1 ' aşkıñla bir sönmez çerâğ ver

Yağ hasretiñle hâristân-1 ' alâyıkı
Dest-i ümîdiñle gül-zâr-1 bâğ ver

Ben nesîme şarâb-1 cedel hayrı sâkiyâ
Sermâye-i muhabbet olur bir ayâğ ver

Çıkmasın ço halka halka duhânîñ feleklere
Şimşîr-i âha Fâ'ikâ durma zâğ ver

*****

Nâ'îlî

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
Hevâ-yı ' aşka uyup kûy-ı yâre dek gideriz
Nesîm-i şubha¹²⁰ refîkiz bahâra dek gideriz

Pelâs-pâre-i rindi be-düş kâse be-kef
Zekât-ı mey verilir bir diyâre dek gideriz

Tariğ-i fâkada hem-keşf olup siyâh-râh
Cenâb-ı külhânî-i layh'âra dek gideriz

Verip tezelzül-i Manşûr-i sâğ-ı ' arşa tamâm
Hudâ Hudâ diyerek pây-ı dâra dek gideriz

Ederse kand-i lebiñ hâtır-ı mezâka huţûr
Diyâr-ı Mışra degil Kândeğâra dek gideriz

Felek kesdirirse kef-i Nâ'îlîye dâmânîñ
Seniñle maşkeme-i gird-gâra dek gideriz

*****

Neşâtî

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
Ne seyr-i gülşen ne cûy-bâre dek gideriz
Sirişk-i çeşme biz kûy-ı yâre dek gideriz

¹²⁰ şubha: şafha (N)

Baħr-i muħabbete ŧaldık yine ten-i keŧtīmizi
Bu taħta-pāre ile bir kenāra dek gideriz

[34a]

Çemende sūnbūl ile gōnlūmūz kūŧād olmaz
Sebū be-dūŧ-ı ŧafā lālezāra dek gideriz

Teveccūh-i dil-i pūyān-ı feyż edip ŧimdi
Cenāb-ı pāk-i Hūdāvendigāra dek gideriz

ŧudā‘ -ı tābın dil-i tābını Neŧātīveŧ
ŧikāyet eyleyerek kūy-ı yāre dek gideriz

*****

ŧābir

Mefā‘ ilūn / Fe‘ ilātūn / Mefā‘ ilūn / Fe‘ ilūn

Refīk olursa gōnūl kūy-ı yāre dek gideriz
Karārgāh-ı dil-i bī-ķarāra dek gideriz

O gūl-ruħa el eriŧmez ise ey dil-i ber-dāg
Bu arzū ile bir lālezāra dek gideriz

Derūnumuzdaki sermāye-i muħabbet ile
Meṭā‘ -ı dil bulunur bir diyāra dek gideriz

Re‘īs-i zevraķımız Nūħ-vaķt olursa eger
Dem-i mūsā‘ ide-i rūzgāra dek gideriz

O ħaste yūzūne yine ħayret eyleyip ŧābir
‘ İlāc-ħāne-i vaŧl-ı nigāra dek gideriz

*****

ŧabri

Mef‘ ulū / Mefā‘ ilū / Mefā‘ ilū / Fe‘ ulūn

Ol seng-dile sūz-ı dilimden ħaber eyle
Ey āh u ħazīnim eŧer ile eŧer eyle

Der-ħāb mı bī-dād mısıñ nāz-ı kuvā-yı baħt
Ya kim büt ki baña ya ħūsn ü nażar eyle

Necm-i emelim şūristān-ı ğama düşdü
Yâ Rab nem-i lütfulâla anı sebzeter eyle

Bir başka şafâdır yine kaçır-ı ğam ey ‘ aşk
Her dîde mey-i fevvâra hūn-ı ciger eyle

Görsün nice_olur çāşnî-yi cām-ı muhabbet
Bu ‘ aql-ı hod-ārâyîde benden beter eyle

Şeh-nâme-i ‘ aşk-ı ceme evrāk-şümār ol
Sākî-i ser-engüşt şürâhî-i ter eyle

Señ gevher-kân-ı dil ben baħr-i temennâ
Gel ğayra kenâr olma derūnumda yer eyle

Endîşe-i ‘ aklıdır ümmîdi қо **Şabri**
Miftâhını vâbeste-i âh-ı seħer eyle

*****

Fehîm

Mef‘ülü / Mefâ‘ilü / Mefâ‘ilü / Fe‘ülün

Ey bād-ı şabâ zūlfüne yârîñ güzâr eyle
Ġâhî dil-i ‘ uşşâka belâdan ħaber eyle

Pervâne iseñ şu‘le-i ruħsârına ey dil
Ġurşîd ü mâhîñ şa‘ şa‘ asîñ bâl ü per eyle

Tîĝ-ı nîgehinden serini kırtaramazsîñ
O fitnegerîñ dest-i belâyı siper eyle

Ey cādū-yı hūn-rîz yeter sîne-i ħâne
Müjĝanıñı ki nâvekine nişter eyle

Şâyeste-i şemşîr-i taĝâfûl mü hele gör
‘ Uşşâkı melâmet-zâdeye bir nazâr eyle

Ġamzeñ yine sevdâña kâlâ-yı dil olsun
Ârâyîş-i dükkânı kaçâ vü kader eyle

Âşâr-ı tebeşşüm ile verip her sözüne cân
Feyz-i dem-i Rūħu’l-Ġudse ħandeler eyle

Çeşmiñ ki eder ğamzeñi de ħavf ile lertzān
 Āyīneye bakma ħazer eyle ħazer eyle

Ĥüy-gerde lebiñ resm edip āteş ile **Fehīmā**
 Ser şafha-1 cān üstüne naķş-1 şerer eyle

*****

Vecdī

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

Şarāb-1 köhne sākī-i ħande-rū tāze

Olur ise n'ola eski deme ārzū tāze

O nev-resīde düşüp dillere bend oldu
 Miyān-1 ehl-i muĥabbetde güft-gū tāze

O ħadd-i ruĥ u ħatt-1 ' anberiñ ne ĥoş düşmüş
 Nihāl-i tāze gül-i tāze reng-i bū-yı tāze

Nice taĥammül eder Türktāz-1 ğamzeye dil
 Niyāz-1 köhne-zemīndir o fitne-cū tāze

Bu şi'r-i pāk berāber degilse **Bākīye**
 Budur tefāvüt-i **Vecdī** o köhne bu tāze

*****

[34b]

Neşātī

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

' Aceb mi dīde-i terden aķar ise çü tāze

Cefāya başladı ol şūh-1 fitne-cū tāze

Olurdu yār-1 vişāli resīde olmasa ger
 O nev-nihāl-i çemenzāra ārzū tāze

Açılsa gül gibi sākī dem-i bahār olsa
 Çekilse meclise bāde sū-be-sū tāze

Göñül ki mā'il-i mihrāb-1 ebrūvānındır
 Sirişk-i çeşmimle eylesin vuzū' tāze

Yine bir ' āfete dil vermese **Neşātī**-i zār
 Cihāna ' aşķ ile düşmezdi güft ü gū tāze

*****

‘İşmetî

Mefâ‘ilün / Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün

Olursa dilde n’ola dâğ-ı ârzû tâze

Henüz açıldı o gül daği reng ü bû tâze

Bu demden içmemege çâre mi vârdır âdem

‘Ale’l-ħuşûş ola sâķî-i hande-rû tâze

‘Aceb ne yüzden olur ‘arz-ı ħâle ħayrânım

Daği o şûh-ı nevvâbîñ tünd-ħû tâze

Çekildigine göre yâr minneti bâri

Olaydı çerħ-i kuhen-sâl-i fitne-cû tâze

Cefâ-yı dehr ile gelmekde ‘İşmetîye fütür

Harâbiye yine bed-ħ’âh-ı herze-gû tâze

*****

Mefâ‘ilün / Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün

‘Ârız-ı pâkine yâriñ ki geldi mû tâze

Cihâna ħara ħaber düşdü sû-be-sû tâze

Nice olmasın o gül-i tâzeye bend bülbül-i dil

Bahâr-ı ħüsnü zamânında reng ü bû tâze

Bu tâb-ı ħüsn ile kim görse der seni el-ħağ

Olursa ancak böyle olur şîve-cû tâze

‘Aceb mi hem-dem-i ‘uşşâķ-ı zâr olmaz ise

Daği o ħıfl-ı perî rûyunda çü tâze

Hezâr şevķ ile pâ-bûs-ı yâre girye-künân

Cihâd-ı cihân dil-i ‘ârifde ârzû tâze

*****

Nâ’ilî

Mefâ‘ilün / Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün

O şûhu bağda gördüm şüküfte-rû tâze

Elinde bir gül açılmış o tâze bu tâze

Tırāz-ı senc-i vişāl oldu dil görüp haṭṭıñ
Henüz bađladı bir naḡş-ı ārzū tāze

Müjeñ-i ḡalbde ġam-pāre ḡande cān-ı lebiñ
Derün leb-ā-leb-i zaḡm-ı ciger rüfü tāze

O nāzenīniñ olup nev-niyāzı ḡalḡ olmuş
Niyāz u nāz-ı miyānında ġüft-ġü tāze

Biraz o mest-i temāşā ki la‘l-i sāḡīden
Göñülde neş‘e-i şaḡbā sū-be-sū tāze

Tarāvet-i ruḡuñ artırdı Nā‘ilī haṭṭ-ı nev
Cihāna velvele şaldı o rüy u mü tāze

*****

Nazmī

Mefā‘ilün / Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün

Çü ḡāme-i ḡader etmekde ġüft-ġü tāze
Olur bu levḡ-i dile naḡş-ı ārzū tāze

Değil cigerde vü göñülde bu serde sīnede dāğ
Küşāde oldu ġül-i ‘aşḡ sū-be-sū tāze

Ne dersi nāzı bilir ne niyāzı fehmi eyler
Daḡı o ṭıfl-ı debistān fītne-cū tāze

Ümīd-kef-i mey zevḡ eder mi hiç ‘āḡıl
Göñülde kim ġam ola hem mey sū-be-sū tāze

Cemāl-i ġülşeni nev-reste dilberin **Nazmī**
Dil-i hezārda olsun ḡo nağme-ġü tāze

*****

Mefā‘ilün / Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün

Açıldı köhne ġül dāğ-ı ārzū tāze
Sīne bahār-ı cünün oldu sū-be-sū tāze

ḡazānı baña nev-bahārından eyü gelir ey dil
Ne ġam bu bağda ḡalmaz ise reng ü bu tāze

Nesīm-i ğaybından eylemekde dirīĝ
Cerāhat-ı dili şūh-ı ʿ işve-cū tāze

Hezār sāl dil-i efsürdegāna nāşir eder
Hevā-yı ʿ aşk-ı civānān sāde-rū tāze

[35a]

Ġarībdır ki nusūbet gösterir kendūñ
ʿ Acūz-ı dehr-i kühen-sāl fitne-cū tāze

Ter-i şeyh kaleminden nihāl-i fikri n'ola¹²¹
Eder ise ʿ ārif-i hoş-ıtab^ʿ-ı nükte-gū tāze

*****

Rahmī

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Şoyup biri sīm-endām-ı her dem tāzedden tāze
Dil-i mecrūha şarsam hem-çü merhem tāzedden tāze

ʿ Aceb mi piç ü tabı ʿ aşka düşse her gören ol şūhu
Şarar mānend-i gül destār-ı pür-fem tāzedden tāze

Şafā-yı tab^ʿ-ı şıķlet nā-pezīrinden midir¹²²
Yatar bir ğonceniñ koyunda şebnem tāzedden tāze

Gehī sevdā-yı ħubb-ı ħālīñ olmaz kim derūnumdan¹²³
Ne deñli neş'e-yāb-ı keyf olursam tāzedden tāze

Seniñ tab^ʿ-ı bedī' ün-nazmına maşşüşdur **Rahmī**
Nevbetde¹²⁴ sūhan-ı mażmūn-ı mülhem tāzedden tāze

*****

¹²¹ Aruz aksamaktadır.

¹²² Aruz aksamaktadır.

¹²³ Aruz aksamaktadır.

¹²⁴

Necīb

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Ṭalebkār-ı gül-i maqşūd-ı 'ālem tazededen taze
Bu bāğın açılır ezhārı her dem tazededen taze

Hemān tertīb-i cām-ı bezm ile taẓyī' -i vaqt etmiş
Meyin zevk ü şafasını görmemiş Cem tazededen taze

Levnden¹²⁵ şarar destār-ı gül-gūnuñ o sīm-endām
Kemer-bend-i miyānında muqaddem tazededen taze

Ṭab' da bülbül-i gūyā gibidir ' aks-i mizān
Eder iken iltimās būs-ı fem tazededen taze

Nişār-ı hāk-i pāye eyledim ol server-i nemnāk
Der eşkim gibi var ise her nem tazededen taze

Riyāzet-i safha-ı āşār-ı rahmī-yi sūhandān¹²⁶
Necībā hāmeden neşr eyle şebnem tazededen taze

*****

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Kaçan gül-berg-i yāri görsem tazededen taze
Açar şad-verd-i¹²⁷ bāğ dāğ-ı sīnem tazededen taze

Bu köhne bezm-i 'ālemde ğaraż bir neş'edir çün kim
Ḳo dolsun sākiyā peymāne-i Cem tazededen taze

Gönül bī-hūd olur mu zaḥm-ı ḥasret sīnede bī-hūd
Çekersin yārene şad-şīşe-i ğam tazededen taze

Verirsin reng-i tābı 'ārız-ı yāre şarābsız¹²⁸
Temāşā kıl gönül ruḥsārın ol dem tazededen taze¹²⁹

Hemān her gördüğün dilber ile 'aḳd-i zamīr et reft
Gerekdir şā'ir-i 'aşra hem-dem tazededen taze¹³⁰

125

126 Aruz aksamaktadır.. Mısra çözülemedi.

127

128 Aruz aksamaktadır.

129 Gönül kelimesinden sonra nüshada yer alan gül kelimesi anlam ve vezni bozduğu için metne alınmadı.

130 Aruz aksamaktadır.

*****

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Hezār ṭab' a verir o ğonce-fem nem tazedem taze
Saña icād¹³¹ etsin nağme-i her dem tazedem taze

Şafā eyler görünce taze dağım sinede cānān
Niçün hażḡ eyler ey dil bende bilmem tazedem taze

Gehī verdi ruḡu ğāh sünbül-i ğisūsu fikr ile
Meşāmm-ı hātıra gelmekdedir şebnem tazedem taze¹³²

Hum-ı meyden sebūyu çünki sāķī taze ṭutmuşdur
Bu meclisde ' aceb mi yāri görsem tazedem taze

Görüp her nevrese meftūnlugum ṭa' n etmesin zāhid
Benim bunda şuçum ne ḡanı ' ālem tazedem taze

*****

Şubaşdır ki çekmiş bize būs ile āb-ı dil-i cūyu

' Acem elçisi nāmeyle gelip şehir-i Sitanbula
Rikāb-ı pādīşāh-ı berr ü baḡre oldu ruḡ-sūde

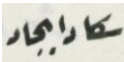
Müverriḡ ğāyet ile eyle taḡrīr etdi tāriḡiñ
Doğuz fīl geldi şāhdan dergeh-i Sulṭān Maḡmūda

Sedd-i dilberā şebbāya¹³³ kimseden sine n'eyler

Rūḡ-ı Sırrı-zādeye şıķ şıķ du' ā eyle meded
Bosnevī Aḡmed sarāy-ı cenneti ḡıldı mekān

Rūḡ-ı şaḡḡāfı ecel lu' b ile māt eyledi ḡayf
Cinān olsun perī ḡantār Emīniñ dem-i mīzān

Cenāb-ı Ḥaḡ ede Nu' mān-ı Şābit cāh-ı me'vāda
Şadr-ı Yūsufı Yūsuf-zāde Yūsuf oldu şād¹³⁴

131

132 Aruz aksamaktadır.

133

134 Aruz aksamaktadır.

[35b]

Oğlunuñ şöhreti târiḥ olur Şeyḥ Sırrı
Fevtine Şeyḥ Kerîm olması hem pek ağreb

Kim ki târiḥi göre lâ-cerem
Rûḥ-ı Bahâ'ıye oḡur Fâtiḥâ

Sırrı cânıñ edip teslîm târiḥiñ dedi Fâ'ik
‘Azîz ola cinân kaçırında yâ Rab Yûsuf-ı Nâbî

Meded oldu fütâde câh-ı kabre Yûsuf -ı Nâbî [H 1124 / M 1712-13]

Meskeniñ cennet-i ‘Adn ide Faşîḥiñ Mevlâ [H 1111 / M 1699-1700]

Ola ‘Aşîḡ ‘Ömeriñ cilvegâhı ‘adn-ı Celîl [H 1119 / M 1707-08]

Muḡammed Keşfîye açıldı bâb-ı Cennetü'l-Me'vâ
‘Abdülḡamîd Ğâzî cülûs [H 1187 / M 1773-74]

Dil-i ‘aşîḡ gibi yanmış iken oldu çün dil âgâh
Bu yıl yapıldı ehl-i vecd-i ḡâle Ḳadiri-ḡâne

Dersi ‘uḡbâ Mantıḡu’ḡ-ḡayr ola yâ Rab hüdhüde
Ḳârî-i kürsî-i lâḡût ola hüdhüd dedemiz

Kürsî-i bâḡîde ḡârî hüdhüde kılsın ‘alîm
Döndü devri vardı rûḡânîlere ‘İsâ Dede

Oldu Çaylaḡ-zâde bu kış âşiyân-sâz-ı ‘adem
Başdı sünbülzâr-ı ḡalka piş-ḡadem ol dem ḡıdem

Gelip devrâna şulb-ı Muştafâdan dâr-ı behcetle
ḡüseynî eyledi evc-i ‘izzetde maḡâmâsâ

Ḳaçdı saḡrâ-yı cihândan atı Yügrük-zâde
Gel sebîl-i Vâlîde Sultândan âb-ı kevşer iç

Gelip dâl oldu fevtine bu târiḥ
Nidâyî Şeyḡ ‘Abdullâḡ göçdü [H 1134 / M 1721-22]

Seyr edip kıt‘a-ı resmiñ dedi Hākī tārīh
Ketebe kıoyısa sezādır buña Sultān Maḥmūd [H 1161 / M 1748]

Hurūs u tavuḫ mülāzım iki birāder
Müte‘ākıben vefātlarında tārīh

İrtihāl etdikde dünyādan hurūs-ı nā-murād
Mevtine oldu sebep tavuḫıñ āḫır iftirāk

Tīr-i āhım çıkdı eflāke dedim tārīhini
Uçdu taḫ diyerek ‘uḫbāya kıd kıdı kıdaḫ

Nefes-zāde tamām eyledi redd-i nefis

Ḥamza Pāṣā şavdı nevbet-i mevti bu sālde

Gidip āgāh kıaldı nām-ı Rāḡıb ehl-i ‘irfāna
Süleymān-rā felek zīr-i nigīn şüd¹³⁵

Ḥamza āgāh şavdı nevbet-i mevti meded
Kıla kıabr-i Beşīr Ağayı Ḥaḫ maddesi
Kaşr-ı dārü’l-sa‘āde me’vā [H 1159 / M 1746-47]

Dergāh-ı leyl ü nehārında rast gelsin işi
Ede Ḥüseynī maḫāmında ber-karār Allāh

Nemçeden Sultān Meḥmed aldı Egri Ḳal‘asın
Geçenlerde biri geldi baña yazdırdı tārīhiñ¹³⁶

Deñiz altmış sekizde dondu şovuḫdan biñ otuzda deryā
Yol aldı Üsküdera Aḫdeñiz dondu biñ otuzda [H 1030 / M 1620-21]

Bī-meded dondu şovuḫdan biñ otuzda deryā

Ḳalbime ĩn riyyāzü’l-cennete elhām etdi Ḥaḫ¹³⁷
Ḥubb u zātı da‘vet etdi rūḫ-ı bezm-i vuşlata

Derler aşḫāb-ı muḫabbet rıḫletim tārīhini
La‘lī-zāde Seyyid ‘Abdülbākī girdi cennete

¹³⁵ Aruz aksamaktadır.

¹³⁶ Aruz aksamaktadır.

¹³⁷ Aruz aksamaktadır.

Gelibolulu ‘Ālī ve Şā‘ir Bākī Efendiler ikisi bir senede vefāt eylediklerinde söylenen tārīh:

Māte’l-‘Ālī ve kıs ‘aleyhi’l-Bākī [H 1008 / M 1600]

Cihānı şād edip Sulţān Meĥmed pādişāh oldu [H 1003 / M 1594-95]

Tārīh-i velādet-i Sulţān Meĥmed Fātih-i ‘arş u berri [H 832 / M 1428-29]

[36a]

Çıkdı küffār girdi Belğrada Müselmān

Çıkarıp leşker-i küffār dedim tārīhiñ
Belğrad ƣal‘ asını aldı Meĥmed Pāşā

Leşker-i küffār çıkdı hışn-ı Esterğondan

Çıkdı bed-āyīn ‘adū hışn-ı Belğraddan
Tārīh-i feth-i Hanya mu‘ ammā-gū ne maşnu‘ dur

Şerĥa çekdim dāğ urdum göz göz [etdim] sīnemi
Dāğımı seyr eyleyen bilsin benim tārīhimi

Cedel reft ez-miyān-ı şehr-i yārān ittiĥāz āmed
Verdi La‘ lī-zāde el-ĥaƣ ziynet Anadoluya

Ṭayyibe-i ṭayyibeden oldu ĥavāric mıştared
Eyledi ‘İsmet Begi ĥubb-ı rasūlullāh naĥīb

Şevb-i mevti Gevyeliye gey velī dedi ecel
Köse kethūdā dedikleri Reşīd Efendiye
Māt-i re’īsü’ş-şeyāṭini’l-üns [H 1234 / M 1818-19]

Şeyĥ ‘ Abdülkādir-i ‘ālī-cenāb
Der-zamān-ı āşaf-ı gerdūn-ı vaƣar

Ān ki ez ƣahreş biyāled¹³⁸ kūh-ı Ƙāf
V’ān ki ez mihreş biyāled¹³⁹ rüzgār

138

139

Şüd tarîḳ-i Mevlevî-râ pişvâ
Tâ ki bâşed belgâne¹⁴⁰-râ reh-güzâr

Sâl târiḥiñ zi-ṭal' at-ı ḥaştem
Güft-i nâmiñdir ḥisâb ederse yâr

Şeyḥ ' Abdülkâdir-i ' âlî-cenâb
Şüd tarîḳat ç'ez feyz-i evliyâ

Kilk-i baḥr-ı târiḥiñ nüvişest
Şüd tarîḳ-i Mevlevî-râ pişvâ

Pâdişâh ma' dende buldu mührüne lâyıḳ güher

Ḳuṭb-ı ' âlem şâḥib-i mühr eyledi dervişini

Ṭaşlar ile döğünmüş mülk ayrıldı ḳayadan

Üçüncüdür yine Yaḥyâ Efendi şadr-ı Rûm oldu

Cân-ı ' ulvî eyledi iḳbâl-i şehri cennete
Kûşe-i cennet-mekân ola Bucaḳlı-zâde

Sözü dilde ḥayâli gözde ḳaldı

Yine Şâdıḳ Efendi şubḥâsâ geydi fetvâı

Bu feth-i ' azîme târiḥ için ma' bed ne dilde
Çekerken sübḥa-ı endişeye evrâd-ı güftârı

Baḥna nidâ edip ḥâ'if dedi ruḥşat bu târiḥi
Meḥmed şer' -i pâk-i Aḥmed ile boz[du] küffârı

Târîḥ-i feth-i İstanbul
' Avn-i Ḥâlîḳ [H 857 / M 1453]
Belde-i ṭayyibe [H 857 / M 1453]
Küffâra ḳıyâmet [H 857 / M 1453]
Âḥirûn [H 857 / M 1453]

Faṣīḥā dediler mātem-keṣān-ı fevtine tāriḥ
Neṣāṭī gitmek-ile eyledi maḥzūn aḥbābı

Neṣāṭī bezm-i fānīden çekildi bezm-i Firdevse

Eyvāh Neṣāṭī Aḥmedi mest eyledi cām-ı ecel

Bu cām-ı dehrin gitdi Neṣāṭı

Bezmgāh-ı ‘ālemiñ ḥāl-i Neṣāṭı gitdi āh

Dıger

Erbāb-ı diliñ gitdi Neṣāṭı hem āh

*****

Niṣāri

Fā‘ilātūn / Fā‘ilātūn / Fā‘ilātūn / Fā‘ilūn

Mürşid-i rāh-ı Hudā Ādem Efendi kim anıñ
Kim vücūduñ maḥz-ı raḥmet etmiş idi ‘āleme

Nice müddet nā‘ib-i Mollā Celāleddīn olup
Verdi ol āyine revnaḡ tā gelince bu deme

[36b]

Etdi ‘azm-i rāh sevdā-yı beytullāh ile
Tā ki varıp yüz süre ḡabr-i rasūl-i ekreme

Mıṣra vardıḡda gelip menşūr-ı lā-yestaḡdimūn¹⁴¹
Oldu rāzī¹⁴² emr-i Ḥaḡḡ ile ḡazā-yı mübreme¹⁴³

Hem-civār edip anı Mevlā Şafiyullāh ile
Nā‘il ede cennet-i a‘lāda cāy-ı ḡurreme

Her sene rūḡu ṣevāb-ı ḡacc ile memnūn ola
Maḡhar ola dā‘imā luḡf-ı Hudā-yı erḡama

¹⁴¹ Getirilmediler, sunulmadılar.

¹⁴² rāzī: rahına (N)

¹⁴³ mübreme: emrime (N)

Güş edip dedi **Niṣārī** fevtine tāriḥ için
Ola me'vā cennet-i firdevs-i a' lā ādeme

*****

Niṣārī

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün
Uṣul-i devri kim Ādem Efendiniñ tamām oldu
Dedim eyā bu kār-ı dil-nüvāza kim muḳayyedir

Bu efkār ile ḥāb-ālūd iken dīde-i ṭab' im
Göründü nūr-ı Mevlānā ki ol nūr ise Ādemdir

Buyurdu ey **Niṣārī** böyle taḥrīr eyle tāriḥiñ
Degildir devr-i Ādem geçdi bu devr-i Muḥammeddir

*****

‘ Adem cismini geçdi rāh-ı Ḥaḳda Köprülü-zāde

*****

Fıṭnat

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün
Ser-müfteḥir-i ‘ ālem Şerīf Efendi kim
Müşerref oldu ḳudümüyle mesned-i fetvā

Cihān-ı cūd u kerem āfitāb-ı burc-ı himem
Denir ise neyyir-i raḥşān-ı ‘ ālem-i ma' nā

Yegāne gevher-i şehvār kān-ı luṭf u ‘ aṭā
Muḥiṭ-i ‘ ilm ü faẓlın direm-i taḳvā

Ḳıla sa' ādetle yümn ü devletiñ efzün
Mü'eyyed eyleye şadrında Ḥazret-i Mevlā

Dedim du' ā ile **Fıṭnat** bu muşarra' tāriḥ
Şerīf Efendi bu gün geydi ferre-i fetvā

*****

Nevres-i Ḳadīm

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün
Sūret-i ḥüsn-i ḥitāmıñ görüp erbāb-ı sūḥan
Oldu tāriḥi için arada çok güft ü şünūd

Kimi bir mıŖra' a fışat kimi bir beyte zafer
Buldular eylediler her biri iřbāt-ı vüçüd

Bende bir beyt ile yaptım iki târihi tamâm
Ki olur hâzık-ı 'ādāt-ı sühandan ma' dūd

Öyle bir beyt-i dil-āviz ki maźmūnundan
Diğķat eylerse ger iħrācına ařhāb-ı řuhūd

Bī-kem ü kast sekiz vechle olur târiħ
Gelmeden lafzına ma' nāsına tağyīr-i ĥudūd

Evvelā beytiñ iki mışra' ı bercestesiniñ
Müstaķil her biri târiħ-i tām etdi mevrūd

Mışra' -ı evveliñ aħād-ı mā ile eger
' Ařerāt-ı düvvimin mıřra' olunsa ma' dūd

*****

Be-' izzet ü ecille mübārek ide Ĥudā mäh-ı sipihr-i şeref
Naziri nādīde o zāt-ı bī-hemtā sitāyiřinde sezā

*****

řafā-yı ĥātır ile budur hemişe du' ā
Ĥurūf-ı mu' cem ile sa' id ede Mevlā

*****

O da evvelki gibi ola bir a' lā târiħ
Girmeye ana da bir ġayri ĥisāb özge kıyūd

' Ařerāt ile eger evveliñ aħādında
Etseler mıřra' -ı řānīde māye-i mevrūd

Cem' edip řoñra ĥisāb eyleseler diğķat ile
Çıķar andan daħi târiħ-i muvaffaķ-ı maķřūd

Evveliñ olsa mi 'āt u ' ařerāti menķul
Sātır-ı řānīdeki aħāda bi-resm-i ma' dūd

O da târihi olur cāmi' -i bünyādīñ
Çekse ta' dād u řümāra ķalemi bā-fermūd

Mısrâ' -i evvelî de mısrâ' -i şânîde olsa
 'Aks-i tertîb-i muḳaddemle pezîrâ-yı vürüd

Vech-i meşrûḥ üzre ol daḥi üç târîḥ
 Heşt olur cümlesi noḳşân u ziyâde nâ-bûd

İşte nev-res bu o târîḥ-i dil-ârâdır kim
 Yeridir etseler âvîze-i nüh-ḫâḳ-ı kebûd

Ḳıldı ihlâş ile bu câmi' -i dil-cûyu binâ
 Himmet-i şâmîle-i kâmil-i Sulṫân Maḥmûd

*****

Nâbî

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün
 Dîde-i ' aşîḳ-ı müflis ki ḫaṫṫ u ḫâldedir
 Çeşm-i nekbet-zedeveş şafḫa-ı remmâldedir

Şanma kim ' ıyş u şafâ keşret-i emvâldedir
 Hırmen-i derd ü belâ muntazamü'l-ḫâldedir

[37a]

Etme rindâna taḳâza ramazânda sâḳî
 Zîmmet-i def' -i ğamiñ va' desi şevvâldedir

Ne eder teḳâzî-pezîri ne çeker gerd-i sâr
 Ni' met-i zevḳ ki şandûḳa-ı ihmâldedir

Düşmez olur dillere dâ' iye-i istiġfâr
 Çıḳmaz ol çirk ki pirâheni baḳḳâldadır

Âdeme çâre ne sâliñ baḳar ebrûsuna dil
 Çeşm-i erbâb-ı vezâ 'if mâh ile sâldedir

Bende bilmem ki ne şeḳle girecekdir **Nâbî**
 Sâ' at-i ḫâṫırımız pençe-i eṫfâldedir

*****

Bosnalı Şābit

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

Şanma kim rāḥat-ı dil devlet ü iḳbāldedir
Bār-ı miḥnet gösterir gerden-i ḥammāldedir

Zer-i gūne baḥt ile dil-beste-i gīsū olma
Dönme ol zer-nigū tāra ki çengāldedir

‘Āşıḳıñ ḳoynuna girmezdi o şūḥ-ı raḳḳāş
N’eylesin şıḳlet var sā‘ at-i dellāldedir

Tevbeler muḥāṭaba nev muḡbeçe-i bed-mest
Bir eli cām bir eli ḳabza-ı punyāldedir¹⁴⁴

Zākiri ḥub-nefes şeyḫi İläḫiye zafer
Durma şeyṭān gibi endīşe-i idlāldedir

Kim bulur Nābī Efendi gibi hep tāze ḫayāl
Feyz-i **Şābit** yine pīrān-ı küheñ-sāldedir

*****

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

Şanma kim sırr-ı Ḥudā ḫırḳadadır şāldadır
..... āḡāz¹⁴⁵-ı güher ḳadīm-i ḫāldedir

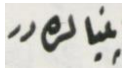
Sīm-i sa‘ y ṭaleb içinde nihāndır maṭlab
Zehr-i ḫırmān-ı ṭabaḳ sūkker-i ihmāldedir

Aña fi’l-cümle müşābih diyü ra’y-ı ruḫşat
Nazar-ı ḫāḳ-ı cihān hep māḫ su‘ āldedir

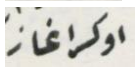
Ehl-i derdiñ süḫanı etmede te’şīr-i dīḡer
Ki füyüzāt-ı Ḥudā münkesirü’l-bāldedir

Belī iksīr-i şafā var ise bu ‘ālemde
Bāde-i köhnededir dilberi nev-sāldedir

144

145

Hele ol la' lî-revân baḡsinde gördüm ancak
Ol kadar luḡfu ki minâ-yı mey-i âldedir

Ḳankı sevdâger nâz artıra bilmem ki ne sebeb
Yine kâlâ-yı dil âşüfte-i dellâldedir

*****

Arpaemîni-zâde Muştafâ Sâmi

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

‘Uḡde-i merdümek-i çeşm o ruḡ-ı aldadır
Nâḡun-ı dest-i nezâre girih-i ḡâldedir

Reng-i ḡüsnü ḡaḡḡ-ı nev ḡaberi perîde edemez
Mevc-i pervâz-ı ḡümâ cünbüş-i şeh-bâldedir

Gerdiş-i nûr-ı nigeḡ zîver-i âḡḡuş edeli
Pây-ı ḡüsnü o mehiñ ḡalka-i ḡalḡaldedir

Maḡv edip zevḡ-ı taḡşinini ḡumâr-ı encâm
Telḡ-kâmî ki turunc u kef-i iḡbâldedir

Tercemândır ḡaleme¹⁴⁶ pençe-i nazmı **Sâmi**
Cevher-i tiḡ-ı zebân naḡş-ı kef-i lâldedir

*****

Nâbi

Mef'ûlü / Fâ'îlâtü / Mefâ'îlü / Fâ'îlün

Râh-ı ‘adûyı leşker-i eşk ile urmuşuz
Dest-i sipîhr-i pençe-i ehl ile burmuşuz

Kâlâ-yı ‘acz olup veririz naḡd-i iḡtiyâḡ
Dükkân-ı çârşü-yı rızâda oturmuşuz

Dilden dehâna ḡıkmaḡa yoḡ şimdi ḡâḡâti
Reh-revân-ı râhı râh-ı muḡabbete yormuşuz

Cism-i nizâr üzre urup ḡalka ḡalka dâḡ
Bir şâh-bâz şaydı iḡün dâm ḡurmuşuz

¹⁴⁶ Eserin orijinaline ulaşılp nüshaya daha sonra eklendi.

Bizden o şūh gūşe-i çeşm için etmesin dirîğ
Zahm-ı hadeng-i cevre hedef gibi durmuşuz

Va' d eylemiş idi vaşlını şart-ı cefâ ile
Hayfâ gönül dedikleriñ herkese duyurmuşuz

Bir beyza-i şafâyı edip Nâbiyâ şikest
Murğ-ı huṭurı haylî zamandır uçurmuşuz

*****

Nâbî

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

O dil-i ârzûnuñ etme heves cüst-cûsuna
Kim hâsidiñ mü'eddî ola güft-gûsuna

Ol maṭlabıñ huşûlüne la' net ki ṭalibi
Lâzım gele mürâca' at etmek 'adûsuna

Ol mey ki neş'esinde ola bûy-ı imtinân
Seng-i kazâ doḡunması yegdir sebûsuna

[37b]

Bu hâne-i fenâda görülmüş müdür 'aceb
Dil-h'âhı üzre nâ'il olan ârzûsuna

Ümmîd-i luṭf maḡz-ı haṭâdır o şahşdan
Kim himmetini şarf ededir geri gelûsuna

Fevḡ olmamaḡ murâdıñ ise lezzet-i niyâz
Dil verme mâh-pâreleriñ nîk-hûsuna

Şâbûn-ı tevbeden olur imdâd Nâbiyâ
Çirk-i pelâs-ı ma' şiyyetiñ şüst ü şûsuna

*****

Bosnalı Şâbit

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

Bir vâşıl olmuşu bulunmaz ârzûsuna
Münkirleriñ vesîle budur güft-gûsuna

Bir loğma mümsikiñ deheninden düşerse қor
Қum sâ'ati gibi yine kendü gelūsuna

Hâtır-şikestlik etme şaқın inkisârdan
Tâş atma қуғb-ı dâ'ire-i mey sebūsuna

Bir gün sürâhî gibi seni ser-nigün eder
Aldanma ser-firâz-ı meyiñ ser-fürūsuna

Bir sâde-levh-rüy-ı dil ümmîdine düşüp
İstanbulñ gönül mü verir sâde-rūsuna

Bir âsiyâbdır bu gelen nevbete baқar
Mollâ şudûr-ı emre müderris rü'ūsuna

Renc-i қadem ricâsı niyâzıyla **Şâbitâ**
Taқbîl-i pâdan el mi deger dest-būsuna

*****

‘ **Āzim**

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilūn

Baқma sebū-yı bezm-i meyiñ güft-gūsuna
Şarf etmese neşâṭ ile canlar 'adūsuna

Ser-perde-i buhl idrāk-i fitnedir
Aldanma çerḥ-i gerdūnuñ ser-fürūsuna

Pejmürde kām bāşı olur elbet bu gülşende
Hâhiş-i girift-i ḥasret olan reng-i būsuna

Yâr-i emel be-düş-ı niyâz olmadan ḥazer
Ey dil bu cigeriñ dayanmaz kedūsuna

Nâ-kām-ı ḥâhiş olsa da 'âlemde ' **Āzimā**
Erbâb-ı dil mürâca'at etmez 'adūsuna

*****

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilūn

Ḥussād-ı 'aşriñ etme nażar güft-gūsuna
Şîr iltifât eder mi kilâbîñ gelūsuna

Dünyâ-pereste keşf-i haķāyık revâ degil
Zemzem kıomak revâ mı şarâbıñ sebûsuna

Oldu tûfeng-i bâde-keş hûn-ı merdümân
Kırşun aķıtsalar şe 'vle nây-ı gelûsuna

Naķş-ı hevâña düşmüş dîrînedir saña
Ruķşat verir mi 'âķil olan hiç 'adûsuna

Rif at-ı tevâzu' ile meger hem-'inân imiş
Servîñ çemende ile nazâr ser-fürûsuna

Encâmı hâk olunca taķkîki bu 'âlemiñ
Toprak hezâr lev m eyler her ârzûsuna

*****

Nâbî

Mef'ûlü / Fâ'îlâtü / Mefâ'îlü / Fâ'îlün

Etdikse her ne maţlab için niyyet-i huşûl
Râh-ı kabûle olmadı fâ'ide nüzûrumuz

Ėam çekmeziz vesîle-i tûl-i hayâtdır
Taķşilden taķallûf eder ise umûrumuz

Bu nîstî-yi hest ü nümâ-yı vücûdda
Nâbî bezm-i cefâmıza degmez zuhûrumuz

*****

Nâbî

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

Şevķ-i hüsnüñle dil-i maķzûnu nûr eylemişiz
Dilimiz revzene-i pertev-i Tûr eylemişiz

Ne idi encümeñ-i kıurbunda süzân olmak
Düşeli gûşe-i hicrâna hużûr eylemişiz

Pây-mâl eyledi şimdi bizi leşker-i Ėam
Haķķa minnet ile imdi 'ubûr eylemişiz

Biz Ėâr-ı gizde bün-i tâki âsûde ederek
Şimdi derûn-ı sâğarda zuhûr eylemişiz

Şu'le-i 'arızınıñ 'aks-i düşeliden cāna
Eşkimiz revgān-ı kandīl-i şu'ūr eylemişiz

Ġam degil dāmen-i dil olmuş ise de ālūde
Hele pākize-i çirk-āb-ı gurūr eylemişiz

Nābiyā kāsıdı cefā eylememekte bilmem
Ne zamān hātır-ı dil-dāra huṭūr eylemişiz

*****

[38a]

Āgāh

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

Biz ki ğıybetde temāşā-yı huṣūr eylemişiz
Dil-i ğam-dīdeyi hicr ile şabūr eylemişiz

Dün gece zümre-i zūhhād ile hem-'işret olup
Zevk-i hem-şoḫbeti-i ehl-i kubbūr eylemişiz

Dilde dāğ-ı ğam elde mey-i gül-reng ṭutup
Çehre-i miḫneti hem-reng-i sürūr eylemişiz

Çeşm-i maḫmūrunu ser-mest-i niyāz eyleyerek
Meclis-i mey gibi pūr-fitne vü şūr eylemişiz

Gül-i ümmīdimiz Āgāh açılmaz ise n'ola
Gülşen-i verd-i serde bir fem zuhūr eylemişiz

*****

Rüşdī

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

Perde-i ketm-i 'ademden ki şudūr eylemişiz
Hep seniñ şevk-i cemāliñ ile zuhūr eylemişiz

Nūr-ı 'arūsān ğam-ı aşka olalıdan menzil
Cümlegāh dili rek-āver-i hūr eylemişiz

Şevk ile yār görüp ey ğam deyrine bizi
Şanma kim hātırımızdan seni dūr eylemişiz

Edeli mā-ḫāşıl naqd-i vücūdu idrāk
Dili müstağrak-ı envārı şu'ūr eylemişiz

Olalı cilve-ger-i pür-nevâ envâr-ı cemâl
Şevk-i hüsnüñle dili ğarķ-ı nūr eylemişiz

Bizde çün feyz-i tecellīye liyākāt yokdur
Tutalım kim pīrimize vādī-yi tūr eylemişiz

Çekilip gitmiş bezm-i ğam keşretten
Rüşdiyā ğüşe-i vaħdetle huzūr eylemişiz

*****

Hakķı

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün
Şuĝl-ı dünyā ile biz terk-i huzūr eylemişiz
Dilimiz cür' a-keş-i bezm-i umūr eylemişiz

Düşeli dāmiña **Hakķıyā** ma' şiyete
Virdimiz demdeme-i Rabb-i ğafūr eylemişiz

*****

Rāmī

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün
Gece meclisde ğam-ı dehre olup āzürde
Bezmimizden o sitem-pişeyi dūr eylemişiz

Biz nihān-ħāne-i iķlīm-i ' ademden **Rāmī**
Tengdir çāre nedir böyle zühūr eylemişiz

*****

Nesīb

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün
Fikr-i rüy ile dili ğarķ-ı nūr eylemişiz
Çeşm-i hūnumuzu maṭla' -ı hūr eylemişiz

N'ola bīĝāne ser-sebz-i āmāl olsañ
' Aşķ āteşiñ fikr ile bāĝ-ı şu'ūr eylemişiz

Der-kenār olmaĝa meyli var imiş ' aşıķa
' Arz-ı hāl etmede cānāna kuşūr eylemişiz

Biteriz ol nādire gül-i buħl gülistān-ı hüner
Şüre-i baħt-ı siyāh üzre zühūr eylemişiz

Nā-muḥāl ḥāhiş-i vuşlat ile Nesībā āḥir
Kendümüzü ḥak-i dergehden daḥi dūr eylemişiz

*****

Arpaemīni-zāde Muştafā Sāmī

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

Dilimiz meş' al-i fānus-ı sürūr eylemişiz
Rūzgār-ı ğamı şad merḥale dūr eylemişiz

Olmazız ḥāhiş-i zīver-i dehr-i bed-vaz'
Künc-i kâşāne-i miḥnetde ḥuzūr eylemişiz

Eşk-i rindān edelim dāmīn 'aşānımızda
Āh kim resm-i 'ibādetde kuşūr eylemişiz

Dīdemiz ğavt-ı nūr-ı lücce-i envār-ı cemāl
Cismimiz aḥker-i ḥākister-i tūr eylemişiz

Revzen-i Tūr gibi āyīne-i dīdemizi
Pertev-i ḥüsnün ile muḥīṭ-i nūr eylemişiz

Zāhidā er-i ḥarābāt-ı görüp 'ayb etme
Bāde-i vaḥdet ile terk-i şu'ūr eylemişiz

Leşker-i ḥayle müjeñ şaff-ı beste-i āfet
Dil-i virānemizi vādī-i şūr eylemişiz

Bilmeziz ma'bed-i zühhād ü kilīsā Sāmī
Çekmege derd ü ğam-ı 'aşkı zuhūr eylemişiz

*****

Fā'ik

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

Ten ü dilden emel-i rāḥatı dūr eylemişiz
Çekilip küşe-i ğamgāha ḥuzūr eylemişiz

Fikr-i dīdār ile ḥizmetiñi eyyām içre
Kışt-zār-ı emeli mezra' -ı nūr eylemişiz

Feyz-i tevfiḳ ile bende edince pençe-ger
Nice şaḥş-ı ğam u miḥnetde zūr eylemişiz

Hâlden dîdeyi cefâna edip biz taḥvîl
Maḥv-ı nuẗẗâre-i dîdârı umûr eylemişiz

[38b]

Gösterip bezm-i belâgatde yed-i beyzâyı
Fâ'ikâ 'arşageh-i 'âlemi tûr eylemişiz

*****

Faşîḥ

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

Ne kefiñ fikri ne endîşe-i gûr eylemişiz
Dili ğafletle siyâh dîdeyi kûr eylemişiz

Vâlih etmiş ser-i kûyunda temâşâ-yı cemâl
Biz ferâmuş-ı der-cennet-i ḥûr eylemişiz

Zâhidâ vaşf-ı râh-ı 'aqlı dirâz eyleme gel
Biz o râhdan taraf-ı 'aşğa mürûr eylemişiz

Biz sâye-i bed-mest ü ḥasârız 'âlemde
Ne ziyân-ı ğam ne şûr-ı sūrûr eylemişiz

Eşeri gülûñ Faşîḥâ n'ola olunsa fikr
Nazar-ı sa'd-i 'Utâridde zûhûr eylemişiz

*****

Naẗîm

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

Ḥaçer kemer-i yâre münâsib o bel ince
Ḥaçer kemerini kemeri ince belince

Dâmânı girîbânı gibi oldu gülûñ çâk
Bu bâğ-ı ḥazân dîde-i pür-ḥâra gelince

Lâ-büd varılır bâğçe-i kûyuna yâriñ
Pâyân u devân bād-ı şabâ gibi yelince

Ḳaddini eder câyına şu'bede çevğân
Kûy-ı emle-i merd-i murâd üzre çelince

Oldu güher-i nazmı **Nazîm**iñ yine pür-silk
Sa' y etdi dili menkab-1 endîşe dilince

*****

Nazîm

Mef'ülü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ülün

Şemşirini taşınca hoşdur o bel ince
Şemşiri niṭâkınca niṭâk ince belince

Kuhsâr-1 muḥabbetdeki rāh ince bel ince
Bâr-1 ğam-1 hicrân çekilir mi cebelince

Hayfâ ki ' arūs-1 tuṭuḳ-ārâ-yı ümîdim
Āġuş-1 dile müy sefîd oldu gelince

Pür-ra'şe gerek ol vasat-1 ḥavf u recâda
Çün kıble-nümâ dergeh-i Hâḳḳa yönelince

Vâ-bestedir ey dil düzele nâḥûn-1 kârîñ
Şîrâze-i mecmû' a-i maṭlab dürülünce

Nazmı yine nâmiñ olur raġbete şâyân
Olmasa da ey ḥâme **Nazîm**iñ ğazelince

*****

Mef'ülü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ülün

Āvîze-i zülfü o mâhîñ zülfü telince
Ġisûları çekmez bu ḳadar yâdı tel ince

Elbetde olur 'avn-1 ilâhî ile âsân
Maḳşûd-1 dil 'aşîḳ-1 şeydâ gibi ḥâlince

Çün şerbet-i la' l-i lebe muḥtâcdır ey dil
Bî-mâr-1 ğam-1 hicri o mâhîñ sâlince

Ḳalmaz yanına bunca şafâ ol mâh-1 ḥüsnüñ
Her ferde mücâzât olur elbet 'amelince

Ey ṭab'-1 suḥan-1 zekî böyle nazîre
Taḥsîne sezâdır hele dünyâ şaḳîlince

*****

Bosnalı Şâbit

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

Pey-rev ol cümle peygamberlere Cibrîl gibi
İhtîşâş etme faķaķ birine İncîl gibi

Ƙalmıřız âteş ü âbiñ arasında ĥayrân
Ƙalbimiz rûşen iken rûĝan-ı ĥandîl gibi

Ƙo ĥâsir olup ayakda ĥalalım istemeziz
Kimseniñ düşuna bâr olmaĝı zenbîl gibi

Ser-i sînedeki destâr gibi yek-reng ol
Yürü terk eyle dü-reng olmaĝı mendîl gibi

Ğayre nef i oldu biz etdikce teraķķî ancaķ
Ğâk-mâl olduĝumuz ĥaldı bize Nîl gibi

*****

Nâbî

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

Bir beyzân var ise mâye-i taĥşîl gibi
Öpdürürsün elini řafĥa-ı tenzîl gibi

Câm-ı ĥalbiñ yoķ ise rûĝan-ı isti' dâd
Seni nârında ĥor şûretâ ĥandîl gibi

Üstühân ile yürü hümâ gibi ĥurşend ol
Ne verirler bu şikem-i ĥortuna fîl gibi

Olmadan Ebreheveş seng-zen-i Ka' be-i dil
Düşmüş Ka' beye o seng-i ebâbîl gibi

Ğayrıyı etmek için çeşmini rûşen **Nâbî**
Rû-siyâh olmadayız sürme ile mîl gibi

*****

Bosnalı Şâbit

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

Ğâřıķı arķasına almış o řûĥ-ı şannâz
Ƙulblar¹⁴⁷ taķdı bulup kendüye zenbîl gibi

¹⁴⁷ Ƙulb: Ƙulâb (N)

[39a]

Rūḥ-ı insāna ğıdā olmağa bir neş'emi var
Nüş-dārū-yı neşāt-āver-i tehlīl gibi

Almağ ister seni ben ḥasteden imān-āsā
Şīşe-bāz ile aġyār 'Azrā'il gibi

Gerekdir ḥūd başı misvākilerden feryād
Ser-fürū etmeyeni ḥāke urur fīl gibi

Gören ol şehsüvārīñ gözüne girmek¹⁴⁸ için
At meydānını bekler dikilip mīl gibi

Ġazel-i Nābīyi üstāda getirdiñ Şābit
Şanmış ma' nāda bu maẓmūnları temşīl gibi

*****

Nesīb

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün
Etme dāmānını ālūde 'azāzil gibi
Ṭāhirü'z-zeyl olagör Ḥazret-i Cibrīl gibi

Yer eder dīdeler üstünde mişāl-i sürḥ
Bekleyeyim ġuşe-i 'uzletde seni mīl gibi

Olasıñ tā ki ziyā .....¹⁴⁹ şafā her bezme
Ġuşiş et şāf-ı derūn olmağa ḳandīl gibi

Nefs-i emmāre-i kāfir nice bir ḥīle ile
Şafḥa-i ḳalbini taḥrīf eder İncīl gibi

Hīç şāf-ı derūna baḳma sürüp ḥāke yüzüñ
Kendüni vāşıl-ı deryā idegör Nīl gibi

Tābını naḳşveş-i mestāne Nesībā bildiñ
Ġarazın rāh-ġüzār-ı dilberi taḳbīl gibi

*****

¹⁴⁸ girmek: girmey (N(

Münif***Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün***

Fürüg-1 mihr mir'at-1 dile jengârdır sensiz
 Harîr-i pertev-i mâh rüyûn¹⁵⁰ câna bârdır sensiz

Dile her nâr-1 mevc büy-1 sünbül yârdır sensiz
 Dehân-1 hânde-i gül ravza-i divârdır sensiz

Midâd-1 nokta-1 merdümde olmaz pâ-birün her giz
 Nîgeh¹⁵¹-i çeşimde hem çün gerdişin¹⁵² pergârdır sensiz

N'ola hâlhal-1 sâk-1 'arş olursa hâlka-1 mevci
 Felek eşk-i firâvânımla tûfan-zârdır sensiz

Degil hâmuş olursa cây-1 hayret her gören nâmem
 Elimde hâme-i meyl-i sürme-i güftârdır sensiz

Eger âyine-i şavk olsa her bir zerre-i 'âlem
 Bana 'aksim daği hem-şûret-i ağıyârdır sensiz

Geçer hurşid geçse şem' ile fikr-i Münifâdan
 Güzergâh-1 hayâli şöyle teng ü târdır sensiz

*****

Arpaemîni-zâde Muştafâ Sâmi***Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün***

Müjem pây-1 nigâh-1 intizâra hârdır sensiz
 Râh-1 âmed-şüd-i nezzâre neşter-zârdır sensiz

'Aceb mi olsa nâmem dâğ dâğ şu' le-i hasret
 Kalem destimde murğ-1 âteşin minkârdır sensiz

Gönül sencide-i mizâcı çeşm-i ağıyâr etmez
 Nice Yûsuf melâhat şahid-i bâzârdır sensiz

Dü-bâlâdır uçar ebrû ile hüsn-i gülgûsuna
 Bağılsa sâde-rüyâna nîgeh nâ-çârdır sensiz

¹⁵⁰ rüyûn: rûsuñ (N)

¹⁵¹ Nîgeh: Nîgey (N)

¹⁵² gerdişin: gerdisin (N)

Çerâğ-ı şu'le-i âvâz-ı bülbül den fûrûzândır
Göñül şeb tâb-ı seher o gülden bîdârdır sensiz

Çü pervâne dil-i âteş-ı hurûş-ı **Sâmi**-i zâra
Gül-i şem' -i taḥassür zîver-i destârdır sensiz

*****

Lem'î

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

Ṭabîbim pister-i hicriñde dil bîmârdır sensiz
Tenimde her ser-i mû neşter-i âzârdır sensiz

Ḥayâlinle degil ḥâb-ı âşinâ müjgân-ı ḥûn-bârım
Baña her gülbin-i taşvîr-i bâlîn ḥârdır sensiz

Nigâh-ı rağbet etmem her ne deñli dil-firîb olsa
Gül-i berg her biri bir şûret-i divârdır sensiz

Hilâl-i ebrû-felek kevn-i başıñ gösterir meh-rû
Yine bulmağ küşâyiş ' uqdemiz düşvârdır sensiz

Çeker mi câm-ı lebrîz-i imtinân sâķiyâ **Lem'î**
Dili ḥûn-âb-ı ğamla sâğar-ı şârdır sensiz

Ne mümkün mest-i cem daḥi olsa tarḥ-ı âsâyiş
Be menzilgâhda ârâm eylemek nâ-çârdır sensiz

*****

Nâbî

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

Nesîm-i nev-bahâra nigâhıñ gül-bârdır sensiz
Temâşâ-yı güle müjgân bülbül-i ḥârdır sensiz

Dem-i âhû-pesend ğamzeniñ sîr-âbından
Beyâbân-ı cebel ' arşa-ı peykârdır sensiz

Kaṭâr-ı kârbân-ı eşk-i ter muṭlağ ' inân oldu
Aç ey Yûsuf niķâbıñ ḥâr-ı zulmet-zârdır sensiz

[39b]

Ola tā feyz-yāb hüsni-i hey'et-i muḳaddem pākiñ
Çemende görseñ ḡonce-i rūḡa dīvārdır sensiz

Bülend ü sesi hem-āheng olunca şaf-ı ' uşşākıñ
Nevā-yı nāleden ḡüyā ki mūsikārdır sensiz

Naẓīfñ kişti sergeşteveş ey **Nābī** Hudā-yı nāz
Dil-i girdābı ḡamda noḡta-ı pür-kārdır sensiz

*****

Arpaemīni-zāde Muştafā Sāmī

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Dü-çeşm-i ebruvānım ḡançer-i āzārdır sensiz
İki şaf müjem çün şuret-i minşārdır sensiz

Nice ḡayy eylesin pāy-ı nükteyi şu' le-i rūyıñ
Ki şāh-rāḡ müjem tārınıñ neşter-i zārdır sensiz

Olur sözünde nāme olsa da bir semenderden
Midād-ı ḡāme ḡüyā Īrān-şiyārdır sensiz

Niḡeh-bāzı ne mümkin ḡasretinden şekl-i ebrūlar
Dü-murḡ-ı dīdeye şāḡin kec-minḡārdır sensiz

N'ola çeşm-i temāşāya çeker isem kuḡl-ı istignā
Niki sīḡ-i ḡazā-yı ' ālem olmaḡ ' ārdır sensiz

' Aceb mi peyrev olsa **Sāmī**-i pākize-ḡüftāra
Enīsi künc-i ḡamda ' izzetiñ eş' ārdır sensiz

*****

Rāḡıb Pāşā

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Niḡāḡım ḡül-be-çeşm-i ḡasret-i dīdārdır sensiz
Şāf-ı müjḡānlarım ḡār-ı ser-i dīvārdır sensiz

Şerer şebnem ḡül āteş serv-i serkeş şu' le sünbül rū
Ser-ā-pā-yı ḡülistān ' ayn-ı āteş-zārdır sensiz

Eder¹⁵³ ḡün girye dāḡ u cāme-i nīlde mātem āḡ
' Aceb tāb-ı teb-i firḡatle dil bīmārdır sensiz

¹⁵³ Eder: Dīdar (N)

Ser-ā-ser şererle seyr-āheng-i feryād u nevā-sāzım
Güllü ney üstüh-ān-ı sine müsikārdır sensiz

Şeb-i firķat tecellī-zār-ı hasretdir hayālīñle
Nihāl-i medd-i āhım naḥl-i āteş-bārdır sensiz

Degil ārām-ı rāḥat zindegī düşvār olur cāna
Teñ-i bī-tābıma rūḥ-ı revānım bārdır sensiz

Nigeh çeşmimde neşter her nefes sīnemde bir ḥançer
Mā-ḥaşal **Rāğībā** ‘ömrüm ḥayāt āzārdır sensiz

*****

Mefā’ ilün / Mefā’ ilün / Mefā’ ilün / Mefā’ ilün

Şaf-ı müjgānlarım pāy-ı nigāha ḥārdır sensiz
Rāh-ı nezzārī-yi ḥasret muğaylānzārdır sensiz

Gel ārām-ı cānım nūr-ı çeşmim derde dermānım
Beden bīmār-ı cān bīzār ḡam ḥārdır sensiz

‘ Aceb mi yansa bir bir nāme-i āteş ḥurūş-ı ‘ aşķ
Elimde şekl-i ḥāme naḥl-i āteş-bārdır sensiz

Taḥammül nā-müyesserdir bu zā’if tende hicrāna
Ki düş-ı cism-i cāna nā-tüvānım bārdır sensiz

Perestgāha ‘ arz eyle cemālīñ ey büt-i tersā
Hezārān cān-ı ‘ İṣā şüret-i dīvārdır sensiz

Görünmez māh-ı ‘ ālem-tāb-ı ḥissim ḥāk-i mezār
Sipihriñ şeb-çerāğı farz-ı bī-envārdır sensiz

Nābīniñ sirişinde “Anıñ kim nūr var ḳalbinde kīn olmaz” ḡazeline Sulṭān Aḥmed Ḥān-ı Şālīş ‘aşrında mevcūd olan yedi ‘aded şā’iriñ tanzīrleri gibi Münīfīniñ “Fūrūğ-ı mihr mir’at-ı dile zengārdır sensiz” ḡazeline daḡı Sulṭān Maḥmūd Ḥān-ı Evvel zamānında yedi nefer şā’ir nazīre söyleyip bu iki ḡazel ile nazīrleri el-ḥaḳ seb’-a-ı mu’allaḳa pāyesiyle i’ tinā olunacaḳ eş’ār-ı bī-nazīrdır. Diḳḳat ile mütāla’ a buyrula.

[40a]

Ḳuzātdan el-Ḥāc İbrāhīm Efendi ki Çekerdi demekle meşhūr ve ta' līḳ-i nūvīsānınıñ mütevāsıtlarından ma' dūd ve eṣer ḳalemi olarak āsitāneniñ ekṣer maḥallesinde levḫaları meşhūd idigi vāreste-i ḳayd-ı sūturdur. Mezkūr be-ḡāyet maḥbūbū'l-ḳulūb u ihvān miyānında mu' teber ü maḥbūl bir zāt-ı muḥdeṣ üslūb olmaḡla iki yüz iki tārīḫinde Oḳ Meydānında vāḳi' tekye-i kemān-keṣān-ı tīr-endāz anda ol vaḳtiñ zurefāsı kemān-keṣān ile büteye āzmāyiṣ ederken āvīzesi olan zeyle tīri işābet ile geçirmiş ve bu mādde bādī-yi imtiyāz-ı aḳrān olarak ol maḥalde ṣu' arā-yı kemān-keṣān birer ikişer beyt ile medḫ ü ṣenā ile ba' zı mıṣra' larda daḫi tārīḫi vaḳi' olmaḡla bu maḥalle ḳayd olundu. 'Aṣr-ı mezkūrde tekye-i kemān-keṣān meclisinde bulunan ṣu' arānıñ 'adedine nazaran ol tārīḫde üç beş yüz ṣā' ir bulunmaḡ iḳtizā edip devr-i Aḫmed Ḥān-ı Ṣāliṣden evāḫir-i 'aṣr-ı Selīm Ḥān-ı Ṣāliṣe gelince keṣret ü menādīr-i ṣu' arā der-kār iken iki yüz otuz tārīḫinden beri ḳillet-i erbāb-ı ihtiyār u tekāsül-i aṣḫāb-ı isti' dād u iḳtidārdan nāṣi' ṣu' arāya inḳirāz-ı tārī ve el-yevm sözlere taḫṣine ṣāyān ṣu' arā hemen beş altıya bāliḡ olmayacağı bedīhī olup bu ḫāletiniñ sebeb-i ma' nevīsi ḡālibā zamān-ı ḫāliñ 'adem-i müsā' adesi olmaḡ gerekdir.

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Fe' ulün

Kemānıñ zūr bāzū ile çekerdi
Geçirdi zile gör tīri Çekerdi

Gül Aḫmed Pāṣā-zāde Ṣādıḳ Beg
Ḳaçan remy ile tīrini çekerdi

Çıḳıp āvāz ile zile geçirdi
Emīn-i ṣandūḳ Memiṣ Efendi¹⁵⁴

Kemānından çıḳınca ṣaṣt¹⁵⁵ ile tīr çekerdi
Degil zile pūlād olsa geçirdi

Yek ḫamle birle aldı niṣān
Zile geçirdi tīriñ Çekerdi

¹⁵⁴ Aruz aksamaktadır.

¹⁵⁵ ṣaṣt: ṣaṣt (N)

Zihî şan' at geçirdi zile tîriñ
Atıp bāzū-yı himmet ile Çekerci

Atarken tablaya tîriñ Çekerci
Kažā ile urup zile geçirdi

Remy edip Hācī İbrāhīm Çekerci
Zūr-ı bāzū ile zile geçirdi

Oğ atarken urup zile geçirdi
Çekerci Hācī İbrāhīm geçirdi

Kemāniñ ruhsārına kuvvet-i bāzū ile çekdi
Varup tîr Çekerci doğrusu haqqa zile geçdi

Geçince zile elîf şüret-i tîri dedim târih
Çekerci oldu mümtāz-kerde-i nāvek-endāzān¹⁵⁶

Kemāniñ zūr-ı bāzū ile çekdi
Varıp tîr-i Çekerci zile geçdi

Güzel bir himmet etdi oldu târih
Çekerci tîrini zile geçirdi

Destine aldı Çekerci kavş ü sehmin şıdık-ile
Etmeyip rağbet pūteye urdu yanında zile

Kemāniñ zūr-ı bāzū ile yā Haqq-gū olup çekdi
Hezārān āferin tîr-i Çekerci zile geçdi

[40b]

Çekerciye olup tevfiq-i hem-rāh
Zile tîriñ geçirdi bārekallāh

Kemāniñ destine alıp Çekerci
Nişān aldı urup zile geçirdi

Çekerdiniñ bulunca sehmi pîrin
Geçirdi bārekallāh zile tîrin

¹⁵⁶ Aruz aksamaktadır.

Bu gün bu hüner inşâf olunsa merd-i kârînedir
Zile tîri geçirmek haq bu kim tevfiq-i Bârîdendir

Tefâ 'îl¹⁵⁷ eyleyince sine a' dâyı nādân
Zile tîr-i Çekerdi geçdi haqqâ aldı meydân

Zili aldı Çekerdi çün nişâna
Geçirdi tîriñ aña bî-bahâne

Çekip zür-bâzû ile kavşini kayd-ı işâbetle
Zile tîr-i Çekerdi geçdi çün zihî san' atla

Kemânîñ Kahramânı çekdi ağâz ile yâ Haq
Zile tîr-i Çekerdi geçdi el-haq hamleden idkaq

Bu meydânîñ kemâl-i ma' rifeti ile şimdi merdîdir
Zile çün sine-i a' dâya geçen tîr-i Çekerdidir

H'âce-i fitne vü fesâd Anadolu pâyesiyle İzmid kazâsından ma' zülen ve on iki seneden beri bâ-fermân-ı ' âlî menfiyyen onda ve bunda sürünüp ' âkıbet Güzelhişâr nâm-mağhalde nâ-şâd-ı müteveccih dâr-ı cezâ-yı erbâb .....¹⁵⁸ ve ' inâd olan ' Ayıntâbî Seyyid Münîb Efendi ile ma' an âsitânede ba' zî Kañlıca zurefâsı ki isimleri mestür kimesnelerdir. Şadr-ı Esbâk Râgıb Mehmed Pâşâ merhûmuñ “Şöyledir Râgıb mücâzâtü'l-amel kim fi'l-meşel / Şorşalar mağdûrunu ğaddâr kendün gösterir” beytine müşkilât-ı hâfız u Şâ'ib ü Şevket ü ' Örfî pâyesi verip gün-â-gün ma' nâ-yı mevhum ile şerh ü tedvîn ve o bâbda müştereken risâle taħrîr etmeleriyle gerçi risâle-i mezkûreyi işidip el-yevm görmemiş isem de beyt-i mezkûruñ ma' nâ-yı zâhirîsi mücâzât-ı ' amel şöyledir ki bir kimesne ğadr itse o daħi bir âħir kimesneniñ yüzünden mücâzât-ı ' ameline giriftâr olur. Ol kimesneye saña kim ğadr etdi diyü sorsalar gerçi sebep-i mubteğâ-yı beytini ve kim kendüye ğadr eyledigini söyler ise de sözlerinden o kimesne kendüne ğadr eylediği tefehhüm ü tefettüş olunur. Ya' nî ğaddâr mücâzât-ı ' ameline giriftâr olduğda mağdûr beytini şorşalar mağdûr

¹⁵⁷ Tefâ 'îl: Tefâ 'îl (N)

beytini inkâr ile bâ'îş mağdûr beytini izhâr etdikde o ğaddârîñ mücâzât-ı 'amele düçâr olduĝu tebeyyün olur demekdir. Bu beyte müşkilât-ı eslâf pâyesi verilip murâd-ı şâ'ir şu olmak bu olmak ihtimâli vardır diyü beytiñ ma'nâ-yı zâhirîsi görünüp dururken yorulmaĝa hâcet yokdur. Sübhânallâh Efendî-yi mûmâ-ileyh Sultân Selîm Hân merhûmuñ efruhtesi iken vaç'a-ı halkda erbâb-ı taĝallüb ü şekâvet ile ittifağ ve ittihâd ederek nâ'ire-i fiten ü ihtilâli iş'âl ve hûkûk nân u nemegi ferâmûş ile hâl'-i sultân-ı müşârün-ileyh âdet olduĝunu şadâkat-karâne ve kâlâ-yı devlet yine kendünüñ o bâbda vâkı' olan sözlerinden istidlâl etmekle bu şahne ile kendüsü nefy-i ebede dü-çâr ol vechle mücâzât-ı 'ameline giriftâr olduĝundan bu beyti şerh etmesi me'âl ve ma'nâsını hasb-i hâl etmek gibi vâkı' olmaĝın mazmûn-ı zâhirîsi ile 'amel etmeyip hilâfi olarak efendisine

[41a]

ğadre taşaddî ve haddi olmayarak vechen kelimât-ı nâ-be-câ tefevvüh ederek sultân-ı müşârün-ileyh ta'addî etmiş cihetle âhiriñ yüzünden mażhar-ı ğadr u cezâ vü mükâfât-ı 'amele mübtelâ olmuşdur.

Münib

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

Verd-i bahâr ile edecek merhabâ şabâ
Bî-berg ü bî-nevâlara .....¹⁵⁹ kaba şabâ

Şâh-ı şanevberi çemene yeni dikip
Giderdi aña kostak bir hõş 'abâ şabâ

Bâĝı diyü çerâĝı iken semt-i lâleye
Bu bûy-ı luţfu esmedi gitdi hebâ şabâ

Geh çün zerre-pûş edip aya şunar cübbe
Geh pür edip verir güle câmı cibâ şabâ

Eţfâl-i bâĝı hõş sevdi hem eksik etmedi
Artırsın rûzgârda koşsun bâba şabâ

Muztarib nağme eder ise şabāda ne ğam yeriz
Cem' olamaz ğubār-ı ğam ğussa-ı yāba şabā

Bağ pür-hevā getirdi Süleymān gibi **Münib**
Taht-ı şāh-ı bahārı çü ' arş-ı Sebā şabā

*****

Münif

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün
Der-i dilde ' abeş āmed şūd-i ğam-yāze-i devlet
Olur ise rü-yı tahta bāz-ı dervāze-i¹⁶⁰ devlet

Çalemdir çehre-perdāz-ı ' arūs-ı memleket ammā
Dem-i şemşirde ğün-ı ' adüvdür ğāze-i devlet

Anı vāreste-i āsib-i dest-i rüzgār eyler
Belī tār-ı ğariğ-i ' adlıdır şirāze-i devlet

Olur olmazsa ebr ü tiğ-bārān sāha-i mülke
Ğubār-ı ceş-i fitne sürme-i āvāze-i devlet

Bağar a' māli hep endiše-i bārik-i tedbire
Ser-i yek gerden-dādedir cemmāze-i devlet

Degül tāb-āver-i bād-ı sümüm-ı āh-ı mazlümān
Sağınsın nīm sebzān-ı riyāz-ı tāze-i devlet

Uşul-i ceng ü ğarbī olmadıkça ber-ğarār olmaz
Bülend olsa ne deñli perde-i āğāze-i devlet

Cihān kālā-yı bender ğāh-ı isti' dādını añlar
Münifā olsun hele peymüde-i endāze-i devlet

*****

Münif

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün
Ne dest-i nāleden ne āh-ı āteş-yābdan feryād
Velī tıfl-ı serkeş-i¹⁶¹ dide bī-ğ'ābdan¹⁶² feryād

¹⁶⁰ dervāze-i: devrāze-i (N)

¹⁶¹ sirişk-i: serkeş-i (N)

¹⁶² bī-ğ'ābdan: bī-ğābdan (N)

Çıpar gördükce ħâliñ ħarf-1 rûy-1 âteşin
Sine-âsâ şeydâ-yı dil pür-tâbdan feryâd

Degil mi tesliyet dâmen-ze-i sûz-1 dil eylerken
Çerâğ-1 dil sâf-1 rûğan¹⁶³ imtizâc-1 âbdan feryâd

Dil-i ser-geşte-gân-1¹⁶⁴ arz-1 vaqf-1 nâledir gûş et
Seni îķâza besdir gerdiş-i dolâbdan feryâd

Nevâziş olsa da renciş gelir evzâ^c -1 hem-kârân
Hemîşe sâz-1 sîr-i âheng eder mızrâbdan feryâd

Uçurdu ħâb(ħ̃âb olmalı)-1 ârâm-1 güle lebin edip bûs
Fiğân-1 bâ-becâ-yı bülbül-i bî-tâbdan feryâd

Ney-i âteş nevâ-yı gül kim etdi yine germ-âheng
Münîfâ ħayret-i şevķ-âver-i aħbâbdan feryâd

*****

Münîf

Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlün

Dilde var olsun ħamıñ cây-1 ħam-1 dîger ķomaz
ħam yemem ol cādū-yı ħün-ħ̃âra¹⁶⁵ ħamzeñ yer ķomaz

Aħger-i hicrâna ķorlandı şütür-murğ-1 raķîb
ħor demem sinemde âteş belki ħâkister ķomaz

Ru`yet-i âşûbu ķaldırsın ķaddiñ şereri ķosun
Saña bu ķini ķıyâmet var ħudâ ķâfir ķomaz

ħâbı(ħ̃âbı olmalı) ħargûşa verip anı derelerde öğüdür
Her zamân ^c âşıķ ħumâr olmaz rakîbe ħar ķomaz

^c Aks-i zülfün seyr edip âyîne-i ruħsârda
Mevc-i endişemi **Münîfâ** söyledirde ħiç ķomaz

*****

¹⁶³ rûğan: rûğân (N)

¹⁶⁴ ser-geşte-gân-1: ser-geşte-ân-1 (N)

¹⁶⁵ ħün-ħ̃âra: ħün-ħâra (N)

[41b]

Münif*Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün*Şeh-dāb-ı bī-hūnuñ bir hāl ile zih-gīr¹⁶⁶ eder mehtāb

Kazā-yı Şāmda idmān-ı remiyy-i tīr eder mehtāb

Bu neylī hoşkada encüm degil sevdā-yı devrāna

Müzeħheb ħubb āfiyyetmün ile tedbīr eder mehtāb

Sefer-peymā-yı ğarb olsa ne edem Keyħüsrev-i encüm

Kafadan ' asker-i seyyāreyi tesyīr eder mehtāb

Felekde ger ħubūbāt-ı nücūm kızıllık el verse

Benātü'n-na' ş-ı pūr-tāb iler seyr eder mehtāb

Mücellā-tiğ olup destine pūlād u meşakķiden

Münifā şehr-i Şāmı ser-te-ser teşhīr eder mehtāb

*****

Münif*Mef' ulü / Mefā' ilü / Mefā' ilü / Fe' ulün*

Yā Rab sen baht-ı temennāmı küşād et

Gül-gonce-i kām-ı dili müstağnī-yi ābād et

Vird-i dürri-i ' aşkıñ baña kıl māye-i vuşlat

Kışt-i emelim reng-pezirā-yı haşād et

Keşti-yi ten anbār-ı dili baħr-ı talebde

Āsūde nişest iddiħār-āsā-yı murād et

Bānū-yı ħırmen-zīb-i nihān-ħāne-i ṭab' im

Feyziñle eşer-yāb-ı kabūl-girān zevād et

Āyine-i bī-reng-i mebādī-yi ' amelde

Cism ü teni endāz-ı nümāyiş-i me' ād et

Kıl dergāhı ' izzetde pezir-i ħuşul ricāmı

Vāreste-i ' arzı der-i iķbāl-i ibād et

---

¹⁶⁶ zih-gīr: zıhr-gīr (N)

Min-ba' d **Münifā** tatalım rāh-ı haqīqati
Terk-i heves-i menzil-i selāmı sa'ād et

*****

Münif

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün
Bî-feyz qalır mı dil-i erbāb-ı tevekkül
Gerdişde iken mähür-ı dülāb-ı tevekkül

Añlar nicedir çāşnî-yi devlet-i bîdār
Bir dil ki ola mest-i şeker ḥ'āb-ı¹⁶⁷ tevekkül

İqbāl olur cünbiş-i ebrūsına mevķūf
Ger enverde kūşe-i mihrāb-ı tevekkül

Mümkin mi güzār olmayınca rāh-ı talebden
Hāşāk-heves perde-i seylāb-ı tevekkül

Sipih-r-i külāh-ı Ceme eyler mi tenezzül
Ol kim ola çārū be-keş erbāb-ı tevekkül

Her giyāhı olmada bir şāh bir ravza
Bāğ-ı emelim olalı şād-āb-ı tevekkül

Hep etdi künān-ı gamı fersūde **Münifā**
Tābān olalı sinede mähitāb-ı tevekkül

*****

Münif

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün
Kār-ı bî-sūd-ı emelden ki ğınā geldi baña
Çarħa bî-hūde tekāpūden ibā geldi baña

Ṭurra-i bāzice seni söyledi dilden bu gece
Çin seheriniñ sebük-pāy-ı şabā geldi baña

Bî-hūde hātırā bir rişte-i tedķik olalı
Nār-ı pirāheni tecdide ķabā geldi baña

---

¹⁶⁷ ḥ'āb: ḥāb (N)

Varmasın tā saña ey sūfī-yi nā-sāf nihād
Ger gelirse keder ‘aşk şafā geldi baña

Olalı vārid-i ābişhūr-i bī-reng-i vücūd
Lezzet-i āb-ı beķā şūr-ı fenā geldi baña

*****

Fuzūlī merhūmuñ bu āsarı tanzīre ķabūl etmemişdir. Gerçi Şeyh Ğālib Efendi tanzīr eyledi lākin tevaffuķ şöyle dursun müsāvāt bile görülemedi. Hāşılı tercih-i Rūhīniñ nazīri bile olmadığı gibi bu dađı tanzīr olunamaz. Gördüğümüz nazīreler bütün saçmadır.

[42a]

Fuzūlī

Mef‘ūlü / Fā‘ilātü / Mefā‘īlü / Fā‘ilün

Dün sāye şaldı başımı bir serv-i ser-bülend
Kim ķadd-i dil-rübā idi reftāri dil-pesend
Ğüftāre geldi nā-geh açıp la‘l-i nūş-ħand
Bir piste gördüm anda doker rīze rīze ķand
Şordum bu dürc-i deheniñ nedir dedim dedi
Yoķ yoķ ise devā-yı derd-i nihānın durur seniñ

Egmiş hilāli üstüne bir ħarf-ı külāhını
Çoķ dil-şikesteniñ göge yetirdi āhını
Zülfüñ dağıtdı gizledi ebr içre māhını
Gördüm yüzünde dāne-i ħāl-i siyāhını
Ol pīç ü tābıñ çoķ ne sebedendir dedim dedi
Rūz-ı raħmda rişte-i cānın durur seniñ

Virmiş fūrūĝ şem‘-i ruħu ğün çerāĝına
Şalmış şikeste¹⁶⁸ serv-i ķaddi ğül budāĝına
Dün servi başdıķda ķadem ğül budāĝına
Bir nice ħārdan elem ermiş ayaĝına
Ğül berginde batan ne dikendir dedim dedi
Müjĝān-ı çeşm-i eşk-i feşānın durur seniñ

Seyr ile şalınıp baĝda gezer ol semen-‘ izār
Envā‘-ı zīb ü ziynet iken faşl-ı nev-bahār
Açılmış ğül üzre sünbül ĝisū-yı müşĝ-bār
Yatmış laţif ayaĝına ğül-bergiñ nīm nigār

¹⁶⁸ şikeste: şeşte (N)

Nesrîne reng-i lâle nedendir dedim dedi
Ġamzeñ ħadengi   omründeki kıanın durur seniñ

  Aklımı vâlih eyledi şekl ü şemâ ʻili
Göz gördü kıametiñ dil ü cân oldu sâ ʻili
Düşmüş   izârı üzre mu  anber selâsili
Âşüfte-ĥâl edip nice bî-şabr¹⁶⁹ u bî-dili
Deyin ne turfe serv-i çemendir dedim dedi
Manzûr-ı dîde-i sekrânın durur seniñ

Seyl-i sirişkim oldu revân ĥâk-i kûyuna
Cân vâlih oldu la  l-i lebiñ güft ü gûyuna
Dil düşdü dâm-ı silsile-i müşg-bûyuna
Bir lahza kim şataşdı gözüm zülf ü rûyuna
  Akrab mâh-ı münîre vaţandır dedim dedi
Vehm eyle kim ĥaţarlı¹⁷⁰ kırânın durur seniñ

Dün subĥ demini lâle vü nesrîn şalıp niķâb
Gül çehresinden aldı şabâ perde-i ĥicâb
Gülzâra çıkdı seyr eyleyerek âfitâb
Şebnem nişâr etdi güneş lü ʻlü ʻ-i ĥôş-âb
Bunlar ne dürr-i¹⁷¹   Adenindendir dedim dedi
Ephem **Fuzûlî** eşk-i revânın durur seniñ

*****

Göñül râhib gibi nefis[in]e mâ ʻil olma ġafletden
Señ et dîvâra naķşın fark-ı desti şun  -ı kıudretten

Çün şeved düşmân mülâyim iĥtiyâţ ez-kef me-dih¹⁷²
Mekrhâ der-perde bâşed âb-ı zîr-i kâh-râ

Geçmez bu belde içre metâ  -ı Hindûy
Lâyık budur ki beste dura bâ-emr-i bezm

Ol murġ-ı cefâya biz derd-i   aşkıız nitekim
Dâma düşürür kıafesden âzâd olsaķ

¹⁶⁹ bî-şabr: bî-başar (N)

¹⁷⁰ ĥaţarlı: ĥâţır levĥ (N)

¹⁷¹ dürr-i: dürr-i ne (N) “ne” sözcüġü anlamı bozduġu için çıkarılmıştır.

¹⁷² ez-kef me-dih: ez-kîf-i mey (N)

Unutduñ gūşe-i nār-ı miḥnetde bu mehcūru
Düşer mi saña böyle bî-vefālîklar gözüm nūru

Beni yād etmez olduñ bir selāmıñla gözüm nūru
Unutdun mu   aceb ben   aşık-ı şeydāyı mehcūru

Her şūret ile dil nice bir deyr¹⁷³ olsun
Varsıñ o büt-ārām dil-i ğayr olsun¹⁷⁴

Yüz cefā görsem ey şanem senden
Bu ne sözdür ki uşanmam senden

Tāli  imdir seni vefāsız eden
Ben anı şanmam kim şanem senden

Eyler mi dilimi tañtana-i cāh-ı mülūk
Besdir bana bir pusat bir de çelūk

Ben bir  alender dürr ü yeşm ey **Feyzî**
Düşmez baña dār-ı müsned-i verd-i  abūl

Gördün küşāyiş-i gül-i ümmîdi şolmadan
Sürh-i dil-i murāda erişdiñ yorulmadan

[42b]

Etdi eşer gönüldeki sūz u güzārımız
Şad şükr geçdi na d-i sirişk-i niyāzımız

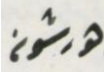
Mużtarib-i dil olanıñ fikreti ḥandān olmaz
 b-ı cinān olaca    aksi nümāyān olmaz

Bürūdet vaşf eden efsāne-i pāy-māldir  avlince
  Adem şahrāsına bir melbes şaḥşı  ondurdu

Bu devr-i şūn¹⁷⁵ bir ḥakīm ṭurfē ma  cūn-ı ğalaṭ-pirā
Oca  başında bir semmūr fāḥir gör ki dondurdu

¹⁷³ deyr: dil (N)

¹⁷⁴ dil-i ğayr olsun: dil ğayr-ı dil olsun (N)

¹⁷⁵

Hicrân ile firķat ne müşkil imiş āh
Bu derde meded kimseyi uğratmasın Allāh

Zulmũn nũru kũsũfuñ keşfi hicriñ vaşlı var
İnkıbāziñ bastı ‘aşrıñ yesri ‘ahdiñ vaşlı var

Bu bāğı dehre bilmem ne koyduñ ey Ğani

Dırāz etsin felek şimdengerũ dāmān-ı maķşũdu
Ki ben tevħĩd olup ķat‘ eyledim dest-i temennāyı

*****

Erzurumlu İbrāhĩm Ğaķķı
Fā‘ilātũn / Mefā‘ilũn / Fe‘ilũn
Çũn buħār-ı ğıdā dimāĝa gelir
Ol ħavās-ı birũna mā’il olur

Rũh-ı ħayvānĩ ol zamān ne eder
Zāhir-i cismi ķor derũna gider

Pes ħavāş-ı birũn mu‘atıal olur
Ğālet-i nevmi cism anĩnla bulur

Çũn dimāĝıñ ħavāsı ķalbe iner
Ğalb o dem enderũn rũħa dũner

Ğalbe ilhām olur işāretler
Aşıldan ķalb alır beşāretler

Bĩ-vesā’iğ olursa nāfi‘ adır
‘Aynı vāķi‘ olur ki vāķi‘ adır

Ğalb eger vāsııayla olsa ħabĩr
Gördũĝũ dũşdür olunur ta‘bir

Pes gelir ķalbe gördũĝũ rũ’yā
Ya işāret ya beşāret aña

‘Arabĩ ismiñ evveli alınır
Ne ise ol ħurũf ile bilinir

Elīf ululuğa delâlet olur
Rif at-i kadrine beşâret olur

Bâ ise cism ü cāna rāhatdır
Tâ ise ol huşul-i hâcetdir¹⁷⁶

Şâ ise düşmân üzre nuşretdir
Cīm ise firşat u ğanīmetdir

Hâ ise izzet ü sa'âdetdür
Hâ ise her murâda vuşlatdır

Dâl ise zaḥmet ü meşakḳatdır
Zâl ise māl ü mülk-i devletdir

Râ daḫi devlete delâlet eder
Zâ metīn i' tikâda ḳalbi yider

Şīn emīn olmağa 'alâmetdir
Şīn ise fi'line nedâmetdir

Şād kām olmağa beşâretdir
Dād māl bulmağa işâretdir

Ṭâ ise düşmānı helâk olacaḳ
Zâ ise ḳalbi ḫüzn ile dolacaḳ

'Ayn ise dilde bula teşvīşi
Ġayn ise zulm-i nefis olur işi

Fâ ise rütbesi olur 'alī
Kâf ise bula devlet ü māl

[43a]

Kâf ise ğā'ibi gelir ḫurrem
Lâm ise ol emīn olur ḫōş-dem

Mīm olursa murādını alacaḳ
Nūn ise ḫâtırı melūl olacaḳ

---

¹⁷⁶ hâcetdir: câhetdir (N)

Vāv ise işleri olur āsān
Hā ise hūzn ile olur giryān

Yā ise tā‘ ate muvaffak olur
Hep bu ta‘ birler muhaqqak olur

*****
Mihr-i müşerref-fürūz-ı evc-i kemāl
Nūr-baḡş-ı me‘ āric-i iḡbāl

Mekremet-perver-i şermendim
Nūr-ı çeşm-i ‘ azīz-i ferzendim

Pīşgāh-ı sa‘ ādet-endūde
Ḳılınp çeḡre-i şenā fersūde

Olacak ḡāme hezār-nümā
Āşiyān-gīr şaḡ-sār-ı du‘ ā

Bu siyāk üzre keşf-i ḡāl eyler
Baş-ı ḡālīce maḡāl eyler

Ki peyām-aver-i vefadārī
Bā‘ iş-i def a-ı ḡalem-kārī

Zinde dil zinde-i şeyḡ ḡaydır der
ḡaydır āh ‘ aceb ḡalenderdir der

Defter-i kā ‘inātdan āḡāh
Vāḡıfu’s-sırr-ı ‘ ārif billāh

Bürūc-ı ictimā‘ -ı ‘ ilm ü ‘ amel
Merkez-i inḡıḡā‘ -ı ḡül-i emel

Şekl-i u‘ cūbedir minhāc-ı ḡafīf
Naḡş-ı uḡrūḡa teraḡḡī-yi laḡīf

Vaşfı ḡānūş-ı resmi bīḡāne
‘ Aḡlı vāfir-i pervāne ki dīvāne

Sāye-i südde-i sa‘ ādetden
ḡırmen-i pūr-nevāl-i devletdir

Mihrveş dâne-keşlik o mār
Kendü haddince ol da ekmek umar

Vaqt-i farzda şād-kām eyle
El du‘āsını iğtinām eyle

N’ola mektüb-ı şerīfīñ ile benim gitse ğamım
Haṭṭ-ı hubuñ nazarı cānı feraḥnāk eyler

Gedālar pādişāh-ı meşreb gerek
Şāha gedā meşreb gerek

*****

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün
Pāy-māl-i zūlf-i ‘arız ey Müselmān ān büt eşher şüd
Be-hüner āteş-perest derd-i Firengistān kāfir şüd

Nihālī bud ez-tecellī be-tecellī ḳadd-i dil-cūyeş
Be-çeşme-sār çeşm-i mün‘aks şüd ser-i enver şüd

Nev-gülgün cāme pūşid kemer-bendī ḥırāmendī
Çü ṭāvūs çünān şüd māh-ı nev şüd līk aḥmer şüd

Şerer būd ehem-i cüst-i ez-ḥākister-i ḥākem
Çü aḥker şüd cehennem şüd firūzān şüd ferzend şüd

Be-ġamze yek işāret kerd ebrveş çü ḳatl-i men
Senān şüd tīr şüd ḳavs-i ḳazā şüd tīġ-i ḥançer şüd

Be-bādāne la‘l-i leb ruḥ dendān u dürri eşkem
Ḥayāt bāde şüd şebnem be-gül şüd der-ḥār şüd

Nigāh-ı ḥasretem ez-firḳat-i la‘l-i tū der-ḳadem
Reng-i nāy-ı .....¹⁷⁷şüd nār-sāzem bezm-i maḥşer şüd

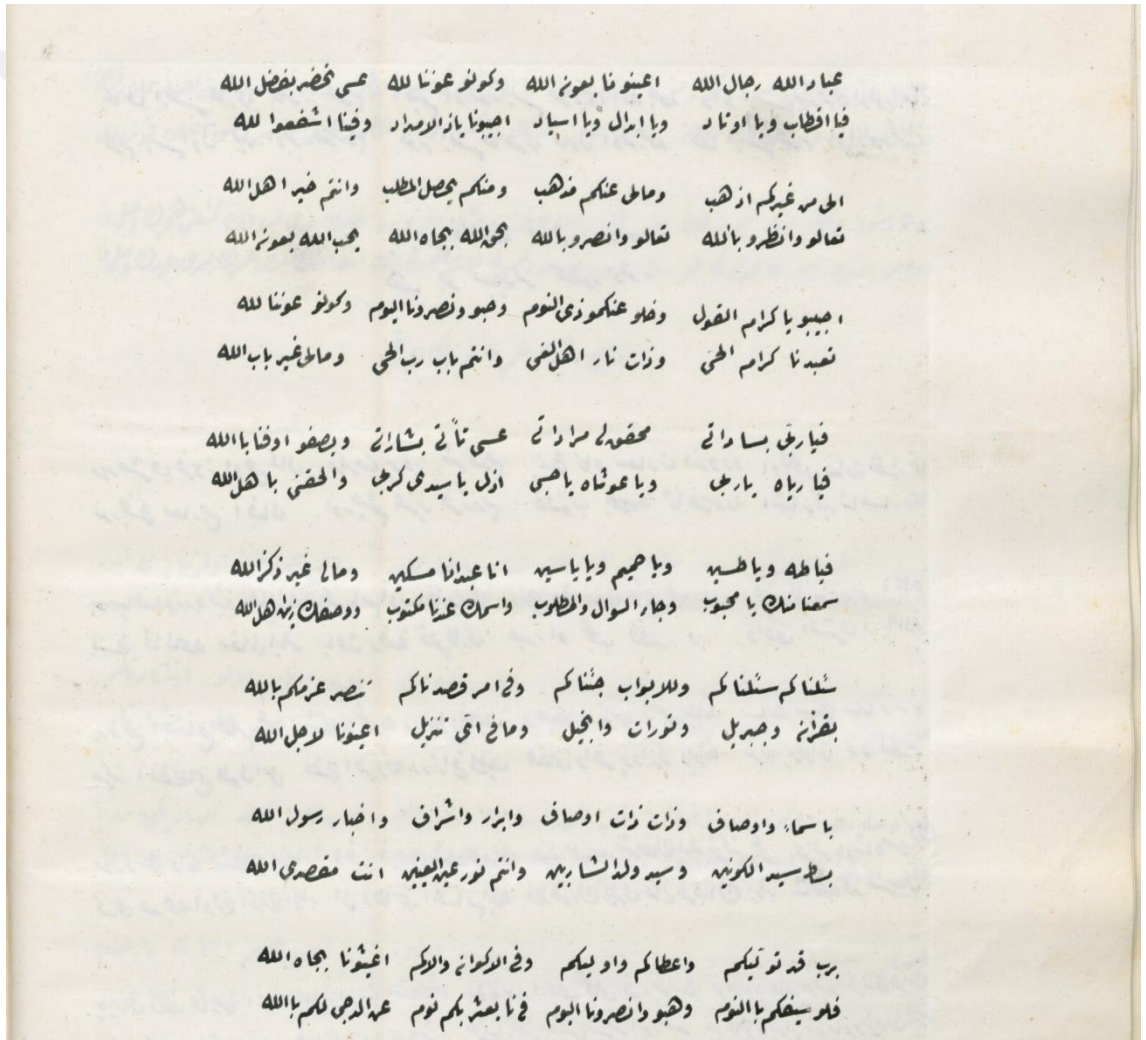
Be-dāġam āteş-efrūz be-çeşm-i ḥün mey-cūy şüd
Şehdāb sāġar şüd şeb-çerāġ baḥr-i aḥmer şüd

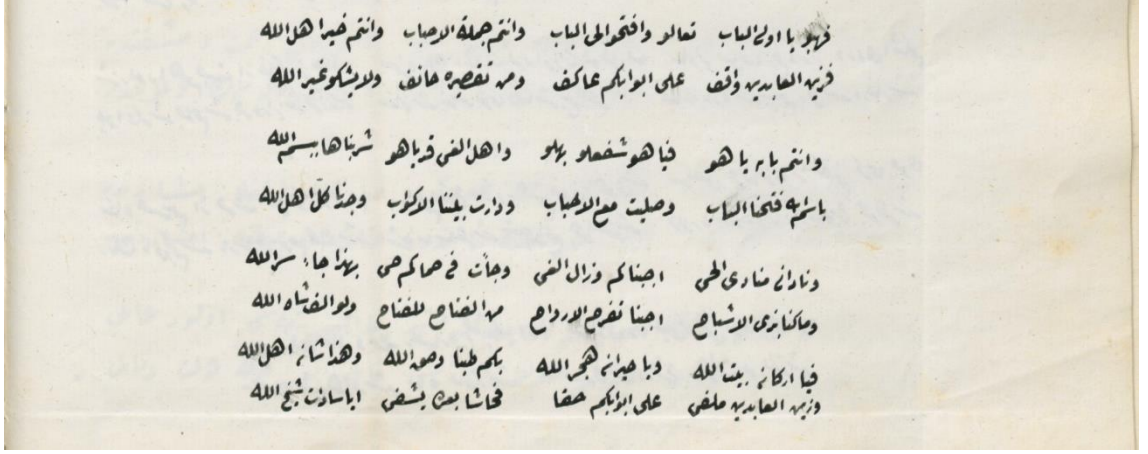
Sırr-ı güftî ğazel-güyî terā güfthem gehî
Fülâra şüd be-güş-ı yâr-i mengüş-ı mücevher şüd

Be-devr-i zülf-i hâl ü haţţ-ı ruhsâra be-keşîdem âh
Şehâbî şüd hâle şüd mâh-ı münevver şüd

Süveydâ-yı dil ˆ Aynî ki .....¹⁷⁸ bûd bî-hâşıl
Sîne şüd der-âteş ber-hevâ şüd nûr-ı ahter şüd

[43b]

[44a]

*****

Dil bend edip cemāl-i ruḥu āteşine
Yağdı kumâş-ı nağd-i dili bir yeñiçeri

Cebr edip urdu tez nigāhı ƙo sengeri
Ƙullandı ƙolluğunda beni bir yeñiçeri

Bir tîr urşa tâze levnden bir perî
Artırdı eski ğamla yeni ğamı bir yeñiçeri

Ƙademi cem oldu eskidi sînemde ğamları
Pîr etdi tâzelikte beni bir yeñiçeri

Punyâl¹⁷⁹ sîne-i nişân sînemiñ perî
Ta' lîm-ḥâne etdi dili bir yeñiçeri

Ehemm-i 'ilmdir ortada hem ğuşşa-ı leşkeri
Ser-ḥadd-i 'aşka ƙal' a-i dilde bir yeñiçeri

'Uşşâƙ defterine muƙaddem başa yazıp
Meydân oƙudu şoñra bize bir yeñiçeri

Üftâdesine rehber olur şanma bir perî
Yolumdan şaşırđı âh beni bir yeñiçeri

Bilirdi ḥaṭṭ-ı ğaddârı bahâr yaƙlaşdı
Berâber olmağla leyl ü nehâr yaƙlaşdı

Gece yārān ile geh ḥaṅçeriñ eder ḳanına ebrūsın
Biraz söyleşdik o mehiñ orasından burasından

Gideyim seydā-yı zülfünle süvār Şāma dek
Ağlayayım fikr-i ḥaṭṭıñla ber-ḳarār aḥşāma dek

Sebeb-i naşbı degil şimdi dile bī-kes zāt
Olamaz manşūbu sittede olur ise bi'z-zāt

‘ Ālem-i ma‘ nāda ser-i Mevlāya bir gece
Āyin-i cem‘ içre dedim eyā bu kimiñ tūrudur

‘ Azm-i Mūsā Efendi tūr-ı lāhūta anıñ
Cāy-ı nişini kim ola şübhemıñ tāgūrudur

Dedi bu mışra‘ la ḥāllet şübheni tāriḥdir
Geçdi Mūsā devri bu devrān Muḥammed devridir

Vālide Sulṭān-ı ‘ ālişān-ı himmet-meşrebiñ
‘ Ayn-ı cūdundan gel leb-teşne şir ü şeker iç

Devr-i İskenderde olsa ḥazar verirdi gösterip
İşte mā-ı ‘ aynü’l-ḥayātı bulduñ ey İskender iç

Ṭıfl-ı müdrık lūlesiñ vermezdi sedy-i¹⁸⁰ dāyeye
Deseler ister şu iç ister ise şir-i māder iç

Sū-be-sū gūyā lisān-ı çeşm ile lūleler
Çağlayıp şerbet-fürüşān gibi dürrile ‘ anber iç

Şāhibü’l-ḥayrıñ du‘ ası şu gibi ezberler de
İşte şu işte sebīl ister vüzu it ister iç

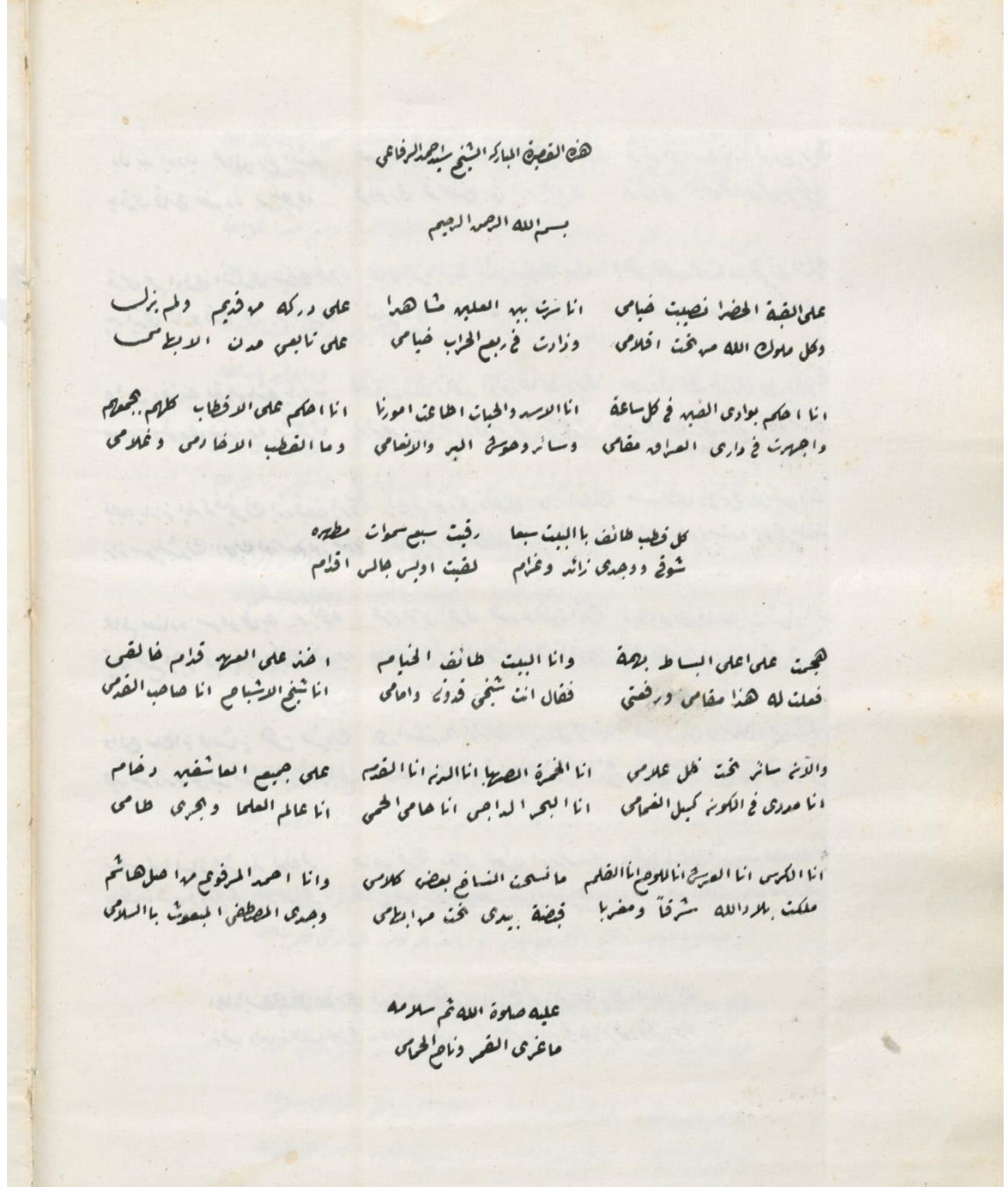
Vehbîyā tāriḥiñ işrāb et ‘ atāsıñ ümmetle
Gel sebīl-i Vālide Sulṭāndan āb-ı kevşer iç

Açar iseñ gül bahārı derd-mende aç kim
Ne leb-i dilber ne taleb oldu ne helvā-yı raḳīb

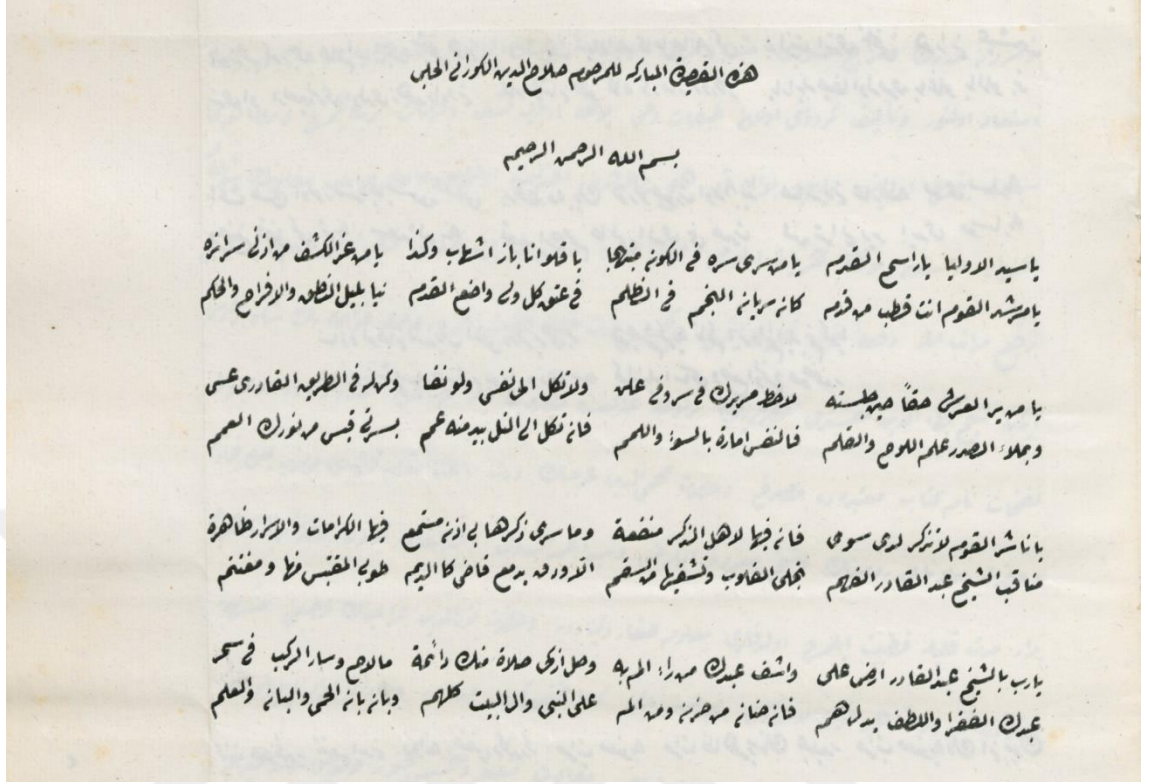
Yüzün gör eyleme müjgân-ı haṭṭ u ḥālden nāle
Ki olmaz ḥārsız gül dūdsuz ʿūd dāğsız lāle

*****

[44b]

[45a]

*****

Bağma yâ Rab sevâd-ı defterime
 Anı yağ âteşe benim yerime

Ayırma gönçesini fülk-i nihâlınden
 Duyurma yüregini 'andelîb-i nâleniñ

Her kime kıldım ise ri'âyet cümlesi oldu hebâ
 Şimdi bildim yoğ imiş nev'-i beşerde vefâ

Tendir ten diyü meclisde sürür etsen sen
 Başlar ey rûh-ı revân ditremege derd-i ten

Çuru va' d ile bulup neşv ü nemâya dönmüşdür
 Kiştâr-ı emelim mezra' a-ı kümûna

Riyâz-ı hâtır olur mu zülâl-i şâf nişânda
 Nasîbim etdi felek va' d-i kâzib kümûna

Gâh zevk eyleyelim sizde vü bizde
Ammâ ki hilâf etmeyesiz va' deye siz de

Şöyle başalım ayağımız rûy-ı zemîne
Düşmân nazar etdikde bulmaya izde

Beni bezm-i edebde böyle küstâh eyledi luţfuñ
Ne bî-ferim degil haddim kelâm-ı hod-furûşâne

Cenâb-ı tab'ına ' arz-ı hünersiñ şâh-ı ' irfânîñ
Gedâ izhâr-ı haşmet etmekde gibidir sulţân-ı zî-şâna

Ya kaçre etmekdir gevher-fürüşü tab' -ı deryâya
Ya zerre etmekdir pertev-nişârı mihr-i raşşâna

[45b]

Dondum görünce ' âlem-i âb içre şeyhi dün
Bitdi o erba' inleri oldu zühd-dârun

Olmuşum baht-ı siyâh ile kâmil cânân gibi
Gâh perişân-hevâ gâh târumâr-ı rûzgâr

Bi'z-zât etdi telhî-yi devrân ' ayşimiz
Yâr ile hayfâ olamadık yağlı ballı biz

Bâ'ış-i hânde olur setre çalışmak ' aşkı
Vaz' -ı kufl gibi türbe-i Sa' ded'd-dîne

Bir lahçada biñ türlü şüret olmada peydâ
Ta' bir edemem hâlimi aldı beni hayret

Şalmadan ' ârızını müy-ı sâye
Len-terânî der idi Mûsâya

Sâde levhân-ı neş'e-yâb ehl-i demler pür-Ĥayber
' Âkilân şerm-sâr-ı hayretdir bu dâr u neţâsdr

Dü-çeşm-i girye tâ kim ebrûvânım ile gûyâ
Kemerler ile esâsı vaz' olunmuş havzumdur

*****

Kütüb-i şūfiyyeye tetebbu' eden zevāta ḥafī degildir ki merātib-i ma'neviyye merātib-i zāhiriyyesiniñ 'aynıdır. Merātib-i ma'neviyyesiniñ en büyük raddesi muḳaddem-i Muḥammedī ve anıñ mā-dūnu muḳaddem-i şıddikī ve sā'ir ta'dād olunabilir. Maḳāmāt olarak rütbe-i ḳuṭbiyyet ise muḳaddem-i şıddikīniñ ve ğavṣiyyeniñ mā-dūnunda bir me'mūriyyet maḥşūşa-i ma'neviyye olup ba'zı evliyā'ullāh ta'yīn buyurulmuşdur. Şöyle ki teşbīh-i müşebbihātı 'aynı olmak lâzım gelmeyeceğinden zāhiren bu vechle temşīl ḳılınabilir. Meşelā ḳaṭ'-i merātib-i dünyeviyye ḥurre siyle olmayıp def'aten inithā-yı rütbe-i beşeriyye olan vūzerāt ifrāz ḳılındığı gibi e'izze-i kirāmiñ def'aten ğavṣına ve muḳaddem-i şıddikīye nā'ıl buyurulduḳları istib'ād olunamaz. Ve ṭabāḳāt şāhibi Şernūbīniñ arāṭı-yı Rūmda pek az ḳuṭb yazması sā'ir aşḫāb-ı velāyetden olarak Rūmda bulunanlara naḳiz olmaz. Zīrā Şernūbī erbāb-ı keşf ü kerāmātı yazmayıp faḳaṭ me'mūriyyet-i ḳuṭbiyyet ile be-kām olan zevātı ta'dād eylediginden şāhib-i maḳālātıñ bütün bütün ḳuṭbiyyeti iḳlīm-i āḫire vermiş demesi nezd-i mudḳikānda ḳarīn-i ḳabūl olamaz. Ḳaldı ki Ḥazret-i Şernūbīye ve ṭabāḳātına meşāhir-i evliyādan ve bunca kütüb-i şūfiyyede kerāmātı münderic zevātdan olduḳu āzāde-i ḳayd-ı sūṭur

[46a]

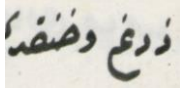
ve merdānı Ḥudāniñ mi'rāc-ı ma'neviyyesi müşbet ve meşhūr olmasıyla Şernūbīniñ levḫde gördümde yazdım dimesi niçün istib'ād olunur ve te'lif-gerdesi olan ṭabāḳāt daḫi bunca erbāb-ı keşf ü kerāmāt yerine geçmiş ve mütāla'ası sebḳat etmiş olduḳu bedīhīdir. Bu āna ḳadar hiçbir ṭarafdan i'tirāz olunmadığı ḫâlde şāhib-i maḳālāt şöylece hezeyān demesinden büyük hezeyān olur mu? Gelelim şüvere merdān-ı Ḥudāniñ cümlesi ḳuṭb olmak lâzım gelmez. Kimisi terfī'-i merātib ile def'aten ḳuṭba teveffuḳ etmiş ve kimisi müddet-i ḳalīle ḳuṭbiyyet eylemiş. Ez-cümle Ḥ'āce Biñ Şāh bir ḫırsız iken Şeyḫ Bahāeddīn Naḳş-ibendī Ḥazretleriniñ bir teveccüh-i 'āliyyesine maḫhariyyet ile bir sā'atde muḳaddem irşāda vuşūlü nefehāt-ı nām-ı kitāb-ı mu'tebere muşarraḫ ve Ḥazret-i Muḫyiddīn-i 'Arabīniñ dört sā'at muḳaddem ḳuṭbiyyetde bulunup ba'dehū tecāvüzü ve Ḥazret-i Mevlānā-yı Rūmīniñ ve Şeyḫ Ma'rūf el-Kerḫī ve Seyyid Aḫmed el-Bedevī ve

‘ Abdülkâdir-i Geylânî Hazretlerinin her biri birer müddet-i kalîle kuṭbiyyet eylemiş oldukları ma‘ lûm sıgâr u kibârdır. Ve Hazret-i Nûreddîn Cerrâhîniñ kuṭbiyyeti meşhûr ve Şernûbî gibi bir şâhid-i kavıyyü’l-ıktidârı ğayr-ı mestûr iken gûyâ taḥkîk-gerde mededdir diyerek irâd eylediği sözler ḥaḳḳe’l-inşâf teveccühle ḳabûl olunabilir. Ve birde şâhib-i maḳâlât mütetebbi‘ ve mütecessis geçinir olduğu ve “İzâ teḥayyertüm fi’l-umûrfeste‘ inû min ehli’l ḳubûr”¹⁸¹ kelâm-ı şüreyyâ intizâmı meydânda bulduğu ḥâlde şeyḥ-i müşârün-ileyhiñ ḳabrimden istişfâ‘ edenleriñ du‘ âsı maḳbûl olsun diyü rubûbiyyetinden ricâ etmiş olması ne delîl ile inkâr ḳılınabilir. Ve Ḳoca Muştâfâ Pâşâ şeyḥi Nûreddîn Efendi Hazretleri ḥaḳḳında esmâ-ı ḳaḥriyyeye olduğu risâlede görülmüşdür. Ve şeyḥ-i müşârün-ileyhiñ kuṭb olması şâhib-i maḳâlâta ne cihetle doḳunmuşdur ve inkârından lâzım gelmişdir. Ta‘ rîfden müstağnîdir ki herkes ‘ aşrınıñ evvelini bilmek iki nev‘ e maḥşûş olup birisi semâ‘ en ve diğeri kütüb ü resâ’ il mütedâvilede rü’yet ile olacağı umûr-ı müsellemedendir. Böyle bir risâle görülmemiş ve elsine-i nâsdan işidilmemiş olduğu ḥâlde kendü ḳavl-i ḥod-da‘ vâ ve bilâ-delîl ile yazdığı sözleri ‘ aḳl-ı selîm ve zihn-i müstaḳîm nasıl ḳabûl eyleyebilir şâhib-i maḳâlâta mûmâ-ileyh bu ḳadar ma‘ lûmât ve tedḳîḳât ve mütâla‘ ât-ı keşîre ile tezyîni câmi‘ a-i kemâlât etmiş. Vâdisinde bulduğu şüretde böyle birtaḳım kelimât-ı nâ-ma‘ ḳûleye ḳaleminden taşaddî olması mûcib-i istiğrâb ve muğâyir-i ittişâf-ı ‘ ulü’l-elbâbdır.

[46b]

Ma‘ lûm-ı ‘ ulü’l-ebşârdır ki edille-i ḳaṭ‘ iyye vü berâhîn-i naḳliyye ile ḥürmeti şâbit ve zâhir olan eşyâ ‘ indü’ş-şerḥ yedi kısımdır. Müskirâtdır ḥamr gibi. Maḥzûrâtdır bîḥ gibi. Necâsetdir bevl ü dem gibi. Muzırrâtdır züḥcâc u ḥacer gibi. Müstefzirâtdır menî vü muḥâṭ gibi. Muḥtaḥbeşâtdır .....¹⁸² gibi. Fâ‘ ilâtdır zemûm gibi. İmdi duḥân aḳsâm-ı mezkûre envâ‘ indan olduğu aşḥâb-ı mülke ve dâniş ü erbâb nazar u diḳḳate ḥafî degildir. Ve zamân-ı ḳarîbde ḥâdiş olduğu daḥi ma‘ lûmdur. Biñ on ḥudûduna gelince bûy-ı eşeri

¹⁸¹ “İşlerinizde şaşırduğumuz zaman, kabirdekilerden yardım isteyiniz!” (Hadis-i şerif)

istişmām olunmuşdur. Binā`en alā zālîk hürmetden şâf u pâk olup pertev-i hall-i tâbnâk olmamışdır. ‘Aşrımızda müctehid yokdur ki aḥkām-ı şer‘iyyeden bir ḥakem istinbâṭ ede. Bu bâbda ba‘zî kibâr-ı selef risâleler te`lîf ve taḥrîr eylemişlerdir. Duḥân içmek kırmızı libâs geymek mişillü şeylerde ba‘zî ‘arîzû`l-ḳafâ mün‘aşibler muḳaddemlerde ve el-yevm nice kıyl ü ḳâl etmekteyler.

‘Allāme-i Şemseddîn Meḥmed bin Ḥamzatü`l-fenārî Ḥazretleriniñ tefsîr-i Fâtiḥa-i şerîfesinde aḥz olunup işbu ‘aded kelimât ve ḥurûf-ı Ḳur`āniyye bu maḥalle tercüme ve taḥrîr olundu. Ma‘lûm ola ki ‘adedü`l-ây ‘inde`l-küfiyye altı biñ iki yüz otuz altı ‘inde`l-başriyye altı biñ iki yüz on sekiz kelimât yetmiş yedi biñ dört yüz otuz yedi ḥurûf, üç yüz yigirmi üç biñ altı yüz yetmiş bir nokṭa, ...¹⁸³ elli altı biñ seksen bir elîf, kırk sekiz biñ sekiz yüz be, on bir biñ iki yüz elli te, on biñ yüz doḳsan doḳuz se, biñ iki yüz yetmiş altı cîm, üç biñ sekiz yüz yetmiş ḥâ, üç biñ doḳuz yüz doḳsan üç ḥî, iki biñ dört yüz on altı dâl, beş biñ altı yüz kırk bir zâl, dört biñ altı yüz doḳsan doḳuz râ, on bir biñ yedi yüz doḳsan üç ze, biñ beş yüz yetmiş se, beş biñ sekiz yüz doḳsan bir şm, iki biñ iki yüz elli üç şâd, iki biñ yetmiş bir zâd, iki biñ altı yüz doḳuz tî, iki biñ iki yüz otuz dört zî, sekiz yüz kırk iki ‘ayn, doḳuz biñ yigirmi ğayn, iki biñ iki yüz sekiz fe, sekiz biñ dört yüz doḳsan doḳuz ḳâf, altı biñ sekiz yüz on üç kâf, on biñ üç yüz elli dört lâm, otuz üç biñ beş yüz yigirmi iki mim, yigirmi altı biñ

[47a]

yüz otuz beş nûn, yigirmi altı biñ beş yüz altmış vav, otuz beş biñ beş yüz otuz altı he, on doḳuz yâ, yetmiş ye, yigirmi beş biñ doḳuz ‘aded idigi ta‘dâd ve taşḫîḥ olunmuşdur.

Ḥâher-i fi`l-‘aşl dörde taḳsîm olunmuşdur. Ḥaḳḳānî, melekî, nefsanî, şeytânî. Ḥaḳḳānî bir ‘ilm-i ğaybdır ki ehl-i ḳurb u ḥuzûrdan ḳalbine belâ-yı vâsita cânib-i ḥaḳdan ilḳâ olunur. ‘Alâmeti ḳalbiñ belâ-yı mu‘ârîza ḳabûlü ve teslîm ü itâ‘at-i ḥuşulîdir. Melekî müddet-i tâ‘at ve terġîb-i ḥayrât eder. Ve mekkâre ve ma‘âşîden taḫzîr ve irtikâb ve

tekāsülden lev̄m ü tenfir eder. ‘Alāmeti ba‘zan muhālefedir. Nefsānī hūzūz-ı ‘ācileyi tekāzā vü da‘vā-yı bī-fā’ideyi ilkā eder. Şeytānī mutebāhiye sevķ ve mekkāreyi ħarf ile ‘avķ eder. ‘Alāmeti nūr-ı zıkr-i inķıta‘dır. Egerçi küllisi ħaķdan lākin şüret-i evlādan ğayrı sebebiyyetle āhire nisbet-i edebden Şeyh Mecīd-i Bağdādī ħavātırī, ‘aķlı, yaķinī, rūhānī, ķalbī şeyhi ta‘biriyle ta‘rif eyledi. Lākin diķķat olursa ħār-ı ħātır-ı sābıķ kısmına rāci‘ olur. Zīrā rūhānī ve ķalbī meleke kısmındandır. Ve şeytānī inzimām-ı himmet-i pīr ile ħaķķānī kısmından olur. Ve yaķinī şükür ve mu‘ārazadan ‘ārī olduđu ħālde vārid olmađın bu dađı şaķķ-ı ħaķķānīde mūnderic ve dāhil idigi zāhirdir. ‘Avārifde İmām Sühreverdī der ki ‘aķlı ħavātır-ı erba‘anıñ her birine rāci‘ olur. Evşāfiyla müteĥayyizdir. Ĥavātır-ı evā’ilde seyl-i ‘adem gibi hūcūm eder. Ĥāl-i mübtedīye el-külliyeye nefy-i ħāl-i mūntehī her birini ħaķķāniyet ve gerek sā’irlerinden olanları temyīz eylemekdir.

Nisvān ve sā’ir ħamķā-yı zevāt Merkez Efendi merĥūmuñ yanında ya zevce yāhud kerīmesiniñ şandūķasını ziyāret ederler. Ĥattā bir gün şā’ir ‘Aynī ile ħālā Defter-dār Emīni Ĥasan Taĥsīn Efendi sersemi şandūķa-ı mezkūreyi ol sultāndan velīye imiş. Dā’iyesiyle telşīm ü taķbīl ile istimdād eylediklerini ra’yü’l-ayn müşāhede eyledim. Bunlar gūyā şāhib-i vuķūf geĥinen kimesnelerdir.

[47b]

Ma‘lūm-ı daķıķāndır ki şıdķ u kizb ü ‘aķl u dirāyet u vuķūf-ı reddiyet ile temiz olunagelip ‘aķl u idrāk u vuķūfdan behresi olan zāt her söylenen kelāma i‘timād etmeyerek ol emirde kelāmı müţāla‘a-i şedīdeye taţbīk eyledikten şoñra i‘timād ba‘dehū maĥallinde iķtizāsına göre zıkr ve irād eylemek lāzım iken ‘avām-ı nāsdan bir alay ħār-ı lā-yefhem āsitānede ba‘zı bī-aşl u esās ĥikāyeleri serd ile ĥalk şıĥĥatine cezm edip şöyle ki ‘avām-ı nās bu bābda ma‘fuv ise de aĥvāl-i ‘ālem şāhib-i vuķūf geĥinen zevāt dađı ĥikāyāt-ı kāzibe-i mezkūreniñ vuķū‘-ı şıĥĥatine i‘tiķād ederek şimdi ĥaķıķat maddeyi ifāde etmek lāzım gelse inandırmaķ mümkün olamamaķ derecelerine varmışdır. Ĥikāye-i mezkūreniñ biri budur ki Mevlevī-ĥāne ĥapısı ĥāricinde medfūn olan kibār-ı meşāyiĥ-i Sünbūliyeden Şeyh Merkez Muşliĥiddīn Efendi Ĥāzetleri zamānında pādīşāh-ı ‘aşrıñ

kerimesini tezevvüce t̄alib olup p̄adişāh daḡi m̄udāfa‘ aya vesīle olmaḡ için kırk kıtār kaḡır altın t̄aleb etmekle keyfiyyet-i müşārün-ileyhiñ ma‘ l̄umı olduḡda el-yevm Merkez Efendi şavma‘ ası diyü ziyāret olunan Şulu maḡarayı Hızır ile topraḡını kırk kıtār kaḡıra yükledip sarāy-ı h̄ümāyūna göndermiş ‘ aḡd ü tezvīc etmişdir. İntihā-yı Emir Sulṡān Bursa’da Sulṡān Orhān cennet-mekān Ḥāzretleriniñ kerimesini tezvīc eylediḡi tārīḡ kitāblarında muşarraḡ¹⁸⁴ olup lākin bu madde gerek k̄ütüb-i tevārīḡde ve gerek aḡvāl-i evliyā-yı Rūmī mütekeffil olan şaḡāyık u lemehāt mişillü k̄ütübde meşṡur degildir. Kerāmāt-ı evliyā inkār olunmaz. Merkez Efendi Ḥāzretleri zamānında ehlullāhdan Şeyḡ Kāmil olup bu kerāmet kendülerden müsteb‘ ad olmamaḡla ancaḡ vāḡi‘ olsa Emīr Sulṡān maddesi yazıldıḡı gibi bu daḡi taḡrīr olunurdu. Bu maddenin külliyyen aşlı yoḡdur. Mevād-ı k̄āzibeden biri daḡi oldur ki şāhān-ı ‘ aşrın kerimeleri vüzerāya ‘ aḡd-i tezvīc olunaraḡ erkek evlādları olur ise yaşatmayıp i‘ dām olunur derler. Kaḡkı sulṡānın erkek evlādı oldu da öldürdüler diyü su‘ āl olursa işte Sulṡān Muştafā Ḥān-ı s̄ālisiñ kerime-i kebīresi şāh sulṡānın Muştafā Pāşādan mütevellid ‘ Āliye Sulṡān nāmında neşr olunan veled erkek ve ismi ‘ Alī idi. Sulṡān ‘ Abdülḡamīd şirket-i salṡanat ḡavfindan i‘ dām eyledi derler. Ḥalbuki irād olunan cevābın kaḡ‘ an aşlı olmayıp sulṡān-ı müşārün-ileyhā vaḡ‘ -ı ḡaml eyledikde yanında bulunan cevāriyi görüp su‘ āl eyledigimde veled-i mezkūruñ kız olup altı māḡ kadar mu‘ ammer olduḡu ve soñra şıḡıku’l-marāziyye müteveffıye olarak andan soñra sulṡān-ı müşārün-ileyhiñ evlādı olduḡunu ḡaber verdiler. Bu i‘ t̄ikād ḡalk beyninde

[48a]

şu dereceye varmışdır ki ḡaḡīḡat-ı ḡālī ifāde etseñ kimse mülzem olup i‘ timād eylemez ve bundan böyle sulṡānlardan bir veled-i z̄ükūr tevellüd eylese ‘ ādet ü ḡānūn budur diyü p̄adişāh-ı ‘ aşra ‘ uḡūl-i ḡāşıra aşḡābı ol ma‘ s̄umı ihlāk etdirirler. Bu maddenin ḡaḡīḡati budur ki evā’ilde şirket-i salṡanat ḡavfiyle gerḡi p̄adişāh-ı ‘ aşr bulunanlar birāder ve birāder-zādelerinden ba‘ zı şeh-zādegānı bī-günāḡ i‘ dām etdirmişlerdir. Lākin sulṡānlardan tevellüd eden veled-i z̄ükūr ne da‘ vā-yı taḡt u salṡanāt etmiş ve ne de ol ḡavf

¹⁸⁴ muşarraḡ: muşarraḡ (N)

ile pâdişâhlar tarafından i'câm olunmuşlardır. Hattâ şadr-ı esbak Rüstem Pâşânın Mihrimâh Sulţândan birkaç nefer evlâd-ı zükûru olup mu'ammer olarak yigirmişer otuzar yaşlarında vefât eyleyip Üsküdar da olan meşhûr cāmi'-i müşārün-ileyhde medfûnlardır. Ve şadr-ı esbak Şoğullu Şehîd Meḥmed Pâşânın Esmâhân Sulţândan mütevellid İbrâhîm Hân-ı nām oğlunun nesli ale'l-ân bâkî ve müteselsil olup pederi Meḥmed Pâşânın evkâfına müteveffî olmaḫdadırlar. Ve şadr-ı esbak Civân Kıpıcıbaşı Semîn Meḥmed Pâşânın daḫi sulţân-zāde olduḫ saḫîḫdir. Ve Sulţân Murād kerîmesi Şafiye Sulţânın Hüseyin Pâşadan mütevellid Meḥmed Beg nāmında bir oḫlu olup seksen yaşına ḫadar mu'ammer olarak sipâh ve silâhdâr aḫası ve ḫapıcılar kethüdâsı ve şaḫḫ-ı sâni olup soḫra ḫaşılılarıyla mütekâ'iden Beşiktaş'da ḫâlâ bâkî olan ḫânesinde şınıḫu'l-marâz vefât ederek ḫânesi civârında kâ'in ḫazîrede medfûndur. Ol ḫânedede el-yevm mîr-i merḫûmuḫ oḫlunuḫ oḫlu olarak ḫ'âcegāndan Dāniş Meḥmed Beg sâkin olup Şafiye Sulţân-zāde 'unvāniyla mezkûrdur. Sulţân Aḫmed Hân-ı Şâliş kerîmelerinin zevcleri olan vüzerâ yanlarında olup anlardan evlâdları olmuş lâkin ḫaḫ Te'ālâ ḫazretleri evlâd-ı zükûr vermeyip beş altı nefer sulţân cümlesi ḫız doğurmuşlardır. Anlarda birer zamân mu'ammer olarak münḫariiz oldular. Ba'zılarının el-yevm ḫızları vü oḫulları vardır. El-ḫâletü .....¹⁸⁵ mevcûd olan selâḫin-i 'izâmdan Behcetullâḫ Sulţândan mâ'adasının zevci 'Alâaddîn Pâşâ daḫi menfûr-ı pâdişâh-ı 'aşr olduḫundan on beş seneden beri selâḫin-i 'izâmın evlâdları olmamışdır. ḫaşılı ibtidâ-yı devletden tâ Sulţân Aḫmed Hân-ı Şâliş 'aşrına gelince sulţânların tevellüd eden erkek evlâdları 'ömleri olduḫca mu'ammer oldular. 'Aşr-ı mezkûreden soḫra muḫlaḫâ erkek evlâdları tevellüd etmedi. ḫâl böyledir. Şimdi bu irâd olunan deliller târiḫlerden nümâyân iken kimse i'timâd etmeyip ḫanûn-ı sulţânlardan erkek evlâdları olur ise öldürtmekdir. Bunlara mu'âraza lâzım degildir derler ve ilzâm olmazlar. Bunlara mu'âdil iki yüzden mütecâviz mevâd-ı bâḫile söylenir cümlesi bunlar gibi bâḫıldır.

[48b]

Bu şeyde olmaya ki te's̄irātı nüfūs ve imdādāt o rāḥiñ ḥaḳīḳati vardır. İnkār olunmaz zīrā mebde-i evvel bilā-ibtidā-ı 'izz ü cel mevcūdāta 'ale'l-aḥlāk menba'ı-ı füyūzāt-ı envār u 'icād-ı vücūddur. Ve ihāṭab-ı 'ilmī gibi sebep-i vücūdu mümkinātdır. 'Uḳūl-i 'aşereye mü'eşsir-i ḥaḳīḳīdir. Ve 'uḳūl-i mezkūre bi'l-vesātetü'l-'ādiyetü'l-ilāhiyye nüfūs-ı mecerrede ecrām-ı semāviyyeden müeşsiridir. Tā ki ecrām-ı mezkūre-i semāviyyeye teşbihen bi'l-'uḳūl iştiyāken lehā ḥareket-i deriyye-i ihtiyāriyye taḥrīk eder. Pes ecrām-ı 'ulviyye daḥi 'ālem mā-taḥt-ı ḳamere te's̄ir ve 'aḳl ki felek aña mensūbdur ki 'aḳl-ı 'aşer ve 'aḳl-ı fa'al Cibrīl-i Emīn Rūḥu'l-ḳuds ile be-nāmdır. Meşkūt-ı nūr-ı ilāhīden nüfūs-ı insāniyyeye müdām feyz-i memerrdir. Ve nüfūs-ı semāviyye ve nüfūs-ı 'arziyye 'ālem-i kebīr ü 'ālem-i şaḡir beynlerinde cevheriyyet ü dürriyyetinde münāsebet ü mümāselet olduḡu muḥaḳḳaḳat erbāb-ı ma'ānī ḳatında meḳāşif ü muḥaḳḳaḳdır. Binā'en 'alā hāzā temhīd ziyāret-i merāḳıd-ı evliyā ve ṭavāf müşāhid-i erbāb-ı nüfūs fuḳala-i aşfiyādan ḡaraz oldur ki nüfūs .....¹⁸⁶ her çend cilā-yı beyt ü ābdan ittişāli olup 'avāriż-ı cismāniyye ile muḳayyeddır. Lākin çünki isti'dād fikri sebebiyle nüfūs-ı fuḳala güzeşteḡān-ı evliyāullāhdan ṭaleb-i celb-i ḥayr ya ṭaleb def-i şer eylerler. Nüfūs-ı ḳarār daḥi cevāhir-i 'uḳūldür ki hemişe andan mustefīzdır. Ne cevher ü ne şekl ü aḥvāline teşbih ü mümkināt sebebiyle .....¹⁸⁷ istimdād u isti'dādına göre nev'imen te's̄ir ü imdād eyler. Fe-ammā derecāt-ı nüfūs .....¹⁸⁸ evvelā ḥilḳatinde asbāb-ı nefsanīyye ve cismāniyyede olan isti'dādı ve şāniyen ba'zı 'avāriż sebebiyle teḡāluṭ-ı umūr māriyyeye mutaşarrıfdir. Ve ḳuds-i ceberūt u 'ālem-i melekāt u melekūt-ı yaḳīniyyede vü şihḥat-ı mizāc mevāzı-ı istihlāl sürük-ı envār-ı ḥuzūriyyede ziyāde tefāvütü'l-merātib vāḳi' olmuşdur. Ve 'alā hāzā merātib-i istimdādāt ve imdādāt daḥi mütefāvitdir. Pes tekābül-i zā'id ü ḳarārda ba'zılarından fi'l-ḥāl ve 'ale'l-ḳubūr maṭlab-ı vücūd-peḳīr olur. Ve ba'zılarından ma'a'l-ḥāḥ u iltimādı maḳşūd-ı ḥāşıl olmaz. Ve fīmā beyne'l-ḥālın merātib ü derecāta ve 'arż-ı

186

187

188

‘ārīz-i temhīd-i mezkūr bu tefāvūt üzre müttebi‘indir. Evvelā ba‘zı istimdād neticedār olduğundan haqīkat-ı şıhhat-ı te’sīrāt nüfus-ı fāzıla vü imdādāt-ı rüḥāniyye evliyā vü aşfiyā inkār olunmaq ḥaṭadır.

[49a]

Ṭarīḳe nisbet oldur ki nazımda veyā neşirde eḫada cezā-yı kelām için bir vaşf-ı dīger edesin ki mazmūn kelāmıñ aşl-ı şübūtunda taḫviyetinde medḫali veyā sebebiyyeti ola. Meşelā

“Yolunda kıllup sāye-şifāt-ı ḥāk ile yeksān yerden yere /

Çaldı beni ol serv-i ḥırāmān neşr-i ḥırāmān şıfatınıñ sāyeleri yerden yere” medḫali vādır.

Meşelā ol serv-i ser-efrāz denilse bu kā’ide fevt olur.

Kelbū’l-kaşşāb ol faḫīr ḥaḳḳında zārb olunur ki bir ḡanīniñ civārında olmaḡla ḡanīniñ refāhiyyet ile ‘ayşini görüp kendüde olan şiddet-i faḫrı mülāḫazadan nāşī hemişe müzd ola. Ve min kelimātü’l-‘avām kaşşābıñ kelbi sā’ir külābdan yigirmi sene evvel a‘mā olur. Zīrā her gün ḡāyet ārzūsu .....¹⁸⁹ laḫmı görüp aña vāşıl olamaz. Ḥükemā dediler ki: Şehinşeh olan vāşıl olamadığı nesneye çok nazar īrāş-ı ḡam eder. Zīrā āfāt ‘ayndadır.

Ay u gün ü şem‘ ü şu‘le vü nūr u gül ü lāle vü semen ü erḡuvān zıkr olunduḡda maḫbūbuñ zīveri murād olunur. Cennet ü ravzā vü ḡulistān ü ḡülşen ü bāḡ u bostān zıkr olunduḡda maḫbūbuñ ḫüsnü murād olunur. Küfr ü zulmet ü gece vü ḳader ü berāt ü sünbül ü reşk ü ḡālibe vü ḳaffe vü mār-ı seḫāb u ṭurre zıkr olunduḡda maḫbūbuñ ḡisū-yı ‘anber-efşānı murād olunur. Kemān u miḫrāb u hilāl zıkr olunduḡda maḫbūbuñ ḳaşı murād olunur. Servī vü çınār u sidre vü ṭübā vü müntehā vü ‘ar‘ar u şimşād u elīf zıkr olunur ise ḳāmet murād olunur. Nāvek ü tīḡ ü ḫançer ü peykān zıkr olunur ise ḡamze ve müjḡān murād olunur. Dehen ü ‘adem ü noḳṭa vü zerre vü çeşme zıkr olunduḡda aḡız murād

olunur. Fitne vü cādū vü bādem ü nergis ü bīmār u mestān u ḥūnī vü ḥarāmī vü ‘ayyār u āhū vü ğazāl zıkr olunur ise çeşm-i maḥbūb murād olunur.

[49b]

Tüccārdan bir ādem mücerred olduğundan malını toplayıp Mekkede mücāveret etmek üzre niyyet edip ḥacca gidecek olmuş. Lākin belki Mekkede oturamam yine āsitāneye gelecek olurum malımıñ cümlesini götürmeyeyim biraz şey āsitānede emānet bıraḳayım lākin kime vereyim diyü düşünmüş. O eşnāda āsitānede bir şeyḥ var imiş ki ismi lāzım degil pādişāhlar i‘tibār eder vezīr ve müftīler ve ḳāzī-i ‘askerler elini öper cümle ‘ālem ḥüsn-i zan eder zātında daḥi zengīn olmağla emānete ḥıyānet ihtimāli yoḳdur mütāla‘asıyla tācir-i merḳūm emānet edeceği malı şeyḥe vermege niyyet edip on bin ‘aded altın ki ol vaḳtiñ ḥesābınca otuz biñ ğurūş eder şeyḥe götürüp ben ḥacca gidiyorum gelir isem malımı yine baña teslīm buyurursuz. Gelmek muḳadder olmaz ise vārişim olmamağla size ḥelāl olsun diyerek altını şeyḥe teslīm etmiş şeyḥ daḥi almış. Tācir-i merḳūm ḥacca gidip mücāveret edememekle ‘avdetinde şeyḥden altını istemiş. Şeyḥ altını külliyyen inkār eylediğinden mā-‘adā tācire bildiğim degilsin diyerek ḥard eylemiş. Tācir ‘uḳalādan olmağla altınıñ şer‘an şeyḥden taḥşīli mümkün olamayacağını bildiğinden bir çāre düşünüp ol ‘aşrda Ḥekim-zāde ‘Alī Pāşā merḥūm şadr-ı a‘zam olmağla bi‘z-zārūre keyfiyyeti aña ifāde etmekden başka tedbīr bulamayıp varıp müşārūn-ileyh keyfiyyeti olduğu gibi naḳl eylemiş. Müşārūn-ileyh señ şimdi gidip beş günden sonra baña gel diyerek tāciri def‘ etmiş. Ba‘dehū ‘Alī Pāşā şeyḥ-i mezkūruñ ziyāret için gidip meclisi taḥliye ile şu vechle kelāma āğāz eder ki: “Pādişāhlar bir ādemi vezīr ediyorlar sonra ‘azl edip ve malını alıp bir cezāreye nefy eyleyip zamān-ı mūrūr ile o vezīriñ cürmünü ‘afv ile vūzerātını ibḳā ve bir manşūb daḥi tevcīh ve i‘tā buyurup lākin o vezirde sermāye olmadığından gerek menfāsında ve gerek sonra vūzerātı ibḳāsında ‘azīm zaḥmet çekip ve te‘addīye muḥtāc oluyor. Bu keyfiyyet başımıza gelmiştir. Şöyle ḥātırına gelir ki size biñ kīselik altın bir i‘dāma müsteḥāḳ kimesne ile tedrici emāneten götürürsem siz daḥi alıp ḥıfz eyleseñiz temān aḳce tekmīl olduğdan sonra getiren kimesneyi i‘dām eylesem aḳceniñ size geldiğini benim ile sizden ğayrı kimesne bilmez. Onda sonra eger

ben sağ olup açceye muhtâc olur isem ceste ceste irsâl buyurursuz. Vefât eder isem size helâl olsun.” demiş. Şeyh bu sözden memnûn olup muvâfaqat eylemiş. ‘Alî Pâşâ daği sarâyına ‘avdet eyledikten sonra tâcir-i merķûm gelip ‘Alî Pâşâyâ görünmüş. ‘Alî Pâşâ tâciri yanına çağırıp emânetini taleb eyle vermez ise gidip şadr-ı a‘zama senden şikâyet

[50a]

eylerim diyü söyle ne der ise baña gelip ifâde eyle demiş. Tâcir daği şeyhe varıp bu vechle söyledikde şeyh şadr-ı a‘zama tâcir şikâyet eder ise baña hüsn-i zannı zâ‘il olup göndereceği biñ kîse emâneti zâyi‘ ederim mü’tâla‘asına zâhib ile ol sâ‘at: “Behey âdem ben seni tecrübe için inkâr eyledim. İşte açceñi al!” diyerek çıkarıp tamâmen teslîm eylemiş. Tâcir memnûnen şadr-ı a‘zama gelip ifâde ederek keyfiyyeti ya‘nî şeyh emâneti vermeğe nasıl mecbûr olduğunu daği istiħbâr etmiş ve ‘Alî Pâşâ bir هفته sonra şeyhi nefy ü iclâ eylemiştir. İşte zamâne şeyhleri böyledir.

Bu hikâyenin ‘aynı ba‘zı kütübde görülmüş ise de Hekîm-zâde merhûm ‘aynını icrâ eylediği .....¹⁹⁰ menķüldür. Câ‘iz ki selefde vuķû‘ı müstaħzarı olup da icrâ etsin.

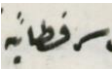
Vâcibü’t-Te‘âlâ şirketden biridir dediği faşlın âhîrinde hedâye hükmünde Kirmânîdir ki Seyyid Şerîf-i ‘Allâme taħrîr-i hâşiyesinde yine vücûda gelse bahşinde buyurmuşdur ki: “Bu kelâmın haķîkatini bilmez alâ-‘ilmde râsihler bilir.” Ve ba‘zı şarih dedi ki: “Mutaşavvifeniñ maķâlâtında lâyiğ budur ki onlara daği bu meslege sâliklerdir.” Lâkin bu mes‘elede haķkı taħķîk etmek mücerred bahş ile tamâm olmaz deyip Kirmânî Seyyid Şerîf-i ‘Allâme ta‘biri ile ikrâm ederken kelâmına i‘timâd eylemeyip sâ‘ir i‘timâd edenlere daği muhâlefet ile sâbıka yazdığı kelâma imâ ve yine onu taħrîr ve imlâ eder. Ma‘a-hâzâ mücerred bahş ile aħķâķ-ı haķ mümkün degildir dediklerini naql eyledi. Elbet taşfiyeye muhtâc demektir. Tamâm-ı mutaşavvifi taşfiyeye münhaşır iken “recmen bi‘l-ğayb” reddi zihî ‘inâddır. Hafazanallâh bu bahşler ifrâţ ve tefriţden hâlî degildir. Sebebi Seyyid Şerîfin kelâmında kuşûr olduğundan kuşûr daği zuhûruna binâ‘endir. Zîrâ vâcib-

i mümkün ile müşârik olmak hülûl veyâ onu dey-i muḳtezâdır. Mümkiniñ vücûdu i' tibârîdir demek daḡi ḡaḡâyıḡ-ı eṡyânıñ şübûtuna münâfî görünür. Mezheb .....¹⁹¹ gibi “Te'âlâ 'ammâ yeḡûlün.”¹⁹² Lâkin ebḡâş-ı ma' rûfeden olmaḡla müsâmaḡa vardır. Zîrâ eṡnâ-yı taḡrîrde Seyyid ve ne lâzım idigi bu ḡâlet-i vücûdiye kelâmı degildir. Şûfîye kirâm taḡbîḡ-i ḡavânî

[50b]

şer' -i şerîf ile etdikleri sülûkuñ ḡâlet-i şühûriyyesindedir. Egerḡi vücûdiye ḡann olunur ise de degildir ki ba' zı ḡann olunur. Pes şühûd-ı rü' yâ gibi olmaḡla hedef biter i' tirâz olamaz. Zîrâ vuḡû' u degildir. Zinâ nevmi ḡaddi mûcib olduḡu gibidir. Vaḡâyî' -i seyriyyeye küşûf ḡabîlindedir. Gerekse ehl-i fa' n aña melûl diyü ḡilâf-ı vâḡi' iftirâ eylesin. Meşelâ ibtâl-i tenâsühde ḡayr-ı Hızır ḡadîşinde ba' de' l- te' vîl derler ki bu taḡrîr ile tenâsüh bâtıl olur. Gerek aña daḡi müḡârebe-i tenâsühdür desinler. Dedikleri gibi ḡinâ' üt- tevḡid kelâmları gibidir ki mümkünât ma' düm olur. Dedikleri maḡfî olur demektir. Murâdları nefy-i muḡşîn degildir. ḡulû' -ı şemsde istinâr-ı kevâkib gibidir. Neşr-i ḡavâlî' şâḡibi dedigi gibi ' ademden murâdları nefydir demek işḡlaḡlarına vâḡıf olmamaḡdan nâşîdir. Recmen bi' l- ḡayb iftirâdır. Her fenniñ ve her ' ilmiñ muṡtalaḡ-ı maḡşûş olduḡu bedîḡi müsellemdir ki baḡşden evvel onu beyân ederler. Meşelâ mübtedâ-yı naḡvîye me' âyinde mesned-i ilye vü mantıḡda muḡaddem dedikleri gibi ḡuşûşa Seyyid Şerîf ḡazretleri emr-i bâtıla nisbet zihî cesâretidir. Eger vücûdiyyet-i murâd seyidiñ ta' rifâtında yazdıḡı ḡâlet ise taḡrîrimizi mü' eyyedir ki taḡrîrimizi mü' eyyedir ki ḡüccetü' l- islâm vü İmâm Sühreverdi vü ḡâzî Beyzâvî vü Şâḡib-i ḡâmûs vü Şems-i Basaḡî vü Şems-i Fenârî vü İmâm-ı Şâfi' î vü Tâc-ı Sebki vü Fâzıl-ı Fetevî vü İmâm-ı Suyûḡî vü Şalâḡ-ı ḡaḡdî vü Celâl-i Vâni vü Dâvud-ı ḡayserî vü emşâli Kibâr-ı Kirâmıñ mu' teḡidleri budur. Vâḡi' â-ı şer' e ri' âyetleri olmayan Meşâ' iyye vü Eşrâfiyye kelâmını te' vîl ü taḡlîş edip de mütekellimîñ gibi riyâzetlerini şer' e taḡbîḡ-i mürâ' at eden şûfiyye kelâmını niḡün

191

192 “Onların söylediklerinden uzaktır ve en yüce olandır.” (İsrâ suresi, 43)

cerh ü redd ederler. Ma‘a-hāzā ta‘dīl ü taḥlīṣ ü te‘vīl ehl-i kıble ḥaḳḳında cerh ü nemeṭadan evveli olması lāzıme-i mu‘teḳiden ḥaḳdır. Velīyullāhü’l-müşteḳī ḥāl-i insilāḥda şıfāt-ı Rabbāniyyeniñ lā‘ayn ve lā-ğayr olduğunu keşf ü şühūd ile taḥḳīḳi Ḥasan-ı Bulğārīden naḳl ile ta‘dīl-i ‘ulūmda mestūrdur.

Sünbül-zāde şā‘ir-i meşhūr Vehbī Efendi muḳaddemā Īrāna sefāretle ‘āzim olup meclis-i şāh-ı ‘Aceme vuşūlünde şu‘arā-yı Īrān-ı mezbūruñ fenn-i şı‘irde mahāret ve liyākatini istima‘ ile kendüyi tecrübe ve imtiḥān için şāhları vaşında cānmiş ḳāfiyesinde bir ḳaşıde-i ṭavīle ḥazırlayıp meclis-i şāhda Vehbīye ḳırā’at için vermişler Vehbī daḥi ḳā’ide-i Fārisī üzre ḳaşıdeyi

[51a]

ḳırā’at edip ḥitāmında şu‘arā tebessüm etmişler. Vehbī bilmem ḳaşıdeyi ḳırā’atte bir sehvimiz mi oldu yoḥsa mübeyyiz sehven bir ḥatā mı eylemiş dedikde ḥayr ne siz sehv eylediñiz ne de mübeyyiz taḥrīrde eyledi lākin beynimizde cārī olan ḳā’idemize ‘adem-i vuḳūfunuz ma‘lūm olduğundan aña tebessüm eyledik demişler. Ḳā’ideñiz nedir dedikde bizler şāh şu‘arāsı olduğumuzdan beldemiz şu‘arāsından imtiyāz için ḥarf-i elīfi vāva ḳalb ile her ne maḥalde cānmiş ve emşālī gelir ise cānmiş ḳırā’at eylemek ḳā’ide-i mu‘tādemizdir demeleriyle Vehbī daḥi bu mişillü eḥaş olan ḳā’ideñize ‘adem-i vuḳūfumuz cehlden ma‘dūd degildir dedikden şoñra şoñra düşünüp şoḥbet şuña münteḥī olmuş ki şu‘arā-yı Īrān sizler pādişāh-ı ‘ālī ‘Oşmān olanlara ne ıtlāḳ edersiniz diyü Vehbī Efendiden su’āl edip Vehbī daḥi elḳāb ve evşāf-ı tācdārīden elfāz-ı münāsebe Īrād eyledikten şoñra Vehbī sizlerde şāhımıza ne ıtlāḳ edersiniz dedikde ne cevāb vereceklerini bilmeyerek su’āl eyledikde şu‘arā-yı Īrān ḳā’ide-yi i‘cām üzre şāhları ḥuzūrunda evvel secde edip ba‘dehū ḳalkıp kân-ı kerem şāhımıza deriz demeleriyle derḥāl Vehbī tedārik ile çünki şāh-ı şā‘ir oduğunuzdan elīfi vāva ḳalb ḳā’ide-yi imtiyāziyyeñiz iḳtizā eder ki bu maḥalde daḥi icrā ile kevn-i kerem diyesiz dedikde şu‘arā ḥacīl ü şerm-sār olup Vehbī merḥūmuñ ḥayşiyyet-i zātiyesini i‘tirāf etmişler. Bu ḥikāyeyi

merhūm naql eder idi. Vuḳū'ı beyne'l-şu' arā şahīḥ olsa bile mesclis-i şāhīde vuḳū' unu teslīm edemem. Cā'iz ki ola her ne ise bir tuḥāf maḳāledir.

Ma'lūm ola ki ğayb iki nev' dir. Bir kısmı üzerine delīl naşb olunmuş ve ol delīl-i ḳāṭı' ile bilinmek mümkün olmuş. Zātullāh 'izz ü cell ve esmā-yı ḥüsnā-yı sübhāniyye ve şifāt-ı 'aliyye-i Rabbāniyye ve aḥvāl-i āḥiret ve bunlarıñ emşālī zarūret-i dīniyyeyi ki her 'abd mükellef üzerine bilmesi vācibdir. Bu şūretde olan ğayb egerçi mu'āyene ve müşāhede olunmaz. Lākin nazār-ı şahīḥ bilinmesi mümkündür. Ḳasem-i āḥirī bilinmesine delīl olmayıp ma'rifetini daḥi ṭavr-ı beşerden ḥāricdir ki este'īnu-billāh “Ve 'inde mefātiḥü'l-ğayb lā-ya' lemehū illā hüve”¹⁹³ mansūşdur. Lākin ḥaḳ sübhāne ve Te'ālā Ḥazretleri murād buyurduḳları ba'zı bendelerini maṭla' eder ammā Fātiḥa

[51b]

ıṭṭilā' ı hiç eḥad için sebīl olmaz. Ba'zı 'abdīniñ ıṭṭilā' ı este'īnu-billāh “['Ālimü'l-ğaybi] fe lā yuzhiru alā ğaybiḥi eḥadā”¹⁹⁴ ḳavl-i şerīfide ğaybdan murād-ı ilāhī cemī' -i ğayb olmaḳla ma'nā-yı şerīfi cemī' -i ğaybda hiç eḥadı vāḳıf ve maṭla' ḳılmaz. Belki ba'zısına ba'zı ḥavāşş maṭla' ḳılar ise de yine bāḳisine anları daḥi maṭla' ḳılmaz. Demek olduḳu şūretde medlūl-ı kelām selb-i 'umūm olup 'umūm-ı selb olmadıḳı āşikārdır. Bu izḥār keşf-i tāmndan 'ibāret olmaḳla rūsuli 'izām 'aleyhimü's-selām ḥazretına maḥşūşdur. Ammā evliyā'ullāh cenābları için ba'zı evḳātda lemehāt vāḳi' dir ve melā'ike-i kirām daḥi ğayb-ı sübhāniyye vāḳıf degillerdir. Ammā ṭā'ife-i cinniñ iḥbārları ğayb olmadıḳı ma'lūmdur. Zīrā anlar ecsām-ı laṭīfedden olmaları ile ḥaber verdikleri nesne bize nisbet-i ğayb ise de anlara nisbet-i āşikārdır. Ve ṭā'ife-i merḳūmeniñ ğayb 'ilmleri muṭṭarid ü müstemir olduḳu este'īnu-billāh “En lev kānū ya' lemūnel ğaybe mā lebişü fi'l-'azābi'l-mühīn”¹⁹⁵ āyet-i kerīmesinden müstebāndır. Lākin bu ḥitāb-ı müstetāb ṭā'ife-i cinniñ nādiren 'ilm-i ğaybda ıṭṭilā' larına münāfi olmaz ve ğaybü'l-ğayb zāt-ı ilāhiyye-i muṭṭlaḳ-ı Te'ālā şānühüdür. Ve Ḥaḳ Sübhāne ve Te'ālāya ğayb ıṭṭilāḳı cā'iz degildir. 'Ulemā-yı

¹⁹³ “Gaybın anahtarı yalnızca O'nun yanındadır. O'ndan başka hiç kimse onları bilemez.” (**Enam suresi, 59**)

¹⁹⁴ “O, gaybı bilendir. Ve O, gaybını hiç kimseye bildirmez.” (**Cin suresi, 26**)

¹⁹⁵ “Eğer gaybı bilselerdi, o alçaltıcı azap içinde kalmazlardı.” (**Sebe suresi, 14**)

‘izām ‘ine’l-ḥalk ta’ birini eylemişlerdir. Ve ğayb-ı muṭlaḳ vaḳt-i kıyām-ı sâ’ at emsâldir ki anlarıñ bilinmesi olmaz. “İllâ ‘âlime’s-sırrî ve’l-ḥafıyyâti celle celâlühü”¹⁹⁶ Ḥazretleriniñ aḥbâr-ı ‘âliyyeleriyle olur. Ammâ ğayb-ı izâfî bir beldeye nüzûl-i maṭar gibidir ki belde-i âḥırde olan ğayb bu şüretde izâfî ile meḳîd-i ğayba vuşûle ṭarîḳ olmaz. İllâ ilhâm-ı sübhânî ile olur. Rasûl ğaybı bi’z-zât melekden telaḳḳî buyurup velî rasûl-i ekrem ve beni muḥterem şallallâhu Te’âlâ ‘aleyhi ve sellem efendimizi taşdıḳ vâsıtasıyla telaḳḳî eder.

Şernübîden Belḳînî haberi ile yazılan aḳṭâbıñ evveli biñ [H 1000 / M 1591-92] târiḥinden biñ yüz otuz seneyi tecävüz edip otuz dört târiḥinden [H 1034 / M 1624-25] sonra yigirmi aḳṭâbına vaḳt-i ‘Abdülhamîd Ḥân’a ḳadar andan sonra Ye’cüc Me’cüc zamânına ḳadar olanlarıñ ismleri zırde zıkr olundu.

Aḥmed [H 1187 / M 1773-74] ‘İzzet Ḥâtun [H 1190 / M 1776-77] ‘Alî Dârendî [H 1194 / M 1780] Süleymân Esmûnî [H 1200 / M 1785-86] ‘Abdülveliyyü’l-Mısrî [H 1220 / M 1805-06]

[52a]

‘Abdülmehdî el-Ḥayâlî [H 1224 / M 1809-10] İbrâhîm Şekâfî [H 1230 / M 1814-15] Şerâfeddîn el-Ġarlı [H 1236 / M 1820-21] Cüneyd-i Bağdâdî [H 1240 / M 1824-25] Bedreddîn eṣ-Şabürdâr [H 1270 / M 1853-54] Ḥüsâmeddîn el-Mekkî [H 1280 / M 1863-64]

Bu âdem mu’ temeddir. Taḥrîrinde sehv ü ḥaṭâ etmemege iḳdâm eder. Ve fi’l-ḥaḳîḳa sehvi pek nâdirdir. Bu taḥrîrinde âḥir aḳṭâb farz eylediği Ḥüsâmeddîn el-Mekkî biñ iki yüz seksen [H 1280 / M 1863-64] târiḥinde ḳuṭb mu olacak yoḥsa fevt mi olacak andan baḥş etmemiş. Murâd-ı ḳuṭbiyyeti ise biraz zamân dahâ olmak gerek.

Fetavâ-yı fazlıyyede taşrîḥ olduğu üzre bir câmi’-i şerîfîñ binâsından üç yüz sene-i kâmile mürûr eylemedikce ‘indallâh mesâcid-i Ḥudâ Te’âlâ ve me’âbid-i bârî celle vü

¹⁹⁶ “Gizlilikleri ve sırları bilen yalnızca Allah’tır.”

‘alā olmak ‘addolunmaz. Ol kadar müddet-i mürûrunda beytullâh ‘idâdına dâhil ve müstecâbü’ d-da‘ vet erbâb-ı müşkil olur. Bu nakle binâ’ en cevâmi‘ in kadîmi ma‘lûm olmak târih-i binâ ve inşaları habt olundu.

Ġalaçada ‘Arab Câmi‘ i be-dest¹⁹⁷ Müslim [H 97 / M 715-16] Ayaşofya tahtîr-i ez âşâr-ı küffâr [H 857 / M 1453] Eyyûb Câmi‘ i binâ-yı evvel [H 863 / M 1458-59] Ebu’l-feth-i evvel binâ [H 875 / M 1470-71] Bâyezid Hân [H 916 / M 1510-11] Sultân Selîm-i Evvel [H 936 / M 1529-30] Şeh-zâde Sultân Mehmed [H 955 / M 1548-49] Süleymâniye [H 964 / M 1556-57] Sultân Aḥmed [H 1026 / M 1617] İstânbul Vâlideşi [H 1074 / M 1663-64]

[52b]

Üsküdar da Cedîd Vâlide Câmi‘ i [H 1122 / M 1710-11] Nûr-ı ‘Oşmâniye [H 1169 / M 1755-56] Lâleli ki Sultân Muştâfâ [H 1177 / M 1763-64] Hâşekî Sultân [H 962 / M 1554-55] Cihângir Câmi‘ i [H 959 / M 1551-52] Edirne Ḳapısı Mihrimâhı [H 960 / M 1552-53] Üsküdar da Mihrimâh [H 954 / M 1547-48] Ayazma Câmi‘ isi [H 1173 / M 1759-60] Eski Vâlide Nûrbânu der Üsküdar [H 991 / M 1583-84] Çımlı Câmi‘ i ki Kösem Vâlide Mâhpeyker Sultân der İskender [H 1051 / M 1641-42] Vâlide Ġalaḫa [H 1109 / M 1697-98] Maḥmûd Pâşâ [H 867 / M 1462-63] Rûm Mehmed Pâşâ [H 879 / M 1474-75] İşâḫ Pâşâ [H 876 / M 1471-72] Nişâncı Ḳaraman Mehmed Pâşâ [H 885 / M 1480-81] Dâvud Pâşâ [H 890 / M 1485-86] Ḳoca Muştâfâ Pâşâ [H 891 / M 1486] İbrâhîm Pâşâ der Edirne Ḳapısı [H 905 / M 1499-1500] Mesîḫ Pâşâ-yı Evvel [H 906 / M 1500-01] Hâdim ‘Alî Pâşâ der Zincirlikapı [H 908 / M 1502-03] Yine Hâdim ‘Alî Pâşâ der Şofcular [H 915 / M 15010] Pîrî Mehmed Pâşâ der Şoḡuḫkapı [H 965 / M 1557-58]

Ġalaḫa Şeyḫi meşhûr şâ‘ir Ġâlib Dede Efendi evâ’il hâlinde pederi divân-ı hümâyûn ḫalemi küttâbından olup fevt olan Muştâfâ Reşîd Efendi ki ba‘zı Pâşâlar divân kitâbetinden evâhir hâlinde teḫâ’üd edip kendü hâliyle Südlîce nâm-ı maḫalde sâkin olan

merddir. Şeyh-i mûmâ-ileyh ol hâlde her gün Südliceden kaleme müdâvemet eylediği eşnâda yine Südlicede sâkin İbrâhîm Hân-zâde Yûnus Beg Efendi ki Hâsan Cemâlde bî-hemtâ ve bâ-ḥuşuş mekârim-i aḥlâḳ ve vücûdet-i sedâ ve fenn-i mûsikî ve şî'r ü inşâ mişillü meḥâsin-i me'ârifde mâhir bir zât-ı yektâ idi. Şeyh-i mûmâ-ileyh mîr-i mûmâ-ileyh muḥabbet ve 'alâḳa edip bir gün görmese derece-i cünûna varıp leyl ü nehâr âteş-i 'aşḳ ile vücûdu şu'le-dâr ise de ḥâlini kimesneye söylemeyip

[53a]

lâkin “Aşḳ odı evvel düşer ma'şûḳa andan 'âşîḳa / Şem'i gör kim yanmayınca yakmadı pervâneyi” feḥvâsınca mîr-i mûmâ-ileyh daḥi şeyh-i mûmâ-ileyh muḥabbet ve aralık aralık ḳahve ve mesîre mişillü maḥallerde tarḥ-ı encümen ülfet ederek gerçi beynlerinde şarâḥaten ibtilâya müte'allıḳ şoḥbet olmamış ise de nûr-ı ferâsetle birbirlerini ḥâllerine gerek kendüleri ve gerek pederi mûmâ-ileyh Reşîd Efendi vâḳıf olmaḡla ancaḳ Südlice bir küçük ḳarye bunlarıñ ḥâlleri bir kerre fâş olmaḡ lâzım gelir ise zamânıñ aḥvâline nazaran sû'-i ef'âl ile teşhîr edeceklerine mebnî mûmâ-ileyh Reşîd Efendi ise felegiñ ḥalburundan geçmiş ve bu mişillü şeyleriñ envâ'ını görmüş ve geçirmiş gerek bārân-dîde idigine mebnî bir gün oḡlunu tenhâya yanına alıp: “Oḡlum buña 'aşḳ-ı mecâz denir. Ba'zı ḥaḳîḳate vâşıl olunur. Lâzım olan pāk-bâzlıḳ şûretinde olmaḡdır. Şimdiye ḳadar gerek Yûnus Begiñ ve gerek bizim selâmlıḳlarımız olmadıḡından beyniñizde bir vuşlat ve mülâḳat olunamadı. Ne vaḳt ister iseñ bir gün mîr-i mûmâ-ileyhi buraya da'vet ile gelsin. Vâlideñ yukarı odamızı taḥliye eylesin anda hem meclis olursuz.” dedikde bî-çâre Ğâlib Efendi pederinden şerm ü ḥayâ ederek sözünü nâzikâne tevbiḥe ḥaml ile ta'allüm etmiş ise de pederi cebr ile mîr-i mûmâ-ileyhi da'vet ile ḥânesine celb etdirmiş ve Ğâlib Efendi ile ikisini bir odaya ḳapayıp kendü daḥi sūrâḥdan ḥâllerini seyretmiş. Bu iki firḳat-zâde-i mübtelâ birbirini gördükde ḥayrân u ḥayrân ḳarşı ḳarşıya oturup bir miḳdâr muşâḥabet eyledikten şoñra birbirlerine dediler ki: “Burada böyle ne oturuyoruz. Biraz taşra çıkıp gezelim.” tarafından müvâfaḳat ile taşra çıktıklarında Reşîd Efendi teşâdüf ile: “Oḡullar ne yaptınız?” dedikde “Biraz gezmege çıktık.” demeleriyle ikisini daḥi ḳarşısına oturdup: “İşte oḡullar vuşlat böyle olur. Şemeresi ef'âl-i ḳâbiḥe olur ise ma'âzallâḥ dünyâ

ve âhîretde mübtelâ-yı nedâmet olmak muqarrerdir. Semere-i vuşlat siziñ hâliñiz gibi pāk-bāzlık şūretinede olur ise inşāallāhu Te‘ālā ḥubb-ı fillāh ecrine dünyā

[53b]

ve âhîretde nâ’il olursuñuz.” demekle derḥāl ikisi daḥi birer āh-ı cāngāh çekip Yūnus Beg Südlicede qarār ve Ğālib Efendi terk-i diyār ile Qonyada maṭbaḥ-ı Mevlānāya gidip tekmīl-i çile-i ma‘rūfe etmeden pederi ba‘zı kibār-ı ‘aşrdan oğlunuñ āsitāneye gelip Yeñikapı Mevlevī-ḥanesi’nde çileyi tekmīl etmesi için Çelebi Efendiye kâğıd yazdırıp ol daḥi izin verip “Olup ādem şafāsıñ sürmedim Ğālib o firdevsiñ / Daḥi ḥālā gözümde tūtiyādır maṭbaḥ-ı monla” kāsidesindeki muqatta‘ı söyleyip āsitāneye gelmiş ve Yeñikapıda tekmīl-i çileden soñra Ğalaṭaya Nu‘mān Beg ref‘inden şeyḫ olmuş idi. Yūnus Beg daḥi mülteḥī ve mūntehā olmuş iken birbirlerine ibtilāları mūndefi‘ olmayıp muqābele günlerinde mīr-i mūmā-ileyh hey‘et-i ‘avām ile muṭribe çıkıp āyīn-i şerīf kırā’atide dedelere peyrevlik eder ve şadāsı bülend ve ḥazīn olarak içlerinde ma‘lūm olduğundan şeyḫ-i mūmā-ileyh ğaşy eyler idi. Vaḳtā ki İbrāhīm Ḥān-zāde vaḳfına dā’ir bir ḥuşuş ile Yūnus Begiñ Şaydā tarafına gitmesi lāzım geldikde Ğālib Efendi meşhūr olan ey nihālī şarkısını söyleyip içinde “Ölme var ayrılma yokdur öyle tuttum dāmeniñ” mışrā‘ını derc etmekle vāḳı‘ā Yūnus Beg Şaydāda Ğālib Efendi āsitānede vefāt edip birbirleriniñ ḥaber-i vefātlarını istimā‘ etmek muqadder olmadı. Pederi Reşīd Efendi oğlundan yedi sekiz sene soñra vefāt etmişdir. Lākin elem-i firāk-ı pūser ile bī-şu‘ūr idi. ‘Aleyhimü’r-raḥme.

‘Āşıklık ifrāṭ-ı muḥabbetdir. Ḥubb-ı cismānī degildir. Pes ‘aşḫ ‘aşḫ olduğu cihetden gerek ḥaḳīḳat tarafından ve gerek mecāz-ı vüçüd cāribinden zūhūre gelse “El-mecāz kanṭaratü’l-ḥaḳīḳa”¹⁹⁸ feḥvāsınca ‘āḳıbet bizi ol maḳām-ı ḥaḳīḳeye vāşıl ve nâ’il olmadan ‘iffet ile muṭtasıf olup ‘aşḫını ketm eden ‘āşık mecāz ḥālindedir olsa şehīd olması muqarrerdir. Nitekim İmām Suyūṭī Cāmi‘ü’ş-şāğīrede bu ḥadīṣ-i şerīfi Ḥazret-i ‘Āyşeye ve İbn-i ‘Abbās Ḥazretlerine isnād etmek ile

¹⁹⁸ “Mecaz hakikatin köprüsüdür.”

[54a]

rivāyet eder. Kāle'n-nebī' aleyhisselām “Men aşęka ve affe ve keteme şümme māte māte şehiden”¹⁹⁹ haķıķat-ı aşęda ve māhiyyet-i cemāl-i haķda tefriķa ve muęāyeret yokdur. Lākin ba'zı aşıkıñ cemāl-i muķlak aşķına isti'dādı olmadığından Hāzret-i māhbūb-ı haķıķat onu cemāl-i müfide muķayyed eder. Tā bundan cemāl-i muķlak aşķına müsta'id olur. Āhirü'l-emr ārif olup ve kendüyi aşķ ile fānī edip Hāzret-i maħbūb-ı haķıķıñiñ vişālini bulur.

Şāriħ Anķaravī Rusūhī İsmā'īl Dede Efendi buyurdu ki: “Rūħ haķķında meşāyih ve ulemāniñ çok sözleri vardır. Lākin faķir rūħu bu güne ta'rif ederim ki rūħ ism-i hayyiñ bir nūru ve tecellisi bir nūr-ı Rabbānīdir ki ālem-i emirde dāhil-i beden ve hāric-i beden degildir. Ve tene muttaşıl ve tenden munfaşıl daħi degildir. Bu ta'rif olunan rūħ-ı ilāhīniñ bedende letāfet-i aħlātdan hāşıl olan birūn-ı havāsı vardır ki bedeniñ cemi'-i a'zā ve urūķunda mişl-i sereyānü'n-nār fi'l-hadīd ol dehen fi's-semm sereyān eyler ve hāşıl-ı kavī havās olur. Pes bu rūħ-ı hayvāniñ bedene nisbet kemāl-i letāfeti olduęu cihetden rūħ-ı Rabbāniñ buña ta'aşşuķu olup bedenden tedbir ü taşarruf ve hūsn-i cemāliñ ve Rabbisinden aħz etdigi ilm ü kemāle her ne ķadar ise rūħ-ı hayvāni vāşıtasıyla bedende mazhar olur. Pes ālim ü ārif olanlar ol kimesneniñ aħvāl ü ādābına nazar ile anıñ bu zāhirde görünen āşārından esrārına vāķıf olur ve rūħuñ haķ ile olam āşınālıęını ve māhiyyetini bilip bu zıkr olunan cihetden rūħ tende mestūr degildir. Zīrā tende görünen letāfet ü şalāħat ü belāęat ü feşāħat ü ilm ü ma'rifet rūħundur ammā haķıķati cihetden rūħ bu göz ile görülmez. Ve lākin dīde-i haķ beyt ile görölmekden men' olunmaz. Zīrā müşāhede-i haķ kılan çeşm rūħu daħi müşāhede eylemege ķadir olur. Fā fehm.”

[54b]

Uşurlāb ba'zılar hemzeniñ zammı ve şādīñ sükūnuyla zābt eylemişler. Lakin münecimin bi'l-ittifāķ-ı fetħ hemze ve ħarf-i sīn ile uşurlāb zābt eylediler. Vech-i tesmiyede ihtilāf olunup ba'zılar ism-i mürekkebdir. Zīrā lafzü'l-esmā-ı āfitābdır. Pes

¹⁹⁹ “Kim aşık olurda (aşkıyı gizlerse ve) ölürse şehit olur.” (Hadis-i şerif)

āfitābīn u nūcūmuñ irtifa‘ ı inhiṭāṭı ma‘ lūm olmaḡdan ötürü suṭūr ve huṭūṭ ile mü’ellifü’t-taṣnīf olunmaḡla uṣṭurlāb tesmiye olunup ṣuṭūr-ı āfitāb ma‘ nāsınadır demişler. Ve ba‘ zılar daḡı Lāb İdrīs Nebīniñ oḡlunuñ ismidir. Ālet-i mezkūreyi te’līf etmekle Ḥazret-i İdrīs onu görüp “Men vaḡ‘ a hāzā alā suṭūr”²⁰⁰ diyü su‘āl etdikde “Ḳālū ṣana‘ ahu veledike Lāb”²⁰¹ diyü cevāb verdiler. Aña binā’ en lafz-ı uṣṭurlāba muzāf kılınıp uṣṭurlāb demekle ma‘ rūf oldu. Ba‘ dehū keṣret-i isti‘ māl ile ‘ ilm kılınıp kesre-i izāfet isḡāṭ olundu ve Allāh-u a‘ lem taḡḡikatü’l-ḡāl.

Ḳadīm-i ‘ inde’l-felāsife üç nev‘ üzredir. Biri ḡadīm-i bi’z-zātdır ki vücūdu ḡayra muḡtāc olmayana ıtlāḡ olunur. Muḡābili ḡadīs-i bi’z-zātdır ki vücūdu ḡayra muḡtāc olana ıtlāḡ olunur. Biri daḡı ḡadīm-i bi’z-zamāndır ki vücūdu mesbūḡ-ı bi’l-‘adem olmayana ıtlāḡ olunur. Muḡābili ḡadīs-i bi’z-zamāndır ki mesbūḡ-ı bi’l-‘adem olana ıtlāḡ olunur. Biri daḡı ḡadīm-i bi’l-izāfedir. Bu ol şeydir ki bunuñ vücūdundan māzī-yi āḡiriñ vücūdunuñ ekṣer olanıñ vücūdunuñ mā-māziyyesinden onuñ vücūdunuñ mā-māziyyesinden ekṣer olduḡu gibi muḡābili ḡadīs-i bi’l-izāfedir. Bu daḡı ol şeydir ki bunuñ vücūdundan mā-māzī-yi āḡiriñ vücūdunuñ mā-māziyyesinden anıñ vücūdu gibi anıñ vücūduna nisbetle ammā mütekellimūn-ı ḡadīmiñ ü ḡadīsiniñ zātiyye vü zamāniyye inḡā min-men‘ etmişlerdir. Lākin anlarıñ ḡatında ḡadīm ol şeye denir ki vücūdunuñ ibtidāsı olup mesbūḡ-ı bi’l-‘adem olmaya ki felāsife aña ḡadīm-i bi’z-zamān derler. Ḥadīs ol şeye denir ki ibtidāsı olup mesbūḡ-ı bi’l-‘adem ola. Ḥamd-i ṭa‘ zīm vechi üzre fi’l-i mücmel ile vaṣf-ı ma‘ nāsınadır. Ancak lisān ile olur. Şükr-i muḡsīn üzerine ṣenādır. Etdiḡi ni‘ met üzerine lisān ile ve cinān ile erkān ile ulu ṣenā me‘ ānī-yi ṣelāṣe-i mezkūre beyninde ḡader müşterekdir. Ve ḡamd ile şükr beyninde ‘ umūm u huṣūṣ min-veche-dārdır. Şerḡ-i Şifāda der ki fī-ḡavl-i ḡamdle

[55a]

²⁰⁰ “Bunu kim bu satırların üzerine koydu?”

²⁰¹ Dediler ki : “Onu senin oḡlun Lab yaptı.”

şükr lafzân-ı müterâdifândır Ve fî kavlı-i hamd kıla muhtaşardır ki “İ‘ melû âle dâvûde şükrâ”²⁰² buña delîldir. Ve fî kavlı-i hamd şîfât-ı zâtiyye ile medh-i ‘ilm ü şecâ‘at gibi şükr-i şîfât-ı fi‘liyye ile medhdir. ‘Atâ ve tâ‘at gibi ve fî kavlı-i hamd cemî‘-i şîfât-ı cemîle ile medhdir. Gerek zâtiyye ve gerek fi‘liyye olsun hamd zemmiñ zıddıdır. Zem ise şîfât-ı kabîhâniñ cümlesine ‘ıtlâk olunur. Gerek zâtiyye ve gerek fi‘liyye olsun zıddan ise maḥall-i vâhid üzerine te‘âkub ederler. Pes imdi hamd ü dem-i maḥall-i vâhid üzerine te‘âkub ederler. Şükr ve ni‘met i‘tirâf ve ni‘meti ve yerine şenâdır. Qalb ile ve cevârih ile zıddı küfürdür. Ni‘meti inkâr ma‘nâsındadır.

“Et-tevhîdu tecrîdü’z-zâti’l-ilâhiyye ‘an külli mâ yeteşavveru fi’l-efhâm. Ve yetecebbelu fi’l-evhâmi ve’l-zehân”²⁰³ ya‘nî ta‘rîfi zât-ı bârî Te‘âlâyâ fehm-i insâniyyede taşavvur ve zihn fehm-i ‘uqâlâda hay ve tefekkür hâlât ve mevâd-ı umûrunuñ cümlesinden mücerred ve mu‘arrâ kılmakdır ki demişlerdir. “Küllü mâ ḥaṭara bi-bâlik fallâhü bi-ḥilâf-i zâlik”²⁰⁴ Hâzret-i Cüneyd-i Bağdâdî ḳuddise sırruhü buyurur ki: “Uqâlânîñ ‘aḳlları tevḥîdi tefekkür ve diḳḳat ve taḥḳîḳde ḥayrete müntehâ olur.” Anîñ için kibâr ḳavmiñ biri “Zidnî yuferrîṭu’l-ḥubbi fîke taḥîran”²⁰⁵ demişdir. İmâm Ca‘fer-i Ḥâlidî der ki: “Biñ ‘aded ‘ârifi-billâh kimesnelerden dört mâddeyi su‘âl eyledim, ḥalleylemediler. Ğumûmen nâvim oldum. Rû’yâmda ḥelâlü’l-müşkilât-ı enâm ṭabîb-i derdi derûn olan ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm efendimiziñ şühûduyla şeref-yâb oldum. Ğamdan su‘âl-i vuḳû‘-ı ḥâlimi ‘arz-ı ‘izz ü ḥuzûrları eyledigimde ol müşkilleri şöyle buyurdular: “Ben daḥi yâ Rasûlullâh tevḥîd nedir dedim?” buyurdular ki: “Ol şeydir ki fehm onu idrâk ve hem daḥi kemâ-hü ḥaḳḳa vuşûl ile feraḥnâk olamaz.” Ya‘nî vâşıl-ı muvaḥḥid egerçi maṭla‘ olur. Lâkin ḥayrân olmağla edâsına ta‘bîr edâsına ta‘bîr olamaz. “Men ‘arefallâhu küllî lisân”²⁰⁶ sırrı onu ebkem ve maḡlûb ḥâl eylemekle ḳâlden lâl olur. “Pes taşavvur nedir?” dedim. “Terkü’d-de‘âvî ve kitmânü’l-me‘ânî ya‘nî da‘vâları

²⁰² “Ey Davud ailesi! Şükür için çalışın.” (**Sebe suresi, 13**)

²⁰³ “Tevhît odur ki: Allah’ın zatını insanın hayalinde tasavvur ettiği, zihnindeki ve vehmindeki her şeyden beri kılmaktır.”

²⁰⁴ “Allah diye aklınıza ne geliyorsa, Allah ondan başka bir şeydir.”

²⁰⁵ “Sana yaklaşma sevgimi arttır!”

²⁰⁶ “Bütün lisanla Allah’ı bilen.”

qoyup esrārı ketm ü ihfā eylemekdir buyurdular. “Faqr nedir?” dedim. “Hıaqr Te‘ālā Hāzretleriniñ bir nūrudur. Murād eylediđi qulunuñ

[55b]

derūnuna ilqā eder ki māsivādan keff-i ta‘allūm-i dildir. Eger ketm eder ise hayrıñ görür eger izhār eder ise ol nūru andan aḥz ü ihrāç ederler.” Ne‘üzü-billāhi Te‘ālā. “Aql nedir?” dedim. Buyurdular ki: “Ednā mertebesi dünyāyı terk ve aña ‘adāvetini bezl ile berk eylemekdir. İ‘lāsı zāt-ı bārī-yi Te‘ālāya fikr ü ḥayāl eylemeyip ef‘āl ü esmā ve şifātıyla iştiğāl ve aniñla i‘tibār edip ol vālā-yı başardan ola.”

SONUÇ

Çalışmamızda İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde "Mecmua-i Süleyman Fâik" adı, NECTY09577 demirbaş numarası ile kayıtlı olan eserin incelemesi yapıldıktan sonra çeviri yazılı metni verilmiştir. Eserin aynı kütüphanede NEKTY03472 demirbaş numarasıyla kayıtlı başka bir nüshası daha vardır.

Mecmuanın incelediğimiz NECTY09577 demirbaş numaralı nüshası "rika" hattıyla düzenli bir biçimde yazılmıştır. NEKTY03472 demirbaş numaralı diğer nüshası da "rika" hattıyla yazılmış fakat incelediğimiz nüsha gibi düzenli biçimde kaleme alınmadığı için bu nüshadan yararlanma imkanı bulunamamıştır.

Mecmuanın incelediğimiz kısmında mensur bölümler, manzum bölümlerden daha fazla yer almaktadır. Mensur bölümlerin içeriği de göz önünde bulundurulunca Süleyman Fâik'in mecmuayı oluştururken dönemi hakkında bilgi vermeyi ön planda tuttuğu anlaşılmaktadır.

Süleyman Fâik, mecmuanın manzum bölümlerinde Türkçe, Farsça ve Arapça 1275 beyte yer vermiştir. Bu beyitlerin büyük kısmının kime ait olduğu belli değildir. Şairin mahlasının geçtiği şiirler genel olarak bütün halinde verilmiştir. Bütün olarak verilen şiirlerde en çok kullanılan nazım biçimi gazel olup en çok gazeli bulunan şair dokuz adet gazel ile Nâbî'dir. Bu bölümde dikkat çeken en önemli manzum eserlerden bir tanesi Refî-i Kâlâyî'ye ait olan Türkçe-Ermenice lügattir. Lügatte Ermenice kelimelere de yer verildiği için çeviri yazısı yapılamamış, ilgili kısım fotoğraf olarak çalışmaya eklenmiştir.

Süleyman Fâik, mecmuanın mensur bölümlerinde çok farklı konulara değinmiştir. Sanat, siyaset, din, tasavvuf, musiki, ilim, biyografik bilgiler, okçuluk, dönemin sazandeleri, hanendeleri, meddahları, kol takımı, hayaliler, Hamzanâme ve Antarnâme gibi birçok farklı konu üzerine bilgi vermiştir. Bunların yanında dikkat çekici hikâyeler ve "muzhikat" bölümü altında latife tarzı küçük hikâyeler de bulunmaktadır. Mensur bölümde işlenen konuların ortak noktası didaktik olmasıdır. Bu bölümde en çok üzerinde durulan konu tasavvuf ve önemli mutasavvıflardır. Buna bağlı olarak Nakşibendî tarikatının önemli isimlerinden Tokâdî Mehmet Efendi'nin tarikat ilkelerini anlattığı "*İrşâdü's-Sâlikîn*" adlı eseri, bu bölümde yer almıştır. Bunun yanında Kâtip Çelebi'ye ait olan ve siyaset nazariyesi olarak bilinen "*Düstûru'l-Amel li Islâhi'l-Halel*" adlı eser de bu bölümde yer almaktadır. Paragrafın başında da belirttiğimiz üzere bu bölümde

birbirinden çok farklı konular işlenmiştir. Örneğin, bir sayfada tasavvuftan bahsedilirken diğer sayfada cinsel bir hikaye konu edilmiştir.

Mecmuaların Eski Türk Edebiyatı açısından önemi gün geçtikçe daha iyi anlaşılmaktadır. Bizim de bu çalışmayı yapmamızdaki en büyük amaç Eski Türk Edebiyatı'yla ilgili çalışmalara küçük de olsa bir katkı sunmaktır.

KAYNAKÇA

- Ak, Coşkun, (2001), *Bağdadlı Rûhî Dîvânı Karşılaştırmalı Metin*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.
- Ali Cânib, (1927), “*Edebiyat Tedkiklerinde Mecmuaların Rolü*”, *Hayat*, S 45, İstanbul.
- Ayverdi, İlhan, (2005), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (3 Cilt), Kubbealtı Neşriyatı.
- Bilkan, Ali Fuat, (1993), *Nâbî'nin Türkçe Dîvânı*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, (2003), C III, Derleyici: Dr. Mustafa Tatcı, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- Canpolat, Mustafa, (1994), *Mecmû'âtü'n-Nezâir*, TDK Yayınları, Ankara.
- Çağlayan, Nagihan, (2007), *Nisarî Dîvânı (Metin-İnceleme)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Dağlı, Yücel, Üçer, Cumhure (1997), *Tarih Çevirme Kılavuzu I – V*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Devellioğlu, Ferit, (2009) *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Elmalı, Hüseyin, (2002), “*el-Keşkûl*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 25, Ankara.
- Ergun, Sadettin Nüzhet, (1945), *Türk Şairleri*, C III, İstanbul.
- Felek, Özgen, (2000), *(Antakyalı) Münîf Dîvânı Tahlili*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, SBE, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Gıynaş, Kamil Ali, (2011), “*Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası*”, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S 25, Konya.
- Gökalp, Haluk, (2001), *Fasîhî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, SBE, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Gökyay, Orhan Şâik, (1982), *Kâtip Çelebi: Yaşamı, Kişiliği ve Yapıtlarından Seçmeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Gölpınarlı, Abdülbaki, (1961), *Fuzûlî Dîvânı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Kütükoğlu, Bekir, (1997), “*Halikatü’r-Rüesâ*”, DİA, XV, İstanbul.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, (1930), *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul. (haz. Müjgan Cunbur), (1999), C I, Ankara.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, (1988), *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlî’ş-Şuarâ)*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

İpekten, Haluk, (1962), *Nâilî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

İpşirli, Mehmet, (1994), “*Devhatü’l-Meşâyih*”, DİA, IX, İstanbul.

Kabaklı, Ahmet, (1973), “*Bağdatlı Rûhî*”, Türk Edebiyatı, TEV Yayınları, İstanbul.

Kabaklı, Ahmet, (1973), “*Fuzûlî*”, Türk Edebiyatı, TEV Yayınları, İstanbul.

Karacan, Turgut, (1991), *Bosnalı Alâaddîn Sâbit Dîvânı*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas.

Köksal, Mehmet Fatih, (2012), “*Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)*”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua, Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul.

Kurnaz, Cemal, Aydemir, Yaşar, (2013). “*Mecmualara Sorulması Gereken Sorular*”, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1, Ankara.

Kut, Günay, (1986), “*Mecmua*” *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler, İsimler, Eserler, Terimler)* C 6, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Kutlar, Fatma Sabiha, (1996), *Arpaemînzâde Sâmi Dîvânı, Tenkitli Metin-İnceleme, Özel Adlar Dizini*, Basılmamış Doktora Tezi, SBE, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Levend, Agâh Sırrı, (2008), *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara.

Morkoç, Yasemin Ertek, (2013) “İzmir Millî Kütüphane’de Kayıtlı Bulunan (1467/14) Bir Mecmua-i Eş’âr’ın Düşündürdükleri”, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 8/1*, Ankara.

Müstakimzâde Süleyman Saadeddin, (2005), *Tuhfe-i Hattâtîn, Devhatü’l-Meşâyih*, (Neşreden: B. Kellner-Heinkele), Stuttgart.

Onay, Ahmet Talât, (2000), *Eski Türk Edebiyatı’nda Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara,

Pala, İskender, (2004), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul.

Sarı, Mehmet, (1992), *Sabûhî Şeyh Ahmed Dede: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânı’nın Tenkitli Metni*, Basılmamış Doktora Tezi, SBE, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Süreyyâ, Mehmed, (2003), *Sicill-i Osmânî*, C III, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Süleyman Fâik, *Mecmua*, İÜ Kütüphanesi, TY, No. 9577, İstanbul.

Şemseddin Sami, (1996), *Kâmûsü’l-A’lâm*, V, Kaşgar Neşriyat, Ankara.

Tarlan, Ali Nihat, (1985), *Fuzûlî Dîvânı Şerhi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Tuman, Mehmet Nâil, (2001), *Tuhfe-i Nâilî* (haz. Cemâl Kurnaz – Mustafa Tatcı), C II, Ankara.

Uzun, Mustafa, (2003), “Mecmua”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 28, Ankara.

Ünver, İsmail, (2008), “Çeviriyazıda İmla Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkoloji Dergisi*, C XI, Ankara.

Yorulmaz, Hüseyin, (1998), *Koca Râgıb Paşa Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

DİZİN

A

‘ Abdullāh Efendi.....	64
‘ Abdülbākī Arif.....	140
‘ Abdülkerīm Efendi	99, 102
‘ Abdülmehdī el-Ḥayālī	219
‘ Abdülhamīd Ḥān	51, 117, 219
‘ Abdülkādīr-i Geylānī.....	67, 207
‘ Abdülveliyyü’l-Mısrī.....	219
‘ Abdüsselām Efendi.....	61
Adlī.....	121
Āgāh	174
Ankaravī Rusūḫī İsmā‘ il Dede	223
Aḫmed Ḥān-ı Şālīş	54, 110
Aḫmed Ḥān-ı Evvel.....	54
Aḫmed Pāşā.....	134, 145, 185
Aḫ Mollā	100
‘ Alī Ağa	101
‘ Alī Dārendī	219
‘ Alī Rā‘ if.....	51
‘ Allāme-i Şemseddīn Meḫmed	208
‘ Antar-nāme	104
Arpaemīni-zāde Muştafa Sāmī	148,
170, 176, 181, 183	
‘ Āşık ‘ Ömer.....	161
‘ Āşık Ḥasan.....	103
‘ Aṭā-zāde.....	105, 106
‘ Ayıntābī Seyyid Münīb Efendi.....	187
‘ Āzim	172
‘ Azmi-zāde Ḥāletī.....	129
Azmi.....	121

B

Bağdadlı Rūḫī	141
Bahāeddīn Muḫammed	78
Bāhāeddīn Naḫş-ibendī	68
Bākī	59, 86, 163

Bāyezid (II.).....	121
Bāyezid Ḥān	220
Bayezid-i Bistāmī	67
Bayram Pāşā	73
Bedreddīn eş-Şabūrdār	219
Behcet Efendi	65, 113, 114
Bekci Meḫmed	104
Beşir Ağa.....	162
Bosnalı Şābit.....	41, 132, 169, 171, 179

C

Ca‘ fer-i Ḥālīdī	225
Celāleddīn-i Konevī	68
Celāl-i Vānī	216
Celālī	71
Celvetī	98
Cüneyd-i Bağdādī.....	68, 219, 225

Ç

Çallı Derviş Meḫmed	101
Çorlulu ‘ Alī Pāşā.....	41

D

Dāvud Pāşā	220
Dāvud-ı Kayserī	216
Deli Rāğīb.....	54
Derviş Emīn.....	101
Derviş Sa‘ id.....	101
Dilencioğlu	103

E

Emir Sultān.....	210
Erzurumlu İbrāhīm Ḥaḫḫı	196
Es‘ ad-zāde Meḫmed Şeref Efendi....	118

F

Faşih	135, 177
Faşihī	151

Fā'ik	152, 176, 177	İ	
Fāzıl-ı Fetevî	216	İbn-i Kemāl.....	122
Fehîm	154	İbrâhîm Şekâfî	219
Feyzî.....	195	İbrâhîm Pâşâ	220
Feyzî Efendi	59	İdrîs Beg	105
Fıtnat	166	İmâm Ğazâlî	60
Firdevs-i Tûsî	105	İmâm Sühreverdî	209, 216
Firdevsî.....	105	İmâm-ı Suyûtî.....	216
Fuzûlî	118, 135, 193, 194	İmâm-ı Şâfi'î.....	216
G		İsmâ'îl Pâşâ	53
Ğâlib Dede Efendi.....	220	İsmâ'îl Rûmî	98
Ğazâlî	112	İşhak Pâşâ	220
Gelibolulu 'Alî.....	163	'İşmetî	156
H		İvazoğlu Muştafa Re'îs	104
Ğabeşî-zâde ' Abdürrahîm.....	50	'İzzet Mollâ	64, 65
Ğacı Ğasan-zâde.....	121	'İzzet Hâtun.....	219
Ğâdim 'Alî Pâşâ.....	220	K	
Ğâfız ' Abdullâh Çavuş	102	Ğâdiri.....	98
Ğâfız-ı Şirâzî	117	Ğara Muştafa Pâşâ.....	68, 73
Ğâlet Efendi	64	Ğarîmî Ğalîl Efendi	102
Ğâlidî.....	55	Ğartallı Ğasan Efendi	60
Ğalvetî.....	98, 99	Ğasımpâşalı Ğâfız	104
Ğamamcıoğlu Dervîş İsmâ'îl.....	102	Kâtip Çelebi.....	106
Ğamîd Ğalîl Pâşâ.....	52	Ğâzî Beyzâvî	216
Ğamza-nâme	104	Ketenci Ğâfız.....	102
Ğân-zâde Yûnus Beg.....	221	Ğız AĞmed	103, 104
Ğâzret-i Âdem.....	82	Kitâb-ı İrşâdü's-Sâlikîn	76
Ğâzret-i Muhammed	66, 79, 82	Ğoca Muştafa Pâşâ .. 50, 54, 55, 57, 103,	
Ğâzret-i Yûsuf.....	71	114, 207, 220	
Ğasan TaĞsîn Efendi	209	Kömürcü-zâde	102, 143
Ğasan-ı Basrî.....	68	Köprülü-zâde	166
Ğasan-ı BulĞârî	217	Kör 'Osman	103
Ğattâţ Yesâri-zâde	114	Kör Ğâfız.....	103
ĞaĞkı.....	67, 92, 93, 175	Ğudretullâh Efendi	115
Ğayâlî	144	L	
Ğekim-zâde 'Alî Pâşâ	214	La'îlî-zâde Seyyid ' Abdülbâkı.....	162
Ğulûsî AĞmed Pâşâ	65	Lebîb.....	120
Ğüsâmeddîn el-Mekki.....	219	Lem'î.....	182

M

Maḥmūd Pāşā	220
Meḥmed Pāşā	112, 163, 187
Meḥmed Şefīk	119
Merkez Efendi	209, 210
Mesīḥ Pāşā-yı Evvel	220
Mevlānā	54, 166, 206
Mevlevī	53, 99, 101, 164, 209, 222
Moralı Şeyḥ Muḥammed	56
Mryon Tottori	101
Muştafā Ḥān-ı Şāliş	51, 98, 103
Muştafā Reşīd Efendi	220
Muḥammed Keşfī	161
Murād Ḥān-ı Şāliş	73
Murād Ḥān-ı Erba' a	103
Müşāḥib Nūri	103
Müşāḥip Ağa-zāde	101
Münīb	187, 188, 189
Münīf	181, 189, 190, 191, 192
Müstaḳīm-zāde Süleymān	57

N

Nābī	59,
60, 122, 132, 137, 146, 147, 161, 168,	
169, 170, 171, 173, 179, 182, 183	
Nā' ilī	151, 152, 156, 157
Nāimā	129
Naẓīm	177, 178
Naẓmī	157
Nāşid İbrāhīm	51, 52, 53
Naḳş-ibendiyye ...	54, 78, 79, 83, 87, 90,
91, 98	
Necātī Beg	121
Necīb	159
Necmeddīn Ḥasan Efendi	54
Nef' ī	131, 138
Nesīb	148, 175, 180
Nesīmī	129, 150
Neşātī	165

Nevres-i Kādīm	166
Nevşehrli İbrāhīm Pāşā	50, 54
Nişārī	165, 166
Nidāyī Şeyḥ ' Abdullāh	161
Nişāncı Karaman Meḥmed Pāşā	220
Nu' mān Beg	222
Nūḥ-zāde Muştafā Çelebi	103
Nūreddīn Cerrāhī	56, 57, 207
Nūri Efendi	99

O

' Osmān-zāde Tā'ib	110
--------------------------	-----

Ö

' Örfī-i Şirāzī	146
Özili Ḥāfız	105

P

Pīrī Meḥmed Pāşā	220
Pīrī-zāde ' Osman	52

R

Rāğīb Meḥmed Pāşā	63
Rāfi' ü'l-Humūm u Dāfi' ü'l-Ġumūm	
.....	112
Rāmī	119, 175
Raḥmī	158
Rātīb Aḥmed Pāşā	51
Rāzī	146
Rehā-ı Vaşfif	121
Reşīd Efendi	163, 221, 222
Rıfā' ī	98, 99
Risāle-i Düstürü'l-' Āmel Li-İşlāhü'l-	
Ḥalel	68
Rüşdī	174
Rūm Meḥmed Pāşā	220

S

Şābir	153
Şabri'	153, 154

Şabūhī.....	150	Şeyh Emīn Efendi.....	61
Sa' dī.....	98, 99, 140	Şeyh Maḥmūd Dede.....	101
Sa' id Efendi.....	104	Şeyh Mecid-i Bağdādī.....	209
Şākıb Efendi.....	110	Şeyh Meḥmed.....	99
Şalāh-i Haḳdī.....	216	Şeyh Hālid.....	54
Şālih Efendi.....	64	Şeyh Yāsīn.....	99
Sāzendegān ve H'ānendegān.....	101	Şeyhi-zāde Es' ad Efendi.....	52
Selīm Hān.....	51, 185, 188	Şeyhülislām Yahyā.....	129
Seydā Efendi.....	113	Şikārī-zāde.....	55, 99, 114
Seyyāhī.....	132		
Seyyid ' Abdūlbāķī Dede.....	56	T	
Seyyid Feyzullāh Efendi.....	58	Tāc-ı Sebķī.....	216
Silāhdār İbrāhīm Pāşā.....	50	Ṭāhir Aġa.....	102
Sultān Aḳmed.....	140, 184, 211, 220	Tezkire-i H'ānendegān.....	102
Sultān Aḳmed Hān-ı Sāliş.....	184, 211	Tezkire-i Sālim.....	52, 103
Sultān Maḥmūd Hān.....	55, 160, 184	Ṭıflī Efendi.....	103
Sultān Meḥmed.....	162, 163, 220	Ṭiġī Beg.....	133
Sultān Orhān.....	210	Toķātī Emīn Efendi.....	76
Sultān Selīm Hān.....	60	Ṭopal ' Oşman Pāşā.....	52
Sultān Selīm-i Evvel.....	220	Ṭopkapılı Şālih-zāde Emīn Efendi.....	58
Sultān Süleymān Hān.....	71	Ṭosyalı Şeyh İsmā' il Efendi.....	98
Surūrī.....	51, 52		
Süleymān Esmūnī.....	219	Ü	
Ş		Üskūdārī Ḳasīb Efendi.....	53, 107
Şākir Efendi.....	102	Üstürākoġlu.....	52
Şehid ' Alī Pāşā.....	50		
Şehvendim-zāde Rif' at Bey.....	102	V	
Şeh-nāme.....	105, 154	Vecdī.....	155
Şehrī.....	119, 120, 144	Vehbī Efendi.....	217
Şekerci Şālih.....	103		
Şems-i Basaṭī.....	216	Y	
Şems-i Fenārī.....	216	Yahyā Efendi.....	164
Şerāfeddīn el-Ġarlı.....	219	Yāsinci-zāde ' Abdülvehhāb Efendi ...	64
Şerbetçi Emīn.....	104	Yesārī-zāde.....	105
Şeref.....	13, 119		
Şeydā Hāfız.....	101	Z	
Şeyh Ġālib.....	59, 193	Zeyl-i Şeyhī.....	103
Şeyh ' Abdülķādir.....	99, 163, 164	Zeynī Efendi.....	115
		Zeyniyye.....	28, 98
		Zünnūn-ı Mışrī.....	68

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Emre KARANFİL
Doğum Yeri ve Tarihi	ADANA / 23.03.1989
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Çukurova Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Kara Kuvvetleri Lisan Okulu Komutanlığı Kurtalan Anadolu Lisesi
İletişim	
E-Posta Adresi	emrekaranfıl89@gmail.com
Tarih	